يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

6

1993

1993 - يىلى 3 - ئۆكتەبردىن 7 - ئۆكتەبرگىچە بېيجىڭدە شىنجاڭ «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» باھالاش ھەيئىتى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى «مىللەتلەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى، مىللەتلەر نەشرىياتى، شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتى بىرلىشىپ تۇنجى نۆۋەتلىك يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ۋە «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» يىغىنى ئاچتى.يىغىندا دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ رەئىسى ئىسمائىل ئەھمەت قاتناشتى ۋە ۋەكىللەر بىلەن يۈز كۆرۈشۈپ مۇھىم سۆز قىلدى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ئاتاقلىق موڭغۇل يازغۇچىسى مالچىنخۇمۇ يىغىنغا كېلىپ ۋەكىللەر بىلەن بىرگە بولدى ۋە سۆز قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى، ئاتاقلىق يازغۇچى قەييۇم تۇردى يىغىندا ئېچىلىش نۇتقى سۆزلىدى. يەنە ئېلىمىزنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى دېڭيۇمېي، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى مەدەنىيەت مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى، مىللەتلەر نەشرىياتىنىڭ مەسئۇللىرى ھەم شىنجاڭدىن بارغان 50 كە يېقىن يازغۇچى، ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار، مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتى تىل پاكولتېتىنىڭ قىسمەن ئوقۇغۇچىلىرى. شۇنداقلا ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدا چىقىدىغان ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ باش مۇھەررىرلىرىدىن ئونغا يېقىن كىشى قاتناشتى.

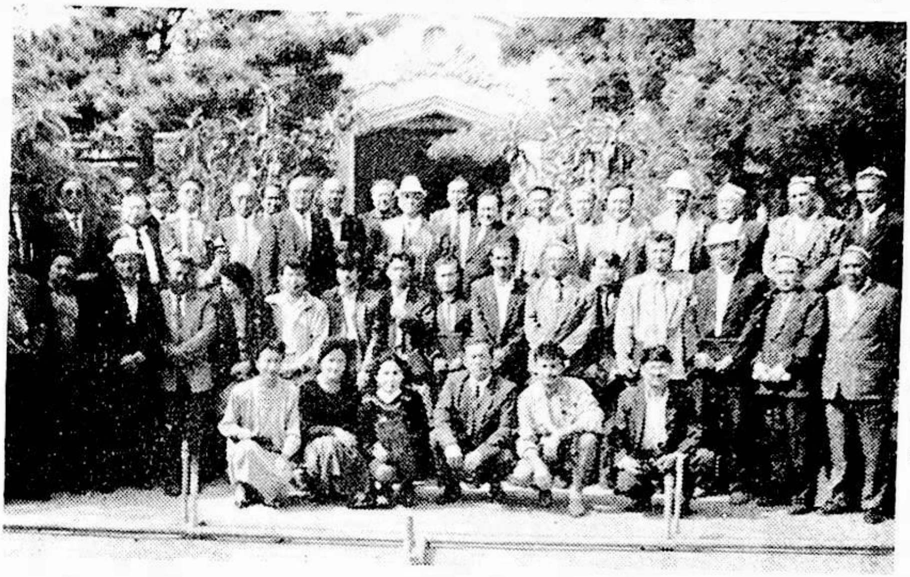

يىغىندا ۋىلايىتىمىزدىن ئابدۇللا سولايماننىڭ «ئۆتەڭدىكى قوڭغۇراق» سەرلەۋھىلىك شېئىرى، تۇرسۇنجان مۇھەممەتنىڭ «جاھاننىڭ ئېتىكى كەڭرى» ناملىق پوۋېستى «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» غا، مەتقاسىم ئابدۇراخمان «دۇنەۋەر تەھرىر» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

يېڭى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشقان بىر قىسىم ۋەكىللەر

يىغىن مەيدانىدىن كۆرۈنۈش.

يېڭى قاشتېشى

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

6
1993

(ئون تۆتىنچى يىل نەشرى)

(ئومۇمىي 74 - سان)

خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى

www.uyghurkitap.com

بۇ سانىدا

ھېكايىلەر

تونۇردا .... ئايمەھەممەت سايىم 1

ئىككى ھېكايە .... مەھمۇت سىدىق 9

ئۆكۈنۈش .... ئابلەت ئىمىن 13

غەلىبە كۈلكىسى .... مۇھەممەتئېلى مۇھەممەتئىمىن 16

تەتۈر پىشانە .... تۇرسۇنجان مەھەممەت 50

بىر جۈپ كالاچ .... يارمۇھەممەت يۈسۈپ 71

ئەدەبىي ئاخبارات

تەقدىرنى ئۆزگەرتكەن كىشىلەر .... مەھەممەتئىمىن سابىر 27

ياغاچ كوچكا .... (تارىخىي ئوچېرك) .... يۈسۈپ توختى 59

ئوبزور

قاشتېشىدىكى داغ .... مەتىمىن مەتنىياز 77

نەسرلەر

قىسسەتلەر .... ئابدۇكېرىمجان ياقۇپ 74

تېنىرقىغان ھېسلار .... راھىلە توختى 75

شېئىرلار

چۈچمىكىمنى ئېيتسا ئىچۇ يەنە .... ئەركىن داۋۇت 19

سىر .... ئابدۇقادىر سادىر 21

ياشىسۇن .... ئابدۇللا ناسىر 21

ئىككى شېئىر .... مەھەممەتئىمىن غوپۇر 22

ئانار يۇرتى بەرگەن ئىلھاملار .... ھېبىبۇللا بەكرى 23

شېئىرلار .... توخسۇن مۆسىيىن 25

ئىككى غەزەل .... مەھەممەتئىمىن قۇربانى 26

پەرىشتىلىرى سىلەر كۈلۈمىلىك .... ئەنۋەرجان سادىق 26

شېئىرلار .... ئىپتىخار 63

كۆڭۈل مەرغۇللىرى .... ئابدۇخېلىل ئابدۇخېبىر 64

ئىككى شېئىر .... ئابدۇلئەھەت تۇرسۇن 67

گۈزەل ھىجران، يىراقتىكى چۈش .... جېلىل خېلىل 67

ئىزلىرىڭنى قەلبىمگە كۆمەي .... مەھەممەت كامال 68

ئىككى غەزەل .... ئابدۇشۈكۈر راشىدىن 69

جۇدا .... ياسىن كامىل 69

مەست قىلار دۇنيانى ياپيۈزلۈك ھىدى .... مۇختار نۇرمۇھەممەت 70

سۆيگۈ چۇقانلىرى .... غوجەمەھەممەت مۇھەممەت 70

ئانا يۇرت تەسىراتلىرى .... مەتىمىن توختى 81

كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن

شائىر ئىسمايىل ھاجىمنىڭ يېڭىدىن تېپىلغان ئەسىرى — «مۇھەببەتنامە» .... تەييارلىغۇچى:
.... ھېكىم مەھەممەتئىمىت، ئەبلەھەت ئالىم 82

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

باتۇر ئېلى ۋە يۇلتۇز پەرى .... تەييارلىغۇچى: مەتقۇربان ئىسمايىل 86

تونۇردا

(ھېكايە)

ئايمەھەمەت سايىپ

ھىجرىيىنىڭ 1351 - يىلى① ماھى سەپەر ئېيى② چىقىپ كېتەي دەپ قالسىمۇ قار - يېغىن ھېچ توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. شىۋىرغان قارلارنى ئۇچۇرۇپ ۋەھىمىلىك ھۇشقۇيتاتتى. يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنىدىغان ھەيۋەتلىك سېپىل، سېپىل ئۈستىدىكى جىسەكچىلەرنىڭ گۈلخانلىرى يورۇتۇپ تۇرغان توپ - زەمبىرەكلەر زۇلمەت ئىچىدە چۆلدەرەپ ياتقان بۇ قەدىمكى شەھەرنى، تونۇردەك قاراڭغۇ بۇ كېچىنى تېخىمۇ سۈرلۈك كۆرسىتەتتى.

بىر چاغدا بارات ناۋاينىڭ دەرۋازىسى غىچىرلاپ كوچىدا تۆت - بەش كۆلەڭگە پەيدا بولدى. كۆلەڭگۈلەر يەنە ھايال بولماي قاراڭغۇلۇققا سىڭىپ كەتتى. ئۇلاردىن بىرسىلا سۆرۈلۈپ قالدى. ئۇنىڭ ئۆيى تەرەپكە ئالدىنى قىلىشقىمۇ رايى يوقتەك ئىدى. ئىككى تەرەپكە ئەگىپ ئارانلا ئۆرە تۇراتتى. ئۇ نەشتەردەك ئۇرۇلۇۋاتقان شىۋىرغانىنىمۇ، قار يۈز - كۆزلىرىنى يىگنە سانجىغاندەك پىژىلداتقانلىقىنىمۇ، بويۇنلىرىدىن بىر سوغۇق نەرسىنىڭ تېنىگە ئېقىۋاتقانلىقىنىمۇ ھېس قىلمايتتى.

ئۇ ئەلەملىك خورسىنىپ كوچىنىڭ دوقمۇشىدىكى تونۇر بېشىدا زوڭزىيىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ بېشى خام قاپاقتەك ئېسىلگەن، كۆڭلى ھەرە كۆنىكىدەك مىژىلدايتتى، يۈرىكى زەھەر ئىچكەندەك ئېچىشاتتى.

تۈگەشتى، ئۇنىڭ نەسلى - ۋەسلى ھەممىسى تۈگەشتى. ئەمرىدىكى ئۈچ خوتۇنىدىنمۇ ئايرىلدى. ئەپقېچىپ ئالغان كېچىك خوتۇنى ئۆز ئايىغى بىلەن قېچىپ كەتتى، چوڭ خوتۇنى «ئارىمىزدا نىكاھ يوق، نەچچە قېتىم ئۈچ تالاق قىلدى» دەپ، قازىغا ئەرز قىلىپ سۆزىنى ئېلىۋالدى، تېخى ئۇنى قىرىق دەرىگە قويدى. ئۇ نەچچە ئوغلاقنىڭ تېرىسىگە كىرىپ

① ھىجرىيىنىڭ 1351 - يىلى — 1933- يىل

② ماھى سەپەر ئېيى — 2 - ئاي

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

خېلى تەستە ئەسلىگە كەلگەندە ئوتتۇرانجى خوتۇننىمۇ قىماردا ئۇتتۇرۇۋەتتى، ئەسلىدە ئۇنىمۇ قىماردا يېڭىسارلىق بىرسىدىن ئۇتتۇۋالغانىدى. ھازىر ئۇ خوتۇننى ئاشۇ يەركەنلىك زەڭگى قوچاقلاپ ياتامدىكىن... خېلى گاڭگۇك، سورۇنلۇقى بار خوتۇن ئىدى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى تېپىپ قىلاتتى، پېچاقنى يېنىدىن ئۈزمەيتتى. چىلىمنىڭ سۈيىنى يەڭگۈشلەپ، تەگۋاز بېسىپ، ئوت يېقىپ بېرىدىغان ئىشلارغىمۇ خېلى پەمى بار ئىدى. خوشى كېلىپ قالسا بىللە چېكىشىپ بېرەتتى، ھوشۇققىمۇ خېلى ھېلىسى بار ئىدى. ئۇ يېگىرمىگە يېقىن خوتۇن ئاپتۇ. ئۇلارنىڭ تولىسىنىڭ ئىسمىمۇ ئۇنىڭ يادىدا يوق. ئاشۇ بىر خوتۇنلا ئۇنىڭ يۈرىكىنى بېلىقتەك ئويناقلىتالىغانىدى. ئۇنداق خوتۇن ئەمدى ئۇنىڭ قولىغا تەس چۈشەر. ئاھ، بۇگۈنكىدەك ئاسمان يېراق، يەر قاتتىق، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولغاندا يوتقاننى ئىسسىتىپ ئۇنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈدىغان بىرەر خوتۇنى بولغان بولسىيدى، ئىلاھىم!

ئەمدى ئۇنىڭ يەنە بەش سەر ئالتۇن، ئون ئىككى سەر كۈمۈش قەرزى، يۈرىكىنىڭ ئەلەملىك دەزى قالدى. ئالتە شەھەردە نامى بار قادىر شىپىلداق ئەمدى توپا بىلەن تەڭ بولدىغۇ. ئاھ، ئۇ يىغلىماي كىم يىغلىسۇن؟! ئامەت ئۇنىڭدىن يۈز ئۆردى. قۇرۇق يىگىت ئەمەن پۇرايدىكەن. مانا، مۇشۇ تونۇردىن چىققان كاساڭ ـ كاساڭ گۆشكىردە، كاۋاپلارغا خام كىگىرگەن، ئىتنى يېتىلەپ، چىلىمنى قوينىغا تىقىپ ماڭىدىغان، پىرە، مەشرەپلەردە ئارقىسىدا «خوش غوجام» دەپ تۇرۇشىدىغان، پىچاقلىرىنى تاۋكاغا سانچىپ قويۇپ يانتاياق، يۈرەك بولىدىغان، چىلىمنىڭ باش ئوتىنى تۇتۇشىدىغان ئاغىنىلىرىمۇ يۈز ئۆردى، بارات ناۋايمۇ يۈز ئۆردى. بىر تەۋەك گىردىنى بېشىغا ئېلىپ سەككىز بازارغا سوكۇلدايدىغان كونا چۆرۈقنى بارات ناۋاي قىلىپ قويغان كىم؟ ئۆيىدە قىمار ئېچىپ، چوتا دېگەننى غەللە ساندۇقىغا سانىماي تاشلاپ، ئايۋان ـ ساراي لىق قىلىپ قويغان كىم؟! مانا ئەمدى قۇيرۇقى ياغ ئالغاندا قىلغان ياخشىلىقىنى ئۇقماس بولۇپ قاپتۇ. بىرەر ـ ئىككى سەر بىر نەرسە ئۆتنە بېرىشكىمۇ يۈز قىلمىدى. ھو جازانخور! خەپ توختاپتۇر، قادىر شىپىلداق بار تېخى!...

ئۇ كىرپىكلىرىدە قېتىپ قالغان مۇزلارنى ئۇۋۇلاپ ئاجرىتىۋەتتى. ئۇنىڭ تازا خۇمارى تۇتقانىدى. مانا، قوينىدا چىلىم ـ تەگۋازلىرىمۇ تەييار. تاپىنىدا يىلىمدەك چېكىپ كەتكەن قاقچىلىك نەشىسىمۇ بار. لېكىن ئۇنىڭ قاردا ئوت ياققىلى بىرەر تال قۇرۇق تەمەچ، قىيپال تاپالىشىغا كۆزى يەتمىدى. بىرەر قاپاق مەيزاپ بولسىمۇ مەيلىدى. شۇ تاپتا گۇپۇلدىتىپ ئىچىۋەتسە ئاچچىقنى ئاچچىق باسار ئىدى. ياموۇل ئالدىدىكى تۇڭگان دۇكىنىنى ئاچقىلى ئۇنىماس بۇ دەمدە؟!

شۇدىرغان پەسىيىپ، ئاسماندىن تۇزۇۋاتقان قارمۇ ئازىيىپ قالغانىدى. ئۇتېنىنىڭ قورۇلۇپ، پۇتلىرىنىڭ توڭلىغانلىقتىن سەزمەس بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى. لېكىن ئۇنىڭ يەنە نېمىشقىدۇر ئورنىدىن تۇرغۇسى كەلمىدى. تۆلكە تەلپىكىنى بېشىغا تېخىمۇ باسۇرۇپ قويدى. قوللىرى-

نى چەكمەن چاپىنىنىڭ يېڭىسگە قايتا
تىقتى.

ئۇنىڭ خىياللىرى تولىمۇ ئازابلىق ئى-
دى . ئۇ بۈگۈن چوڭ ئۈمىد بىلەن قوينى-
غا تىقىپ كەلگەن پۇللىرىنىڭ ھەممىسىنى
ھايت - ھۇيت دېگۈچە قولىدىن چىقىردۇەت-
تى . گەپنىڭ چوڭىنى قىلىپ ئاقىۋەتتە
نېمە بولغانلىقىنىمۇ تۇيمايلا قالدى .
بارات ئاۋايدىن بىر سەر ئالتۇن ، ئۈچ
سەر كۈمۈش قەرز ئېلىپ ئۇنىمۇ بىر دەم-
دىلا ئۇتتۇرۇۋەتتى. كاللىسىغا ھېچ ئەقىل
كەلمىدى. قارا باسقاندەك بولۇپ، دەردى-
نى ئىچىگە يۇتۇپ بارات ئاۋاينىڭ قولىغى-
غا يەنە يېپىشىرلىغانىدى، لەنىتى ئاۋاي
جاراستاندا ئۇنى سۇندۇرۇپ دېمىگەنلىرى
قالمىدى، ئۇ شۇ ئاچچىقىدا كولۇڭ قېشى-
غا بېرىپ ئىككى - ئۈچ چىلىمنى ئارتۇق
چېكىۋەتتى . بۇ ئىشلاردىن ئۇ تولىمۇ
خورلۇق ھېس قىلماقتا ئىدى . ئۇنىڭ
كۆزىگە يەنە يەركەنلىككە ئۇتتۇرۇۋەتكەن
خوتۇنى كۆرۈنۈشكە باشلىدى . ھەي ،
شۇ خوتۇنىنى دوغا تىكىپ نېمىشقىمۇ پوق
يېگەن بولغىيدى. ئۇ بۇنى ئويلىسا يۈرى-
كى يېغلاپ ، مۈشۈك تاتىلىغاندەك پىژىلى-
دايتتى . سالىۋات ، جاھان ئۈزۈن ، ئۇ-
نىڭمۇ ئامىتى كېلىپ قالار . ئامەت دېگەن
ئىككى يۈزلۈك نەرسە ، ئۇنىڭغا ئوڭ يۈزى
ئېچىلىپ قالىدىغان كۈنلەرمۇ كېلەر .
قولىغا پۇل كىرەر ، خوتۇنمۇ كىرەر...

ئۇ شۇنداق ئامەتلەرنى خىيال قىلىپ
ئولتۇرغاندا ئارقا تەرىپىدىن «كورت»
قىلغان بىر ئاۋاز كەلدى - دە، چۆچۈپ
كەتتى ، كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ
ئالدى - كەينىگە قارىغانىدى ، ھېچ
نەرسە كۆرۈنمىدى. قارىغاندا يەل يۈرۈش-
كەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدى قادىر شىپىلى-
داق . ئۇ يۈرىكىنى سەل توختىتىپ ئول-
تۇرغاندا ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى تونۇر ئى-
چىدىن بىر نەرسىنىڭ پۇشۇلداپ تىنغان
ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ
كەتتى.

— كىم؟

— ...

ئۇ قانداقتۇ بىرەر جىن - شاياتۇندىن
ئەيمەنگەندەك بولۇپ ئاستا تونۇرغا ئېڭ-
ىشتى.

— كىمسەن ؟ ئادەمزاتمۇ يا؟

— مە ... مەن.

— نېمە ئىش قىلىسەن تونۇردا؟

— ئە ... ئەمدى ... سوغۇقتا ... ياتى-
قىملى ...

— ئۆيۈڭ يوقمۇ ؟ نېمە ئادەمسەن؟

— يوق، ساھىلمەن.

— قەيەرلىكسەن؟

— تىگىم قاراقاشتىن.

— قاراقاشتىن؟!

— ھەئە.

قادىر شىپىلداق تەئەججۈپ بىلەن
«قاراقاشتىن؟» دەپ يېنىشلاپ سوراپ
قويغانلىقىنىمۇ سەزمىدى . لېكىن
شۇ ھامان ئۇنىڭ كۆڭلىدە چاقماق چېقىل-
غاندەك بولۇپ بىر تاسادىپىي ئامەتتىن
كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى . بىراق بۇ
ئامەتكە يېتىشتە قاملاشتۇرالمىسا بېشى
كېتەتتى . قاملاشتۇرالىسا جىرىڭلاپ تۇر-
غان پۇللارغا كۆمۈلۈپ كېتەتتى. ئۇ بۇ پۇللار
بىلەن قولىدىن كەتكەن بەختىنى، ئۇتتۇرۇ-
ۋەتكەن پۇللىرىنى، ئاشۇ ئارماندا قويغان
پۇللارغا خوتۇنىنى، ئاتا-ئانىسىدىن مىراس
قېلىپ ، ئۇ قەرزگە ھېسابلاپ ئۆتكۈزۈپ
بەرگەن ئايۋان - سارايلىرىنى ، ئەكەك
تۆكى، جىگىرىبار يانتاقلىرىنى ئەگەش-

تۇرۇپ ئارىشماقنىڭ ئۈستىدە قۇرغۇيدەك ئولتۇرىدىغان، ياغچا يېنايدىغان نوچىلىقىنى، قادىر شىپىلداق دېگەن نامىنى — ھەممىنى قايتۇرۇۋالالايتتى. ئۇ بولارنىمۇ ئويلاپ يەتتى. ئۇنىڭ شۇنداق ھەممىنى قايتۇرۇۋېلىش ئارزۇسى يۈرىكىنى كۆيدۈرەتتى. ئۇ بۇنىڭ ئۈچۈن ئوت-سۇغا كىرىشكىمۇ رازى ئىدى. قاملاشتۇرۇشقىمۇ كۆزى ئىلەتتى. ئۇ بىردىنلا مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتتى، تىلىنى يۇمشاتتى:

— مۇساپىر ئوخشايلا، بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى، مەنمۇ يالغۇز، بىر ساۋابلىق ئىش قىلاي.

تونۇردىن چىققان كۆلەڭگۈنىڭ بىر باغرى يۇمشاق خىزىر سۈپەت ئادەمگە يولۇققاندەك كۆڭلى ئېچىلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوكۇلداپ ماڭدى.

بۈگۈنكى تۇتۇق ئاسماندا قۇياش ئۆزىنىڭ يېغى ئاز قالغان چىراغدەك غۇۋا جامالىنى كۆرسەتكەن چاغدا سېپىل دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدىكى رەستە يەنە دائىملىق شاۋقۇنىنى باشلىدى. دۇكاندارلار، يايمىچىلار دۇكىنىنىڭ ئالدىدىكى قارلارنى سۈپۈرۈپ ئىسىرىق ياقماقتا. ئىسرىقداندىن ئادىراسمان، سەندەللەرنىڭ خۇش ھىدى تارىماقتا، قايسىدۇر بىر ناۋاي تونۇرغا يۇلغۇن تاشلىماقتا، كىملەردۇر بىر ئېشەككە ئارتىلغان قاقشال ئوتۇنىنىڭ سودىسىنى قىلىشماقتا. ئىمامى ئەزەمنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ، ئالقانلارنى توپىغا سۈۋاپ پۇل ساناشماقتا. يەنە كىملەردۇر پاتقاق كېچىپ ئۆز يولىغا ئالدىراشماقتا. ھەممە ئۆز ئىشى، ئۆز غېمىنىڭ كويىدا. شۇ ھالدا ھەممىنىڭ كۆزى بىر ھەيرانلىقتىن چەكچەيدى.

ئۇزۇن تاسما غىلاپلىق پىچاق ئېسىۋالغان، قوش قاپاق، شاپپۇرۇتلۇق بىرسى ئىت تالىۋەتكەندەك ھۆتمە تۆشۈك بولۇپ كەتكەن كۆرەك جۇۋىسىنىڭ چوپپۇرلىرى ساڭگىلاپ، چورۇقىنىڭ يىرتىقلىرىدىن پايپىقىسى سۆرۈلۈپ قالغان ئوتتۇز - قىرىق ياشلاردىكى توپا چىراي، چاپاق كۆز، قولى باغلانغان بىرسىنىڭ نالىسىگە قۇلاق سالماي ئارقىسىدىن دۈشكەللىگىنىچە ئىتتىرىپ كەلمەكتە ئىدى.

— جاھاننىڭ سىرىقىنى كۆرگىلى قويسىلا، مەن بىر مۇساپىر، جېنىم ئاكا، مېنى نەگە ئاپىرىدىلا ؟! يارەببى، سەندىن ئۆزگە پاناھىم يوق!...

بۇ نالە - پەرياد قۇلىقىغا كىرگەن بازار ئەھلى نېمە ئىش بولغانلىقىدىن ھەيرانۇ - ھەس ئىدى.

— قادىر شىپىلداقكەن.

— توۋا، بىر مىسكىن، غېرىپ - غۇرۋا بەندىنى!...

— ھەق - دەۋا ئىشى چىقى...

— قادىر ئىگەم، بەندىلىرىڭنىڭ كۆڭلىگە تەۋپىق - ھىدايەت ئاتا قىل!

كىشىلەر شۇنداق دېيىشكىنىچە، بىر ئادەمنى باغلاپ ئالدىغا سېلىپ ماڭغان قادىر شىپىلداققا قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى.

ئۇلارغىمۇ نېمە ئامال؟ بۇ ھەممە سىڭگەن نېنىغا شۈكۈر قىلىشۋاتقان تونۇردەك جاھان تۇرسا؟! قادىر شىپىلداقنىڭ كىملىكىنى، ئۇنىڭغا ئېغىز يارغان كىشىنىڭ رەسۋا بولىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ياموۇل ئىچىدىمۇ چىلىم تۇتۇشىدىغان مەنسەپدار ھەمداستىخانلىرى بارلىقىنى ھەممە بىلىسە.

قادىر شىپىلداق ئىشىك باقارلارنىڭ قۇلىقىغا بىر نېمىلەرنى دەپ پىچىرلىشى ھامان سېپىل دەرۋازىسىنىڭ يان ئىشىكى ئېچىلدى. ئۇ، ھېلىقى كىشىنى پۈت تى-

رەپ سۆرۈلەۋالغان قويىنى قوشقانغا ئېلىپ ماڭغانىدەك سۇرەپ يامۇل ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئىشىك يەنە ئېتىلدى.

شۇ تاپتا قادىر شىپىلداق ھەيدەپ كەلگەن ئادەمنىڭ تەقدىرى قانداق بولىدىكىن؟ بۇ ھازىرچە ئاشۇ ھەيۋەتلىك سېپىل، تۆمۈر دەرۋازىنىڭ ئىچىدىكى ئىشلاردەك سىر ئىدى. لېكىن سېپىل سىرتىدىكى ئىشلار ھەممىنىڭ كۆڭلىگە بەش قولدەك ئايان.

يېقىندا، قاراقاش پەتىھى بولۇپتۇ. دارىل ئاساكى① قۇرۇلۇپتۇ. بۇ شەھەرنىمۇ پەتىھى قىلارمىش. ئاقسۇ تەرەپتىن تۆڭگانلار ئۇچرىغاننى بۇلاپ، كالىسىنى ئېلىپ، قارا چۈمۈلىدەك بېسىپ كېلىۋېتىپتىمىش، دېگەندەك يېڭى خەۋەرلەر شەھەر ئەھلىنى ساراسىمىگە سالماقتا ئىدى. غەم - ۋاشەتكە قالغان خەلق ئۆز غېمى بىلەن ئىدى. ئەلمىساقتىن پادىشاھ ئالماشقاندا، قايسى يۇرت - شەھەر تالاپەتكە ئۇچرىمىدى؟ شۇڭا پۇقرالار ئالللادىن يۇرتنىڭ ئامانلىقىنى تىلىشەتتى. ئاۋاملا ئەمەس، ئەنە ئاۋۇ قوراللىرىنى قۇچاقلاپ دۈگدىيىپ تۇرۇشقان ئىشىك باقارلارمۇ، سېپىل ئۈستىدىكى جىسەكچى قاراۋۇللارمۇ غەمكىن كۆرۈنەتتى. ئۇلارنىڭ تۇرقىدىن ئەنسىزلىك چىقىپ تۇراتتى، ئەتراپقا ۋەھىمە، قورقۇنچ بىلەن قارىشاتتى. قايسىدۇر بىرسىنىڭ كۆڭلى ئۆيىدىكى چۈچۈرىدەك ئۇششاق باللىرىغا تارتىشاتتى. ئۆي - ماكانلىرىنى قۇرۇقداپ سېپىل ئىچىگە كۆچۈپ كىرىۋالغان مەنسەپدارلارنىڭ كۆڭلىمۇ جايىدا ئەمەستەك قىلاتتى. كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنلىكتىن، كۆزلىرى بەقەدەك قىزىل ئىدى. شۇكۈنلەردە پاتلانغان خام قەغەزلەرگە «قاراقاشلىق ئىسيانچىلاردىن بىرىنى تۇتۇپ بەرگەنلەرگە 50 سەر كۈمۈش ئىنئام بېرىلىدۇ...» دېگەن ئېلان يېزىلىپ سېپىل دەرۋازىسىغا چاپلانغانىدى.

كۆپ ئۆتمەي بۇ ئېلان كۈندە بازار قىزىپ تۇرىدىغان ھېيتگاھ دەرۋازىسى، سۇدەرۋازىسى، قىزىق دەرۋازىسى، گوجەن دەرۋازىلىرىنىڭ ھەممىسىگە چاپلاندى. بۇ ئېلانلار گويا قىيامەت قايۇمنىڭ ئۈچۈزىدەك كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە تەشۋىشلىك قىيامەت سايىسى تاشلاپ تۇراتتى، ۋەھىمىدىن غەمكىن كۆڭۈللەر لاي ئېقىندەك داۋالغۇماقتا، قايسى قىرغاق - ئويمانلاردا پاناھلىنىشنى خىيال ئەتمەكتە ئىدى. ئۇلار ئۈچۈن جان ئامان قالسىلا مەيلى ئىدى. سېپىلى مۇستەھكەم يامۇلمۇ بۇ رېشاللىققا تەن بەرگەنىدى. ئۇلار شۇ ۋەجىدىن كۈمۈشلىرىنىڭ مېھرىدىن كېچىپ قاراقاشلىق ئىسيانچىلارنى جازالاشقا تۆت پۇتلۇق بولۇپ ئاتلانغانىدى.

قادىر شىپىلداق خۇشاللىقتىن گازىر كۆزلىرى قىسىلىپ كەتكەن ھالدا سېپىل دەرۋازىسىدىن چىقتى. ئۇنىڭ قويىنى تورۇز تېپشى تىقىپ قويغاندەك تومپىيىپ، بەلبېغى ئۈستىدىن ساڭگىلاپ قالغانىدى. شۇتاپ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئامەتنى كېلىپ ھوشۇقى سىيا، پوك، چاك چۈشكەن چاغلىرىدىكىدەك خۇشال ئىدى. لېكىن، ئۇنىڭ يۈرىكى نېمىگىدۇر ئەنسىز، تەشۋىشلىك سوقاتتى. ئۇ، شۇنداق تۇيغۇدا ھەممە ئۆز غەم - خىيالى بىلەن تەۋرەۋاتقان ھايات تولپىغا سىڭىپ كەتتى.

بۈگۈنمۇ ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلاپ تۇراتتى. خىرە پىلىلداپ تۇرغان ئاي، بىر نەچچە يۇلتۇزنى ھېساپقا ئالمىغاندا

① دارىل ئاساكى — ۋاقىتلىق ئىسلام ھۆكۈمىتى.

www.uyghurkitap.com

جاهان يەنىلا ئاغزىنى يېپىپ قويغان تو-
نۇردەك قاراڭغۇ ئىدى. باش ئەتىيازنىڭ
غۇر - غۇر شامىلى توپا توزدىتىپ كۆزنى
ئاچۇرمايتتى. زېمىندىن ئەگۈز سۈيىنىڭ
نەمخۇش ھىدى كېلەتتى.

بىر چاغدا بارات ناۋاينىڭ دەرۋازىسى
غىچىرلاپ كوچىدا تۆت - بەش كۆلەڭگۈ
پەيدا بولدى، كۆلەڭگۈلەر ھايالشماي-لا
يەنە قاراڭغۇلۇقتا غايىب بولدى. ئۇلار-
دىن بىرسىلا سۆرۈلۈپ قالدى. ئۇ شۇتاپ
شامال سوققان يىكەندەك ئىەگىپ ئارانلا
ئۆرە تۇراتتى. پۇت - قوللىرىنىڭمۇ ماغ-
دۇرى قالمىغاندەك ئىدى.

ئۇ يەنە تونۇر بېشىغا كەلدى. قانداقتۇر
بىر گۇمان، ئىسسىتەك بىلەن تونۇر ئىچىگە
بويۇنداپ قاراپباقتى، تونۇردىن ئەمدى
ئادەم ئەمەس، ئۆچۈپ قالاي دەپ قالغان
قوقاسنىڭ جىلۋىلىك ئۇچقۇنى كۆرۈندى.
ئۇنىڭ ئازابلىق كۆڭلى نېمىگىدۇر مەيۈس-
لەنگەندەك بولدى.

ئۇنىڭ يۈرىكى شۇ تاپ ئاشۇ قوقاسقا
كۆمۈلگەندەك ئازابلانماقتا ئىدى. كۆز-
لىرى چاناقلىرىغا توشقان ئەلەملىك ياش-
تىن خىرەلىشىپ كەتكەنىدى. دەرد-ھەس-
رىتىنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغاندەك پات-
پات ئېغىر خۇرسىناتتى. ۋۇجۇدى پۇشاي-
ماندىن ئۆرتىنەتتى، تىترەيتتى.

ئۇنىڭ ئاشۇ قويىندا تورۇزنىڭ تېشى-
دەك پۇلتۇڭشۇپ قالغان پۇللارنى ھەپتە-
ئون كۈن كۆتۈرۈپ يۈرۈۋالغىنى قالغان
چېغى. قايسى كۈنى كېچىسى ئامىتى كې-
لىپ ھوشۇقى ئازراق پوك، سىيا چۈشۈپ
بەرگەنىدى. بۈگۈن نېمە بولدىكىن؟«مې-
نىڭ قولۇم ئەمەس، جەمشىت پىردىمنىڭ
قولى، يادەتتىمكام!» دەپ ئىككى ئېتىمشىغا
قويىنىدىكى پۇللارنىڭ ھەممىسى باشقا بىر-
سىنىڭ قويىنىغا كىرىپ كەتتى، ئۆزىنىڭ
چۈك تاشلاپ سالغىنىغا ھېچ ئىشەنگۈسى
كەلمىدى. ئۇ چۈش كۆرگەندەكلا كۆز ئال-
دىدا روي بەرگەن بۇ ئىشلارنىڭ راست -
يالغانلىقىغا ھېچ ئىشەنچە قىلالمىدى.
تېخى گەدىنىگە تۆپىلەپ قەرزىمىندى. ھەي!
سورۇنغا بىر ەر تەلۋە قېتىلىپ قالغانمى-
دىكىن؟ باشقىلار «ئازراقچەكسىلە، باش-
لىرىدىن كەتكىلى تۇرۇپلا!» دەپ يۈرەتتى.
شۇنداق بولدىمىكىن - يا؟! ئالدىراڭغۇ-
لۇق قىلىپ قويدى. سورۇننىڭ بېشىدىلا
چوڭ گەپ قىلىپ سالدى. كالىسىغا ھېچ
ئەقىل كەلمىدى، ھېلىمۇ ئىشلىتەلمىدى،
قولىغا پۇل كىرگەن چاغدا، كونا قەرز-
لىرىنىڭ شالتاقلىرىدىن ئاجراپ ئول-
تۇرغان بولسىمۇ بىر گەپ ئىدى. يەكەن،
يېڭىسار، كۇچا تەرەپلەرگە بېرىپ كېلىشىمۇ
خىيالىغا كىردۇۋالغان. لېكىن ئۇ تەرەپ-
لەرنىڭمۇ تىنچ ئەمەسلىكىنى، ئۇرۇش-يېغى-
لىق بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ كۆڭلى ئەي-
مەنگەندەك بولغانىدى. تەۋەككۇل دەپ كەت-
كەن بولسىمۇ بولۇپتىكەن. پېسىۋۇللا رىسقى
بولسا بىر چاغلاردىكىدەك بىر خورجۇن
پۇلنى ئاتقا ئارتىپ، بىر خوتۇننى ئار-
قىسىغا مىندۈرۈپ كېلەر ئىدى. ھېلىقى
قاراموق زەڭگى بىلەنمۇ تاۋكادا بولۇپ
قالار ئىدى. ھېلىقى خوتۇن ھېلىمۇ شۇ-
نىڭ قويىنىدىمىكىن؟ كاساپەت! ئۇنى بى-
رەر قېتىم كۆرۈۋېلىپ، سۆيۈۋېلىپ كەل-
سىمۇ ھېساب ئىدى.

ئۇ بۇلارنى ئويلىسا ئاشۇ قويىنىغا كى-
رىپلا چىقىپ كەتكەن پۇللارغا ئىچى كۆ-
يەتتى، يۈرىكىنى مۇزغا چاپلاپ ياتقۇسى
كېلەتتى.

ئۇ نېمە بولۇپ ئاشۇ تۆت ھوشۇقىنى
قولىغا ئېلىشنى ئۆگىنىپ قالدىكىن؟ھەم-

ىمسى شۇ بارات ناۋا يىنىڭ كاسا پىتى، رەھـ
مەتلىك ئانىسى بىر خون نان بىلەن شاـ
گىرتلىقا ئەكىلىپ بەرگەندىن بىرى شاـ
كال، ھوشۇق ئويناشنى، نەشە چېكىشنى،
ھەممىنى ئۆگەتكەن شۇ، دەردكە قويغانمۇ
شۇ، ئۇنىڭ بارات ناۋاينى چاينا پ پۈرـ
كۈۋەتسىمۇ دەردى چىقماس. خۇدا بۇكۈننى
ئۇنىڭ بالىلىرىغا نېسىپ قىلمىسۇن. ئـۇ
ئـۆز پـۇشـتـىدىن ئون ئىككى بالا يۈزى
كۆردى، ئەمما خۇدا بەرگىنىگە پۇشايمان
قىلغاندەك تۆتىنى ئېلىپ كەتتى، قالغانـ
لىرىنىڭ ھەممىسى ئانىلىرىنىڭ قېشىدا،
بالا دېگەن نەگە باريدۇ؟ چوڭۇپ دادىسىنى
تاپىدۇ. ئۇ بالىلىرىغا ۋەسىيەت قىلار. بۇ
دەردلەر ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېتەر، ئاھ،
دەرد دېگەن يامانىكەن، ئۇ چەكمەي كىم
چەكسۇن؟!

ئۇنىڭ يەنە خۇمارى تۇتۇپ چەككۇسى
كەلگەنىدى. ئۇ بۇكۈنمۇ ئاچچىقىنى ئىـ
چىگە يۇتۇپ كولۇك قېشىغا بېرىپ ئۇچـ
تۆت چىلىمنى يالغۇز چېكىۋەتكەنىدى. باشـ
لىرىنىڭ بىر يەرلىرى ھېلىمۇ ئېسىلىپ،
لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. ئۇ بىر دەملىك بولـ
سىمۇ، ھەممىنى ئۇنتۇشقا تەقەززا ئىدى.
ئۇ ئورنىدىن ئەلەڭشىپ قوپۇپ، تامـ
تورۇسلارنى سىيلاشتۇرۇپ بېقىپ قـولىغا
چىققۇدەك ھېچنەرسە ئۇچرىتالمىدى . ئۇ
شۇ ھالدا بىردەم مەڭدەپ يۈرۈپ ناۋايـ
خانىنىڭ قىيسىيىپ قالغان ئىشىكىنى
تاپتى ، ئاندىن ئۆتۈكنىڭ قونجىـ
دىن خەنجىرىنى سۇغۇرۇپ ئىشىكتىن
قىيپال يىرماقچى بولۇۋېدى، ئىشىك ئېـ
چىلىپ كەتتى. ئۇ گۆردەك قاراڭغۇ ئۆيگە
كىرىپ، بىر نەرسىگە پۇتلىشىپ كـەتتى.
قاراڭغۇلۇقتىن شاخ ـ شۇمبىلارنىڭ شاـ
راقلىغان ئاۋازي ئاڭلاندى. شۇھامان ئۇـ

نىڭ كۆڭلىگە بىر ئوي كەلدى ـ دە، تىـ
مىسقىلاپ يۈرۈپ بىر باغ شاخنى سـۆرەپ
چىقىپ تونۇرغا تاشلىدى. تونۇردىن بىرـ
دەم ئىس ـ تۈتۈن ئۆرلەپ ئارقىدىن لاپ
قىلىپ ئوت كۆتۈرۈلدى. ئاي ـ ھاي! ئۇـ
نىڭ كۆز ئالدىمۇ، كۆڭلىمۇ يورۇپ كەتتى.
ئۇ ئۆيگە يەنە كىردى. ئوتنىڭ يورۇقىدا
ئەمدى ھېچنېمىگە پۇتلاشمىدى.

دۈشمىنىڭنىڭ بىر تال تۈكىنى يۇڭدىـ
ساڭمۇ ئارام. ھەي بارات ناۋاي، سـوكـ
سوك ئوتۇننى ياراتماي پاسا قالغان باـ
راتۋاي، نەچچە ئۇلاغ ئوتۇنۇڭ تۈگۈل ئۆيـ
ۋاقىلىرىڭنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەتسەمـ
مۇ دەردىم چىقمايدۇ.

تونۇرغا ئوتۇن تازا كەپلەندى. خۇمـ
داندەك چوڭ تونۇرنىڭ ئوتى چـاراسلاپ
كۆيۈپ كەتتى. ئۇ قوللىرىنى ئوتقا قاقـ
لاپ يىلىتتى. ئاندىن قويىنىنىڭ بىر يەرـ
لىرىدىن چىلىمىنى، تەگۋاز خالتىسىنى ئېـ
لىپ ئالدىدا قويدى. خـالتىدىن تەگۋاز
ئېلىپ پىرىسـلىتىپ ئۇۋاپ چىلىمنىڭ مەيـ
خانىسىغا باسقاندىن كېيىن بىر پاي ئۆـ
تۈكىنى سېلىپ كىگىز پايپىقىنىڭ تاپىنىـ
غا چاپلىشىپ قالغان قاقچىلىك نـەشىنى
ئاجرىتىپ ئالدى. ئۇنىڭ گىرۋەكلىرىدىن
تىرناقلاپ ئۈزۈپ تەگۋاز ئۈستىگە تىزدى.
ئاندىن بىر تال يۇلغۇن تەمچىگە ئـوت
تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن چىلىمنى قـولىغا
ئالدى.

ئۇنىڭ پۇت ـ قوللىرى بـوشاشماقتا
ئىدى، مادارى ئاشۇ ئاغزى ـ بـۇرنىدىن
نوغۇچتەك چىقىۋاتقان تۈتۈن بىلەن قوـ
شۇلۇپ چىقىپ كەتكەندەك قىلاتتى. لېكىن
ئۇنىڭ كۆڭلىنى بۇزغان، يۈرىكىنى مۇجىـ
غان، قورسىقىغا سىغماي قـالغـان دەردـ
ھەسرىتى، پۇشايمىنى ئاشۇ تۈتۈنگە ئوخـ
شاش ئۇنداق ئاسان چىقىپ كېتىدىغانـ
دەك قىلمايتتى.

www.uyghurkitap.com

ئۇ يەنە بىر چىلىم چەكتى. ئۇنى خى-
يال باستى. ئۇنىڭغا ئاشۇ لاخشا ـ لاخشا
ئوت ئىچىدىن قاندا قتۇرجۇلدۇر-كېپەن،
تەركىي دۇنيا سىياق بىر سىماھ چېپىلغان،
تېنى يوق تاۋۇزدەك بىر باش كۆرۈنگەن-
دەك بولدى. بۇ باش قەپەزگە ئېلىنىپ
ئۇنىڭ كۆز ئالدىغىلا ئېسىپ قويۇلغان-
دەك ئىدى. ئۇ بۇ باشنى نەچچە كۈندىن
بېرى كۆرۈپ تۇردى. كۆرمەي دېسىمۇ كو-
چىلاردا كېتىۋېتىپ قاراپ سالدى. قارى-
ماي دېسىمۇ خىيالىدىن كەتمىدى. سىپىل
دەرۋازىسى، ھېيتگاھ دەرۋازىسى، سۇ دەر-
ۋازىسى، گۇجەن دەرۋازىسىنىڭ ھەممىسى-
دە شۇنداق باشلار ئېسىپ قويۇلغانىدى.
بۇ كاللىلارنىڭ بىرلىرى ئۈچ پاختىدەك
ئاق ساقاللىق، بىرلىرىنىڭ تېخى بۇرۇ-
تىمۇ خەت تارتمىغانىدى، يەنە بىرلىرى
شور باغلىغان تۇز قاپىقىدەك قوتۇر، پاي-
نەكباش ئىدى... ئۇنىڭ چاپاق باسقان
كۆزلىرى ھەر قېتىم ئاشۇ كاللىلارغا تىكىل-
گىنىدە، ئۇنى سۈرباساتتى. ئۇ بۇ ئىشلاردىن
كۆزىنى، خىيالىنى قاچۇرۇشقا تىرىشاتتى.

ئۇ يەنە بىر چىلىم چەكتى. يېنىنجا-
ۋاتقان ئوتقا قاراپ ئۆتكەنكىدەك ئىك-
كى ئېغىز گېپىنى ئوڭشاپ قىلالمايدىغان
يەنە بىرەرسى يولۇقۇپ قالسىيدى، مېنىڭ
بۇ قوينۇم يەنە ئالتۇن-تىللاغا توشار ئى-
دى... دەپ شېرىن خىياللارغا چۆمۈلدى.

ئۇنىڭ خىياللىرىنىڭ چېكى يوقتەك
قىلاتتى. ئۇ ھەر كېچىسى كېلىپ تونۇرغا
قاراپ بېقىشنىمۇ خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.
كۆڭلىنى تاتلىق قىلىپ ئالقىنى ئېچىلىپ
قالسا ئاشۇ يەكەنلىك ئۇتتۇۋالغان خو-
تۇندەك بىرەرىنى قولىغا چۈشۈرۈشنىمۇ
ئويلىدى، تاما قىلدى... ئۇنىڭ خىياللى-
رى بارا ـ بارا چىرىشتەك غۇۋالىشىپ كەت-
تى. ئۇنىڭ ئەمدى كۆزىنى ئېچىشقىمۇ ھەپ-
سىلىسى قالمىغانىدى.

× ×

ئۇپۇق قىزارغاندا ھېيتگاھجامەسىدىن

تارقىشىپ چىققان جامائەت بارات ناۋاي-
نىڭ تونۇرى قېشىغا كەلگەندە بارات نا-
ۋاي بىلەن ئىمكالىرىنىڭ ئاللا ـ تۆۋى-
سىدىن توختاپ قېلىشتى. ھەممەيلەن نېمە
بولغاندۇ دەپ تونۇر بېشىغا بويۇنداپ
قارايتتى. كۆرەلىگەنلەر ياقا چىشلەپ تو-
ۋا قىلاتتى. ئاردىن باغرى يۇمشاق بىر-
لىرى ۋارقىراپ يىغلاپ كەتتى. كىملەر-
دۇر دۇرۇت ئوقۇشاتتى. چۈنكى تونۇر ئى-
چىدە كۆيۈپ كۆسەيگىلا ئوخشاپ قالغان
بىر ئادەمنىڭ «كاۋىپى» تۈگۈلۈپ ياتاتتى.

جامائەت ھە ـ ھۇ دېيىشىپ جەسەتنى
تونۇردىن سۇغۇرۇشتى. ئەتراپنى كۆيۈپ
كەتكەن كاۋاپنىڭ پۇرىقى قاپلىدى.

ــ ئاھ خۇدا، نېمە كۈن-بۇ؟! باللىنى تو-
نۇرغا ئوت سېلىڭلار دەپ چىقارتسام ھا-
يال بولماي چىرقىراپ كىرىشتى، زۇۋانىمۇ
گەپكە كەلمىدى. گاھى كېچىسى يېتىم ـ
مۇساپىرلار كىرىپ يېتىۋالاتتى. بىلگەن
بولسام ئۆيدىمۇ يوتقان ـ تەككىي خېلى
كەگۈرى ئىدى. نېمە قىسمەت ئەمدى بۇ؟!

بارات ناۋاي نېمىگىدۇر پۇشايمان
قىلاتتى، يىغلايتتى. تونۇر بېشى يىغا-
زارە، ماتەم ـ مۇسىبەتكە ئايلاندى. ھەم-
مىنىڭ كۆزىدىن تونۇرنى پاناھ ئەتكەن،
بىر ئىگە ـ چاقىسىز، غېرىب ـ مۇساپىر،
يېتىم ئۇچۇن يامغۇردەك ياش تۆكۈلمەك-
تە ئىدى. بۇ ئىش شۇ كۈنلا ئاشۇ تونۇردىن

(ئاخىرى 15 ـ بەتتە)

ئىككى ھېكايە

مەھمۇت سىدىق

قىزدىرىش

پاختا سېتىۋېلىش ئىشى باشلانغان بىر
ھەپتىدىن بېرى ئۆزۈمنىڭ مۇشۇنداق بىر
ئىشقا تۇتۇلۇپ قالغىنىمغا ھەقىقەتەن پۇ-
شايمان قىلدىم. ئىدارىدىن مېنى بۇ ئىش-
قا ئاجرىتىش ئالدىدا كېلىشتۈرۈپ بىرەر
باھانە كۆرسەتكەن بولسام ئورنۇمغا باشقا
بىرسى بەلگىلىنەر ئىدى. قاق سەھەردىلا
ئىشقا چۈشكەننى ئاز دەپ كەچتە چىراغ
يورۇقىدا بىر چاغقىچە ئىشلىگەن، ئېغى-
زىمغا تېتىغۇدەك بىرەر قاچا تاماق يېيەل-
مەي، سوغۇقسۇ ئىچىپ، كۈن بويى قادى-
لىپ ئولتۇرغان، پاختا ساتقۇچىلارنىڭ قول-
دىكى ھۆججەتلەرنى كۆزۈمگە ئىتتىقۋارقى-
راشلىرىچۇ تېخى.

— ھوي ئاغىنە، بىزمۇ ئادەم جۇمۇ، گەپ
قىلماي تۇرسا ئۆزۈڭلىنى ئەجەب بىلمەي-
سىلمىيا، - قولىدىكى ھۆججەتنى تۈمۈر
رىشاتكىدىن ماڭا سۇنۇپ، ئۆچىرەتنىڭ
ئالدىنقى قاتارىدا تۇرغان بىرسى تەئە-
دى قىلىۋاتاتتى.

مەن ئۇنىڭكىچىگە پەرۋاسىز ھالدا پۇل-
نى ساناپ ئۈستىلىم ئالدىدا تۇرغان تو-
نۇشۇمنىڭ قولىغا تۇتقۇزدۇم، ئۇ رەھمەت-
ھەشقاللا دېيىشىپ يېنىمدىن كەتكەندىن كې-
يىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ ھېلىقى نارازى
بولغۇچىغا مەسخىرەسىلىك نەزەرىم بىلەن
قارىدىم.

— يۈزى قىزارمايدىغان قېلىن نېمە-
لەركەن بۇلار، گەپ قىلماي تۇرسا ئۈچ
ئادەمگە پۇل بېرىدىپ بولدى. ئۇلارمۇ بىز-
گە ئوخشاش ئادەم بولغاندىكىن ئۆچى-
رەتتە تۇرۇپ ئالسا بولمامدۇ، - دېدى
ھېلىقى چېقىر كۆز، ئوتتۇز بەش ياشلار
چامىسىدىكى كىشى ۋە قولىدىكى پۇرلى-
شىپ كەتكەن تالۇننى ئۈستەلىمگە تاش-
لىدى. ئۇنىڭ كەينى تەرىپىدە تۇرغانلار
بۇ گەپنى قۇۋۋەتلەپ، ماڭا نارازى بو-
لۇشتى. مەن «نېمە دېيىشسەڭ دېيىشمە-
سەن، ئادەم دېگەنىنىڭ تونۇشۇ - بىلىش-
لىرى بولىدۇ، قول دېگەن ئالدىغا ئېگى-
لىدۇ، قانچىلىك ئىشتى بۇ، ھازىرقى جا-
ھاننىڭ ئىشلىرىنى بىلمەيسەن - دە، باي-
خان تەلپەك» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە ۋە
پۇلنى ساناپ ئۇ كۆكەمگە سۇندۇم، ئۇ
پۇلنى قولۇمدىن يۇلۇپ دېگۈدەك ئېلىپ
بىر نېمىلەرنى دېگەچ كېتىپ قالدى. مەن
بۇنداق ئىشلارغا كۆنۈپ كەتكەچكە پەر-
ۋاسىز ھالدا يەنە پۇل ساناشقا باشلىدىم.

ئارىدىن تۆت - بەش مىنۇتتەك ئۆت-
كەندە ھېلىقى يېقىمسىز ئاۋازنى ئاڭلاپ
بېشىمنى كۆتۈردۈم. ئۇ قارابۆز تەلپىكى-
نى كەينىگە سۈرۈپ تۇرۇپ، - ماۋۇ پۇلنى
بايامقى قەغىزدىكىلەردىن زىيادە بې-
رىپسىلەر، قىلغان قىلىقلىرىڭلارغا قاراپ قە-
لەندەرگە سەدىقە قىلىۋەتسەممۇ بولاتتى،
يەنە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى، بىزلىگە ھارام
سىڭمەيدۇ، بولمىسا ئۇن كويچەن دېگەن
قانچىلىك نېمىتى سىلىگە، دېدى - دە،

ئون يۈەنلىك پۇلدىن بىرنى ئۈستىلىمگە تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قالدى.

مەن رىشاتكا سىرتىغا — ئۆزۈڭدىن ئۆزۈڭغا سوزۇلۇپ تۇرغان ئۆچىرەتكە ۋە يىراقتىكى توپىلاڭلىق يولدا كېتىۋاتقان ھېلىقى كىشىگە قارىدىم.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كىشىنى كۆپ قېتىم ئۇچراتتىم، ھەر قېتىم كۆرسەملا ئۇنىڭ ئاخىرقى قېتىم ماڭا زەردە، مەنسىتمەسلىك، ئېچىنىش نەزەرى بىلەن قاراپ تۇرۇپ قىلغان ھېلىقى سۆزلىرىنى ئويلاپ قالىمەن.

سەھەر مونولوگلىرى

... بۇرۇن تۇغۇلۇش، ئاندىن ئۆلۈش مۇۋاپىقمۇ ياكى بۇرۇن ئۆلۈش ئاندىن تۇغۇلۇش مۇۋاپىقمۇ؟ بۇنىڭغا دەرھال بىر نېمە دېمەك قىيىن بولۇپ قالدى. ئىشقىلىپ بۇ ھايات سەھنىسىدە تاسادىپىي كۆرۈلۈپ، يەنە تاسادىپىي يوقايدىغان گەپكەن. بۇ تاسادىپىيلىق ئارىسىغا ھەر كىمنىڭ ئۆز ئالدىغا رول ئېلىشتىن ئىبارەت مۇقەررەرلىك يوشۇرۇنغان. يەنە كېلىپ بۇ رولنى ئۆزۈڭ تاللاش، ئويناش ۋە باشقىلارنىڭ تاماشىبىنى بولۇش ھوقۇقىمۇ بېرىلگىنىكەن.

يوتقاندا يېتىپ سۈرگەن خىيال لەززەتلىك، ئازابلىق، گادىرماچ بولىدىكەن... يالىڭاچ بەدىنىمگە زوق بىلەن قارىدىم، ساپ قان ۋە گۆشلەرنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ تۇرغان بۇ بېجىرىم، پاك جىسمىم قانچىلىك قىممەتكە ياراركىن؟ پىلە قۇرتى كېپىنەككە ئايلىنىپ ئۆز بوشلۇقىدىن چىقىپ كەتكەنگە ئوخشاش روھمۇ بەدەندىن ئايرىلىپ چىققان بولسا نەقەدەر ياخشى بولار ئىدى - ھە؟ (كەچۈرۈڭ، بۇ جەھەتتىكى مۇلازىمەت تۈرلىرى ۋە تېخنىكا نەتىجىلىرىدىن تازا خەۋىرىم يوقكەن، يەنە كېلىپ نېرۋانا دېگەن سۆزنى ئاڭلىغان بولسامۇ ئەمما ئۇنىڭ ھەجمى ۋە مېغىزىنى تەپسىلىي بىلمەيمەن) ئۇ چاغدا گۈزەللىك، رەزىللىك، چىنلىق، ساختىلىق ھەققىدە ئويلىنىپ، بۇلارنى ئايرىيالماي يۈرۈشنىڭ ۋە ۋەز ئېيتىشنىڭ ھاجىتى قالمىغان بولاتتى.

ئۆزۈمنى ئۆزۈم تولۇق چۈشىنىپ بولالمايۋاتقان يەردە باشقىلار مەن ھەققىدە ھەر خىل ئەپسانىلارنى توقۇسا ئەمدى ئەجەبلەنمەيمەن. «ئادەمنىڭ ئالدى گۈل، كەينى تىكەن» دېگەن راست گەپقۇ. بىز بىر-بىرىمىزنى مانا مۇشۇنداق بىئارام قىلىپ يۈرىمىزنى، روھىمىزنى تاۋلاپ مېھرى-مۇھەببەت كۆلچىكىگە چۆمۈلۈپ راھەتلىنىش ئۈچۈن جەننەتنىڭ ئىشىكىگە قاراپ مېڭىۋاتىمىز.

ئەتىگەندىلا كوچىدا، ئۆيدە — ئىشقىلىپ ھەممىلا يەردە ياڭراۋاتقان ناخشىلاردىكى ساپ مۇھەببەتكە ئائىت ئاتالغۇلار نېمە دېگەن كۆپ؟ مەن بۇلارنى ئاڭلاشقا نېمە ئۈچۈن شۇنچە ھېرىسمەندۇرمەن؟ ئادەم ئۆزى ئېرىشەلمەيدىغان نەرسىگە شۇنچە چوقۇنىدىغان، ئۇنى شۇنچە كۈيلەيدىغان ئوخشايدۇ. ئەگەر خۇدا مەلۇم كونكرېتلىققا ئىگە بولغان بولسا ئۇنچىۋالا مۇكەممەل، سېھىرلىك، جەلبكار بولماس ئىكەندۇق. بىرسىنىڭ خاتىرە ئالبومىدىن «ھەر كىم ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسى،

يەنى— خۇداسى» دېگەن بىر جۈملىنى كۆرگەندەك قىلىۋېدىم. ئەگەر مەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرەر كىشىنىڭ پاك مۇھەببىتىگە ئېرىشەلىسەم ئۇنىڭ ئالبۇمىغا يۇقىرىقى جۈملىنى ۋە ئۇنىڭ ئاخىرىغا «ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ قۇلى» دېگەنىنىمۇ قوشۇپ يېزىپ بەرگۈم بار.

ھېلىقى ئاپپاينىڭ مەن ھەققىدە بىرتالاي پەتىۋالارنى توقۇپ يۈرگەنلىكىگە ھازىر بىئارام بولمايدىغان بولدۇم. گەرچە ئۇ مەن بىرگە (بايروننىڭ سۆزى بويىچە ئالغاندا) ئەسنىمەكچى بولغان ئۇنىڭغا كوتۇلداپ ماڭا بولغان قىزغىنلىقىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىشى، ھەتتا يوق قىلىۋېتىشى مۇمكىن. ئەمما مەن سەگەك، پەملىك بولۇپ، ئۇنىڭ كۆرۈمسىز بالىسىنى ئەركىلىتىپ، ئادەمنى بىزار قىلىدىغان قىلىقلىرىنى ماختاپ، ئەڭ ئاددىيسى بىرەر تال مۇز كالتىكى ئېلىپ بەرسەم بۇ ئاپپاينىڭ كۆڭۈل شورلۇقى نېترالىلىشىپ ماڭا قارىتا تاتلىق سۆزلىرى بىخلايدىكەن ئەمەسمۇ. ئەمدى بىرگە ئەسنىمەكچى بولغان ئۇنىڭغا ھەم سىزگىمۇ زۆرۈرىيىتى كەلگەندە مۇشۇ ئۇسۇلنى قوللانسام بولمىدىمۇ. ئەجەبا سىز بۇ خىل ئۇسۇلنىڭ نەپرەتتەشتىكىدە مۇھەببەت گۈلىنى باراقسانلاشتۇرالايدىغان مۆجىزىلىك خىسلىتىگە ئىشەنمەمسىز؟...

خېزىرغا يولۇققان ياكى ياڭاق چېچەكلىگىنىنى كۆرگەن ئادەملەر بولسا كېرەك. ھۇما قۇشىنىڭ كۆزى بولغان بولسا قوتۇر ئېشەككە قونماستى. مەن مۇشۇ يېشىمغىچە خېزىرنىمۇ، ياڭاق چېچىكىنىمۇ كۆرۈپ باقمىدىم (خېزىرنىمۇ بولسا كۆرگەن بولسام ئۇنىڭدىن پاكلىق تىلەپ ئېلىپ، ئۆزۈم بىلىدىغانلارغا ھېيتلىق قىلىپ تارقىتىپ بېرەر ئىدىم)، ئەمدى تېخىمۇ كۆرمەيمەن. بەختىمنى تېپىش ئۈچۈن كۈتكىنىمگە ئېرىشەلمىسەم مەيدەمدىكى يىرىك تۈكلەرنى تىكەنلەشتۈرۈپ، ۋۇجۇدۇمنى پاراكەندە قىلىۋاتقان تەلىيىمنى نەپسى ۋىجدانىي قەلەندەرنىڭ خالتىسىغىلا ئوخشايدىغان كىلىشكەن، لاتاپەتلىك موداۋازلار قىزدىتىۋەتكەن يەرمەنكىلەرگە سالىمەن. ئەركىلەش، نازلىنىش، پىچىرلاش، ئىڭراشلار لەيلەپ يۈرگەن بۇنداق يەرمەنكىلەر ھەر قاچان، ھەممىلا يەردە بارغۇ.

ھازىر مېنىڭ ئېتىكاپتا ئولتۇرۇپ پەيغەمبەر بولۇش خىيالىممۇ ھەمدە يوقىتىپ بولۇپ ئاندىن ئۇنىڭغا ئېچىنىپ، چوقۇنۇش ئويۇممۇ يوق...

بىر نەرسىنىڭ نەزەرگە ئېلىنىش - ئېلىنماسلىقىمۇ ئۇنىڭ قەدىر - قىممىتىنى بەلگىلەيدىكەن. بۇ كونا گەپقۇ، ئىشەنمەمسىز؟ بەزى تەتقىقاتچىلار سۇيىدۇك كۆپلىگەن كېسەللەرگە داۋا دەۋاتىدىغۇ. كىم بىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئېھتىياجى چۈشكەن كېسەلمەنلەر تەرىپىدىن ئۆزىگە كېرەكلىك بولغان تۇرلىرىنى ساقلايدىغان مەخسۇس ئالتۇن قاچىلار ياسىلامدۇ تېخى.

كېچە بىر چاغقىچە ئوقۇپ ياستۇقۇمنىڭ بوش يېرىگە تاشلاپ قويغان ژۇرنالنىڭ ئېچىقلىق بېتىگە قاراپ ئويلاپ قالدىم. كافكا ئۆز ۋاقتىدا كۆڭلىنى چۈشىنىدىغان بىرەرسى بىلەن بەختلىك ئائىلە قۇرالىغانىمىدىكىن... دوستلىرىغۇ بار ئىكەندۇق... قىزىق گەپ بولدى - دە، قۇشقاچمۇ بەزىدە بۈركۈت ھەققىدە ئويلاپ قالىدىكەن. ئەگەر سەقەنقۇر بولالىساڭ ئاندىن لەھەڭ ھەققىدە ئويلىساڭ بىر ئاز قاملىشار...

سانلىق رەقەملەر ھەممىمىزنىڭ مېڭى-

سىگە قاچىلاغلىق. مېنىڭ سىزگە ئېھتىيا-
جىم چۈشۈپ يېلىنسام، ئۆتۈنسەم سىز «بولمىدى، ياق، يوق» دېسىڭىز، مەلۇم ۋاقىتلاردىن كېيىن مەنمۇ سىزگە «ياق، يوق، ئەپلەشمىدى» دەيمەن - دە، نېمىشقا «ماقۇل، بار، جايىدا قاملاشتۇردۇم» دېگۈدەك ئەمەن. مېنىڭمۇ سىزنىڭكىگە ئوخشاش ئۆز ئىشىم، تاماشالىرىم، مەنپەئەتىم، نەپسىم بارغۇ. ئاچچىقلانماڭ، ھازىر مەنمۇ سىزگە ئوخشاش ئەقىللىقلىشىپ قالدىم. ئادەم ساراڭ بولغاندىن كېيىن ئەقىللىق بولۇپ قالامدۇ ياكى ئەقلىدىن ئازغاندىن كېيىن ساراڭ بولامدۇ، بۇلاردىن قايسىسى كۆپرەك، بىر نېمە دېمەك قىيىن. ئۆزۈمنىڭ قايسىسىغا تەئەللۇق ئىكەنلىكىمگە كەلسەم سىز قانداق بولسىڭىز، مەنمۇ شۇنداق. چۈنكى ماسلىشىشچانلىق ياشاشنىڭ ئەڭ مۇھىم شەرتلىرىدىن بىرى ئىكەن. سىز ئاچچىقلانسىڭىز مەنمۇ قاپىقىمنى تۈرىمەن، يەرگە قاراپ تىرنىقىمنى تاتىلاپ ئولتۇرۇۋەرگەن بىلەن بولمايدىكەن. سىز ھىجايسىڭىز مەنمۇ ئوخشاش جاۋاب قايتۇرىمەن. ئەگەردە كۈلسىڭىزچۇ، ئۇ چاغدا مەنمۇ چىن يۈرىكىمدىن ئىخلاسىم بىلەن كۈلىمەن. ئۇنداق قىلماي ھەممىگە كۈلۈپلا يۈرسەم مۇقەررەركى سىز مېنى كۆزگە ئىلىمايسىز، بۇ راستقۇ.

بەزىدە سىز تۇرغان يەردە سىزلا ئەمەس ئۆزۈمنىڭ، ھەم مەندىمۇ سىزنىڭكىگە ئوخشاش تەپەككۇر قىلالايدىغان بىر مېڭىمنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن، قولىقىڭىزغا توۋلاپ سېلىشىم مۇمكىن. ئەگەر شۇ چاغدا سىنەۋەلىك مەندە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلسام، سىزدىن سەممىيلىك بىلەن ئەپۇ سورايمەن تېخى.

سەھەر تۇرۇپ بەدەن چېنىقتۇرمايدىغان بولۇپ قالغىنىمغا خېلى يىللار بولۇپ قالدى. ئويلاپ كۆرسەم ئۆزۈمگە نىسبەتەن روھىم جىسمىمغا ئوخشاشلا قەدىرلىك ئىكەن. شۇنداقتىمۇ ئۇنى ئىختىيارىدا قويۇپ بېرىپ يېتىۋەرگەن بىلەن جان باقماي بولمايدۇ - دە.

قوڭغۇراقلىق سائەت مەن ئاخشام توغرىلاپ قويغان ۋاقىتقا زىل ئۇرۇپ تۈنۈگۈنكى كېيىملىرىمنى كىيىشىمگە، ئورنۇمدىن تۇرۇشۇمغا بەلگۈ بەردى. بۈگۈنكى باشقۇرۇلۇش ماڭا نىسبەتەن مۇشۇ سادادىن باشلاندى.

خەير - خوش يوتقىنىم، سەن بىلەن ۋاقىتلىق ئايرىلىشقا تامامەن قوشۇلىمەن. ھازىر ئورنۇمدىن تۇرۇپ، سىرتقا چىقىپ ئارىلىشىدىغان، زۆرۈرىيەت تۈپەيلى ماڭا ئېھتىياجى چۈشىدىغان «ئۇ» ۋە «ئۇلار» مۇ ماڭا نىسبەتەن ساڭا ئوخشاشلا قەدىرلىك، ئۇلارغا نىسبەتەن مەنمۇ شۇنداق. ئەمما مەن «ئۇ» ۋە «ئۇلار» نى سېنى چۈشەنگەندىن ياخشىراق چۈشىنىشكە تىرىشىمەن، «ئۇ» ۋە «ئۇلار» مۇ مېنى سەن چۈشەنگەندىن چوڭقۇرراق چۈشىنىشىنى ئارزۇ قىلىمەن.

بىز مانا مۇشۇنداق ئېھتىياج تۈپەيلى نېمىلەرنىدۇ ئارمان قىلىپ، ئىنتىلىپ ھەر كۈنى بىللە ياشايمىز.

ئۆكۈنۈش

(ھېكايە)

ئابلەت ئۈمەن

ئۇلار بىر- بىرىدىن ئۆزىنى شۇنچە قاچۇرۇشسىمۇ يەنە ئۇچرىشىپ قالدى. قىرىشقاندەك ماڭىدىغان يوللىرىمۇ بىر چىقىپ قالدى. ھەر ئىككىيلەن تويدىن ئۇزاشقان، قىز ئۆزىنىڭ ياتىقىغا، يىگىت بولسا ئۆيىگە كېتىپ باراتتى.

ئەتراپقا ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشكەن، ھېلىدىن ھېلى چىقىپ تۇرىدىغان كەچكۈزنىڭ سوغۇق شامالللىرىمۇ پەسەيگەنىدى. ھەممە ياق جىمجىت، قاياقتىندۇر ئۈزۈپ- ئۈزۈپ قاۋاۋاتقان ئىت ئاۋازى بۇ جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى.

ئاخىرى قىز ئېغىز ئاچتى:

— بايا مەن سىزنى كۆرۈپ بەك ھودۇقتۇم ھىدايەت.

— مەنمۇ شۇ، پاتىمە ئاللىقاچان ياتلىق بولغان تۇرسا بۇ تويغا يالغۇز كەپتۇغۇ دەپ ھەيران بولدۇم. نېمىشقا ئېرىڭ بىللە كەلمەيدۇ.

— مەنلا كەلسەم نېمە بوپتۇ؟ ياكى ئەر- ئايال نەگىلا بارسا چوقۇم بىللە بېرىشى كېرەكمىدى؟

— بەلكىم ئۇنداق ئەمەستۇ، لېكىن مەن ئۇنىڭ ئورنىدا بولغان بولسام سېنىڭ بەزى ئىشلىرىڭغا يول قويمايتتىم.

— قايسى ئىشلىرىمنى دەيسەن؟

— بۈگۈنكىدەك توي - تۆكۈنلەردە ئېرىڭ يوق ئەھۋالدا تانسا ئويىنىشىڭ، كېچىدە مېنىڭدەك بىر ئەر بىلەن يالغۇز قېلىشىڭچۇ؟

قىز ئىنچىكە ئاۋازى بىلەن كۈلۈۋەتتى. ئۇنىڭ جاراڭلىق كۈلكىسى تىنىق كېچە ئاسمىنىدا يىراق- يىراقلارغىچە ئەكس سادا پەيدا قىلدى.

— يالغۇز قالسام سەن بىلەن قالىدىغۇ، سېنىڭ ئورنىڭدا باشقا بىراۋ بولغىنىدا خېلى بۇرۇنلا كېتىپ بولاتتىم.

ھىدايەت گەپ قىلمىدى. ئۇ ئېرى بار تۇرسا دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى، نېمىشقا بۇنداق دەيدىغاندۇ؟

ئۇلار قويۇق ئاكاتسىيە دەرىخى يېنىدىكى چىغىر يولدا ئاستا مېڭىشتى. كۆكتە سانسىزلىغان يۇلتۇزلار جىمىرلايتتى. يېڭى چىققان ھىلال ئايمۇ خۇددى نازقىلغاندەك بۇلارغا قاراپ كۈلۈمسىرەيتتى.

توساتتىن يىراقتىن كېلىۋاتقان ماشىنا چىرىغى بۇ تەرەپكە چۈشۈشى بىلەن تەڭ ئون توققۇز- يىگىرمىلەرنىڭ قارىسىنى ئالغان بۇ ئىككىيلەن ئىختىيارسىز ھالدا بىر - بىرىگە قاراپ سېلىشتى. قاندۇقتۇر ئىچكى سېزىمنىڭ تۈرتكىسى بىلەن يۈرىكى دولقۇنلاپ ئورۇۋاتقان قىز ئۆزىگە بىلىنەر- بىلىنمەس تېگىپ كېلىۋاتقان ھىدايەتكە تېخىمۇ يېقىن سۈرۈلدى.

— ئېسىڭدىمۇ، -دېدى بىر دەمدىن كېيىن ھىدايەت پەس ئاۋاز بىلەن، -بىر چاغلاردا بىز تۇرمۇش قۇرايلى، ماڭا تېگىۋالساڭ بەختىڭ ئېچىلىدۇ دېسەم ماقۇل بولمىغانىدىڭ. ئۆزۈڭگە تازا ئىشەنچ قىلالمىغاندەك چوڭقۇر خىيالغا پاتقانىدىڭ. ئەگەر شۇ چاغدا تەلىپىمنى رەت

www.uyghurkitap.com

قىلمىغان بولساڭ پەيتكول تۇرمۇشۇڭ باشقىچە بولاتتى.

— قانداق بولاتتى؟

— ئاجايىپ گۈزەل، ئاجايىپ شېرىن، ئىشقىلىپ ھازىرقىدىن كۆپ ياخشى.

— سەنمۇ شۇچاغدا كۆڭۈلدىكىنى ئوچۇق ئېيتمىدىڭ، مۇھەببىتىڭنى دادىل ئىزھار قىلالمىدىڭ. قىز بالادېگەن بىر- ئىككى قېتىم ماڭا ياتلىق بول دېگەنگە ماقۇل دەيتتىمۇ، ئۆزۈڭدىن كەتتى.

— بىراق، ئەرگە تەگمەكچى بولغانلىقىڭنى يوشۇردۇڭ، يۈرىكىڭدىكىنى پىنھان تۇتتۇڭمۇ، بۇ يالغانمۇ؟

ھىدايەت ئۆزىچىلا غۇدۇڭشىدى. قىز خېلىغىچە ئۈنچىقماي تۇرۇپ كەتتى. ئىككىلەن بىر-بىرىگە بولغان زارىقىش، ئىنتىلىشلىرىنى كۆزلىرى ئارقىلىق ئىپادە قىلماقچى بولۇشتىيۇ، لېكىن قاراڭغۇدا ھېچنېمىنى پەرق قىلغىلى بولمىدى.

— بىر دەم ئېلىش كۈنى ئۆيگە بارسام، — دېدى ئۇ ئېغىر خۇرسىنىپ، — ئاللىقاچان چاي ئىچۈرۈپ گۈل قويۇپ بولۇپتۇ. توي كۈنىنىمۇ بېكىتىپ بولۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئامالسىز تەقدىرگە تەن بەردىم.

— ئۇنداقتا سەن ئۆزۈڭنىڭ تولىمۇ ئاجىز، بىچارە ئىكەنلىكىڭنى ئېتىراپ قىلىشىڭ، ئەقەللىسى ياخشى كۆرۈش، سۆيۈش ئەركىنلىكىڭدىنمۇ مەھرۇم ئىكەنلىكىڭنى بىلىشىڭ كېرەك پاتىمە. ئەجەبا، سەن بىراۋنىڭ ئېلىپ سېتىۋالالايدىغان مېلىمۇ، مانا ھازىر ئېرىڭ يىگىرمە كىلومېتر يىراقتىكى فېرمىدا، ھەپتىدە بىر كۆرۈشىسەن، تېخى توي قىلمىغان نۇرغۇن قىزلارغا ئوخشاش ياتاقتا يېتىپ قوپىسەن. بۇنىڭدىن ئىچىڭ پۇشمامدۇ؟ ئە-تىگەن — ئاخشاملىرى يالغۇز قالغىنىڭدا غېرىبلىق، يىگانىلىق ھېس قىلمامسەن، تەنھالىقتىن زېرىكمەمسەن؟ نىھايەت كۆز ئالدىڭدىكى تۇرمۇشقا رازى بولساڭ — ھە...

قىز يەنىلا گەپ قىلمىدى.

— ئىلگىرى مەن ساڭا بەخت تىلىگەن، ئەمدى سەنمۇ شۇنداق قىلىشىڭ كېرەك پاتىمە، چۈنكى مەنمۇ پات ئارىدا توي قىلىمەن.

— ئەلۋەتتە، سەن بەختلىك بولساڭ مەن خوش بولىمەن ھىدايەت.

— سەن بىر ئۆمۈر پۇشايمان قىلىسەن.

— بۇنى بىلىمەن ھىدايەت.

ئۇلار يانمۇ يان كېتىۋېتىپ ئۆزلىرىگە كېرەكلىك بولغان، لېكىنزە مەڭگۈ نېسىپ بولمايدىغان بىر نەرسىنى تېخىمۇ ئېنىق چۈشىنىشكە باشلىدى.

— ئۆيگىمۇ كېلىپ قاپتۇق، كىرىپ چاي ئىچىپ ئۆتمەمسەن؟ — تال سۆگەتلىك كۆجۈم مەھەللىگە يېتىپ كەلگەندە ھىدايەت ئەدەب بىلەن شۇنداق دېدى:

— رەھمەت، باشقا بىر كۈنى كېلەرمەن، بولمىسا بىزنىڭكىگە بارمايلىمۇ، يەنىلا شۇ بۇرۇنقى ياتاق.

— بارارمىز، كەچمۇ بولۇپ قالدى، تېخى پۇرسەت كۆپقۇ.

— راستىنلا خالىمايدىغان بولساڭ خوش ئەمىسە.

— خوش.

ھىدايەت ئۆيگە كىردى. ئىككى يىل ئىلگىرى مۇشۇ قىزغا بېغىشلاپ يازغان شېئىرنى ئىزلەپ، كىتاب ئىشكاپىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى... ئوخشاشلا دېرىزىگە سۇس ھاۋىرەڭ پەردە تارتىلغان ياتاق ئىچىدە ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ ياتقان قىز بولسا كېچىچە ئۇخلىماي چىقتى. ئاجا-

رىشىپ كەتكەنلىكىمنى ھىدايەت بىلمەيدىكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ. ئىلاھىم بىلمەيلا قالسۇن. تۇرمۇش دېگەندە بۇنداق ئىشلار ئاز تېپىلاتتىمۇ، يەنە كېلىپ ئۆتكەن ئىشلارغا مەن ئەيىبلىك ئەمەستە.

ئۇ ئەمدىلا ئونيەتتىگە كىرگەن تۇنجى باھار پەسلىنى، ھىدايەتنى، ئۇنىڭ ھەر كۈنى دېگۈدەك يېنىغا كېلىپ ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئولتۇرۇشلىرىنى، ھەشقىپىچەك، سېرىنگۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن بىپايان دالىدا لەۋلىرىگە سۆيۈپ قويغىنىنى بىرمۇ بىر ئەسلەشكە باشلىدى. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئۆزىگە شۇنچىلىك راھەت، ئارامبەخش بىلىنگەن يۇمشاق كارىۋىتىمۇ بۈگۈن ئۇنىڭغا دوزاخ ئازابىنى كۆرسىتىۋاتقاندەك، ئەتراپىدىكى ھەممىلا نەرسە بىردىن پۇچەك، قۇرۇق، مەززىسىز تۇيۇلدى. ۋۇجۇدىغا يامراپ كەتكەن بىر خىل ئوت، يوشۇرۇن ئازاب ئۇنى توختاۋسىز كۆيدۈرۈپ بىئارام قىلىشقا باشلىدى. چەكسىز سۆيگۈمېھرى - مۇھەببەتكە تولغان ئاشۇ مەزگىللىنى قانداقمۇ ئۇنتۇش مۇمكىن...

تۈن نىسپىدىن ئاشقاندا مۇزدىكلىق تام سائىتىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن بەشنى ئۇرغىنى ئاڭلاندى. ئۇچىسىغا نېپىز ئاق رۇباشكا كىيىۋالغان بۇ قىزچاق ئۇزۇن كىرپىكلىرى ئارىسىدىكى چوڭ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويۇپ ئالدىرىماي ئورنىدىن تۇردى. يالاڭغىداق پۇتلىرىغا ساپما ئايىغىنى كىيگەندىن كېيىن ئۈستەل تارتمىسىدىن ئىككى دانە ئۇيىقۇ دورىسىنى ئالدى - دە، ئۇنى يەم بىلەن يۇتۇۋەتتى. ئۇنىڭ بۇ دورىنى ئىشلەتمىگىنىگىمۇ ئۇزاق بولغانىدى. لېكىن بۈگۈن بولمىدى. روھى، جىسمىغا زورۇر بولغان نامەلۇم بوشلۇق ـ نامەلۇم يوچۇقنى ئىزلەۋېرىشكە زادى تاقىتى يەتمىدى.

(بېشى 8 - بەتتە)

چىققان كاۋاپىنىڭ پۇرىقىدەك ئەتراپقا تارالدى، ھەممىنىڭ ئىچى ئاغرىشتى. خۇددى ئاشۇ قەپەزدىكى ئېسىپ قويۇلغان ناتىۋانلارنىڭ بېشىغا ئىچى ئاغرىغاندەك ئېچىنىشتى.

شۇنىڭدىن بېرى قادىر شىپىلداقمۇ بارات ناۋاينىڭ بوسۇغىسىغا قەدەم باسمىدى. تاۋكا ئۈستىدە، چېلىم ئەتراپىدا پات - پات ئۇنىڭ ئىسمى تىلغا چىقىپ قالاتتى. بەزىلەر «يەكەن، يېڭىسار، كۇچا تەرەپلەرگە بارىمەن دەپ يۈرەتتى، كەتكەن ئوخشايدۇ، ئۆتۈپ بىر نەرسە كۆتۈرۈپ كېلەلەرمىكىن؟» دەپ گېپىنى قىلىشاتتى. لېكىن خېلى كۈنلەر ئۆتتى، ئاي ئۆتتى، ئۇنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمىدى، قارىغاندا ئۇ خېلى يىراققا كەتكەن چېغى. چۈنكى بۇ بەزىلەر ئۈچۈن بارسا كەلمەس جاھان...

www.uyghurkitap.com

غەلىبە كۈلكىسى

(ھېكايە)

مۇھەممەتئېلى مۇھەممەتئىمىن

ئامىلجان قايسىبىر ئاغىنىسىنىڭ باشلامچىلىقىدا «كەچلىك رازۋېتكا» نىڭ تەمىنى تېتىپ قالغاندىن بۇيان ئۆزگىرىپلا كەتتى. ئۇنى ئەمدى مۇھەببەت رومانلىرى، تاتلىق كۆرۈنۈشلۈك سىنئالغۇلار قىزىقتۇرالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ خىيال سۈرۈش بىلەن ئۆتكۈزۈۋەتكەن كۈنلىرىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ئاخشاملىرى ئۆيدە ئولتۇرمايتتى.

بۈگۈنمۇ شۇنداق بولدى. ئامىلجان كىنوخانىنىڭ بېقىنىدىكى قەھۋەخانىدا پىۋا ئىچكەچ كىنونىڭ تۈگۈشىنى كۈتۈپ ئولتۇردى. كىنو تۈگەپ ئون بەش مىنۇتلاردىن كېيىن لەرزان دەسسەپ كوچىغا چىقتى. تۆت كوچا ئېغىزىدىكى يۇمىلاق گۈللۈكنىڭ ئەتراپىدا ئۆزىگە ئوخشاش «كوچا كوماندىلىرى» دىن بەش - ئالتىسى بەز ماردىغان مۈشۈكتەك تۆت تامغا قارىشىپ تۇراتتى. «ئادەمنىڭ رىسقىغا توپا چاچىدىغان لاتىلار، ئۆيى يوقتەك دائىم چارلاپ يۈرگىنى - يۈرگەن. يا تۈزۈك ئىش قىلالمىغان، يا ئادەمنى ئىش قىلدۇرمىغان. كۈچۈم يەتسە سەنلەرنى بىر - بىرلەپ...» ئامىلجان ئۇلارغا يىراقتىن بىرنى تۈكۈردى - دە، تاماكىسىنى شورىغىنىچە باش تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئاي قاراڭغۇسى بولۇپ، ئىككى تەرەپتىكى تېرەكلەرنىڭ ئۇچىغا قونۇۋالغاندەك كۆرۈنىدىغان يۇلتۇزلار پىلدىلداپ تۇراتتى.

ئامىلجان بىردەم مېڭىپ «مۇھەببەت كوچىسى» غا قايرىلدى. بۇ كوچىدا چىراغمۇ يوق، ئىككى تەرەپتىكى يوغان قارا ياغاچلارنىڭ شاخلىرى گىرەلىشىپ كوچىنى قاراڭغۇ «كارىدور» غا ئايلاندۇرۇۋەتكەن، مۇھەببەتلىشىشكە ئەپلىك بولغاچقا، بۇ ناھىيە بازىرىدىكى ياشلار شۇنداق نام قويۇۋالغانىدى.

ئامىلجان كوچىنىڭ يېرىمىنى بېسىپ، ھاۋارايى ئىدارىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئېرىق بويىدىكى قارا ياغاچقا يۆلىنىپ ئەتراپقا كۆز سالدى. ئېگىزدە يوپۇرماقلار بوش شىلدىرلايتتى، «ئولجا»دىن شەپە يوق ئىدى. بىردەم ئۆتكەندىن كېيىن ئامىلجاننىڭ يوتىلىرى تېلىپ ئولتۇردى. ئولتۇردى - يۇ، يەنە تۇرۇپ كەتتى، بايا ئۇ كەلگەن تەرەپتىن ئاياغ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ بارلىق دىققىتىنى يىغىپ، كۆزلىرىنى قىسىپ تۇرۇپ قارىدى. ئىككى قارا گەۋدە يېقىنلاپ كەلدى. «ھەي - ي، يالغۇز بولسىچۇ، بوپتۇ، مەنمۇ بىر ئاغىنەمنى تاپارمەن». لېكىن ئۇنىڭ خىيالى تونجۇقتى. بىر ئەر، بىر ئايال چاپلىشىپ دېگۈدەك ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئامىلجان بىر يۇلقۇنۇپ قويۇپ زوڭ ئولتۇردى. ئۇنىڭغا پات - پات مۇشۇنداق خاتا خىيال قىلىشقا، ھەتتا خاتا خىيال بىلەن ئۆتكەنلىكىدەك خاتا ھەرىكەت قىلىشقا توغرا كېلەتتى.

بىرەر ئاي بۇرۇنمىكىن، بىر ئاخشىمى

ئاممىلجان باشقا بىر كوچىدا مۇشۇنداق «ئولجا» كۇتۇپ تۇرغاندا، ئۇزۇن كۆڭلەكلىك بىر ئايال يېنىك، ئاستا چامداپ ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قالدى. ئۇ شۇ چاغدا بۇگۇنكىدەك مەست بولغاچقا قېنى قىزىپ ئايالنىڭ ئالدىنى توردى. ئاممىلجان «نەگە ماڭدىڭىز تومۇچۇق» دېيىشىگە، ئايال تۇيۇقسىز ئەرچە گەپ قىلدى: «ئاناڭنىڭ يېنىغا!» ئاممىجان زەن سېلىپ قارىسا ئۇ «ئايال» ئۇزۇن تون چاپان كىيگەن بىر بوۋاي ئىكەن. ئاممىجان پەرت قىلىپ قاچقان، ئەتىسى ئاغىنىلىرىگە سۆزلەپ بېرىپ ئۇلارنى كۇلدۇرۇۋەتكەنىدى.

شۇ ئىشلارنى ئويلاپ ئاممىجان ئۆزىچە كۇلۇپ قويدى. دەل شۇ چاغدا ئۇنى ياندىن بىر پىكاپ ئۆتۈپ كەتتى. ئاممىلجان پىكاپنىڭ يىراققا سوزۇلغان چىراغ نۇرىنى بويلاپ كوچىنىڭ ئىچكىرىسىگە قارىدى، پاھ، ئاپئاق كۆڭلەك كىيگەن، باشتاق، غۇنچە بوي بىر قىز بۇ تەرەپكە قاراپ كەلمەكتە ئىدى. پىكاپ قىزدىن ئۆتۈپ توغرا كوچىغا كىرىپ كەتتى. يول يەنە قاراڭغۇلىشىپ قىز كۆرۈنمەي قالدى.

ئاممىلجان بوش ھاياجان ئىچىدە تاقەتسىزلىك بىلەن كۇتۇپ ئولتۇردى. يېنىك چاققان ئاياغ ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلاپ كەلمەكتە. قىزنىڭ ئاقۇش گەۋدىسى كۆرۈنگەندە بولسا ئاممىلجان ئورنىدىن تۇرۇپ قىزنىڭ ئالدىغا چىقتى:

— ھەي، توختىڭە!

قىز بىر دەقىقە ئورنىدا تۇرۇپ قالدى، ئاندىن «ۋاي» دېگىنىچە كەينىگە ياندى. ئاممىلجان ئىككى تاقلاپلا قىزنىڭ ئالدىنى توردى:

— قورقماڭ، بىز قاراقچى يا بۇلاڭچى ئەمەس. نەگە ماڭدىڭىز؟ ئويىنغالى ماڭغانسىز تايىنلىق.

— ئۆيگە ماڭدىم، قانداق — قىز بوش ئەمەستەك قىلاتتى — سىلەرنىڭ دەستىڭلاردىن ئاخشاملىرى سىرتقا چىققىلى، بۇ كوچىدىن ئۆتكىلى بولمامدىكەن!؟

— نىمانداق توڭلۇق قىلىسىز، — ئاممىلجان يالغان كۇلۇپ قويدى، — بۇ كوچىدىن قىزلار ئۆتمىسۇن دېگەن گەپ يوق، جىقجىق ئۆتۈپ تۇرسا ياخشى ئەمەسمۇ. قارىسام يالغۇز مېڭىپسىز، ياش بولغاندىكىن ئانچە - مۇنچە پاراڭلىشايلى دەپ شۇ...

— خاتا ئويلاپ قاپسىز، بىز ئۇنداق ئاخشاملىرى بىرسى بىلەن «پاراڭلىشىدىغان» لاردىن ئەمەس. گېپىڭىز بولسا كۇندۇزى چىرايلىقچە قىلىڭ، — قىز بۇرۇلۇپلا ماڭدى.

ئاممىلجان باشتا ھودۇقتى، كېيىن ناز قىلىۋاتقان بولمىسۇن يەنە دەپ ئويلىدى - دە، قىزغا يېتىشىۋېلىپ بىلىكىدىن تۇتتى:

— بىزنى قولى قۇرۇق چاپان قېلىپى، دەپ ئويلاپ قالماڭ. ئويناش كىنىشكىمىز بار بىزنىڭ، ھۆكۈمەت سىزدەك چىرايلىقلارغا خەجلىسۇن دەپ كىنىشكىدىن ھەر ئايدا يىگىرمە نەچچىنى بىرىدۇ، تولا ناز قىلماي ئۇغۇل بالىدەك گەپ قىلىڭە، نەچچە ئالىسىز زادى؟

— لۆكچەك! - قىز ئاممىلجاننىڭ قولىنى سىلكىۋەتتى — ئۇنداق سېسىق كىنىشكىلىرىڭنى ئاچاڭغا بەر، ئىززىتىڭنى بىلىپ يولنى بوشات!

«ئاچاڭغا بەر» دېگەن گەپ ئاممىلجانغا ھار كەلدى بولغاي، ئۇ غەزەپ بىلەن قىزنىڭ ئىككى مۈرىسىنى قامالىدى:

— هۇ بۇزۇق، بۇزۇق بولمىساڭ ئاخشىمى بۇ كوچىدا نېمە قىلىسەن، يوغان گەپ قىلغۇدەك قانچىلىك پاك نېمىدىڭسەن؟ هۇ تىزدىنىڭ لېپىكى يوق، ئاغزى ئوچۇق كونۋېرت! مېنى تىللايسىنا تېخى، يا ياخشى گەپكە ئۇنىمساڭ يا پۇلغا، تاياققىغۇ ئۇنارسەن!

ئامىلجاننىڭ قىزنى ئۇرۇشقا كۆتۈرۈلگەن قولى هاۋادا توختاپ قالدى. قىز پىخىلداپ كۈلمەكتە ئىدى:

— ئۇنداق قىلىش كەتمەيدۇ، ئوغۇل بالىچىلىقىڭىزنى سىناپ باقتىم، ئۇنىماي تۇرۇۋالسام قانداق قىلاركىن دېسەم، سىزمۇ - زە، تازا بىر... — قىز قورقتىمۇ قانداق يۇمشاپ قالدى. ئاۋازى ئۈزۈك - ئۈزۈك، تىترەپ چىقاتتى.

— ۋاي خېنىم، ئاچچىقىمىز كەلگەندە يولۋاس بوپكېتىمىز دەڭا، يولۋاس. بىر ئىشقا نىيەت قىلساق قىلماي قويمايدىغان ئوغۇل بالا بىز. قانداق، بولامدىكەنمىز، — ئامىلجان خۇشلۇقتا قىزغا ئىنتىلىۋىدى، قىز ئۇنى بوش ئىتتىرىۋەتتى:

— نېمىگە ئالدىرايسىز، ئوبدان بىر يەرنى تېپىپ...

— بولىدۇ، بولىدۇ. ئاغزىڭىزغا ناۋات، قارىسام خېلى ئېسىلدەك قىلىسىز، توپىغا پۇچۇلايدىغانغا زايا كەتكۈدەكسىز، يۈرۈڭ بىزنىڭ ئۆيگىلا بارايلى.

— ياق، — دېدى قىز ئىتتىك، — ئۆيىڭىزگە كېيىن قېتىم بارارمىز، بۈگۈن بىزنىڭكىگە بارايلى، ئۆيدە هېچكىم يوق، ئۆينى كۆرۈپ قويسىڭىز كېيىن ئۇچراشمىقىمۇ ئاسان بولىدۇ.

ئامىلجان قىزغا يانداشىپ بايا كەلگەن يول بىلەن توغرا كوچىغا چىقتى. قىز غەربكە ماڭدى.

— ئۆيىڭىز مۇشۇ ياقتىمۇ؟ — ئامىلجان خاتىرجەمسىزلەندى، — بىردەم ماڭساق پەيچۇسونىڭ ئالدىغا بارىمىز جۇمۇڭ.

— قورقۇنچاق، — قىز كۈلۈپ قويۇپ ئامىلجاننى قولتۇقلىۋالدى، — بايا تىنىقى ئەلپازىڭىز بىلەن ساقچىلارنىمۇ ئۇرۇۋېتەرسىز هەقىچان. بىزنىڭ ئۆي پەيچۇسونىڭ ئۇ تەرىپىدە، چاندۇرماي ئۆتۈپ كەتسەك بولمىدىمۇ؟

ئامىلجاننىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشۈپ، دادىل قەدەملەر بىلەن قىزغا بويسۇندى. قىزنىڭ بەدىنىدىن تارقىلىۋاتقان شېرىن پۇراق، بىلىكىگە تېگىپ تۇرغان يۇمشاق بەدەن ئۇنى شېرىن خىياللار قوينىغا ئېلىپ كەتتى: «كاساپەتنىڭ ئۇزلۇقىنى، كۈلۈشلىرىچۇ تېخى، تەلىيىمگە ئۇنى ئىندەككە كەلتۈرۈۋالسام، بۇنىڭدىن كېيىن كوچىلاردا جاپا تارتىپمۇ يۈرمەسمەن». ئاندىن ئۇ قىزنىڭ ئۆيىگە بارغاندا بولىدىغان ئىشلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدى...

— كەلدۇق، — ئامىلجان قىزنىڭ ئۈنلۈك ئاۋازى بىلەن خىيالىدىن سەگىپ ئالدىغا قارىدى. قارىدى - يۇ، چۆچۈپ كەتتى: قىز ئۇنىڭ بىلىكىنى ئىككى قوللاپ قاماللاپ پەيچۇسونىڭ تۆمۈر دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا تۇتۇپ تۇراتتى.

— كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ كۆرۈۋال، سەندەكلەرنى ئەكىلىدىغان ئۆي مۇشۇ!

ئامىلجاننىڭ يۈرىكى قارت قىلدى-دە، قىزنى زەرب بىلەن ئىتتىرىۋېتىپ بەدەر قاچتى. كەينىدىن قىزنىڭ غالىبانە كۈلكىسى ياڭراپ قالدى.

چۆچەكنى ئېيتساڭچۇ يەنە

ئەركىن داۋۇت

ئېسىڭدىمۇ بوۋا، بالىلىق

تىك چوققىنى باغاشلىغان چىلىك،
ماموق قارغا ئوخشايتتى چېچىڭ.
نەقىش بولۇپ ئويۇلغان كۆركەم،
يۈرىكىمگە ئوتلۇق ھېكمىتىڭ.
ئېغىزىمنى كېزىدۇ پات-پات،
بىر زاماندا قويۇلغان ئېتىڭ.

ئېسىڭدىدۇر بولجا تېرەكنىڭ
شاخلىرىغا چىقىۋالغىنىم.
ئاق قۇشقاچنىڭ تۇخۇملىرىنى-
چاڭگىسىدىن تېپىۋالغىنىم.
كەتكىلى ھېچ ئۇنىماي ئۆيگە،
تېپىچەكلەپ يېتىۋالغىنىم؛

مۆكۈۋېلىپ بولۇق چۆپلۈككە،
ھاۋشىغىنىم كۈچۈكنى دوراپ.
رەگەتكىنى ئېلىپ قولۇمغا،
تۇمۇچۇقنى يۈرگىنىم ئوۋلاپ.
كۈتكىنىمدەك بولغاندا ھەر ئىش،
سەكرىگىنىم خۇشلۇقتا توۋلاپ...

نېمە دېگەن شېرىن ئۇ كۈنلەر،
سەنمۇ ئۇنى ئۆتكۈزگەن باشتىن.
ھەۋەسلىنىپ يېشىل دۇنياغا،
تۆت قۇلاقنى ئىزدىگەن قاشتىن.
چاڭ كەلتۈرۈپ توپىلىق يولنى،
ئوت چىقىرىپ ئوينىغان تاشتىن.

چۆچەكلەردەك قىزىقتى - قىزىق،
قەدەمدىلا ئۇچرايتتى توشقان.
سۈيى سۈزۈك ساپ ھاۋالىق باغ،
قوزغار ئىدى مەندە ھاياجان.
قارا نىيەت ئېسىلىپ دارغا،
دوستلار ئىناق ياشايتتى ئامان.

دىققىتىمنى ئوغرىلاپ قۇلان،
ئاستاغىنا قاچاتتى يىراق.
ئاينى بېسىپ مۇزلۇق باغرىغا،
ۋىلىق - ۋىلىق كۆلەتتى بۇلاق.
ئىچى تارلىق دەستىدىن بىراۋ،
قوتۇر بېسىپ بولاتتى ئاۋاق.

كۆپنى كۆردۈڭ، كۆپنى بىلدىڭ ھەم،
چۆچەكنى ئاڭلايچۇ يەنە.
ئۇرغۇتىدۇ مىسكىن كۆڭۈلنى،
داۋاملىشىپ بارسا ئەنئەنە.
سېھرىي كۈچكە باي سەن ئەزەلدىن،
گەپ ئوينىتىپ قىلمىدىم تەنە.

خىسلىتىڭگە، ياقەي ئۆزۈڭگە،
ئىچ - ئىچىمدىن ئامراقمەن، ئامراق.
ئۈن-ئالغۇنىڭ ئۈنى بوشلۇقتا
كۆتۈرۈلدى ھويلاڭدىن ياڭراق.
جىمجىتلىقنى تاشلاپ سېۋەتكە،
ئۆتكۈزگۈلۈك ئۆمۈرنى شۇنداق.

توقۇمىچى قىز

ئۆمۈچۈكتىن ئۆگەنگەنمۇ سەن،
تور توقۇشنى، كەشتە تىكىشنى.
تام ياقىلاپ ناگان - ناگاندا،
دېرىزىنى يېنىك چېكىشنى.
لىرىكىمنى غىدىقلاپ قويۇپ،
ئۈن - تىنسىزلا ئاستا كېتىشنى.

قولۇڭ ئەپچىل، ھەرىكىتىڭ سىلىق، تورنى ئەمەس، توقۇپسەن مېنى،
تور توقۇيسەن ھەممىنى تەقلەپ، يىپلىرىڭغا بەستىمىنى قېتىپ.
كىيىندۇرۇپ گۈلنى، بۈركۈتنى، بىر دۆەتمە كەلسە خېرىدار،
يوقنى ئۈزمەي تۇردىسەن سەپلەپ، ئاشۇ تورنى ھەرگىزمۇ سېتىپ.
مەست ئەيلەيدۇ دىلنى تەۋدىشىڭ، بولدى ئايان چۈشۈمگە تەقدىر،
قولىقىمنىڭ يېنىدا لەيلەپ، ئەككىمىزنى قوشۇپتۇ چېتىپ.

ئۇخلىغان ئاي

قانات قېقىپ چىللىدى خوراز،
ئاق قەغەزدەك يورۇدى ئالەم.
تولدى نۇرغا، تولدى سۆيگۈگە،
مەشۇت بىلەن توقۇلغان خانەم.
قارلىغاچ قىز قايرىلدى زەپ ئۈز،
بولمىغاچقا ئۇنىڭدا ھېچ غەم.

پەنجىرىدىن چىقىرىپ باشىنى،
شاش سۇمۇرغدەك تىكىلدىم يىراق.
قىلدى تەقدىم ئوتلۇق كۆيىنى،
قولىقىمغا كۈمۈشرەڭ بولاق.
مۇجۇپ - مۇجۇپ سۆيدى قۇياشنى،
قىردا ئۇسساپ سارغايغان قىياق.

ئۇچۇپ قېچىپ قولۇمدىن ئاققۇ،
يولتۇزنى پاھ، چوقۇدى شۇدەم.
يېزا يولى پاراكلىق ھويلا،
يېڭىچە تۈس ئالدى دەممۇ دەم.
كاۋاپ سېلىپ قارا پاقلاننى،
داستىخاننى كەڭ يايدى ھەدەم.

كەلدى ئېلىپ توختىباي ئاكا،
ئورمانلىقتا ئۇخلىغان ئاينى.
ئۇنىڭ بىلەن ئېچىشتۇق خوش دەپ،
ئات قېنىدەك دەملەنگەن چاينى.
نەغمە-ناۋا قاپلىدى يەردىن،
تىترىتىپ دالا ھەم ساينى.

گۆھەر كەبى پارقىراپ ئانار،
چاك - چېكىدىن يېرىلدى ھەيھات.
ياپلىنى ئويىنىتىپ ئەركىن،
ئەجەب ياڭراق كىشنىدى بوز ئات.
سالا ئېيتىڭز، جوپ... جوپ يىگىت - قىز،
قىزدىلگۈلگە، كۆمۈلدى قات-قات.

... قوغلايمىز قاچان

بىر دېھقاننىڭ ئوغلى تۇيۇقسىز،
قالدى يېتىپ يەتمەستىن ئاش-نان.
كۆزلىرىدە نۇردىن ئەسەر يوق،
چۆكمىلەيدۇ ئېڭىدا جاھان.
تىنار لېكىن قىمىر قىلماس ھېچ،
قول، پۇتىدا قالمىغاندەك جان.

«نېمە بولدۇڭ ئاھ، جېنىم ئوغلۇم»،
ئانا يىغلار ئۇنى بوغۇلۇپ.
يۈرەكلىرى خۇددى ئامبوردا -
قىسقان كەبى رەت-رەت مۇجۇلۇپ.
دەلدەگشىيدۇ ماغدۇرسىزلىنىپ،
ئوك-سولغا رەتسىز بۇرۇلۇپ.

دادا ماڭار «خۇدا - خۇدا» دەپ،
چاقىرغىلى باخشى ھەم داخان.
ئوقالغاندەك بىرەر نەرسىسى،
دەسسەپ ئېغىر، كۆڭلى پەرىشان.
ئۈزۈن، ئۆمۈر تىلەپ ئوغلىغا،
يېتىپ چوكقۇر خىيالغا شۇئان.

كونا يولنى تاشلىماپتۇ ئۇ،
مېنى بۇ هال قالدۇردى هەيران.
ئالار ئەۋج مۇشۇنداق يوسۇن،
سەل قارىساق سالماستىن چۇقان.
نادانلىقنى ـ تەقدىر چىلىكنى،
ئارىمىزدىن قوغلايمىز قاچان.

سىر

ئابدۇقادىر سادىر

يەكشەنبىسى، ھېيتى ـ ئايىمى،
بار ئەزەلدىن ھەر يىل، ھەپتىنىڭ.
ئوخشىمايدۇ ھوزۇرى ـ زوقى،
بۇگۈن بىلەن گۈزەل ئەتىنىڭ.

كېلەر يۈكلەپ «شېكەر شەنبە» لەر،
تۈمەن دىلنىڭ تىلەكلىرىنى.
چىلاشتۇرۇپ ۋىسال جامىغا،
ئاشىق ـ مەشۇق يۈرەكلىرىنى.

دەملەپ قويۇپ گاھى سىنچايىنى،
يەكشەنبىلەر ئۆتەر سۆھبەتتە.
پەيزىيىنى سۈرەر بەختنىڭ،
ئالاي جانلار ئاتسا ـ مەشرەپتە.

ئاقسا گاھلار بولۇشۇپ جۈپ ـ جۈپ،
يەكشەنبىدە كۆلۈپ، باغلارغا.
گاھى ئايغا ھەمراھ ئاشىقلار،
قېنىشمايدۇ شېرىن چاغلارغا.

دىلدا دەريا ھېيت شادلىقى،
دولقۇنىدا ئۈزەر تۈمەنلەر.
بىلەمدىكىن بەخت قەدرىنى،
پەقەت ئاشۇ جۈپ ـ جۈپ يۈرگەنلەر.

ئۆتتى قانچە شەنبە، يەكشەنبە،
كۆتۈپ ئۇنى نىگارى تەنھا.
قىلىپ قالدى قانچە ـ قانچە سىر،
يۈرىكىدە بولۇپ مۇئەمما.

دىلىخاھ قىلىپ ئەتكەن تائاملار،
قالدى نەچچە دۈملىگەن پېتى.
كۈتۈشلەردىن ئاتتى تالاي تاڭ،
سۆيۈشلەرنىڭ ئازلاپ بەركىتى.

تاشلىۋەتتى بۇتناپ نىگارى،
تاپىمىدى ئۇ سۆيگۈدىن ۋىسال.
يولىمىدى قەلبىگە بىراق،
ئۆكۈنۈشتىن تۇغۇلغان سوئال:

قانچە ئايەم، نەچچە يەكشەنبە،
كەتتى ئۆتۈپ ئۇنىمىز ـ تىنۇشىمىز.
تىنچلىقىغا مۇھتاج دىللارنىڭ
قات ـ قېتىدا قالدى سانىمىز ئېيز.

پەخرى بىلەن كەيدى قاي كۆنى،
فورمىسىنى ساقچىنىڭ يىگىت.
شۇندىن بېرى يەكشەنبىلەرنىڭ،
پەيزىسىگە قويۇلدى چېكىت.

ياشىسۇن

(مۇھەممەتجان راشىدىنىنىڭ شۇ ئاتلىق شېئىرىغا تەقلىد)

ئابدۇللا ناسىر

بىزدە باي دىن نامرات تولار توق ئەمەس، جۇلدۇر كىيەن يۈرگەنلەر مۇ يوق ئەمەس،
نامراتلارنى يۆلىگەنلەر ياشىسۇن، ئاشۇلارنى يۆگىگەنلەر ياشىسۇن.

ئەل غېمىنى ئۆز غېمىم دەپ كۆيۈنۈپ،
جان تەسەددۇق ئەيلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئەلنىڭ ئىشەنچ، ئۈمىدىنى ئۇلۇغلاپ،
ئەل قەرزىنى تۆلىگەنلەر ياشىسۇن.

پۇلنى كۆرسە ئىنساب قاچقان زاماندا،
خالىس نىيەت ئىشلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئەقلى بىلەن يېڭىپ بالا نەپسىنى،
هارام پۇلنى سۆيمىگەنلەر ياشىسۇن.

نامرات ياشاش راۋا ئەمەس مىللەتكە،
ئەل يېتەكلەپ كۆكلىگەنلەر ياشىسۇن.
هاجەتمەنىنىڭ هاجىتىنى راۋا قىپ،
مال ـ دۇنياغا كۆيمىگەنلەر ياشىسۇن.

ناپاكلىقنىڭ يىلتىزىغا تىغ چېپىپ،
هەيۋىسىنى چەيلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئاۋام ئۈچۈن چۇقان سېلىپ مەردانە،
ئادالەتنى كۈيلىگەنلەر ياشىسۇن.

تۆرەلمىگەن ئىنسان ئەسلى جاپاغا،
جاپا چېكىپ ئۆرلىگەنلەر ياشىسۇن.
بۇ دۇنيادا راھەتنىڭكى چېكى يوق،
«ئۆزى راھەت كۆرمىگەنلەر ياشىسۇن».

ئەمەل تەگسە ئۇنتۇپ قالماي ئەسلىنى،
كەيپى ـ ساپا سۈرمىگەنلەر ياشىسۇن.

نامراتلارنى هالىدىن قىلىش ئۈچۈن،
ئۆزگە خىيال سۈرمىگەنلەر ياشىسۇن.

بەخت بىلەن جاپا دايىم قوشكېزەك،
بەختسىزگە كۈلمىگەنلەر ياشىسۇن.
هەر دوقمۇشتا كۈتەر سېنى مىڭ سىناق،
خۇشامەتكە كۆنمىگەنلەر ياشىسۇن.

پۈتتۈرمىگەن پېشانىگە نامراتلىق،
نامرات ئۈچۈن سۆزلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئۇلغايتىشچۇن يوقسۇللارنىڭ ئۈتىنى،
«ئۈچەقىنى پۈلىگەنلەر» ياشىسۇن.

بارسا زاۋۇت، ئېتىز، يايلاق چۆگىلەپ،
كاتتا سورۇن تۈزمىگەنلەر ياشىسۇن.
ئىشچى، دېهقان ـ دىلكەش بىلەن سىرداشىپ،
كەيپىدە تۈنىگەنلەر ياشىسۇن.

بىلىملىكنى ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىپ،
نادانلىقنى تۈزلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئەلنى كۆزلەپ، مىڭ جاپادا ياراتقان ـ
مېھنىتىنى كۆممىگەنلەر ياشىسۇن.

ئەجدادلارنىڭ ئارمانىغا ۋارىس بوپ،
كەلگۈسىنى كۆزلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئىنسان ئۆلەر، لېكىن ئۆلمەس بەزىلەر،
ئەل قەلبىدە ئۆلمىگەنلەر ياشىسۇن!

ئىككى شېئىر

مەھەممەتئىمىن غوپۇر

سېنى سۆيمەك قارارىم

قۇچىقىڭدا چوڭ بولدۇم سەھرا،
سەن بەختىمنى قىلدىڭ تەۋەللۇت.
كىچە ـ كۈندۈز بوپكەلدىڭ ھەمراھ،
ئەقىدەمگە تىلەپ ئامەت ـ قۇت.

قۇياش سۆيگەن ھەر چىمىدىم توپاڭ،
كۆزلىرىمگە سىڭدى باشقىچە،
سەن قەلبىمدە يېتىلدۈرگەن ئاڭ،
چاپچىماقتا مۇشۇ ياشقىچە.

يارقىنلىقىنىڭ نۇرى چاقنىغان
سەلكىنلىرىدىڭ ئۆپمەكتە مېنى.
ۋۇجۇدىغا سۆيگۈ يامرىغان ـ
بىر پەرىشتە كۆرسىتىپ سېنى.

يىلدا بىر رەت كەلسىمۇ باھار،
باھار گويا سەندە قىش ۋە ياز.
سۈبھىلەرنى سۆيسە تاڭ ناھار،
سايراپ كېتەر كۆيچىلىرىدىڭ ساز.

خۇش ھىدلارغا تولغان باغلىرىدىڭ،
ھېسلىرىمنى سىلكىتىسە ئەجەب.
ئۈستەكلەردە كۆلگەن چاغلىرىدىڭ،
تومۇرۇمدا ئاقار كۆۋەجەپ.

ئانا دەيمەن شۇڭا تىۋىنىپ،
سەن ئانامغۇ مېنى چوڭ قىلغان.
تالاي يىللار پەپىلەپ بېقىپ،
ئاق سۈت بېرىپ ئاخىرى ئوڭ قىلغان.

سەندە چىققىتى ئايىغىم، تىلىم،
سەندە بولدۇم ئۇچۇرما قانات.
سەندە چىڭىپ بۇ يۇمران بېلىم،
مەنزىل تامان چاپتۇردۇم ھەم ئات.

سېنى مەڭگۈ سۆيۈپ ئۆتىمەن،
سەندە چېچەك ئاچتى ھۆر بەختىم.
قۇچىقىڭنى گۈلگە ئورايمەن،
بۇ دىلىمدىكى قارارىم ـ ئەھدىم.

زارلانمايمەن قىسمەتلىرىمدىن

مەيلى ماڭا كەلسۇن دەرد ـ ئەلەم،
مەيلى مېنى باسسۇن توپا ـ چاڭ.
مەيلى ماڭا گۈل تۇتقان سەنەم
ئاتا قىلسۇن بىر نەپرەتلىك ئاڭ.

مەيلى بۈگۈن كۈلۈپ باققانلار،
ئەتە ئاچچىق كۆلىسىپ باقسۇن.
مەيلى بۈگۈن لېۋىدىن ياققانلار،
مەيلى ئەتە ئۆزگىگە ياقسۇن؛

مەيلى بۈگۈن دوستۇم دېگەنلەر،
مەيلى ئەتە قارىماي كەتسۇن.
مەيلى بۈگۈن نېنىم يېگەنلەر،
ئەتە كېلىپ قەددىمنى ئەگسۇن؛

مەيلى يىغلاپ ياشاپ يا كۈلۈپ
باغلار بىنا قىلاي تەرىمدىن.
مەيلى غەمگە كېتەي بوغۇلۇپ،
زارلانمايمەن قىسمەتلىرىمدىن.

ئانار يۇرتى بەرگەن ئىلھاملار

ھېبىبۇللا بەكرى

(بۇ يىل چىرىدا ئېچىلغان ئەدەبىي ئىجادىيەت يىغىنى مەزگىلىدە چىرا ناھىيىسىنىڭ چەت ـ يىراق يېزا ـ قىشلاقلىرىدىنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدۇم، ئانار يۇرتىنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرى، ئىشچان چىراخەلقىنىڭ ئىجاد ـ مېھنەتلىرىمىنى چوڭقۇر ھاياجانغا سالدى، شۇنىڭ بىلەن قولۇمغا قەلەم ئالدىم.)

ئانارلىق قەسىدىسى

ئانارىڭغا تەككەنتىم ئېغىز،
باغلىرىڭنى كەزمەي بىر قېتىم.
يۈرىكىمگە چۈشكەنتى غەۋغا،
قىزلىرىڭنى كۆرمەي بىر قېتىم.

قوشۇقۇڭدا ئىچكەنتىم ئۇماچ،
بىر كەچمىشكە تولدى ۋۇجۇدۇم.
يىگىتلىرىڭ پەرھاتقا مىسال،
ھۆرمىتىڭگە مەي قەدەھ تۇتتۇم.

ھەمراھ ماڭا تونۇش كوچىلار،
قۇمساڭ تۇپراق سۆزلەيدۇ قىسسە.
ئۆتتۈم «كۆرەش» ئۆستەڭدىن مەن،
قولىقىمدا تاتلىق قەسىدە.

ئەنە مەگزى ئاناردەك قىزلار،
ئۇسما قويغان قېشىدا باھار.
مەجنۇن تالدەك چاچلىرى گويا،
يۈرىكىمدە تاتلىق ھېس قوزغار.

ئانار يۇرتى ئانامدەك گويا،
ۋۇجۇدىدىن بەردى كەڭ قۇچاق.
بىر ـ بىردىن قايناق تۇيغۇلار،
يۈرىكىمدە، ئاھ، ئوتلۇق پىراق.

تىنىقلىرىم ئانار چېچىكى،
تومۇرۇمدا ئانار شەربىتى.
ئەنە گۈلدەك خۇشال چىرايلار،
كۆز ئالدىمدا مېھنەت سۈرئىتى.

مۇشۇ يۇرتتا قالدى يۈرىكىم،
ئابىدە بوپ ئانار قىزىغا.
مىسرالىرىم كەتتى ئەلچىدەك،
ئىنتىزارمەن ۋىسال يولىغا...

بەخت كارىزىغا

(بوستان يېزىسىدىكى دېھقان ـ چارۋىچىلار پەرھاد روھىنى جارى قىلدۇرۇپ، مىڭ مېتىردىن ئارتۇق تاغنى تېشىپ كارىز ياساپ، سۇ ئۆتكۈزۈپ ئۇنىڭغا «بەخت كارىزى» دەپ نام قويۇپتۇ.)

كۆز ئالدىمدا چۆچەكتەك سۈرەت،
ھاياجاندا سوقتى يۈرىكىم.
ئىشچان خەلقىم مېھنىتى بىلەن
ئىشقا ئاشقاچ ئارزۇ ـ تىلىكىم.

ئاشۇ مەغرۇر مەزمۇت تاغلارمۇ،
ئىشچانلارغا بولالماپتۇ دال.
تاغ چۈشىنى بۇزۇپتۇ ئۇلار،
ئەل بەختىدىن ئېچىپ يېڭى پال.

تاغ باغرىدىن ئېقىپتۇ زەم ـ زەم،
ھاياتلىقنى كۆركەم گۈل قىلىپ.
قۇمساڭ تۇپراق تېپىپتۇ ۋىسال،
ئەل تەرىدىن شان ـ شەرەپ ئېلىپ،

ۋۇجۇدۇمنى سالدى لەرزىگە،
ئاددىي قوللار پۈتكەن مۆجىزە.
شۇ ئان كەلدى پەرھاد ئېسىمگە،
ئەنە ئۆتمۈش، تاتلىق مەنزىرە.

بارىكاللا ئەي دېھقان ئاتا،
سۆيۈپ قوياي قاداق قولۇڭنى.
ئىزلىرىڭغا گۈللەر چېچىمەن،
پايانىزغا ئۇراپ يولۇڭنى.

بۇ يۇرتنىڭ شائىرى كۆپ، كۈيچىسى كۆپ

(ۋىلايىتىمىز بويىچە چىرا ناھىيىسىدە قەلەمكەشلەر بىر قەدەر كۆپ. بۇ شېئىرىمنى ئاشۇ قەلەمداشلارغا بېغىشلايمەن)

بۇ يۇرتنىڭ شائىرى كۆپ، كۈيچىسى كۆپ،   بۇ يۇرتنىڭ ھۆسنى ئىلھام، مېھرى داستان،
بۇ يۇرتنىڭ خەلقى شۇنداق شائىر خەلق.   بۇ يۇرتنى شائىر يۇرتى دېسە ھەقلىق،

بۇ يۇرتنىڭ شائىرى كۆپ، كۈيچىسى كۆپ،
ھەر ئانار چېچەكمۇ سۆزلەر تاتلىق.
قۇشۇقلار ئۆتمۈشلەردىن ئاچمىدۇ پال،
كۆكلەمدىن ناخشا بىلەن ئايان ياشلىق.

بۇ يۇرتنىڭ شائىرى كۆپ، كۈيچىسى كۆپ،
كۈيلەيدۇ ئۇلار ئۇلۇغ ئانىلارنى.
چۆللۈكتە ھاياتلىقنى بىنا قىلغان،
توغراقتەك مەزمۇت، ساددا ئاتىلارنى.

بۇ يۇرتنىڭ شائىرى كۆپ، كۈيچىسى كۆپ،
كۈي بىلەن باشلىنىدۇ قۇتلۇق سەھەر.
ھەر سورۇن شائىرلارغا ئاچار قۇچاق،
شېئىردىن زىمىن كۈلەر، ئادەم كۈلەر.

بۇ يۇرتنىڭ شائىرى كۆپ، كۈيچىسى كۆپ،
بۇ يۇرتنى كۆرۈپ مەنمۇ قەلەم ئالدىم.
بۇ يۇرتتا ئىلھام ئوقچۇپ تۇرىدىكەن،
بۇ كېچە شېئىر بىلەن تۈنەپ قالدىم...

شېئىرلار

توخسۇن ھۇسەين

پىشۇرىمىز غورىدىن ھالۋا

قويۇپ تەنها سېنى بۇ يەردە،
بىلىم ئىزدەپ ماڭدىم ئامرىقىم.
كۆزلىرىڭ ياش، يۈزۈڭدە بۇلۇت،
توختاپ قالدى شۇتاپ تىنىقىڭ.
يۈرەككە ئوت ئالدى «گۇپ» قىلىپ،
جۇپ كۆزۈڭدە شەبنەمنى كۆرۈپ.

بولدى تېنىم ئۈششۈگەن ياپراق،
تىترىدىم ھەم نەچچە مىڭ ئۆلۈپ.
تۆكمىگىن ياش، سۈرتكىن كۆزۈڭنى،
مېنىڭ ئۈچۈن پىراق يەپ قالما.
سەۋرى قىلغىن چوقۇم بىر كۈنى،
پىشۇرىمىز غورىدىن ھالۋا.

قەدىرلەيمەن سۆيگۈمنى ئەبەد

ئوقۇش ئۈچۈن، بىلىم يۇرتىغا —
سېنى تاشلاپ ئالدىم يول - سەپەر.
باغرىڭ زەرداب، كۆزلىرىڭدە ياش،
قىيالماستىن قېپ قالدىڭ دىلبەر.
سەپىرىمگە تىلە ئۇتۇق - قۇت،
چەكمە ھەسرەت مەن ئۈچۈن ئۇنچە.

مۇھەببىتىم بولسۇن ھەمرىيىڭ،
كۈتكىن مېنى قايتىپ كەلگىچە.
سۆيمىگەيمەن سەندىن ئۆزگىنى،
دىلخانەمدە بىرلا سەن پەقەت.
پۈتكىن ماڭا قەلبىڭدىن تولۇق،
قەدىرلەيمەن سۆيگۈمنى ئەبەد.

تېمىسىز

ئېھ جانان،
سېنى كۆرۈپ باشلاندى دىلغا
پاك سۆيگۈدىن مەڭگۈلۈك باھار.

ئۈزۈۋالدىم لېۋىڭدىن گىلاس،
جۇپ مەڭزىڭدىن بالقىدى ئانار.

ئىككى غەزەل

مۇھەممەتئىمىن قۇربانى

1

قاچانكىم خۇش كۈلۈپ ناز ئىلكىدە جامىڭنى تۇتقانسەن،
شارابىڭنىڭ تەپتىدىن كۆيگەن يۈرەك، مەيلىمنى ئۇتقانسەن.
سېنى كۆرمەستە بۇ كۆڭلۈم ئىدى گويا قاراڭغۇ تۈن،
بولۇپكى سۇبھىدەم چىققان قۇياش، دىلنى يورۇتقانسەن.
ئەجەب ئىش سەن كېتىپ بىر كەلمىدىڭ باغرىمنى قان ئەيلەپ،
قىلىپ ئىشقىڭ ئارا مەجنۇن مېنى ئەلگە تونۇتقانسەن.
كېچە - كۈندۈز سېنىڭ ۋەسلىڭ ئۈچۈن تۆكمەكتىمەن كۆز ياش،
يۈرەكتىن بارچە دۇنيا مېھرىنى مەڭگۇ سوۋۇتقانسەن.
ھېجىر سەھراسىدا يۈرگەن غېرىب قۇربانى يىغلايدۇ:
«سېنى مەن ئەسلىدىم ھەرچاغ مېنى بەلكىم ئۇنۇتقانسەن...!»

2

جېنىم رىشتى پايانىدازدۇر يولۇڭغا خۇش بېقىپ كەلسەڭ،
قاناتتى چاڭقىغان باغرىم سۈزۈك سۇدەك ئېقىپ كەلسەڭ.
توسۇپ كۈننى قارا چاچىڭ قاراڭغۇ بولسا بار ئالەم،
كېرەك يوق، كۆزلىرىڭدىن نۇر چېچىپ كىرپىك قېقىپ كەلسەڭ.
نىگاھىڭ ئەيلىگەي بارچە كۆڭۈلنى مەستۇ - مۇستەغرەق،
ھەسەتتىن ھۆرى - غىلمانىنىڭ دىلىغا ئوت يېقىپ كەلسەڭ.
يۈرەك ئويناتتى دولقۇنلۇق دېڭىزدەك بىتىنىم ھەر چاغ،
ھەسەتخور باشىدا چاقماق بولۇپ بىر رەت چېقىپ كەلسەڭ.
ئەلەمدىن بوغۇلۇپ بىر كۈن رەقىبلەر قان قۇسۇپ ئۆلگەي،
كۈلۈپ قۇربانىغا ئوتلۇق قۇچاقىڭنى ئېچىپ كەلسەڭ.

◁..................................▷

پەرىشتىلىرى سىلەر كۈلبىنىڭ

ئەنۋەرجان سادىق

سېغىنىمەن نېچۈن سىلەرنى،
سېغىنىشنى سالدىمۇ تەقدىر؟
ئەي، سۆيۈملۈك پادىلار يولى،
ئەسلەت ماڭا پادىچى كۈيىنى،
ئەسلەت ماڭا غېرىب كۈلبەمنى.

ياخشىمۇ سەن؟
مايىلىشاڭغۇ دوپپىلىق دادا،
كەتمىنىڭنى يۈرەمسەن كۆتۈرۈپ،
قېچىپ كەتكەن سۇنى تۇتالماي.
سەن ئاۋارە بەلكىم ئەي ئانا،
بىر قولۇڭدا
تەڭلىبدىكى ئەيلەگسىز خېمىر.
بىر قولۇڭدا يىغلاڭغۇ ئوكام.
ياخشىمۇ سەن؟
چىمەن كۆڭلەكلىك چاپاكەش سىڭلىم،
سېۋەتىڭنى،
توشقۇزالماي يۈردۈڭ ئېھتىمال،
قونالغۇتا تەرگە چۆمۈلۈپ.
ياخشىمۇ سەن؟
چېقىر كۆزلۈك قەدىرلىك ماشكا،
ياخشىمۇ سەن؟
ئوچاق بېشىدا مۈگدىگەن مۈشۈك.
بولغانسىلەر بەلكىم ئوچۇرما،
تورۇستىكى قارلىغاچ باللىرى.

تەقدىرنى ئۆزگەرتكەن كىشىلەر

(ئەدەبىي ئاخبارات)

مۇھەممەتئىمىن سابىر

بىر خىل ئەقىدە بويىچە ئېيتقاندا، ھەر بىر ئادەمنىڭ تەقدىر - قىسمىتى لەۋھۇلمەھپۇزدا پۈتۈلگەنمىش، بۇ ئىلاھقا تالىق تىلسىم بولۇپ، بەندىلەرنىڭ ئۇنى بىلىشى ۋە ئۆزگەرتىشى مۇمكىن ئەمەسمىش. بەزىلەر بۇنىڭغا چوقۇنىدۇ، بەزىلەر پۈتمەيدۇ. ئۇنداقتا، ھەر بىر جامائە، ھەر بىر يۇرتنىڭ تەقدىر - قىسمىتى ھەم تەقدىرى ئەزەلدە پۈتۈلۈپ بېكىتىلگەنمىدۇ؟ بۇ ناتايىن. ئۇنى بىلىش ۋە ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەسمىدۇ؟ بۇنىڭغا ئەڭ ياخشىسى پاكىت جاۋاب بەرسۇن، گەپ مۇشۇ يەردىن باشلىنىدۇ —

شۇنداق بىر يېزا بار

«...سۇ بايلىقى بىر قەدەر مول، يېزا تەۋەسىدە چوڭ - كىچىك 11 دەريا - ئېقىن بار، يىللىق ئېقىن مىقدارى 80 مىليون 900 مىڭ كۇب مېترغا يېتىدۇ... دېڭىز يۈزىدىن ئېگىزلىكى 5000 مېتردىن يۇقىرى بولغان ياقا باغ تاغلىرىنى يىل بويى قار - مۇز قاپلاپ تۇرىدۇ. ئېرىگەن قار سۈيىدىن ھاسىل بولغان دەريا - ئېقىنلار ئاساسىي سۇ مەنبەئىنى ھېسابلىنىدۇ.» بۇ يېزىنىڭ سۇ بايلىقى ھەققىدە «چىرا ناھىيىسىنىڭ خەرىتىلىك يەر ناملىرى تەزكىرىسى» دە ئەنە شۇنداق يېزىلغان. 11 دەريا - ئېقىن، 80 مىليون كۇب مېتىر سۇ! نەقەدەر كۆپ-ھە! ئالاھىزەل ھەر بىر كەنتكە بىردىن دەريا، ھەر بىر كۈنگە 200 نەچچە مىڭ كۇب مېتىر سۇ توغرا كېلىدۇ! ئەمما بۇ قەغەز يۈزىدىكى ھېساب، ئەمەلىيەتتە، سۇنىڭ پەسىللەرگە تارقىلىشى ئىنتايىن تەكشىسىز بولۇپ، بۇ يەردە قىش ۋە ئەتىياز پەسىللىرى ئىچىدىغان سۇ تېپىشمۇ بىر قىيىن ئىش.

— تاغلىرىمىزدىن قار كەتمەيدۇ. دەريا - ئېقىنلىرىمىزمۇ شۇنچە كۆپ، لېكىن بىزدە سۇ قىس، «ئادەملەر بىلەن ھايۋانلار بىللە سۇ ئىچىدۇ» دېگەن ھاقارەتلىك نامىمىز بار ئىدى، — ئاپتاپتا كۆيۈپ قارايغان، كۆزلىرىدىن قەتئىيەت چىقىپ تۇرىدىغان مۇئاۋىن يېزا باشلىقى مەتتوختى ئەيسا بىر خىل ھەسرەتلىك تەلەپپۇزدا سۆزىنى داۋام قىلدى، — دېمىسىمۇ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

راست، بەزى قىش پەسىللىرى كۆل سۈيى تۈگەپ كېتىپ، كۆل تېگىدە قالغان مۇزنى ئۆلچەپ، ئائىلىلەرگە تەقسىم قىلىپ بېرەتتۇق...

ئادەمنى شۇنچە غەيرىي تەبىئىي ھېسسىياتقا كەلتۈرۈپ قويىدىغان بۇ يۇرتنىڭ نامى - شەرقىي «بوستان يېزىسى».

بوستان يېزىسى بۇرۇن «ئىماملا» دەپ ئاتىلاتتى. 1977 - يىلى 23 - ئاۋغۇست كۈنى نۇرى يېزىسى (ئەينى چاغدا نۇرى گۇڭشې) دىن ئايرىلىپ يېزا بولۇپ قۇرۇلدى ۋە «بوستان يېزا» دەپ (ئەينى چاغدا بوستان گۇڭشې) ئاتالدى. بوستان يېزىسى كۇئىنلۇننىڭ شىمالىي ئېتىكىگە جايلاشقان، چىرا ناھىيە بازىرى بىلەن بولغان تۈز لىنىيە ئارىلىقى 87 كىلومېتر، ئادەتتىكى تاشيول مۇساپىسى 100 كىلومېتر كېلىدۇ. ھازىر 13 مەمۇرىي كەنت، 1371 ئائىلە، 5679 نوپۇس، 1283 ئەمگەك كۈچى بار. 28 مىڭ مو تېرىلغۇ يەر، 898 مىڭ مو يايلاق بولۇپ، چارۋا مېلى 42 مىڭ تۇياققا يېتىدۇ.

بوستان يېزىسىدا تەبىئىي شارائىت ناچار، تۇرمۇش جاپالىق، پۈتۈن يېزىنىڭ دېڭىز يۈزىدىن ئوتتۇرىچە ئېگىزلىكى 3940 مېتر كېلىدۇ. قىراۋسىز مەزگىلى قىسقا، يىلدا پەقەت بىر قېتىم ھوسۇل ئېلىشقا بولىدۇ؛ سۇنىڭ پەسىللەرگە تارقىلىشى ئىنتايىن تەكشىسىز، ياز پەسلىدىن ئۆزگە چاغلاردا ئېقىن سۇ دائىم دېگۈدەك ئۈزۈلۈپ قالىدۇ؛ تېرىلغۇ يەرلەرنىڭ يانتۇلۇقى يۇقىرى، ماشىنىلاشتۇرۇش زور چەكلىمىگە ئۇچرايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە دائىم كەلكۈن، سەل، مۆلدۈر ئاپىتىگە ئۇچراپ تۇرىدۇ؛ قاتناش قولايسىز، ئېلېكتر ئېنېرگىيىسى يوق؛ يېقىلغۇ مەنبەسى قىس، تۆۋەن ئېقىندىكى ئاھالە چۆل، يېپىنچا ئۆسۈملۈكلىرىنى، يۇقىرى ئېقىندىكى ئاھالە ھايۋانلارنىڭ ماياق-تېزەكلىرىنى يېقىلغۇ قىلىشقا مەجبۇر. بۇ يېزىدا ئەمگەك كۈچى ئاز، 1283 نەپەر ئەمگەك كۈچى 28 مىڭ مو يەرنى كۆكەرتكەن، 42 مىڭ تۇياق چارۋىنى باققاندىن سىرت، سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى، ئېتىز - ئېرىق ئاساسىي قۇرۇلۇشى، يول قۇرۇلۇشى ۋە ئوتلاق ئاساسىي قۇرۇلۇشى بىلەن شۇغۇللىنىش، ئاپەتكە تاقابىل تۇرۇشتەك نۇرغۇن ۋەزىپىلەرنى ئۈستىگە ئالغان. مىڭلىغان - تۈمەنلىگەن ئەمگەك كۈچىنى سەپەرۋەر قىلىپ، چوڭ كۆلەملىك قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىش ئىمكانىيىتى يوق.

بوستانلىقلار زامانلاردىن بېرى پەلەك تەرىپىدىن ئۆگەيلەنگەن مۇشۇ زېمىندا ياشاپ كەلدى، پەلەكنىڭ ئوڭ كۆزدە قارىشىنى، كاج تەقدىرنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئارمان قىلىپ، قەد كۆتۈرۈش ئىستىكىگە تولۇپ ياشاپ كەلدى. ئازادلىق تېڭى ئاتقاندا، ئۇلار يەرگە، سۇغا، چارۋا-مالغا ئىگە بولدى، ئىنسانىي ئەركىگە ئىگە بولدى، ئارمانغا يەتكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى. لېكىن بۇ تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا سىياسىي جەھەتتىن قەد كۆتۈرۈش ئىدى. ئىقتىسادىي جەھەتتىن تولۇق قەد كۆتۈرۈش ئۈچۈن يەنە ئۇزاق ۋاقىت كۆرەش قىلىشقا توغرا كېلەتتى. ئەمما، ئۇلار بۇنى كېيىنرەك تونۇپ يەتتى: 1978 - يىلغا كەلگەندىمۇ، بۇ يەردە ھەر بىر دېھقان - چارۋىچى نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان يىللىق ساپ كىرىم ئاران 60 يۈەن خەلق پۇلى ئىدى! ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش يولغا قويۇلغاندىن كېيىن ئۇلار تولۇپ - تاشقان غەيرەتكە كەلدى، ئۆزلىرىنىڭ نام

راۋ ھالىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن يەڭ شىمايلاپ ئىشلەشكە كىرىشتى.... سەككىز يىل ئۆتۈپ كەتتى، ھېسابسىز قان ـ تەر تۆكتى. لېكىن، ئەجرىگە يارىشا ئۈنۈم كۆرۈلمىدى. 1986 ـ يىلغا كەلگەندىمۇ، نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە يىللىق ساپ كىرىمى 205 يۈەندىن ئاشمىدى.

كىشىنى مەيۇسلەندۈرىدىغان بۇنداق رېئاللىق ئالدىدا بوستانلىقلار روھسىزلانمىدى، بەل قويۇۋەتمىدى. كاج تەقدىرنى ئۆزگەرتىشتە ئۆزلىرىدە نېمە كەم ئىكەنلىكى ئۈستىدە ئويلىنىشقا، ئىزدىنىشكە باشلىدى. ئۇلار ئاخىر بۇ تەرسىنى تېپىۋالدى، ئۇلار تېپىۋالغان تەرسە بىر ھەقىقەت ئىدى! يەنى نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش، ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئۈزۈل ـ كېسىل قەد كۆتۈرۈش ئۈچۈن ــ

تەقدىر تىزگىنىنى قولغا ئېلىش كېرەك

1984 ـ يىلى كۆزدە يېزا ئاساسىي قاتلام ھاكىمىيەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھ قىلىنىدى. خەلق كوممۇنىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلدى. ھاكىمىيەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتى خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى ئابدۇرېھىم غوجەخمەت تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدا ئۆزىنىڭ يېزىلىق پارتكوم شۇجىلىققا سايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى. نۇرى يېزىدىكىلەر بۇ يەرگە كېلىپ ئىشلەۋاتقىنىغا ئون نەچچە يىل بولغان، ئوتتۇرا ياش، پاكىز، بويلۇق ھەتتەم توختىروزى ھەم شۇ ۋاقىتتا يېزا باشلىقلىقىغا سايلاندى. ئۇلار شۇ كۈندىن باشلاپ، ئېغىر يۈكنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەنلىكىنى ھېس قىلدى. بۇ يەردە ئاشلىقنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى ۋە ئوتتۇرىچە ساپ كىرىم تۈزلەڭلىكتىكى يېزىلاردىن تەڭ ھەسسە دېگۈدەك تۆۋەن تۇراتتى. ئېنېرگىيە يوق، قاتناش راۋان ئەمەس، خەلق ئىنتايىن نامرات ــ مانا بۇ ئۇلارغا قۇچاق ئاچقان رەھىمسىز رېئاللىق ئىدى. ئۇلار يېزا رەھبەرلىرىنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، پۈتۈن خەلقنى يېتەكلەپ، مانا شۇ رېئاللىقنى ئۆزگەرتىشى كېرەك ئىدى. ئۇلار بۇنى ئويلىغانسېرى، ئۆز يۈكىنىڭ شۇنچە ئېغىرلىقىنى ھېس قىلىشتى. «بىزدىن كۈتۈلگەن ئۈمىد يەردە قالمايدۇ» ئۇلار ئۆزىگە شۇنداق ۋەدە بېرىشتى.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇلار پۈتۈن زېھنى بىلەن خىزمەتكە كىرىشىپ كەتتى. تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، پارتكوم ۋە ھۆكۈمەت رەھبەرلىرى بىلەن بىر قانچە قېتىم يىغىن ئاچتى، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئىچكى قۇرۇلمىسىنى تەڭشەشكە دائىر مۇناسىپ قارارلارنى چىقاردى، يېڭى يىللىق پىلانلار تۈزۈپ چىقىلدى، كەنت رەھبەرلىك بەنزىلىرى تەرتىپكە سېلىندى. خىزمەتلەر ناھايىتى تېزلا يۈرۈشۈپ كەتتى. بوستانلىقلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ يېڭى رەھبەرلىرىنىڭ غەيرەتلىك، كەسكىن ئىكەنلىكىنى، خىزمەتتە سۇسلۇق قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىشتى.

لېكىن، ئۇزاققا قالماي، تەبىئەت رەھىمسىزلىكىنى كۆرسەتتى: باشتىن كېلىۋاتقان بىر تۈگمەنلىككە يەتمەيدىغان ئېقىن سۇ زەمىستان سوغۇقتا ئېرىدىق ـ ئۈستەڭ بىلەن قوشۇلۇپلا ئۇيۇپ كەتتى. يېزا رەھبەرلىرىدىن پۇقرالىرىغىچە ھەممە يىلەن مۇز ئېرىتىپ ئىچىشكە مەجبۇر بولدى. 3 ـ ، 4 ـ ئايلاردا مىڭبىر جاـ

پادا 5000 مو يازغى بۇغداي تېرىد-
ۋالدى. 5 - ئاي كەلدى، يەنە 2000
مو بۇغداي، 5000 مودىن ئار-
تۇق قوناق تېرىش كېرەك ئىدى. ئەمما
ئۇنچە كۆپ سۇ نەدە؟ يەنىلا كونىدىن
كېلىۋاتقان ئادەت بويىچە ئىش قىلىشقا
توغرا كەلدى: 5 - ئايدىكى سۇدىن
پايدىلىنىپ قوناق تېرىلدى. چۈنكى بۇ
يەردە 6 - ئايدا تېرىلغان قوناق
پىشمايتتى. قالغان 2000 مو يازغى
بۇغداي تېرىلغۇسىنى 6 - ئايغا قال-
دۇرۇشقا توغرا كەلدى. ئەمما، ئاق يەرنى
تېرىپ بولغىچە، بۇغداي ۋەمايلىق زىرا-
ئەت بولۇپ 1000 مودىن ئارتۇق يەر-
دىكى مايسا ئۇسساپ قۇرۇپ كەتتى. تىت-
تىتلىق، بىسەرەمجانلىق ئىچىدە ئېتىزلارنى
ئايلىنىپ يۈرگەن ئابدۇرېھىم غوجەخمەت
بىلەن ھەتەم شېرىدىن ئۈمىدلەر بىلەن ئاي-
لاپ تەر تۆككەن دېھقانلارنىڭ قۇرۇپ سا-
مانغا ئايلانغان بۇغداي مايسىلىرىغا قا-
راپ ئۈنسىز ياش تۆكۈۋاتقانلىقىنى كۆر-
دى. ھاياتلىق ئۈمىدىنى ئېتىزغا باغلاپ
كالىدەك ئىشلىگەن دېھقان ئۆز ئەجرىنىڭ
بىراقلا يوققا چىققىنىنى كۆرگەندە قان-
داقمۇ ياش تۆكمەي تۇرالىسۇن؟ ئۇلارمۇ
كۆزلىرىگە ياش ئالدى، ئۆزىنى ئاشۇ بى-
چارىلەر ئالدىدا گۇناھكارلاردەك ھېس
قىلىپ قالدى. ئۆزلىرىنىڭ قاتتىق سى-
ناققا دۇچ كېلىۋاتقانلىقىنى پەملىدى، سى-
ناققا چوقۇم ياخشى جاۋاب بېرىشىنىمۇ كۆڭ-
لىگە پۈكتى.

ئۇلار ئاشۇ نداق ئىچكى تۇيغۇنىڭ تۈرت-
كىسىدە بارلىق كەنت - مەھەللىلەرنى ئا-
رىلاپ چىقتى، دەريا - ئېقىنلارنى كەزدى،
يېزا مەنسۇپلىرىدىن ئادددي دېھقانلار-
غىچە نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن سۆھبەتلەشتى،
مۇڭداشتى. ئۇلار نۇرغۇن تېمىلاردا سۆز-
لەشتىمۇ، گەپنىڭ ئاخىرى ھامان قانداق
قىلغاندا قالاق قىياپەتنى، نامرات ھا-
لەتنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ؟ دېگەن مەسى-
لىگە مەركەزلىشەتتى. كۆپچىلىك يەنە ئال-
دىن كېلىشىۋالغاندەك ئوخشاش جاۋاب
بېرەتتى: سۇ! بۇ يەردە قۇرغاقچىلىق ئا-
ساسىي زىدددىيەت. بىز سۇغا ئەمەس، بەلكى
سۇ بىزگە ھۆكۈمران! ئۇلار نۇرغۇن تەك-
شۈرۈش، ئىزدىنىش نەتىجىسىدە شۇنى چۈ-
شىنىپ يەتتى: جۇغراپىيىلىك شارائىت
ھەر قانداق جاينىڭ ئىشلەپچىقىرىش، تۇر-
مۇش سەۋىيىسىنىڭ تەرەققىياتىدا ھەل
قىلغۇچ رول ئوينايدۇ. قىياپەتنى، نام-
راتلىقنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن
شارائىتنى ئۆزگەرتىش كېرەك. سۇغا ھۆ-
كۈمران بولۇش، سۇنىڭ تىزگىنىنى قولغا
ئېلىش كېرەك. مۇشۇ تىزگىن قولىمىزدا
بولسا، تەقدىرنىڭ تىزگىنى قولىمىزدا
بولغان بولىدۇ! ئەمىسە، بوستانلىقلار
نېمىشقا ھازىرغىچە بۇ تىزگىننى قولغا
ئالالمىدى؟ ئۇلار دۆتمۇ ياكى ھورۇنمۇ؟
ياق! ئەمەلىيەتتە—

بوستانلىقلار ھەم ئەقىللىق ھەم ئىشچان ئىدى

بوستان يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق
جاينىڭ ئون كىلومېتىرچە يۇقىرىسىدا «ئا-
را قىر كارىزى» دەپ ئاتىلىدىغان بىر سۇ
ئىنشائاتى بار. بەزىلەر ئۇنى «تەشمە»
دەپ ئاتىشىدۇ. ئۇ تېگى - تەكتىدىن ئېيت-
قاندا كارىز ئەمەس، بەلكى، قاراسۇ دەر-
ياسىنىڭ سۈيىنى ئاقساي دەرياسىغا ئۆت-
كۈزۈش ئۈچۈن قېزىلغان تونېل بولۇپ،
ئۇزۇنلۇقى 670 مېتىر كېلىدۇ.

بۇ ئىنشائاتنىڭ قېزىلىشى ۋە تارىخى

تۇغرىسىدا مۇنداق رىۋايەت بار، بەزىلەر بۇ تەشمىنىڭ قېزىلىشىغا 460 يىلدىن ئاشتى دېيىشىدۇ. بەزىلەر نىياز ھاكىمبەگ يۇرت سورىغان زاماندا، ئۆز قىزىنى نىكاھىغا ئېلىشتەك كەچۈرگۈسىز گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن قىلغان نۇرغۇن ئىشلار قاتارىدا، مۇشۇ تەشمىنى قېزىشقا ئەمر قىلغان دېيىشىدۇ. شۇڭا، بەزى يەرلىك ئاھالىلەر ئۇنى «نىياز ھېكىمبەگ كارىزى» دەپمۇ ئاتايدۇ. بۇنداق بولغاندا بۇ تەشمىنىڭ تارىخىغا 120 يىل ئەتراپىدا بولغان بولىدۇ. بۇ رىۋايەتنىڭ يالغان ياكى راست ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشقا كۇپايە قىلغۇدەك يازما دەلىل تېخى تېپىلغىنى يوق. ئەمما، نېمىلا بولمىسۇن، بۇ تەشمە ئوبيېكتىپ مەۋجۇت. تەشمىنىڭ ئۈستىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان كەڭلىكى 670 مېتىر، ئېگىزلىكى 70 - 80 مېتىر كېلىدىغان ئاراقىر داۋىنىنىڭ ئۈستىدىن، تەشمىدىن قېزىلغان توپا - تاشنى سىرتقا تارتىپ ئېلىش ئۈچۈن قېزىلغان ئۈچ دانە تىك قۇدۇق ئىزناسى بۇ ئىنشائاتنىڭ تەبىئىي تونېل ئەمەس، سۈنئىي ئىنشائات ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ.

ھازىرقى ئىلمىي تەكشۈرۈشلەردىن مەلۇمكى، قارا سۇ دەرياسىنىڭ تېگى ئاقساي دەرياسىنىڭ تېگىدىن 17 مېتىر چوڭقۇر، ئىككى دەريانى ئايرىپ تۇرغان نەچچە ئون كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ئاراقىر داۋىنىنىڭ ئەڭ تار يېرى دەل ئاشۇ تەشمە ئورنى ھېسابلىنىدۇ. ناھىيىلىك سۇ - ئېلېكتىر ئىدارىسىنىڭ باشلىقى، سۇ ئىشلىرى ئىنژېنېرى دەي جىيۇەن تەشمىنى چارلاپ، ئۆلچەپ كۆرۈپ، ھېچقانداق زامانىۋى ئۆلچەش سايمانلىرى ۋە قۇرۇلۇش قىلىش ئۈسكۈنىلىرى بولمىغان شارائىتتا ياسالغان بۇ ئىنشائاتنىڭ دەل داۋاننىڭ ئەڭ تار جايىدىن قېزىلغانلىقى ۋە بىراقلا مۇۋەپپەقىيەتلىك پۈتتۈرۈلگەنلىكىدىن ھەيران بولغان ۋە «بۇ بىر مۆجىزە ئىكەن» دېگەن. مانا شۇنداق مۆجىزىنىڭ ئىگىسى بولمىش خەلقنى ئەقىللىق ھېسابلىماي مۇمكىنمۇ؟!

ئاقساي دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىنىدا يېزىلىق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جاينىڭ جەنۇبىدىن 27.5 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى كۆكبۇلاق دېگەن يەردە ئەڭ قۇرغاق پەسىللەردىمۇ تۆت تۈگمەنلىك سۇ ئۆكسىمەيدۇ. لېكىن، بۇ سۇ تاغ ئېغىزىدىن چىققاندىن كېيىن بىراقلا تۈگەپ كېتىدۇ. بۇ ھال كىشىنى بۇ يەردە ئالاھىدە تىلسىم بارمىدۇ؟ دېگەن ئويغا سالىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. تاغ ئىچىدە، تار دەريا قىنىدا يىغىلىپ ئېقىپ كەلگەن سۇ تاغ ئېغىزىدىن چىققاندىن كېيىن نەچچە يۈز مېتىر كەڭلىكتىكى دەريا قىنىغا تارقاپ ئاقىدۇ - دە، قۇم - تاشلار ئارىسىغا سىڭىپ تۈگەپ كېتىدۇ. 50 - يىللاردا بوستانلىقلار ئاشۇ سۇنى كەنتكە باشلاپ كېلىش ئۈچۈن قىرغاق بويلاپ ئۆستەڭ ئالغان، بىراق بىر يازدىلا كەلكۈن ھەيدەپ كەتكەن؛ 60 - يىللارنىڭ ئاخىرىدا توغان ئېگىزلىكى 20 مېتىردىن ئاشىدىغان، سۇ سىغىمى 2 مىليون كۇب مېتىر بولغان، قولتۇق سۇ ئامبىرىنى ياسىغان، لېكىن، ئون نەچچە يىل ئىچىدە 13 مېتىر لايلاپ، سۇ سىغىمچانلىقى تەڭ ھەسسە دېگۈدەك ئازىيىپ كەتكەن؛ 70 - يىللاردا نەچچە ئون مىڭلاپ ئەمگەك كۈچى سەرپ قىلىپ، سەرپۇل سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىغا ئىشلە-

گەن، لېكىن، شۇنچە كۆپ ئەمگەك بىكارغىلا زايا بولغان؛ سۇنى كۆپەيتىش ئۈچۈن بوستانلىقلار تەشمە ئۆستىڭىنىڭ ھەر ۋاقىت كۆمۈرۈلۈپ چۈشۈش خەۋپىگە قارىماي، ئارانلا بىر ئادەم ئولتۇرغىلى بولىدىغان تەشمە ئىچىگە كىرىپ، تەشمە تېگىگە ئولتۇرۇپ قالغان لاي - شېغىللارنى تازىلىغان. ئۆز يۇرتىنىڭ قىيا پېتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ئايلاپ - يىللاپ، ئەۋلادمۇ ئەۋلاد ئەنە شۇنداق جان پىدالىق كۆرسىتىپ كەلگەن بۇ خەلقنى ھورۇن دېيىشكە تىل بارامدۇ؟ ئىشچانلىق بۇنىڭدىن ئارتۇق بولامدۇ؟!

بوستانلىقلاردىمۇ، ئۇلارنىڭ بۇرۇنقى يولباشچىلىرىدىمۇ ئاغرىنىشقا ئورۇن يوق ئىدى. لېكىن ھازىرقى ھالەتنى ئۆزگەرتمەيمۇ بولمايتتى، قانداق قىلىش كېرەك؟ ئابدۇرېھىم غوجەخمەت بۇنىڭ ئۈچۈن ئاز باش قاتۇرمىدى. بارا - بارا كۆڭلىدە بىر پىلان پىشىپ يېتىلدى —

تەستە ۋۇجۇدقا چىققان دەسلەپكى قارار

1987 - يىلى قىش، شىۋىرغان ھۇشقىرىتىپ تۇراتتى. يېزىلىق پارتكوم مەجلىسخانىسىدا پارتكوم ھەيئەتلىرى بىلەن يېزىلىق ھۆكۈمەت مەسئۇللىرىنىڭ يىغىنى ئېچىلىۋاتاتتى. مەشتىكى ئوت ئاللىقاچان ئۆچكەن، ئۆي ئىچى تېمپېراتۇرىسى سىرتتىكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق، مەشكە ئوتۇن تاشلاپ قويۇش ھېچكىمنىڭ ئەقلىگە كەلمىگەندەك قىلاتتى. كىشىنى بىزار قىلىدىغان سۈكۈت داۋام قىلماقتا، ھەممەيلەن جىددىي ئويغا پاتقانىدى. «ئەجەپ ئىش، يىغىنغا قويۇلغان بىرىنچى لايىھىنى بىردەك قوللىغان بۇ بۇرادەرلەر ئۇنىڭدىنمۇ مۇھىم بولغان ئىككىنچى مەسىلىگە كەلگەندە يېلىم يەۋالغاندەكلا ئولتۇرۇپ كەتتىغۇ،- پارتكوم شۇجىسى ئابدۇرېھىم غوجەخمەت ئەجەبلەنمەي تۇرالمىدى،- ئۇلار نېمىنى ئويلاۋاتىدىكىنە؟»

بوستان يېزىسى دېھقانچىلىق ۋە خەلق تۇرمۇشىدا، ھەر يىلىنىڭ تۆت ئېيىدا ئاقساي دەرياسىنىڭ كەلكۈن سۈيىگە، قالغان ۋاقىتتا ئاراقىر تەشمىسى ئارقىلىق قارا سۇ دەرياسىدىن باشلاپ كېلىنىدىغان سۇغا تايىناتتى. ئەمما، تەشمە سۈيى يېرىم تۈگمەنلىكتىن ئارتۇق ئاقلا بولۇپ، تەشمە ئېغىزىدىن يېزىغىچە بولغان ئون كىلومېتىردەك ئارىلىقتا كۆپ قىسمى سىڭىپ كېتىپ، ئاز قىسمىلا يېتىپ كېلەتتى. قىش كۈنلىرى يوقتىن ياخشى بۇ سۇ ئۇزۇن بىر پارچە مۇزغا ئايلىنىپ قالاتتى... ئابدۇرېھىم غوجەخمەت باياتىن دەرھال تۇتۇش قىلىپ، ئاشۇ ئون كىلومېتىر ئېرىقنى سۇ سىڭمەس ئېرىق قىلىپ ئۆزگەرتىپ چىقىشنى بىرىنچى لايىھە قىلىپ ئوتتۇرىغا قويغانىدى. بۇنىڭغا كېتىدىغان ئەمگەك كۈچى ۋە مەبلەغ ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى، ئىچىدىغان سۇ مەسىلىسى بىراقلا ھەل بولاتتى. يىغىن قاتناشچىلىرى بۇنى بىردەك ماقۇللىدى. ئۇنىڭ ئىككىنچى لايىھىسى دېھقانچىلىققا كېرەكلىك سۇ مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ، تېرىقچىلىق شارائىتىنى تۈپتىن ياخشىلاش ئۈچۈن ياكى ئاقساي دەرياسى قىرغىقىدىن ئۆستەڭ ئېلىپ كۆكبۇلاقتىكى سۇنى باشلاپ كېلىش، ياكى بىر ئامال قىلىپ قارا سۇ دەرياسىنىڭ سۈيىنى باشلاپ كېلىش ئىدى. ئەمما بۇ مەسىلە ئوتتۇرىغا قويۇلغاندىن كېيىن كۆپچىلىك ئۈندىمەي، يىغىن ئۇزاق سۈكۈتكە چۆمدى.

— كۆكبۇلاقتا تۆت تۈگمەن سۇ بارە ئاراقىردىكى كونا تەشمىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدە بۇلاق كۆزى ئاز، ئەمما ئۇنىڭ بىر نەچچە كىلومېتىر ئايىغىدا بۇلاق كۆزى كۆپ، سۇ مىقدارى ئۈچ - تۆت تۈگمەنلىككە يېتىدۇ، - كۆپچىلىكتىن سادا چىقمىغىنىنى كۆرۈپ تىت - تىت بولغان ئابدۇرېھىم غوجەخمەت باياقى سۆزلىرىنى يەنە ئېنىقراق قىلىپ تەكىتلەپ ئۆتۈشكە مەجبۇر بولدى، - مۇشۇ ئىككى جايدىكى سۇنىڭ قايسىبىرىنى بولمىسۇن باشلاپ كېلەلىسەك، ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىمىز ئۆزگىرىدۇ. مېنىڭچە كەم دېگەندە مۇنداق بەش مەسىلە ھەل بولىدۇ: يەرنى تولۇق كۆكەرتەلەيمىز، ۋاقتىدا كۆكەرتەلەيمىز، ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇپ، تۈگمەنگە ھاسىل قىلالايمىز، سۇ ئامبىرىغا كەلگۈن سۈيى چىققاشنى بۇلاق سۈيى چىققاشقا ئۆزگەرتىپ، ئامبارنىڭ لايلاپ كېتىشىنى ئازايتالايمىز، بوز يەر ئېچىپ ئوتلاق بازىسى بەرپا قىلالايمىز. ئىشەنمەيۋاتامسىلەر؟ گەپ قىلساڭلارچۇ!

سۈكۈت يەنىلا داۋام قىلماقتا ئىدى. ئابدۇرېھىم غوجەخمەت ھەيرانلىق ئىچىدە كۆپچىلىككە بىر - بىرلەپ كۆز يۈگۈرتتى. «ئەجەبا مېنى ئىزچىل قوللاپ كەلگەن بۇ بۇرادەرلەرگە بۈگۈن نېمە بولدىكىنە؟» دەپ ئويلايتتى ئۇ.

— پىلانىڭىز ياخشى، شۇنداق بولغاندا سىز دېگەن بەش مەسىلىلا ئەمەس، ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ مەسىلىلەر ھەل بولۇشى مۇمكىن، - ئاخىر بىرەيلەن سۈكۈتنى بۇزۇپ ئېغىز ئاچتى، - بىراق... بىزدە شۇنچىلىك كۈچ، شۇنچىلىك مەبلەغ...

— توغرا، ئارمانغا چۈشلۇق دەرمان يوق...

— شۇنداق بولمايچۇ...

مەجلىسخانا بىردىنلا قايناپ كەتتى، كۆپچىلىك خۇددى ئاشۇ بىرسىنىڭ گەپ باشلاپ بېرىشى ئۆزلىرىنىڭ سۆزلىشىگە بېرىلگەن بۇيرۇقتەك، بىراقلا سۆزلەشكە كىرىشتى. ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى بۇ پىكىرنى ياقىلاشقا رايى يوقتەك قىلاتتى-يۇ، كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى ئېنىق ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى. شۇنداق، كۆپ يىللاردىن بۇيانقى رەھىمسىز پاكىتلار ئادەملەرنى باشلىقنىڭ، بولۇپمۇ ئاساسىي باشلىقنىڭ رايىغا مۇخالىپ يول تۇتماسلىققا كۆندۈرۈپ قويغان ئەمەسمۇ؟ ئۇلار ئوچۇق ئېيتمىغان بىلەن، دېمەكچى بولغانلىرى ئۆزلىرىگە بەش قولدەك ئايان ئىدى: قارا سۇ دەرياسىدا، كۆكبۇلاقتا سۇ بارلىقىنى بىز بىلمەمدۇق؟ ئاشۇ سۇنى باشلاپ كېلىمىز دەپ نەچچە ئون يىل تىرىشتۇق، ئۈستەڭ چاپتۇق، ئامبار ياسىدۇق، تەشمە كولىدۇق، تالاي ئەمگەك، بىھېساب مەبلەغ سەرپ قىلدۇق. لېكىن ئۇنىڭ ئۈنۈمى قانچىلىك بولدى؟ تەڭدىن تولىسى نادانلىقنىڭ، يەڭگىللىكنىڭ، قاراملىقنىڭ بەدىلى بولۇپ كەتتىدىمۇ! ئۇلارنىڭ چىن كۆڭلىدىن ئويلىغىنى شۇلار ئىدى. ئۇلار بۇ لايىھىنىڭمۇ قاراملىق بولۇپ قېلىشىدىن، خەلققە جاپا، مۈلۈككە زىيان دېگەن ئاقىۋەت بىلەن نەتىجىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئابدۇرېھىم غوجەخمەت كۆپچىلىكنىڭ دېيەلمىگەنلىرىنى قىياس قىلىپ يەتتى. داۋاملىق قايىل قىلىش خىزمىتى ئىشلەش زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدى. كۆپچىلىك تېپتىنچ، ئەمما كۆڭۈلسىز كەيپىياتتا تارقىلىشتى.

يىغىندىن كېيىن ئابدۇرېھىم غوجەخمەت بۇ پىلان ئۈستىدە قايتا - قايتا ئويلان-

دى، يەنە نۇرغۇن ئىشلار ئۇستىدە ئوي-
لاندى. «ئىيازھېكىمبەگدەك فېئودال تەپ-
رىقىچىلەرخەلق رىۋايەتلىرىدە ساقلىنىپ
قاپتۇ. ئەجىبا بىز كوممۇنىستلارئۇلاردىن
ئېشىپ چۈشەلمەمدىمىز؟- ئۆزىگە قايتا-
قايتا سوئال قوياتتى ئۇ، ئاندىن يەنە
ئۆزىگە جاۋاب بېرەتتى،- ياق، چوقۇم...
يولداشلارنىڭ ئەندىشىسىنى چۈشىنىشكە
بولىدۇ، لېكىن ھازىر ئەھۋال ئۆزگەردى،
نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ بېيىش ئۈچۈن شا-
رائىتنى ئۆزگەرتىش، ئاۋۋال كۆپچىلىك-
نىڭ تونۇشىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش، قەت-
ئىي ئىرادىگە كېلىش كېرەك. قەتئىي ئى-
رادىگە كەلسەكلا، يۇقىرى جەزمەن قول-
لايدۇ، غەلىبە قىلماي قالمايمىز.»

نۇرغۇن قېتىملىق سىردىشىش، سۆھبەت-
لىشىش، قايىل قىلىش خىزمىتىنى ئىشلەش
ۋە كۆپ قېتىملىق يىغىن ئارقىلىق كۆپ-
چىلىك ئاخىر بىردەك پىكىرگە كەلدى.
بوستان يېزىسىنىڭ سۇ مەسىلىسىنى ھەل
قىلىش توغرىسىدىكى تەسەۋۋۇر لايىھىسى-
نى يۇقىرىغا يوللاش بېكىتىلدى. يۇقىرى-
نىڭ بۇنى قارار قىلىشى ئۇزاققا سوزۇل-
غان بولسىمۇ، ئاخىرى —

ۋالىي قارار قىلدى

بوستان يېزىسىنىڭ سۇ مەسىلىسىنى ھەل
قىلىشنى تەلەپ قىلىپ يازغان دوكلاتى
ۋە لايىھىسى شۇ چاغدىكى ناھىيىلىك پارت-
كوم شۇجىسى ئىسمايىل تاشتۆمۈر بىلەن
ھاكىم ئابدۇقادىر توختىنىڭ ئۈستىلىگە
قويۇلدى. بوستان يېزىسىنىڭ ناھىيە بو-
يىچە ئەڭ نامرات يېزا ئىكەنلىكى، بۇ يې-
زىنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتا سۇ مە-
سىلىسىنى ھەل قىلىش تۈپ زىددىيەت ئى-
كەنلىكى ئۇلارغا بەش قولدەك ئايان ئى-
دى، ھەل قىلىشقا تېگىشلىك ئىدى. لېكىن،
بۇ ۋاقىتتا قۇرۇلۇش قىلىنىۋاتقىنىغا 30
يىلغا يېقىن بولغان، گۇلاخما، دامكۇدىن
ئىبارەت ئىككى يېزىنىڭ 150 مىڭ مودىن ئار-
تۇق يەر كۆلىمىنىڭ سۇغىرىش مەسىلىسىنى
ئۇزۇل-كېسىل ھەل قىلىدىغان جەڭگىۋار ئۆس-
تەڭ قۇرۇلۇشى ئەڭ قىيىن، ئەڭ جاپالىق
بولغان ئاخىرقى باسقۇچقا كىرگەن بولۇپ،
پۈتۈن ناھىيىنىڭ ماددىي كۈچى، مالىيە
كۈچى ۋە تېخنىك كۈچىنى مۇشۇ قۇرۇلۇش-
قا مەركەزلەشتۈرۈش زۆرۈر ئىدى. قان-
داق قىلىش كېرەك؟ ئابدۇرېھىم غوجەخ-
مەت بىلەن ھەتەمنىڭ ئۇلارنى ئىزدەپ
كەلگەندىكى بىتاقەتلىكى، غەيرەت-شىجا-
ئىتى ئۇلارنى تەسىرلەندۈردى. ئالدىن
تەييارلىق قىلىش، ئۆلچەپ دەلىللەش
خىزمىتى ئېلىپ بېرىش بەلگىلەندى.

ناھىيىلىك سۇ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى
دەيجيۈەن قۇرۇلۇش ئورنىنى تەپسىلىي
كۆرۈپ ئورۇنلاشتۇردى. مۇئاۋىن ئىدارە
باشلىقى ھاشىم رازى تېخنىك خادىملارنى
باشلاپ نەقمەيدانىنى چارلاش، ئۆلچەش
خىزمىتىنى قانات يايدۇردى. بۇ خىزمەت
گاھ توختاپ، گاھ داۋاملىشىپ ئىككى-ئۈچ
يىلغا سوزۇلدى. كادىرلار ۋە ئامما ئارى-
سىدا بۇ قۇرۇلۇش توغرىسىدىكى غۇلغۇ-
لىمۇ ئىزچىل داۋام قىلىپ كەلدى. كۆپ
ساندىكى كىشىلەر يەنىلا بىھۇدە ئاۋارى-
چىلىق بولۇپ قېلىشتىن، ئەجىرگە يارىشا
نەپ چىقماي قول چىشلەپ قېلىشتىن ئەن-
سىرىشەتتى. بەزىلەر سوغۇق سۆز سەپمەك-
تە، بۇ ھال قىسمەن مەسئۇل كادىرلاردىمۇ
ئەكس ئەتمەكتە ئىدى. بىزدە شۇنداق كى-
شىلەر بار، ئۆزلىرى بىر ئىش قىلالمايدۇ،
باشقىلار قىلسا چىدىمايدۇ. ئابدۇقادىر
ھاكىم بۇلارنى ئاڭلىماي قالمىدى. ئۇ
مەخسۇس ۋاقىت چىقىرىپ بوستانغا چىق-
تى. دەريا - ئېرىقلارنى ئارىلاپ كۆردى،

خەلقنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىنى بىۋاسىتە ئۆگەنمىدى. ئاخىر بۇ قۇرۇلۇشنى ئىشلىمەي بولمايدىغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈردى.

يېزا رەھبەرلىكىنىڭ تەسەۋۋۇرى ۋە تېخنىكلارنىڭ دەسلەپكى چارلاپ كۆرۈشىگە ئاساسلانغاندا، سۇ مەسىلىسىنى ھەل قىلىشتا تاللىۋېلىشقا بولىدىغان ئىككى لايىھە بار ئىدى. بىرىنچى لىنىيە كۆكبۇلاقتىكى سۇنى باشلاپ كېلىش، يەنى، ئاقساي دەرياسى قىرغىقىنى بويلاپ ئۆستەڭ ئېلىش كېرەك ئىدى. بۇ لىنىيەدىن ئۆستەڭ ئېلىشقا ئەمگەك كۈچى، مەبلەغ ئازراق كەتسىمۇ، لېكىن كەلكۈن ھەيدەپ كېتىش خەۋپى ناھايىتى زور ئىدى؛ ئىككىنچى لىنىيە قارا سۇ دەرياسىنىڭ سۈيىنى باشلاپ كېلىش، يەنى ئارا قىرداۋىنىنى يېرىپ ئۆستەڭ ئېلىش كېرەك ئىدى. بۇ لىنىيەدىن ئۆستەڭ ئالغاندا، كەلكۈن خەۋپى زور بولمىسىمۇ، لېكىن، 110 مېتىر ئېگىزلىكتىكى داۋاننى يېرىپ، ئۈچ يېرىم كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتا ئۆستەڭ ئېلىشقا غايەت زور ئەمگەك كۈچى كېتەتتى. ئېنېرگىيە، ئۈسكۈنە، بىخەتەرلىك مەسىلىسى قاتارلىق زادى ئويلانماي بولمايدىغان ئامىللارمۇ بار ئىدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ قايسى لىنىيە، قايسى لايىھەنى تاللاش كېرەك؟ ناھىيە، يېزا مەسئۇللىرى ۋە تېخنىك خادىملار دەرمەھەل بىرلىككە كېلەلمەي قالدى...

ناھىيە، يېزا مەسئۇللىرىنىڭ بۇ قۇرۇلۇش ھەققىدىكى دوكلاتىنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغان، بىۋاسىتە كۆرۈپ بېقىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ يۈرگەن خوتەن مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ سابىق ۋالىيسى غوپۇر ئابدۇللا دەل شۇ كۈنلەردە بوستان يېزىسىغا يېتىپ كەلدى. مەسئۇل كادىرلار، تېخنىك خادىملارنىڭ مەزكۇر قۇرۇلۇشنىڭ ھەر خىل لايىھىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ پايدا-زىيىنى توغرىسىدىكى ھەممىسى ئورۇنلۇقتەك تۇيۇلىدىغان، لېكىن بىر-بىرىگە زىت بولغان قاراشلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ پاكار بويىغا زادىلا ماس كەلمەيدىغان تېرىككەكلىكى بىلەن كىشىنى ئەيمەندۈرۈپ قويىدىغان، لېكىن پىرىنسىپچانلىقى، خەلقپەرۋەرلىكى، ئەمەلىي ئۈنۈمگە ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقى ۋە ھەممىگە ئايان بولغان پاك-دىيانەتلىكلىكى بىلەن خەلقنىڭ ھۆرمەت-ئېھتىرامىغا نائىل بولغان بۇ ۋالىي پوزىتسىيە بىلدۈرۈشكە ئالدىرىمىدى. كۆپچىلىكنى باشلاپ، لايىھە دائىرىسىگە كىرگۈزۈلگەن دەريا-ئېقىنلار، تاغ-ئېدىرلارنى كېزىپ چىقتى. ئارا قىر تەشىمىسىنى تەپسىلىي كۆزەتتى، پاكار-پاكار تام ئۆيلەرنىڭ قازناقلىرىدىچە كىرىپ، كىشىلەرنىڭ ئۆي بېساتلىرىنى، ئاش-ئوزۇقلىرىنى تەكشۈرۈپ كۆردى. ئۆمۈر بويى يەر بىلەن ھەپىلىشىپ، قوللىرىدا قات-قات قاداق چۈشكەن جۇل-جۇل كىيىملەرگە ئورالغان چاللار، ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن چورۇق كىيىپ، قىردا مال بېقىۋاتقان چوپانلار بىلەن ئەھۋاللاشتى. يېزا مەسئۇللىرىنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋە خەلق تۇرمۇشى توغرىسىدىكى دوكلاتىنى ئاڭلىدى.

— بوستان يېزىسى ۋىلايىتىمىزدە كېرىيە ناھىيىسىنىڭ دەريا بويى يېزىسىدىنلا كېيىن تۇرىدىغان نامرات يېزا ئىكەن. قىياپەتنى ئۆزگەرتىش، خەلقنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن بۇ قۇرۇلۇشنى قەتئىي ئىشلەش كېرەك، — ۋالىي ئۆزىگە خاس تۆۋەن، ئەمما ۋەزمىن تە-

لەيپۇزدا سۆزلىمەكتە ئىدى. ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن قەتئىيەت نۇرى چاقناپ تۇراتتى. قايسى لىنىيىنى تاللاشقا كەلگەندە ئەمەلىي ئۈنۈمگە ئېتىبار بېرىش، خەلققە جاپا سېلىپ، مۈلۈكنى زايا قىلىدىغان ئىشنى ئەمدى تەكرارلىماسلىق كېرەك. بۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، قاراسۇ دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئاقساي دەرياسىغا ئۆتكۈزۈشنىڭ قىيىنلىق دەرىجىسى يۇقىرىراق بولسىمۇ، لېكىن كەلكۈننىڭ بۇزغۇنچىلىقىغا ئۇچراش ئېھتىمالى ئاز، بىخەتەرلىك كاپالىتى يۇقىرى. شۇڭا مۇشۇ لىنىيىدىن سۇ باشلاش مۇۋاپىق. كونكرېت ئۇسۇل جەھەتتە، ئەڭ تېجەشلىك لايىھىنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن، تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئۆلچەش، دەلىللەش كېرەك...

ۋالىينىڭ سۆزى تۈگىمەي تۇرۇپلا ئالقىش ياڭرىدى. شۇنداق قىلىپ بۇ قۇرۇلۇش ئاخىرقى ھېسابتا قارار تاپتى. بۇ، 1989 - يىلى 12 - ئۆكتەبىر كۈنى ئىدى.

شۇنىڭدىن كېيىن، سۇ قۇرۇلۇش تېخنىك خادىملىرىنىڭ يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ ئۆلچەش، لايىھىلەش، دەلىللەش خىزمىتىنى ئىشلىشى، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ مۇزاكىرە قىلىشى بىلەن، ئاخىرقى ھېسابتا تەشمە تېشىپ قاراسۇ دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئارا قىر داۋىنىنىڭ يانباغرىغا چىقىرىش، ئاندىن لاي ئېقىتىش ئۇسۇلى بىلەن ئۆستەڭ ئېلىش لايىھىسى قارارلاشتۇرۇلدى ۋە مۇشۇ لايىھە ئاساسىدا ئومۇمىي قۇرۇلۇش پىلانى تۈزۈپ چىقىلدى. بۇ پىلان قارا سۇ دەرياسىغا زاكۇ سېلىش، ئۆستەڭ ياساش، تەشمە تېشىش، كۆلچەك ياساش، ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇش، كۆۋرۈك - كۆچۈرمە سېلىش، تاشيول ياساش، كەلكۈن مۇداپىئە توسمىسى ياساش، يۇقىرى بېسىملىق سىم يولى قۇراشتۇرۇش قاتارلىق قۇرۇلۇش تۈرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ تىرىشچانلىقى ئارقىلىق 1990 - يىلى ياز پەسلىگە كەلگەندە بارلىق تەييارلىق خىزمەتلىرى ئاساسەن ئەمەلىيلەشتى. ئەمدى ئىش باشلانسىلا بولاتتى. بۇ كۈن ئاخىرى يېتىپ كەلدى —

تەقدىر بىلەن ئېلىشقان 800 كۈن

— جاك، جاك، جاك...

ھەتەم توختىروزى ئۆز ئېڭىدا گويا ئۆز يۇرتىنىڭ بەختىگە بالا بولۇپ ياتقان ئەجدىھانىڭ كۆكسىگە تىغ ئۇرماقتا ئىدى. چوك - چوك ئېچىلغان جۈپ - جۈپ كۆزلەر ھازىرلا يۈز بېرىدىغان مۆجىزىنى ئېنىق كۆرەلمەي قېلىشتىن ئەنسىرىگەندەك، ھەتەمنىڭ قوللىرىغا تىكىلگەنىدى. ھەتەمنىڭ — ئۆزىنىڭ ياشلىق باھارى ۋە ئەقىل پاراسىتىنى بوستان يېزىنىڭ نامرات، قالاق قىياپىتىنى ئۆزگەرتىشكە سەرپ قىلغان، ئەمما ئەجرىگە يارىشا ئۈنۈم بولمايۋاتقانلىقىغا ئۆكۈنۈپ، ئۆزىنى ئەيىبلەپ ساناپ كېلىۋاتقان بۇ يېزا باشلىقىنىڭ — كاج تەقدىرنىڭ ئىسكەنجىسىنى چۇل - چۇل قىلىۋەتمەكچى بولغاندەك، يەككە تىغنى پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ زەرپ بىلەن ئۇرۇشىدىن كېلىپ چىققان جاراڭلىغان ئاۋاز يالغۇز قالمىدى. ئۇنىڭغا ئىككىنچى، ئۈچىنچى... تىغلارنىڭ ئاۋازى قوشۇلدى:

— جاك - جوك، تاك - تۇك...

نۇرغۇن تىغلاردىن تارقىغان بۇ ئاۋاز ئارا قىرنى تىترىتىپ ئۆتۈپ ئۇزاق-

لارغا كەتتى، كۆئىنلۈنىنىڭ ياقا باغ چوققىلىرىنى لەرزىگە كەلتۈردى. بوستانلىقنىڭ يۈرىكىنى ھاياجاندىن تويىنتىۋەتتى. خاسىيەتلىك بۇ ئاۋاز ئۇزاق داۋام قىلدى، بىرىنچى كۈنىمۇ، ئىككىنچى كۈنىمۇ، ئۈچىنچى كۈنىمۇ توختىمىدى...

ھەتتەمنىڭ ئۇرغىنى قانداقتۇر سىرلىق تىغ ئەمەس، ئاددىيلا بىر جوتۇ ئىدى! ئۇرۇلغىنى ئەجدىھا ئەمەس، ئارا قىر داۋىنىنىڭ كۆكسى ئىدى! كۈتۈلگەن مۆجىزىمۇ شۇ زامانلا يۈز بەرمىدى. ئەمما، بەردىبىر يۈز بەردى — 800 كۈندىن كېيىن، تېخىمۇ توغرىراقى 805 كۈندىن كېيىن يۈز بەردى. قاراسۇ دەرياسىدا، ئارا قىرنىڭ ئىچ باغرىدا، ئاقساي دەرياسىنىڭ قىرغىقىدا بىر ئۇلۇغۋار قۇرۇلۇش قەد كۆتەردى! ئەنە شۇ مۆجىزىنىڭ يارىلىشىغا تەۋەللۇت بېشى بولغان تۇنجى ئاۋاز ياڭرىغان كۈن — 1990-يىلى 12-ئاۋغۇست كۈنى ئىدى.

تۇنجى جوتۇ ئۇرۇلغان نۇقتا قاراسۇ دەرياسى غەربىي قىرغىقىنىڭ دەريا تېگىدىن 20 مېتر ئېگىزلىكتىكى جايى ئىدى. تەشمە ئېغىزى ئەنە شۇ يەردىن باشلاندى. ئۇنىڭ باش تەرىپىگە قىرغاق بويلاپ كۆتەرمە ئۆستەڭ ياسىلاتتى. تەشمىنىڭ لايىھە ئۆلچىمى 1.80 × 1.60 مېتر بولۇپ، مەشغۇلات قىلىدىغان مەيدان ئىنتايىن چەكلىك، كۆپلەپ ئەمگەك كۈچى سېلىش ئىمكانىيىتى يوق ئىدى. تەشمە قېزىلغان يەر قاتلىمى پۈتۈنلەي قۇم، شېغىل ۋە قورام تاشتىن تۈزۈلگەن بولۇپ، پارتلىتىشقا بولمايتتى. پارتلىتىلسا داۋانگەۋدىسىنىڭ گۆمۈرۈلۈپ چۈشۈش خەۋپى بار ئىدى. پۈتۈن مەشغۇلاتنى ئەمگەك كۈچى ۋە جوتۇ، گۈرجەك بىلەنلا ئېلىپ بېرىشقا توغرا كەلدى. ئىش سۈرئىتىنى تېزلىتىش ئۈچۈن تاللىۋېلىشقا بولىدىغان بىردىنبىر چارە ۋاقىتنى ئۇتۇش ئىدى. شۇڭا، ئۈچ ئىسمېنا بويىچە توختىماي ئىشلەش ئۇسۇلى قوللىنىلدى.

ئەسلى لايىھە بويىچە، تەشمە غەربىي شىمال يۆنىلىشتە 200 مېتر كولانغاندىن كېيىن، دەريا سۈيى ئارا قىر داۋىنىنىڭ يانباغرىغا چىقىرىلاتتى. ئۇنىڭ ئاخىرىغا لاي ئېقىتىش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئۈچ يېرىم كىلومېتر ئۇزۇنلۇقتا ئۆستەڭ ئېلىناتتى. تەشمىدە ئىش باشلىنىپ ئىككى ئاي ئۆتكەندە — 1990-يىلى ئۆكتەبىرنىڭ بىر كۈنى ۋىلايەتلىك سۇ-ئېلېكتر باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى زو كەيخۇا قۇرۇلۇش ئورنىغا چىقتى. ھاشىم رازىنىڭ قۇرۇلۇش لايىھىسى ۋە ئىش سۈرئىتى توغرىسىدىكى دوكلاتىنى ئاڭلىدى، ئەمەلىي مەيداننى كۆردى، بىر نەرسىلەرنى ھېسابلىدى. ئۇنىڭ چىرايى بارغانسېرى جىددىي تۈس ئالماقتا ئىدى.

— بۇ لايىھە بويىچە، بىر مىليون 700 مىڭ كۇب مېتر لاي ئېقىتىشقا توغرا كېلىدۇ. دېمەك، 700 مو يەر بىر مېتر لاي ئاستىدا قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە تەشمىدىن كەلگەن سۇنى ئېنېرگىيە كۈچى ئارقىلىق نەچچە ئون مېتر ئېگىزلىككە چىقىرىپ ئاندىن لاي ئېقىتىشقا توغرا كېلىدۇ. نۇرغۇن ئەمگەك كۈچى تەلەپ قىلىدۇ. لايىنى قەيەرگە ئېقىتىش، ئېنېرگىيىنى قانداق ھەل قىلىشنى نەزەردىن ساقىت قىلماسلىق كېرەك، — ئىشقا جىددىي، ئىلمىي پوزىتسىيە تۇتۇشقا ئادەتلەنگەن زو كەيخۇا سەل توختىۋالغاندىن كېيىن ھاشىم رازىغا تىكىلىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى، — بىز تېخنىك خادىملار دېھ-

www.uyghurkitap.com

قانلارنىڭ ئەمگىكىنى قەدىرلىشىمىز، ئىشنى تېجەشلىك قىلىشىمىز كېرەك. شۇڭا تېخىمۇ ياخشى لايىھە ئۈستىدە ئىزدىنىپ كۆرۈڭلار.

قۇرۇلۇشقا قوماندانلىق قىلىۋاتقان ھەتتەم بىلەن تېخنىكا يېتەكچىسى ھاشىم رازى ئويلىنىپ قالدى. ئويلانغانسېرى ئۇنىڭ سۆزىنى ئورۇنلۇق ھېس قىلدى. ئەسلى لايىھە بويىچە قۇرۇلۇشقا 580 مىڭ ئەمگەك كۈنى كېتەتتى. بوستان يېزىسىدىكى بارلىق ئەمگەك كۈچى سەپەرۋەر قىلىنىپ، يىل بويى ئىشلىگەندىمۇ بەش يۈز كۈندىن ئارتۇق ئىشلەشكە توغرا كېلەتتى. ئېقىتىلغان لايىنى ئاقساي دەرياسىغا قويۇپ بەرمەي ئىلاج يوق ئىدى. دېمەك، ئاياغ قارا سۇ كەنتى لاي ئاستىدا قالاتتى. جىن چىراغ تېپىشمۇ قىيىن بولغان بۇ يەردە، داۋانغا سۇ چىقىرىشقا كېتەرلىك ئېلېكتر ئېنېرگىيىسىنى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟ ئۇلار ئويلانغانسېرى ئەسلى لايىھەدە مانا شۇنداق ئېغىر نۇقسانغا يول قويۇلغانلىقىنى تونۇپ يەتتى.

— ھاشىمكا، ئابدۇقادىر داشۆسىڭ، بۇ ياققا كەلسەڭلەرچۇ! — داۋان ئۈستىنى نەچچە ئايلىنىپ قايتىپ كەلگەن ھەتتەم قۇرۇلۇش ئورنىدىكى بۇ ئىككى نەپەر ئىنژېنېرنى ئادەت بويىچە چاقىردى.

— ھازىرقى لايىھەدىكى تەشمىنىڭ توگەش نۇقتىسىدىن، — ئۇلار يېقىنلىشىپ كەلگەندىن كېيىن ھەتتەم بىر ھاشىم رازىغا، بىر ئۇنىڭ يېنىدىكى ياش ئىنژېنېر ئابدۇقادىر ئابدۇراخمانغا قاراپ، كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ تۇرۇپ خىتاب قىلدى. ئۇنىڭ كۆزى چىمچىقلىغاندا قۇلاقلىرىنىڭ كەينىدىكى تېرە مۇسكۇللىرى تارتىشىپ تۇرۇلەتتى — دە، كۆرپە تەلپىكى لىكىلداپ كېتەتتى، — غەربكە بۇرۇلۇپ، تەشمىنى داۋاملاشتۇرۇپ ئاقساي دەرياسىغا تۇتاشتۇرساقمىكىن دەيمەن، ئۆلچەپ باقساڭلار قانداق؟ بۇنداق بولغاندا...

ھاشىم رازى بىلەن ئابدۇقادىر داشۆسىڭ ئۇنىڭ سۆزىنى ئورۇنلۇق ھېس قىلدى. خەلق ئىشچىلىرى ئىزاھلانمىغان سەۋەب بىلەن قويۇپ بېرىلدى. قايتا ئۆلچەش بىر نەچچە كۈندىلا تاماملاندى. بۇ لايىھە بويىچە 1127 مېتر تەشمە تېشىلەتتى. لاي ئېقىتىشنىڭمۇ، ئېنېرگىيىگە باش قاتۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى قالمايتتى. ئومۇمىي قۇرۇلۇشنى 245 مىڭ ئىش كۈنى بىلەن ئورۇندىغىلى بولاتتى، يەنى ئەسلىدىكى لايىھەدىكىدىن 335 مىڭ ئىش كۈنى تېجەپ قېلىناتتى.

تۈزىتىلگەن لايىھەدىن يېزا مەسئۇللىرى بەكمۇ سۆيۈندى. ھاشىم رازىنىڭ بىۋاستە دوكلاتىنى ئاڭلىغان ناھىيە مەسئۇللىرى بىلەن سۇ — ئېلېكتر باشقارمىسىنىڭ مەسئۇللىرىمۇ بىردەك قوشۇلدى. بىر ھەپتىگە قالمايلا ئىش ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. قۇرۇلۇش سۈرئىتىنى تېزلىتىش ئۈچۈن، تەشمىنىڭ غەربىي ئېغىزىدىمۇ ئىش باشلاندى.

تەشمە ئىچىدىكى مەشغۇلات مەيدانىنىسى يورۇتۇش ئۈچۈن دەسلەپتە شام ياندۇرۇلغانىدى. ئەمما، سەل — پەل شامال تەگسىلا ئۆچۈپ قېلىپ، ئىشقا تەسىر يەتكۈزەتتى. كېيىن، سۇ — ئېلېكتر ئىدارىسىنىڭ ياردىمى بىلەن كىچىك تىپتىكى سۇ گېنېراتورى ئورنىتىلىپ، توك بىلەن يورۇتۇش مەسىلىسى ھەل قىلىندى. شەرقىي ئېغىزدا تەشمە بۇرۇلۇش نۇقتىسىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، توپا — تاش چىقىرىش مۇساپىسى

ئۇزدىراپ كەتتى. قول ھارۋىسىنى بۇرۇلۇشتىن ئۆتكۈزۈش قىيىنلىشىپ، ئىش سۈرئىتىگە تەسىر يەتتى. «قىيىن ئىشنىڭ ئاچقۇچى ئەقىل. ئەقىل ئىشلىتىشكە ماھىر بولساقلا...» قارامتول چىرايى تېخىمۇ قاردىيىپ، لەۋلىرىنى گەز باغلاپ كەتكەن ھاشىم رازى مۇشۇلارنى ئويلىغاچ تەشمە ئىچىگە، دەريا تېگىگە نەچچە كىردى، چىقتى، داۋان ئۈستىنى ئايلاندى. قايسىبىر يەرلەرنى سىنچىلاپ كۆزەتتى، قايسىبىر يەرلەرنى قەدەملەپ، كۆڭلىدە ئىددىتىلاپ كۆردى.

— تەشمىنىڭ بۇرۇلۇش نۇقتىسىدىن ئۇدۇل شەرققە — قارا سۇ دەرياسى قىرغىقىغا قارىتىپ قوشۇمچە تەشمە كولايلى، — ئادىتى بويىچە چىڭقىلىپ - چىڭقىلىپ، ئۈزۈپ - ئۈزۈپ سۆزلىدى ھاشىم رازى، — پەممىچە بۇ يەردىن قىرغاققا 40—50 مېترچە كەلسە كېرەك. ئەگەر بۇ يول ئېچىلسا، شېغىل چىقىرىش مۇساپىسى خېلى كۆپ قىسقىرايدۇ، بۇرۇلۇپ ئايلىنىپ يۈرۈشمۇ كەتمەيدۇ.

بۇ پىكىر ھەممەيلەنگە خوپ كەلدى. قارا سۇ دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىنىڭ 18 مېتر ئېگىزلىكتىكى جايىدىن قوشۇمچە تەشمە ئېغىزى تاللاندى. ئەمما بۇ جاي 80—90 مېترچە كېلىدىغان تىك يار بولۇپ ئاستىدىن چىقىشقىمۇ، ئۈستىدىن چۈشۈشكىمۇ ئىمكانىيەت يوق ئىدى.

— ئابدۇقادىر داشۇسنىڭ، سىز بىر ئامال قىلىڭچۇ، — دېدى ھەتتا ئەمدىلا 30 ياشقا كىرگەن ئىنژېنېر يىگىتكە قاراپ.

ئۇزاق ئۆتمەي 50 مېترلىق قوشۇمچە تەشمە پۈتتى. ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. چىقىرىلغان شېغىل - تاشلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئاسانلاشتى. تەشمە ئېغىزىنىڭ ئاستى 18 مېتر چوڭقۇرلۇقتىكى دەريا قىنى ئىدى، قانچىلىك توپا - تاش تۆكۈلسە سىغىپ كېتىۋېرەتتى.

تەشمە ئىچىدە قورام تاشلار قەدەمدە بىر دېگۈدەك ئىدى. نەچچە يۈز، نەچچە مىڭ كىلوگراملىق تاشلار يول توراپ تۇراتتى. لېكىن دۇنيادا قەتئىي ئىرادىگە كەلگەن ئادەمدىن غالىب نەرسە بارمۇ؟! مەن سېنى قىمىرلىتالمىسام، يۆتكىۋېتەلمىسەم، پولات ئارقان بىلەن باغلاپ، تراكتور بىلەن تارتىپ چىقىرىۋېتەلمەمدىم! شۇ يەرگە ئورەك كولاپ كۆمۈۋېتەلمەمدىم! تەشمە ئىككى تەرەپتىن كولىنىپ تۇتىشىشقا ئازقالغاندا، غايەت زور بىر قورام تاش ئۇيۇل تامدەك يول توستى. ئۇنىڭ ئەتراپى كولىنىپ گەۋدىسى تولۇق ئاشكارىلانغاندا مەلۇم بولدىكى، ئۇنىڭ توغراۋەتىك دىئامېترى 3.50 × 3.55 مېتر ئىدى! يان تەرەپتىن ئورەك كولاندى، ئون ئادەم ساق ئون ئۈچ كۈن كولىدى. ئەمدى ئورەككە چۈشۈرۈش كېرەك ئىدى. بىرياندىن بەش توننىلىق دامكرات قويۇلدى، تاش قىمىر قىلمىدى، يەنە بىرسى قويۇلدى، ئۇنىڭ يەنىلا مىدىرلىغۇسى كەلمىدى... دامكرات كۈچى يىگىرمە توننىغا يەتكۈزۈلگەندە، تاش ئاخىرى يول بوشاتماي تۇرالمىدى، ئورەككە غولاپ چۈشتى. يول توسار «يولۋاس»لار ئەنە شۇنداق بىر - بىرلەپ دەپنە قىلىندى.

بۇ يەردە ئىش ئىنتايىن جاپالىق ئىدى. جوتۇنىڭ زەرپ بىلەن ئۇرۇلۇشىدىن ئۇچۇپ چىققان قۇم - شېغىللار كۆزگە تىقىلاتتى، يۈز - كۆزنى تىلغايتتى. جوتۇ يوشۇرۇن قورامىلارغا تەگكەندە قول - بىلەكلەر قېقىلىپ سىيقىراپ ئاغرىپ كېتەتتى. ھاۋا يېتىشمىگەنلىكتىن نەپەس سى-

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

قىلىپ، كۆز چىڭقىلاتتى، باش ئاغرىيتتى. تەشمە ئۈستىدە مۇئەللەق تۇرغان تاشلارنىڭ ھەر ۋاقىت غۇلاپ چۈشۈپ جانغا زامىن بولۇش خەۋپى بار ئىدى. يېقىلغۇ يەنە بىر قىيىن مەسىلە ئىدى. قۇرۇلۇشقا مەبلەغ يېتىشمىگەن يەردە ئوتۇن ئېلىشقا پۇل نەدە؟ يايلاقتىن 168 مىڭ كىلوگرام ماياق - تېزەك يۆتكەپ كېلىنىپ يېقىلغۇ قىلىندى. مۇشۇ بىر تۈردە 10 مىڭ يۈەن قۇرۇلۇش پۇلى تېجەپ قېلىندى. ئەمما چېدىر ئىچى، ھەتتا ئاش - نانلارمۇ ماياق پۇرايتتى، دېڭىز يۈزىدىن بەك ئېگىز بولغانلىقى سەۋەبلىك ئېتىلگەن ئاش - تاماق تولۇق پىشمايتتى. ئەلۋەتتە جاپادىن، خەتەردىن قورقۇپ قېچىپ كەتكەنلەرمۇ بولدى. لېكىن ئۇلارنىڭ قېچىشى بىلەن ھېچ ئىشقا تەسىر يەتمىدى. كۆپچىلىك ئۆز ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى، ھېيت - بايراملارنىمۇ تامامەن تەرك قىلدى. چۈنكى ۋىجدان ۋەبۇرچ تۇيغۇسى ئۇلارنىڭ ئېڭىغا ھۆكۈمران ئىدى! تومۇردا ئېقىۋاتقىنى ئەجدادلىرىنىڭ قېنى ئىدى!

1127 مېترلىق تەشمە 1991 - يىلى 4 - ماي كۈنى تاڭ سەھەردە ئاخىرى پۈتۈنلىنىيە بويىچە تۇتاشتى. بۇچاغدا ھەتەمنىڭ تۇنجى جوتو ئۇرغىنىغا 265 سوتكا توشقانىدى. تەشمىنىڭ تۇتاشقان يېرىدە ئاخىرقى ئىشلىرىنى تۈگىتىپ قېنىپ -قېنىپ قۇچاقلاشقان، ئاندىن ئانا يۇرتىغا خۇش خەۋەر جاكارلاشقا ئالدىرىغان ئەزىمەتلەر تەشمىدىن يۈگۈرۈپ چىقىشقانلىرىدا، ئۇلارنىڭ تۇنجى كۆرگىنى قۇياش ئانا بولدى، ئەمدىلا تاغ چوققىسىدىن بالقىپ چىققان قۇياش ئۇزىنىڭ نۇرغۇن نۇرىدىن مەھرۇم قالغان باللىرىنى ئىللىق نۇر بىلەن كۈمدى...

لېكىن ئۇلارغا «ئۇھا!» دېگۈچىلىك ئارام بولمىدى. شۇنىڭدىن كېيىنكى 500 نەچچە كۈن ئىچىدە بوستانلىقلار تەشمىنىڭ باش - ئاخىرىغا 4.161 كىلومېتىر سۇسىڭمەس ئۆستەڭ ياسىدى؛ تەشمىنىڭ تېگىگە بېتون ئۇردى، ئىككى يانغا 44 مىڭ 160 دانە بېتون خىش بىلەن تامقوپۇردى؛ ئۈستىنى تەقرىبى يايى شەكىللىك بېتون تاختاي بىلەن يېپىپ چىقتى؛ گېنېراتور سىغىمى 2 × 100KW بولغان ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇپ چىقتى. ئاقساي دەرياسىغا ئاتلاش ئارىلىقى 11 مېتىر بولغان كۆۋرۈكلۈك كۆچۈمە سېلىپ پۈتتۈردى؛ ئۆستەڭ بويلاپ 7.204 كىلومېتىر ئادىدىي تاشيول ياسىدى؛ 1.127 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتا كەلكۈن مۇداپىئە توسمىسى ياسىدى؛ 23.4 كىلومېتىر يۇقىرى بېسىملىق سىم يولى قوراشتۇردى. پۈتۈن قۇرۇلۇش داۋامىدا جەمئىي 493 مىڭ كوب مېتىر توپا - تاش قېزىلدى، 200 مىڭ ئۆلچەملىك ئىش كۈنى سەرپ قىلىندى.

بوستانلىقلار تەشنا بولغان كۈن ئاخىرى يېتىپ كەلدى. قارا سۇ دەرياسىدىن باشلانغان زىلال سۇ ئارا قىر تەشمىسىدىن ئۆتۈپ، ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ 118 مېترلىق بېسىم تۇرۇبىسىدىن شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چۈشۈپ، سۇ تۇرۇبىسىنى ئايلاندۇرۇپ ئۆتكەندە، ئۇنىڭغا چېتىلغان گېنېراتور ئوقى ئاۋۋال ئاستا، ئۇزاق ئۆتمەي شىددەت بىلەن پىرقىراپ كەتتى. شۇ ھامان سانسىز لامپۇچكىلار چاراقلاپ يېنىپ، ئەسىرلەر بويى گۈلخان ۋە جىن چىراغنىڭ غۇۋا نۇرىغا ئۆگىنىپ كەتكەن كۆزلەرنى چېقىپ ئۆتتى. ئارا قىرنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ تۆۋەنگە نەزەر سالغاندا، ئىشەنگۈسىز بىر ھال يۈز بەردى: ھەر دائىم

كۆكتە تۇرۇپ كۆز قىسىۋاتقان سانسىز يۇلتۇزلارنىڭ يېرىمى بوستانغا كۆچۈپ چۈشكەندەك بولدى. بوستانلىقنىڭ ئاددىي ئۆي-لىرىدە تېلېۋىزور، ئۇنىڭغا ئولتۇرۇشقا چۈشتى، شادىيانە ناخشا ياڭرىدى، ئەمما ئۇنى ئۆي - ئۆيلەردىن ياڭرىغان بىر سادا بېسىپ كەتتى:

— توك كەلدى!

سۇ تۇرۇبىسىنى ئايلاندۇرۇپ ئۆتۈپ، كەنتكە ئېقىپ كەلگەن زۇمرەت سۇ ئۇزاق جۇدالىقتىن خالاس تاپقان ئاشىق ئۆز مەشۇ-قى باغرىغا تاشلانغاندەك، ئېرىق - ئېرىق-لاردىن ئېتىزلارغا قاراپ ئويناقشىپ ئېقىپ كەتتى. مۇشۇكۈن ئۈچۈنقان - تەرتۆككەن، قوللىرى چاك - چاك يېرىلىپ، قات - قاداق باغلىغان بوستانلىقلار كۆز ئالدى-دىكى ئابى زەمزەمنى ئۇچۇملاپ ئىچتى، شا كىچىك تەنتەكلەر بىراقلا سۇغا سەك-رەشتى. پۈتۈن يۇرتتىن يەنە بىر سادا ياڭرىدى:

— سۇ كەلدى!

ھەتەم توختىروزى ئارا قىرنىڭ كۆك-سىگە تۇنجى جوتۇنى ئۇرغاندا قاراپ تۇر-غان نۇرغۇن كىشىلەر بىر مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىشىنى كۈتكەندى. سابىق خوتەن ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى ۋۇدۇنغۇ قۇرۇلۇشنى كۆزدىن كەچۈرگەندە، بوستان-لىقنىڭ غەيرىتىدىن سۆيۈنگەن ھالدا: «يۈگۈڭنىڭ تاغنى يۆتكىشىنى كىتابتىن كۆرگەنىدۇق. ھەقىقىي تاغ يۆتكىگەن ھايات يۈگۈڭنى مۇشۇ ئىش ئورنىدا كۆر-دۇق. بۇ بىر ئۇلۇغ قۇرۇلۇش، بىر مۆجى-زە...» دېگەنىدى. بوستانلىقلار كۈتكەن مۆجىزىمۇ، ۋۇدۇنغۇ تىلغا ئالغان مۆجى-زىمۇ، مانا بۈگۈن رېئاللىققا ئايلاندى، يۇرت ئىچىگە كەلدى!

— توك كەلدى!

— سۇ كەلدى!

توكمۇ، سۇمۇ كەلدى، بۇنىڭدىن كېيىن دائىم كېلىدۇ. بوستانلىقلار ئۇنىڭغا قا-چان ئېھتىياجلىق بولسا شۇ ۋاقىتتا ئە-كىلەلەيدۇ.

مۆجىزە ئەنە شۇ ئىدى، تېگى - تەك-تىدىن ئېيتقاندا، بۇ مۆجىزە بوستانلىق-لارنىڭ ئاخىرى تەبىئەت ئۈستىدىن غا-لىب كەلگەنلىكى، تەقدىر تىزگىنىنى قو-لىغا ئالغانلىقى ئىدى! بوستانلىقلار بۇ كۈننى مەڭگۈ ئۇنتۇمايدۇ. بۇ كۈن ھەتەم توختىروزى ئارا قىرنىڭ كۆكسىگە تۇنجى جوتۇ ئۇرغان ۋاقىتتا ساق 805 سوتكا توش-قان كۈن — 1992 - يىل 26 - ئۆكتەبىر ئىدى. لېكىن، بوستانلىقلار يەنە شۇنىمۇ مەڭگۈ ئۇنتۇمايدۇكى —

سەمىمىي غەمخورلۇق، قېرىنداشلارچە ياردەم

بوستاندا يۈز بەرگەن بۇ مۆجىزە بوس-تانلىقلارنىڭ ئەقىل-پاراسىتىنىڭ، ھېساب-سىز قان - تەرىنىڭ نەتىجىسى، شۇنداقلا ئۇ پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ سەمىمىي غەم-خورلۇقىنىڭ، نۇرغۇن ئورۇن، نۇرغۇن كى-شىلەرنىڭ قېرىنداشلارچە ياردىمىنىڭمۇ نەتىجىسى. قۇرۇلۇشنى پىلانلاشتىن تار-تىپ پۈتتۈرگىچە ۋىلايەت، ناھىيە رەھبەر-لىرى ئىزچىل كۆڭۈل بۆلۈپ كەلدى. سا-بىق ۋالىي غوپۇر ئابدۇللا قۇرۇلۇش ئور-نىغا ئىلگىرى - كېيىن ئالتە قېتىم چىق-تى، تەشمە ئىچىدىن ئۈچ قېتىم ئۆتتى. ھەر قېتىم چىققىنىدا مەبلەغ، ماددىي ئەش-يا قاتارلىق نۇرغۇن ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بەردى.

تەشمە قۇرۇلۇشى باشلانغان دەسلەپكى كۈنلەردە سۈرئەت تېز بولغانىدى. لې-كىن تەشمە كولىنىپ 200 مېتىردىن ئاش-قاندىن كېيىن، تەشمە ئىچىدە ھاۋا يې-

تىشمىدى. خەلق ئىشچىلىرىنىڭ نەپىسى قىستاپ قورسىقى كۆپۈپ، ماغدۇرسىزلىنىپ، كۈچەپ ئىشلەشكە ئامالسىز قالدى. پات - پات ئادەم ئالماشتۇرۇشقا توغرا كېلىپ ئىش سۈرئىتى ئاستىلاپ كەتتى. غوپۇر ۋالىي ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، دۈۋا كۆمۈر كان مەسئۇللىرىغا بىۋاستە خەت يېزىپ، ياردەم بېرىشنى ئورۇنلاشتۇردى. كان رايونى مەسئۇللىرى خەتنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن دەرھال ئىككى يۈرۈش ھاۋا ئالماشتۇرۇش ماشىنىسى بىلەن تېخنىك خادىملارنى ئەۋەتتى. ئۇلار ئۇدا تۆت ئاي خالىس ياردەم قىلدى.

— ھاكىم، مۇشۇ قۇرۇلۇش ھەققىدە سۆزلەپ بەرسىلە قانداق؟ — مەن يېقىندا يالقۇن قادىرنى زىيارەت قىلىپ شۇنداق سورىدىم. ئۇنىڭ مېنى كۈلكە بىلەن قارشى ئالغان چىرايى بىردىنلا جىددىي تۈس ئالدى.

— ئەڭ ياخشىسى شۇ يەردە ئىشلىگەن دېھقانلارنى، ھەتتا مېنى، ھاشىمكام بىلەن ئابدۇقادىر داشۆسىڭنى، شۇنداقلا سۇ خىزمىتىگە مەسئۇل ھاكىم ئوسمان ھەسەننى زىيارەت قىلغىنىڭىز تۈزۈك، - دېدى ئۇ بىر ماڭا، بىر مېنىڭ ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرغان ھۆكۈمەت ئىشخانىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى جاپپار ئوسمانغا قاراپ. ئاندىن سەل تېختىۋېلىپ قوشۇپ قويدى، - ئۇلارنىڭ رولى تېخىمۇ چوڭ، شۇلارنى يازغان ياخشى.

— ھاكىمنىڭ مىجەزى شۇنداق، ئەمەلىيەتتە ئۇ بۇ قۇرۇلۇش ئۈچۈن ئاز كۈچ سەرپ قىلمىدى، - يۈز-كۆزلىرىگە مۇددەتتىن بۇرۇن قورۇق چۈشكەن، چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرىدىغان جاپپار مۇدىر مېنىڭ ھەيران قالغان ھالىتىمگە قاراپ قويۇپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، - ھاكىم ۋاقىت تاپسىلا قۇرۇلۇش ئورنىغا چىقىپ، ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بەردى. خاس تەشمە ئېچىدىنلا بەش قېتىم ئۆتتى. ئىش ئورنىغا زادى قانچە قېتىم چىققانلىقىنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىلمىسە كېرەك...

1992 - يىلى يانۋارنىڭ بېشىدا تاغ رايونىدا قاتتىق قار يېغىپ كەتتى، تاغ، دالا، ساي - ئېدىرلار ئاق قار، كۆك مۇزدىن لىباس كىيدى. لېكىن قۇرۇلۇش ئورنىدا ئىش توختىمىغانىدى. بۇ چاغدا ھاكىم يېڭى يىلنىڭ پىلانىنى تۈزۈش، ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى ئېچىشنىڭ تەييارلىقى بىلەن ئالدىراش بولۇپ، باش قاشلىغۇدەكمۇ ئارام يوق ئىدى. شۇنداق پەيتتىمۇ ئۇ قۇرۇلۇش ئورنىدا ئىشلەۋاتقان قېرىنداشلىرىنى ئۇنتۇپ قالمىدى، «پىلانمۇ، يىغىنمۇ، ھاكىممۇ ئادەم بىلەن بولىدۇ، بۇنداق زىمىستان سوغۇقتا ئۇلار قانداق قىلغاندۇ؟ - دەپ ئويلايتتى ئۇ. - تاغدا شىۋىرغاننىڭ قانداق بولۇشىنى بىلمىسەم ئىدىم كاشكى...» ئۇ خاتىرجەم بولالمىدى. 7 - يانۋار كۈنى ناھىيەدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىنى باشلاپ قۇرۇلۇش ئورنىغا چىقتى. ئىش ئورنىنى، چېدىرلارنى، گەمىلەرنى بىر - بىرلەپ تەكشۈرۈپ كۆردى. كادىرلار، خەلق ئىشچىلىرىدىن ھال سورىدى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە چىققان ئىدارە باشلىقلىرى ئۇن، ياغ، گۈرۈچ، گۆش، پۇل، ئوتۇن، پەلەي... ئىشقىلىپ ئۇلارغا كېرەكلىك لازىمەتلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ چىققانىدى. قار لەپىلدەپ يېغىپ تۇراتتى، شىۋىرغان ھۇشقىيتماقتا ئىدى،

خەلق ئىشچىلىرى مۇشۇنداق بىر چاغدا ئۆزلىرىنى يوقلاپ چىققان كىشىنىڭ ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ھاكىمى ئىكەنلىكىنى بىلگىنىدە، ئىختىيارسىز ھالدا كۆزلىرىگە ياش ئالدى...

1992 - يىلى 27 - ئۆكتەبىر كۈنى ئاراقىر ئېلېكتر ئىستانسىسىدىن سىناق تەرىقىسىدە توك بېرىلدى. لامپۇچكىلار چاراقلاپ ياندى. ماشىنا ئۆيىگە جەم بولغان ھەممەيلەن چەكسىز خۇشاللىقتا چۆمدى. يالقۇن قادىر بىلەن ئوسمان ھەسەنمۇ شۇ يەردە ئىدى. ئۇلارنىڭ چىرايىغا ئەمدىلا ھاياجان كۈلكىسى يامرىغان پەيتتە تۇيۇقسىز ياڭرىغان بىر ئاۋاز ئۇلارنىڭ خۇشاللىقىنى سۈپۈرۈپ كەتتى:

— ئۆستەڭ يار كەتتى!

ئاۋاز ئىستانسا بېسىم تۇرۇبىسىنىڭ ئۈستىدىكى قاشتىن ياڭرىغانىدى. ئىككى نەپەر ھاكىم تەڭلا دېگۈدەك يۈگۈرۈپ، نەچچە يۈز باسقۇچلۇق پەلەمپەينى بېسىپ، 118 مېتر ئېگىزلىكتىكى قاش ئۈستىگە چىقتى. سۇ مۇشۇ يەردىن يار كەتكەنىدى. ۋاقتىدا ئېتىۋېلىنمىسا، ئەمدىلا پۈتكەن ئىستانسا تۈگىشىپ كېتەتتى. ئۇلار ئالمىكىملەرنى چاقىردى، ئالمىكىملەرگە بۇيرۇق بەردى، ئالاقىدارلارغا تېلېفون بەردى، قىسقىغىنا ۋاقىتتا قاش ئۈستىگە ئۈچ قېتىم چىقىپ، ماشىنا ئۆيىگە ئۈچ قېتىم كىردى. ئۇلار شۇ تاپتا ھاكىم ئەمەس، قايسىبىر ھۆكۈمدارنىڭ پەرمانىنى يۈگۈرۈپ يۈرۈپ بەجا كەلتۈرۈۋاتقان خىزمەتكارغا ئوخشايتتى... يار ئاخىرى ئېتىۋېلىندى. بىر قېتىملىق چوڭ زىياننىڭ ئالدى ئېلىندى.

1987 - يىلى قۇرۇلۇش ئورنىنى چارلاش باشلانغاندىن تارتىپ، قۇرۇلۇش پۈتكىچە بولغان ئارىلىقتا، ۋىلايەتلىك سۇ - ئېلېكتر باشقارمىسىنىڭ باشلىقى جاۋ جۇنچەن، مۇئاۋىن باشلىقلىرى زوكەيخۇا، جېلىل، ناھىيىلىك - سۇ ئېلېكتر ئىدارىسىنىڭ باشلىقى دەيجىيۈن قاتارلىقلار قۇرۇلۇش ئورنىغا كۆپ قېتىم چىقىپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى. مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى ھاشىم رازى تېخنىك خادىملارنى باشلاپ بىۋاسىتە چارلاش، ئۆلچەش ئېلىپ باردى. تەشمە تېشىلىۋاتقان ۋاقىتتا تېخنىك خادىملار خەلق ئىشچىلىرىغا ئوخشاشلا چېدىردا ياتتى، سوغۇق سۇ ئىچىپ، قۇرۇق نان يېدى. كۈندە دېگۈدەك يۆنىلىشنى ئۆلچەپ توغرىلاپ تۇردى، قۇرۇلۇش بىخەتەرلىكىگە بىۋاسىتە يېتەكچىلىك قىلدى. پۈتكۈل قۇرۇلۇش داۋامىدا ئۆلۈم - يېتىم، ئېغىر يارىلىنىش ھادىسىسى كۆرۈلمىدى.

بوستان يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مەزكۇر قۇرۇلۇش توغرىسىدىكى خۇلاسە دوكلاتىدا مۇنداق بىر ئابزاس بار: «تېخنىكلار نەچچە ئون كىلوگرام ئۆلچەش ئەسۋابلىرى بىلەن ئۇزۇق - تۈلۈكىنى يۈدۈپ، پىژغىرىم ئىسسىق، يىلىكتىن ئۆتىدىغان سوغۇق، قار - يامغۇردىمۇ تىك داۋان، چوڭقۇر جىلغا، ئىدىرلىق، تۆپىلىكلەردە پىيادە يول يۈرۈپ، جاپا - مۇشەققەتكە چىداپ، ئالتە نۆۋەت ئۆلچەش ئارقىلىق قۇرۇلۇشنى مۇقىملاپ چىقتى.» مەن زىيارەت قىلىش داۋامىدا بۇ سۆزنىڭ قىلچە مۇبالىغە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدىم.

— ۋايجان! - بوش ئاڭلانغان ئەنسىز ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتكەن ھاشىم رازى ۋە ئۇنىڭ يولداشلىرى كېلىشىۋالغاندەكلا ئاۋاز چىققان تەرەپكە بۇرۇلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— نېمە...

ھاشىم رازى «نېمە ئىش بولدى؟» دەپ سورىماقچى ئىدى، لېكىن سۇئالىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتمىدى، كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىدىن ھەممىنى چۈشەندى: ئاراقسىر داۋىنىنىڭ خېلى تىك يانباغرىدا سىيرىلىشتىن ھاسىل بولغان قار ئېرىقچە بىر نەچچە مېترغا سوزۇلغانىدى. 60 ياشقا يېقىنلاپ قالغان پېشقەدەم سۇ قۇرۇلۇش تېخنىكى تارى كېرەم قېلىن قار ئاستىدىكى تاش - تۇپراقنى مەھكەم قاماللاپ سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئۇنىڭ ئارقا تەرىپى نەچچە ئون مېتر ئېگىزلىكتىكى تىك قىيا ئىدى...

— شۇنچە قاتتىق شىۋىرغاندا تەۋەككۇل قىلىپ نېمە تاپارمىز، - ئۇلار ياتاققا قايتىپ كەلگەندە بىرەيلەن غودۇڭشىدى، - شۇنچە قىلغانغا يارىشا سۇ چىقسا كاشكى...

ئۇنىڭ سۆزىدە قۇرۇلۇشنىڭ ئىستىقبالىغا بولغان ئۈمىدسىزلىكمۇ، ھاشىم رازىغا بولغان نارازىلىقمۇ ئىپادىلەنەندى. بۇ 1988 - يىلىنىڭ مارت ئېيى بولۇپ، ھاشىم رازى تېخنىكلارنى باشلاپ ئىككىنچى قېتىملىق ئۆلچەش ئېلىپ بېرىشقا چىققانىدى. بۇ چاغدا ناھىيە بوستانلىقىدا مەجنۇنتاللار ياشىرىپ، ئىللىق باھار قۇچاق ئاچقانىدى. لېكىن ئۇلار بۇ يەرگە كېلىپ ئۆلچەشكە چۈشكەن ئىككىنچى كۈنى ھاۋا پەيلىنى بۇزدى، قاتتىق قار يېغىپ كەتتى. بۇنداق شارائىتتا ئېگىز داۋان، چوڭقۇر جىلغىلار ئىچىدە ئۆلچەش ئېلىپ بېرىشنىڭ نەقەدەر قىيىنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس ئەمەس. شۇڭا بەزىلەر ئۇنىڭغا قايتىپ كېتەپ ھاۋا ئېچىلغاندا كەلسەك دەپ تەكلىپ بەرگەنىدى، لېكىن ئۇ ئىشنى يېرىم يولدا توختىتىپ قويغىسى كەلمىدى.

ھاشىم رازى بايىقى سۆزدىكى ئاچچىق كىنايىنى تامامەن چۈشەندى، ئەمما جاۋاب بېرىشكە ئالدىرىمىدى. ھاشىم رازى غۇلجا بوستانلىقىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. 1957 - يىلى شىنجاڭ سۇ ئىشلىرى مەكتىپىنى پۈتتۈرگەن، 1960 - يىلى چىرا ناھىيىسىگە خىزمەتكە كەلگەن بولۇپ، ئۇ شۇ چاغدا چىرىلىق بولۇپ قالارمەن دەپ ھەرگىز ئويلىمىغانىدى، لېكىن، بىر كەلگەنچە كېتەلمىدى. بۇ ئۇنىڭ يۇرتىغا كەتكۈسى يوقلۇقىدىن ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە. ئۇنىڭ يۇرتىدا يەر تېرىشقا ئىنجا بولسىلا سۇدىن غەم يېيىش كەتمەيتتى. لېكىن بۇ يەردە غەيرەت - شىجائەت بولغىنى بىلەن سۇ يوق ئىدى. چىرىلىقلار ئۇنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئىشداشلىرىنىڭ ئېتىز ئېرىقلارنى، كۆچۈمە - كۆۋرۈكلەرنى، ئازما - تاقاقلارنى، ئامبار - توغانلارنى ئۆلچەپ لايىھەلەپ بېرىشىگە، سۇغىرىش شارائىتىنى ياخشىلاشنىڭ ئەڭ ئاسان، ئەڭ تېجەشلىك، ئەڭ ئۈنۈملۈك چارە - ئۇسۇللىرىنى تېپىپ بېرىشىگە، ئىش ئورنىدا يېتەكچىلىك قىلىشىغا ئېھتىياجلىق ئىدى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى، دېھقانلار يىل بويى دېگۈدەك ئۆزلىرى بىلەن سۇغۇق سۇنى تەڭ ئىچىپ، قاتتىق ناننى بىللە يەپ ئىشلەۋاتقان بۇ يىگىتكە ئېچىپ كېتىپ قالدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاچ - توق قېلىشىغا قارىماي مېۋىلەرنىڭ سەرخىلىنى، قوغۇن - تاۋۇزلارنىڭ باش بۇرنىنى ئۇنىڭغا سوۋغا قىلىشاتتى. ئۇمۇ قات - قات قاداق، قاپقارا كىر باسقان قوللاردا سۇنۇلغان يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ يېيىشتىن سەسكەنمەيتتى. چۈنكى ھەمىر-

گە ئېھتىياجلىق بولغان ئەڭ پاكىز، ئەڭ
لەززەتلىك نازۇ - نېمەتلەرنى ئەنە شۇ
قوللار يارىتىدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان
ئىدى . شۇنداق قىلىپ ئۇ كېتەلمىدى ،
كېتىشكە كۆزى قىيمىدى . چوڭ - كىچىك
ھەممەيلەن ئۇنى « ھاشىمكام » دەپ ئا -
تىشىۋالدى . چىرىدىلىقىنىڭ نەزەرىدە ئۇ
ئۆز ئائىلىسىنىڭ ئەزاسى ، ھۆرمەتكە
سازاۋەر يۇرت مۆتىۋىرى ئىدى .

بۇ قېتىمقى ئۆلچەشكە مېڭىشتىن ئىلگى-
رى ھاكىم ئابدۇقادىر توختى ئۇنىڭغا
ئۆلچەش خىزمىتىنى تېزلىتىشنى ئالاھىدە
تاپىلىغانىدى . يېزا مەسئۇللىرى ئۆلچەش
نەتىجىسىگە تەقەززا بولماقتا ، بوستان -
لىقلار ئۇلاردىن ئۈمىد كۈتمەكتە ئىدى .
مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئىشنى تاشلاپ كې -
تىش مۇمكىنمۇ ؟!

ــ سوتسىيالىزم قۇرۇۋاتقىلى شۇنچە
زامان بولدى ، لېكىن بۇ يەردىكى دېھ -
قان - چارۋىچىلار تېخىچە نامراتلىقتىن
قۇتۇلالمايۋاتىدۇ ، ئۇلار بىزدىن ئۈمىد
كۈتمەكتە ، ئېيتىڭلارچۇ ، بىز ئۇلارنى
تاشلاپ كېتەلەيمىزمۇ ؟

ھېچكىم ئۈندىمىدى . ئۆزلىرىنىڭ 50
ياشتىن ھالقىغان پېشقەدەم باشلىقى ئەنە
شۇنداق ئىرادىگە كەلگەن تۇرسا ، يەنە
نېمە دېيىش مۇمكىن!؟

قوشۇمچە تەشمە ئېغىزى تاللانغاندىن
كېيىن ، تىك يار يۈزىدىكى بۇ نۇقتىغا
چىقىپ مەشغۇلات قىلىش مۇمكىن بولماي
قالغاندا ھەتتا بۇ قىيىن مەسىلىنى ھەل
قىلىشنى ئابدۇقادىر داشۆسىگە تاپشۇر -
دى . ئۇ ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ،
شوتا ياساشتىن ياخشى چارە يوقلۇقىنى
جەزملەشتۈردى . ئالتە تال ياغاچنى ئۇ -
لاپ ياسالغان 25 مېتر ئۇزۇنلۇقتىكى شو -
تا تېزلا پۈتكۈزۈلدى . ئەمما ، مىڭ تەس -
تە يار يۈزىگە تىكلەنگەن شوتا ئۆز ئې -
غىرلىقىنى كۆتۈرەلمەي « قاراس » قى -
لىپلا سۇنۇپ كەتتى . ياغاچ چوڭ ئايتىملىسا
تىكلەشكە ئامال بولمايتتى . ئىنچىكە بول -
سا بىخەتەرلىككە كاپالەتلىك قىلغىلى
بولمايتتى . «1- ئاۋغۇست» يېزا ئىگىلىك
شۆيۈەنىنىڭ سۇچىلىق فاكۇلتېتىنى پۈت -
تۈرگەن بۇ ياش ئىنژېنېر ئاخىرى ئامال
تاپتى : شوتىنى 18 مېترغا قىسقارتىپ ،
يارغا ئاساسەن تىك دېگۈدەك ئورناشتۇ -
رۇشنى قارار قىلدى ... شوتا تىكلەندى .
مۇقىملىقىغۇچى تىرەكلەرمۇ قويۇلدى . لې -
كىن بەربىر 18 مېتر ئېگىزلىكتە بولغاچ
يەنىلا تىترەپ تۇراتتى .

ــ قېنى ئەمىسە، باشلايلى ! - ئابدۇ -
قادىر داشۆسىنىڭ ئەتراپىدىكىلەرگە خى -
تاب قىلدى .

ئۇنىڭ مەرھەمىتىگە ھېچكىم ئىنكاس
قايتۇرمىدى ، ئورنىدىنمۇ قوزغالمىدى .
ئۇلار ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغاندەك تۇر -
غان بىلەن ئەمەلىيەتتە ئېنىق ئاڭلىغا -
نىدى . ئەمما ... ئەمما 18 مېتر ئېگىز -
لىكتىكى شوتىنىڭ ئۇچىغا چىقىپ تىك
يارغا جوتتۇ ئۇرساڭ ، نەچچە ئون مېتر
ئېگىزلىكتىكى تىك ياردا ساڭگىلاپ تۇر -
غان تاشلار غولاپ چۈشمەيدۇ دەپ كىم
ھۆددە قىلالايدۇ ؟ ئالىمادىس شۇنداق
بولۇپ قالسا ، ئۆزۈڭنى قاچۇرۇش ، دال -
دىغا ئېلىش مۇمكىن ئەمەس . بۇ ئۆلۈمگە
تەۋەككۇل قىلىش ئەمەسمۇ ؟ ھەممەيلەن
مۇشۇلارنى ئويلاۋاتاتتى ، ئاتا - ئانىلى -
رى، خوتۇن-بالىلىرىنى كۆز ئالدىغا كەل -
تۈرۈۋاتاتتى ...

ئابدۇقادىر داشۆسىنىڭ بىردەم كۈتتى .
كۆپچىلىكتىن ئىنكاس بولمىغىنىنى كۆرۈپ

www.uyghurkitap.com

ھېچ ئىككىلەنمەيلا بىخەتەرلىك قالپىقىـ
نى كىيدى ، جوتۇنى قولىغا ئالدى، ئانـ
دىن يېزىنىڭ سۇ كاددىرى مۇسا غوجەخـ
مەتكە نەزەرىنى تىكتى . مۇسا غوجەخـ
مەت ــ ئەمدى 40 ياشقا كىرگەن بۇ ئەـ
زىمەت ئۇنىڭ ئۆزىگە تىكىلگەن كۆزلىرىـ
دىن گويا « ئۆزۈڭنى كادىر سانىساڭ ،
مەيدانغا چىقىدىغان پەيت كەلدى ! » دېـ
گەن مەنانى چۈشەندى . ئۇن ـ تىنسىزلا
ئۇنىڭغا ئەگەشتى . ئۇلار لەپەڭشىپ ،
ئەگىپ تۇرغان شوتىنىڭ ئۇچىغا چىقىپ ،
تىك يار باغرىغا ئېھتىيات بىلەن جوتۇ
ئۇردى . تۇنجى كۈنى ئابيومى 60 سانـ
تىمېتر كېلىدىغان كىچىككىنە ئويۇقچە
تەشتى . ئۇلار ئۇدا ئالتە كۈن شۇ تەرىـ
قىدە مۇئەللەقتە ئىشلەپ مەشغۇلات مەيـ
دانى تەييارلاپ چىقتى .

ــ سىز شۇ چاغدا بۇنىڭ خەتەرگە تەـ
ۋەككۈل قىلىش ئىكەنلىكىنى ئويلىمىدىـ
ڭىزمۇ ؟ ـ مەن ئۇنىڭدىن سورىدىم .

ــ ئويلىماي قالامدىمەن ؟ ! ـ ئۇ نېـ
مىدىندۇر خىجالەت بولغاندەك كۆزلىرىـ
نى مەندىن ئېپقاچقان ھالدا جاۋاب بەرـ
دى ، ـ دەسلەپتە تەشىمىگە كىرىشكىنمۇ
جۈرئەت قىلالمىغانىدىم ، كېيىن ئويلىـ
نىپ قالدىم : شۇنچە قېرىندىداشلار تەشمە
ئىچىدە ئىشلەۋاتسا ، خەتەرگە تەۋەككۈل
قىلىۋاتسا ، ئەجىبا مەن قورقىمەنمۇ ؟
ئۇلار ئالدىدا مېنىڭ كادىرلىقىم نەدە
قالدى ؟ شۇلارنى ئويلاپ خىجىل بولۇپ
قالدىم ، شۇنداق قىلىپ ...

قۇرۇلۇش داۋامىدا قەيەر خەتەرلىك
بولسا تېخنىكلار شۇ يەرگە ھازىر بوـ
لاتتى ، قەيەر ئەڭ جاپالىق بولسا شۇ
يەردە ئىشلەيتتى . ئاخشاملىرى يەنە
يىغىن ئاچاتتى ، بىر نېمىلەرنى ھېسابـ
لايتتى ... ئۇلارنىڭ بۇنداق جان پىدالىق
روھى خەلق ئىشچىلىرىنى چوڭقۇر تەسىرـ
لەندۈردى . كىمدۇر بىرى تېخنىك خادىمـ
لار تۇرۇۋاتقان بېرزىنت چېدىرىنىڭ
سىرتىغا ياغاچ كۆمۈرى بىلەن
ئىڭغىر ـ قىيسىق قىلىپ : « تېخنىك
خادىملارنى تەربىيىلىگەن پارتىيىگە رەھـ
مەت! » دەپ يېزىپ قويدى. بۇنىڭدا
ئۇلارنىڭ پارتىيە، ھۆكۈمەتكە بولغان
مىننەتدارلىقىمۇ، تېخنىك خادىملارغا قەلب
قېتىدىن ئۇرغۇپ چىققان رەھمەت ـ تەـ
شەككۇرىمۇ مۇجەسسەملەنگەنىدى.

بىر قېتىم ۋىلايەتلىك قاتناش باشقارـ
مىسىنىڭ باشلىقى غەيرەت ئابدۇللا قاتـ
ناش ۋە يول خىزمىتىنى تەكشۈرۈپ چىرا
ناھىيىسىگە كەلدى ۋە يالقۇن ھاكىمنىڭ
تەكلىپى بىلەن تەشمە قۇرۇلۇش ئورنىنى
كۆرۈشكە چىقتى. دەسلەپتە ئۇ ھاكىمنىڭ
لەۋزىنى يەردە قويۇشقا كۆڭلى قىيماي
قۇرۇلۇش ئورنىغا چىققان بولسىمۇ، قۇـ
رۇلۇشنى كۆرگەنسېرى كۆرگىسى كەلدى،
كۆرگەنسېرى كەتكۈسى كەلمىدى. چۆلـ
جەزىرە ۋە تاغ ـ ئىدىرلاردىكى تالاي يول
قۇرۇلۇشى، تالاي سۇ قۇرۇلۇشلىرىنى كۆرـ
گەن بۇ باشلىقا يول، سۇ ئاساسي قۇـ
رۇلۇشىنىڭ قانچىلىك جاپالىق بولىدىغانـ
لىقى بەش قولدەك ئايان ئىدى. لېكىن
بۇ يەردىكى قۇرۇلۇشىنىڭ مۇشەققەتلىكـ
لىكى ئۇنى ھەيران قالدۇردى. بۇ يەردە
پۈتۈنلەي ئىككى بىلەك ۋە جوتۇ بىلەن
گۈرجەككە تايىنىپ قۇرۇلۇش قىلىنىۋاتاتـ
تى. ھەر قانداق زامانىۋى قۇرۇلۇش، ماـ
شىنا ـ ئۈسكۈنىلىرىنى ئىشلىتىش شاراـ
ئىتى يوق ئىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىـ
نى ھەم بوستانلىقنىڭ غەيرەت ـ شىجاـ
ئىتىگە بولغان سۆيۈنۈش ، ئېھتىرام ھەم

ئۇلارغا بولغان ئىچىنىش، ھېسسىداشلىق ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل سەزگۈ قاپلىۋالدى:

— قېرىنداشلار، مەن قاتناشنى باشقۇرىدىغان ئادەم، كىمكى يول ياسىسا، كۆۋرۈك سالسا، ئۇنىڭغا ياردەم بېرىش، مېنىڭ بۇرچۇم، گەرچە بۇ يەردە سىلەر يولغا ئەمەس، سۇقۇرۇلۇشىغا ئىشلەۋاتقان بولساڭلارمۇ، لېكىن سىلەرنىڭ ئانا يۇرتۇڭلارنىڭ قالاق قىياپىتىنى ئۆزگەرتىش يولىدىكى جان پىدالىقىڭلار مېنى قاتتىق تەسىرلەندۇردى، — بۇ يەردىن جىمجىملا كېتىپ قېلىشنى ۋىجدانى كۆتۈرمىگەن غەيرەت ئابدۇللا كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا ئەتراپىدىكى خەلق ئىشچىلىرىغا بىرمۇ بىر نەزەر سالغاچ سۆزىنى داۋام قىلدى، — مەن قاتناش باشقارمىسىغا ۋەكالىتەن خەلق ئىشچىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا 30 مىڭ يۈەن ياردەم بېرىشكە ۋەدە قىلىمەن!

— رەھمەت، ھەشقاللا! — سۆز بىلەن تەڭ چاۋاك ياڭرىدى.

ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ ۋەدىسى نەقلەشتى، ئىككى قېتىمدا 30 مىڭ يۈەن نەق پۇل يېتىپ كەلدى. بوستانلىقلارنىڭ جاسارىتىدىن تەسىرلەنگەن، قېرىنداشلارچە ياردەم قولىنى سۇنغان بىرلا قاتناش باشقارمىسى ئەمەس ئىدى. قۇرۇلۇش قوماندانلىق شتابى يەنە خوتەن مەمۇرىي مەھكىمىدىن بېرىلگەن 15 مىڭ يۈەن، خەلق ئىشلار باشقارمىسىدىن بېرىلگەن 10 مىڭ يۈەن ياردەم پۇلىنى تاپشۇرۇپ ئالدى.

پۈتكۈل قۇرۇلۇش داۋامىدا، يېزا بويىچە توققۇز قېتىم بىرلەشمە جەڭ ئېلىپ بېرىلدى، قالغان ۋاقىتلاردا قاۋۇل ئەمگەك كۈچلىرى نۆۋەت بىلەن ئالمىشىپ ئىشلىدى. ئەمما قۇرۇلۇشتا ئىشلەشكە قۇربى يەتمەيدىغانلارمۇ قاراپ تۇرمىدى. باش قاراسۇ كەنتى بۇ قۇرۇلۇشتىن بىۋاسىتە مەنپەئەت ئالمايتتى. لېكىن ئۇلار بوستان يېزىنىڭ قىياپىتى ئۆزگەرسە ئۆزلىرى بۇنىڭدىن ھەرگىز مەنپەئەتسىز قالمايدىغانلىقىنى ئوبدان چۈشىنەتتى. بۇ كەنتتە ھەر ئىككىسى 50 ياشتىن ھالقىغان مەھەممەت غەزەل، ياقۇپ غەزەل ئىسىملىك بىر تۇغقان ئاكا-ئۇكىلار بار ئىدى. ئۇلار قۇرۇلۇش ئورنىدا ئىشنىڭ ئىنتايىن جاپالىق ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ بەخىرامان يۈرەلمىدى: «ھەتتىنگەنەي، ياش ۋاقتىمىز بولغان بولسا...» ئۇلار مۇشۇ خىيالنىڭ تۈرتكىسىدە بوردىغان كالىسىنى يېتىلەپ ئىش ئورنىغا ماڭدى...

بوستان يېزا ئاراقىر سۇ قۇرۇلۇش قوماندانلىق شتابىنىڭ «ئىئانە تاپشۇرۇۋېلىش خاتىرىسى»نى ۋاراقلىساق، مۇنۇ قۇرلار كۆزىمىزگە تاشلىنىدۇ:

— مەھەممەت تۇرسۇن جىگدە، بوستان كەنتىدىن، پېنسىيىگە چىققان كادىر، ئالتە تۇياق قوي...

— قايىم ھېيت، نەزەرباغ كەنتىدىن، 50 ياش، چارۋىچى، بىر تۇياق كالا...

— مۇسا مەممەتشا، يېزىلىق ھۆكۈمەت كادىرى، بىر تۇياق كالا...

...

قۇرۇلۇش داۋامىدا 35 ئىدارە مەكتەپ، 13 كوللېكتىپ ئورۇن، 87 ئائىلە دېھقان - چارۋىچى ۋە ئىشچى - خىزمەتچى، جەمئىي 133 مىڭ 446 يۈەن قىممىتىدە نەق پۇل ۋە ماددىي نەرسە ئىئانە قىلدى.

بوستانلىقلار پارتىيە - ھۆكۈمەتنىڭ غەمخورلۇقىنى جاۋابسىز قالدۇرمىدى، ھەر قايسى ئورۇن ۋە قېرىنداشلىرىنىڭ يار-

دېمەنى بىكار كەتكۈزمىدى، ئۈمىدىنى يەردە قويمىدى. ئۆز يۇرتىنىڭ نامرات-قالاق قىياپىتىنى تۈپتىن ئۆزگەرتىشكە مۇناسىۋەتلىك بۇ جەڭنى بەكمۇ ياخشى قىلدى. پەم - پاراسەتلىك، غەيرەت شىجائەتلىك بۇ خەلقنىڭ —

بوستانلىقلارنىڭ ئەتىسى تېخىمۇ پارلاق

خوتەن مەمۇرىي مەھكىمىسىنىڭ ۋالىيسى غوپۇر ئابدۇللا 1992- يىلى ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرىدا چىرا ناھىيىسىدىن مەخسۇس ئېلىپ كېلىنگەن، نەپىس ئىشلەنگەن بىر پارچە تەكلىپنامە تاپشۇرۇۋالدى. ئۇنىڭدا بوستان يېزا ئاراقىر سۇ ئېلېكتىر قۇرۇلۇشىنىڭ پۈتكەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن لېنتا كېسىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلىدىغانلىقى، ۋالىينىڭ قاتنىشىپ بېرىشى ئۈمىد قىلىنىدىغانلىقى يېزىلغانىدى. ۋالىي تەكلىپنامىگە كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن، ئۇنى ئېلىپ كەلگەن ۋاڭ فامىلىلىك يولداشقا لەپپىدە قارىدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدا سەل-پەل تەئەججۈپ ئىپادىلەندى:

— باش زاكۇ سېلىندىمۇ؟

— ياق.

— سۇ چىڭقاش كۆلچىكى پۈتتىمۇ؟

— ياق.

— ھەممە ئائىلىلەرگە ئېلېكتر چىراغ ئورنىتىلدىمۇ؟

— ياق.

ۋالىي بۇلارنى سورىمىسىمۇ بىلەتتى، لېكىن ئەتەيگە سورىدى. ھېلىقى يولداش ھەممىلا سوئالغا «ياق» دەپ جاۋاب بەرگىنىدىن ئۇيالدى بولغاي، ئىختىيارسىز قىزىرىپ كەتتى.

— بىز بىرەر قۇرۇلۇشنى ئىشلىگەندە مۇراسىم ئېچىش، تەبرىكلەش ئۈچۈنلا ئىشلىمەيمىز. بىز «غوجام كۆرسۇن»گە ئىش قىلماسلىقىمىز، ئەمەلىي ئۈنۈمگە ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك، — ۋالىي ھېلىقى يولداشقا تىكىلىپ تۇرۇپ ۋەزمىن تەلەپپۇزدا سۆزىنى داۋام قىلدى، — مەن يىغىنىڭلارغا قاتناشمايمەن، سىلەرمۇ ئەڭ ياخشىسى ئاچماڭلار، قۇرۇلۇشنىڭ چالا قىسمىنى ياخشى ئىشلەڭلار. قاچانكى قۇرۇلۇشقا ئىشلىگەن دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ ئۆيلىرىگە ئېلېكتر چىراغ تارتىلىپ بولسا، قۇرۇلۇشنىڭ چالا قىسمى تولۇق پۈتۈپ بولسا، مەن شۇ چاغدا بېرىپ يىغىنىڭلارغا قاتنىشىمەن.

ۋالىينىڭ بۇ سۆزىدە تەنقىدمۇ، ئىلھاممۇ، ئەمەلىي ئۈنۈمگە ئېتىبار بېرىشتەك تەلەپچانلىقمۇ ئىپادىلەنگەنىدى. چىرا ناھىيىسىنىڭ مەسئۇللىرى ۋالىينىڭ قەلبىنى تولۇق چۈشەندى، مۇراسىم ئېچىلمىدى. يالقۇن ھاكىم كېيىنكى خىزمەتلەرنى بىۋاسىتە ئورۇنلاشتۇردى. يېزىلىق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى قۇرۇلۇشنىڭ ئۈنۈمىنى ياخشى جارى قىلدۇرۇش، بوستاننىڭ ئىگىلىك تەرەققىياتىنى تېزلىتىش توغرىسىدا مەخسۇس مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىپ، مۇناسىپ قارار ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ چىقتى.

ھازىرغا قەدەر، چەت، يىراق كەنتلەردىن ئۆزگە ئېلېكتر سىم لىنىيىسى قۇرۇلۇش پىلانىغا كىرگۈزۈلگەن ئون كەنتنىڭ ھەممىسىگە سىم يولى تۇتاشتۇرۇلدى، 1100 ئائىلىگە ئېلېكتر چىراغ ئورنىتىلدى. 418 ئائىلە تېلېۋىزور سېتىۋالدى. 50 پىرسەنت ئائىلە ئۈنئالغۇ ياكى رادىئو قوبۇللىغۇچ سېتىۋالدى. يېزىدا قۇرۇلغان ئۇن زاۋۇتى ئىشقا كىرىشتى. ئېلېكتر ئىستانسا توك بېرىشكە باشلىغان قىسقىغىنا يەتتە ئايدا ئومۇمىي

كىرىمى 11 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى . ئېخىمۇ مۇھىمى سۇغىرىش شارائىتى تۈپتىن ياخشىلاندى. 6 - ئايغىچە بۇغداي تېرىيدىغان ھالەتكە ئۆزۈل - كېسىل خاتىمە بېرىلدى . 28 مىڭ مو يەرنى ۋاقتىدا سۇغىرىش ، تولۇق كۆكەرتىش ئىشقا ئاشتى . يېزىلىق پارتكوم ۋە ھۆكۈمەت يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئىچكى قۇرۇلمىسىنى بازار ئىگىلىكىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن جانلىق تەڭشەش ، ئورۇنلاشتۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى . ئون مىڭ مو بوز يەر ئېچىپ قوش قەۋەت ئوتلاق بازىسى بەرپا قىلىش پىلانلىنىپ، تەييارلىق خىزمەتلەر باشلىنىپ كەتتى . مۆلچەرلىنىشىچە بۇ يىل نوپۇسقا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە ساپ كىرىم 430 يۈەنگە يېتىدۇ .

بۇرۇنقى بوستان كۆكلىيەلمىگەن بوستان ئىدى، ئىزگىن ئۆز ئىختىيارىدا بولمىغان ، پەرۋاز قىلالمىغان تۇلپار ئىدى، تەقدىر ئىزگىنى تەبىئەتنىڭ ئىلكىدە ئىدى . ئەمدى بوستانلىقلار بۇنداق ھالەتنى ئۆزگەرتتى ، تەقدىر ئىزگىنىنى قولىغا ئالدى . سۇ ۋە ئېنېرگىيە مەسىلىسىنىڭ ھەل بولۇشى بىلەن « جان تومۇر » غا جان كىردى . مۇشۇ يېقىندا چاقار ، ئۇلۇغساي ، نۇرى ، بوستاندىن ئىبارەت تاغلىق رايوندىكى تۆت يېزىنى ناھىيە بازىرى بىلەن تۇتاشتۇرىدىغان 145 كىلومېتىرلىق ئاسفالت يولنىڭ نۇرىدىن بوستانغىچە بولغان 35 كىلومېتىرلىق ئەڭ ئاخىرقى بۆلىكىگە ماي ياتقۇزۇش باشلاندى . بۇ يىل قىش كىرىشتىن بۇرۇن بوستانغا بارىدىغان بۇ يولغا پۈتۈنلىيە بويىچە ئاسفالت ياتقۇزۇلۇپ بولىدۇ . دېمەك « قان تومۇر » ھەرىكەتكە كېلىدۇ، راۋانلىشىدۇ، جانلىنىدۇ.

ئىككى ئاساسى « تومۇر » ىغا جان كىرگەن بوستان ئەمدى كۆكلەيدۇ ، باراقسانلايدۇ، تولۇق مەنىسى بىلەن بوستانلايدۇ ، تەقدىر ئىزگىنىنى ئۆز قولىغا ئالغان بوستان ئەمدى پۇت - قولىدىكى چۇشەكتىن خالاس بولۇپ پەرۋاز قىلىدۇ.
ئۆرلە ، پەرۋاز قىل ، بوستان !

1993 - يىل سېنتەبىر

(بېشى 62 - بەتتە)

دادامنىڭ دوستلىرى ۋە ئۇنى تونۇيدىغانلار ناھايىتى قىزغىن پاراڭلار قىلاتتى...
قۇربانىنىياز ئاكا ئۆز ئاتىسى ھەققىدە يۇقىرىقىلارنى سۆزلەپ ئۆتتى، ئەمما ئۇ ئۆز ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىغا قاتتىق قايغۇراتتى...

مەن، جاھالەتپەرەس شىڭشىسەي دەۋرىدىمۇ ئۆزلىرىنىڭ ھۈنىرى بىلەن چولپان بولغان ئاشۇ مەترۇزى ئاكىنى كۆپچىلىككە تونۇشتۇرۇش مەقسىتىدە كىچىككىنە بىر ئوچۇر سۈپىتىدە بۇ ئەسىرىمنى يېزىپ چىقتىم، ئەلۋەتتە يوقتىن ياخشى دېگەندەك باشقىلارنىڭمۇ بۇ جەھەتتە تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ ۋە ئەتراپلىق ئىزدىنىشلىرىگە ئاسانلىق تىلەيمەن!

تەتۈر پېشانە

(ھېكايە)

تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ھەر كىمدە ئۆزى ياخشى كۆرگەن نەرسىگە نىسبەتەن ئىنتىزارلىق، تەشنالىق، ئاشىقلىق بولىدۇ. بۆلەنچەككە تېگىلگەن بوۋاق ئانا قۇچىقىغا، قورسىقى ئاچقاندا بولسا سۈتلۈك ئەمچەككە تەشنا بولىدۇ. ئۆسمۈرلەرنىڭ بولسا بەزىلىرى كىتابقا، بەزىلىرى گۆش-نانغا، بەزىلىرى كەمپۈتكە ھېرىسمەن كېلىدۇ. بۇرۇتى خەت تارتىپ، قەلبى شېرىن چۈش قوينىدىن قايتقان يىگىتلەر بولسا قىزىلگۈلنىڭ بەرق ئۇرۇپ ئېچىلغان غۇنچىلىرىدەك گۈزەل، سۇ بويىلىرىدا ئۆسكەن يۇمران قومۇشتەك زىلۋا بويلۇق قىزلارغا ئاشىق بولىدۇ. قېرىلارنى دەۋاتامسىز؟ ئۇلار شەك-شۈبھىسىزكى ھاياتقا، ئاندىن قالسا خۇداغا ئاشىق بولىدۇ.

ئەمما قادىرنىڭ ئاشىق بولغانلىرى بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئەمەس، شۇنداقلا ئۇ بۇلارغا ئاشىق بولۇشنى ئويلاپ كۆرگىنىمۇ يوق. پەقەت ئۇنىڭ يادىغا يەتكىنى-پېشانىنىڭ ئوتتۇزدىن ھالقىپ كەتكەنلىكى ھەم ئۆزىنىڭ چەكسىز سوزۇلغان تەكلىماكان چۆللۈكلىرىدە يىگانە ئۆسكەن يالغۇز توغراقتەك غەمگۇزارسىز، ھەمنەپەسسىز، يار-يۆلەكسىز يەككىتانە ئۆتۈۋاتقانلىقى، خالاس. خۇدا خالىغان بولسا بىرەر رەھىمدىل ئانا ئۇنىڭ ئۈچۈن تولغاق يەپ ئەللەي ناخشىسى بىلەن تۈنلەرنى تاڭغا ئۇلاپ بىرەر قىزچۇق قىلغان بولغىيدى. چۈنكى ئادەمئاتىغا ھاۋا ئانىنى جۈپ قىلىپ ياراتقان خۇدا ئەلۋەتتە ئۇنىمۇ جۈپتسىز ياراتمىغاندۇ. بىراق ئۇ ئۆزىگە تالىق بولغان ھەممەڭگۈ ھەمراھ بولۇپ چىرىغىنى يورۇتىدىغان، قەلبىنى ئىللىتىپ ئائىلىۋى بەختتىن ھوزۇرلاندۇرىدىغان ئاشۇ بەختنى نەدىن ئىزدەشنى بىلمەيتتى.

قادىرنىڭ خىزمەتكە چىققىنىغىمۇ ئون نەچچە يىل بولۇپ قالدى. كۆزىنى يۇمۇپلا ئاچقىچە بولغان ئارىلىقتا ئۆتۈپ كەتكەن ئاشۇ ئون نەچچە يىل قادىرنى ئوبدانلا جۈدىتىپ، كىشىلەرنىڭ كۈلكە-مەسخىرىسىگە تۇترۇق بولۇپ بەردى. ئاتا-ئانىسىدىن كىچىكلا قالغان بۇ يىگىت كىشىلەرنىڭ ئىشىك تۈۋلىرىدە، قىشچە قۇشلار چوقۇلاپ چۈشۈرگەن جىگدىلەرنى تېرىپ يېيىش ئۈچۈن مەھەللىنىڭ جىگدىلىك باغلىرىدا تىنەپ يۈرۈپ چوڭ بولدى. يېتىم-يېسىرلار پاراۋانلىق مەكتىپىدە خەت-ساۋاتىغا ئېرىشتى. ئەقلىگە كەلگەنسېرى ياخشى ئوقۇپ كېلەچەك مەشئىلىنى ئۆزى ياندۇرمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئوقۇش ۋە تاماق يەپ قورساق تويغۇزۇشتىن باشقىنى ئويلىمىدى، ھەتتا ئۇنىڭ چۈشلىرى قالايمىقانلىشىپ، ئېڭەككىگە ئازتولا تۈك چىقىشقا باشلىغاندىمۇ ئۇ دىققىتىنى چېچىپ شەھلا كۆزلەرگە قاراپ تەلمۈرۈپ يۈرمىدى. شۇڭا ئۇنىڭغا نىسبەتەن قىزلار سىرلىق بىر ئالەم بولۇپ

تۆيۇلاتتى. ئاقىۋەت ئۇ ھايات مەشىقە-
لىنى ئۆزى يورۇتۇشقا قادىر بولالىدى.
مىلىك جاپالىقتا تېخنىكۇمغا قوبۇل قىلىن-
نىپ، ئىككى يىلدىن كېيىن باشلانغۇچ
مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولدى. ئايدا
تۆت - بەش تەڭگە ما ئاشقىمۇ ئېردىشتى.
بىراق، شۇنداقمۇ بۇ بايقۇشقا
تەييار ئاش - تائام نەدە دەيسىز؟
دەسلەپىدە ئۇ تونۇش - بىلىشلىرى، خىز-
مەتداشلىرى، يېقىن - يورۇقلىرىنىڭكىگە
كىرىپ - چىقىپ، بارغا شىرىك بولۇپ
يۈردى. كېيىنچە ئۇلارمۇ قادىردىن ئاز-تولا
زېرىككەنلىكىنى تۈرلۈك يوللار بىلەن ئى-
پادىلەشتى. شۇنىڭ بىلەن قادىر ئۈچۋاخ
غىزاسىنى يېزىنىڭ ئىسلاشقان ئاشخانى-
لىرىدا، ناۋايخانىلارنىڭچەللىلىرى ساڭ-
گىلاپ تۇرغان پەشخونلىرىدا بۈركۈتتەك
قونۇپ ئولتۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىشقا
مەجبۇر بولدى. « قورساق دېگەن قېپىنى
ئانامنىڭ بۆز خالتىسىدەك نېمە » دەپتى-
كەن كونىلار. بۇ قادىرنىڭ ئەمەلىيىتىدە
ئىسپاتلىنىپ، تاپقىنى گېلىدىن تۈزۈك
ئاشمىدى. شۇ سەۋەبتىن نامىدىلا ئالغان
ئامانەت كىنىشكىسىدە كىشىنى سۆيۈندۈر-
گۈدەك چوڭ رەقەملەرمۇ يوق ئىدى. بۇ
ھال كۈندىن - كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان
توي سېلىقلىرى ئالدىدا ئۇنىمات قىلىپ
تەس كۈنگە قويدى. ئۇمۇ تىرىك ئىنسان،
ھېس-تۇيغۇغا باي ۋەلىپ ئىگىسى بولغاچقا،
ئاندا - ساندا توي قىلىشتىن ئىبارەت
شېرىن خىيالنىمۇ قىلىپ قوياتتى. بىراق
ئامانەت كىنىشكىسى ئۇنىڭ بۇ ئارمانلى-
رىنى بازغانلاپ كەلگەچكە، بۇ ئارمان كۆ-
پۈكتەك قەدىرسىزلىك ئىچىدە ھىلىغىچە
ئۇنىڭ قەلبىدە بىخسىپ قېلىۋەردى. ئۇ
پەقەت بىغەم، تۇرمۇشتا خاتىرجەم قىيا-
پەتكە كىردۈۋېلىپ كۆڭلىدىكى ئىس - بۇ-
سىنى سىرتقا چىقارماي يۈرسىمۇ، كۆڭلى-
دە ئەلەم بىلەن ئاي - كۈنلەرنى ۋە ئۆزى-
نىڭ يېشىنى ساناپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ
ئۈچۈن ئۆيلىنىشتىن سۆز ئېچىش بەكمۇ
كۆلكىلىكتەك بىلىنەتتى. شۇڭا ئۇ ئۇخلى-
غان يىلاندەك تۈگۈلۈپ، بېشىنى ئىچىگە
تىقىپ، دوست - بۇرادەرلىرىنىڭ توي ۋە
قىزلار توغرىسىدا قىلىشقان چاقچاقلىرى-
غا دۇچ كېلىپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىلغان
ھالدا خىزمىتىگە بېرىلەتتى. ئۇ بىرەر
ئىش بىلەن خىزمەتداشلىرىنىڭكىگە كىرىپ
قالغۇدەك بولسا، چىنىدەك رەتلىك تۇتۇل-
غان ياتاق ئۆيلەرنى، لۆم - لۆم ساپا،
ئېسىل ئۈستەللەر بىلەن بېزەلگەن، رەڭ-
لىك تېلېۋىزور، توڭلاتقۇ، كىر ئالغۇ
دېگەندەك ئۈسكۈنىلەرى بار ئېسىل دەر-
پەردىلىك مېھمانخانىلارنى كۆرۈپ خۇر-
سىنىپ قوياتتى. « مەنمۇ قاچانلاردا مۇ-
شۇنداق ئىللىق، بەختلىك ئائىلىگە ئې-
رىشەرمەن؟ » دەپ خىيال قىلاتتى. ئەمما
ئۇنىڭ بۇ خىياللىرى جاۋابسىز قالاتتى.

قادىرنىڭ ئاشىقلىقى بۈگۈنكى يەك-
شەنبەدە، تازا قىزدىغان چولاقتام كوچىسى-
دا باشلاندى. ئۇ ئاخشام ئېشىپ قالغان
سوغۇق چاي بىلەن قاتتىق - قۇرۇق بول-
سىمۇ بىر گىردىدە ناشتا قىلغاندىن كې-
يىن ۋېلسىپىت بىلەن ناھىيە بازىرىغا
قاراپ يول ئالدى. ئون ئىككى كىلو-
مېتىرلىق بۇ مۇساپە ئۇنىڭ ئۈچۈن قىزىق
مەنۇتلۇق يول ئىدى. ئۇ ئاشۇ يولدا
ۋېلسىپىت بىلەن يۈرۈشنى تولىمۇ ياخشى
كۆرەتتى. چۈنكى بۇ يولدا ئۇ ئوقۇتقان
ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئاتا - ئانىلىرى كۆپ-
رەك ئۇچراپ قالاتتى. ئۇلار دىدارلىشىپ
قالسا قادىردىن ھال - ئەھۋال سورىشىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كېتەتتى. قادىرمۇ ئۆزىنىڭ ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇمىغان ھالدا گېزىتتىن كۆرگەن-بىلگەن يېڭىلىقلىرىنى دېھقانلارغا سۆزلەپ بېرەتتى. سۆز ئارىلىقىدا ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئاتا-ئانىسى بازارغا ئويناتقىلى ئېلىپ ماڭغان، ھارۋىنىڭ بىر بۇرجىكىدە تارتىنىپقىنا ئولتۇرۇپ ئۇلارنىڭ پارىڭىغا قۇلاق تۇتۇۋاتقان چىرايلىق قىزلارغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراۋالاتتى...

بۈگۈن ئۇنىڭغا تونۇشلارمۇ ئۇچرىمىدى. شۇڭا ئۇ ھايال بولمايلا ناھىيە بازىرىغا يېتىپ كەلدى. ۋېلىسىپىتنى ساقلاش ئورنىغا تاپشۇرۇپ بەرگەندىن كېيىن رەستىلەرنى مەقسەتسىز ئايلىنىشقا باشلىدى. ئۇ ئايلىنىپ يۈرۈپ چولاقتام كوچىسىغا كەلگەندە، ئىش پۈتۈنلەي ئاستىن-ئۈستىن بولۇپ كەتتى: تىنچ تۇرغان كۆل سۈيىگە چالما تاشلانغاندەك ئۇنىڭ كۆڭلىمۇ داۋالغۇدى. ئاشىقلىق دەل مۇشۇ يەردىن باشلاندى.

چولاقتام كوچىسى بازارنىڭ ئەڭ قايناق، ئادەم كۆپ توپلىنىدىغان رەستىسى ئىدي. بۈگۈن نېمە ئۈچۈندۇر ئۇ بەكلا قىزىپ كەتكەنىدى.

قادىر ھەيران بولۇپ تۇرغىنىدا كىشىلەر توپلىشىۋالغان بىر يەردىن قوماچ قورىغاندەك پاراسلاپ ئېتىلىۋاتقان پوچاكزا ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ ئالمان-تالمان شۇياققا قاراپ ئاققان كىشىلەر دولقۇنىغا قوشۇلدى-دە، پوچاكزا ئاۋازى بىلەن ئادەملەرنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنى بىر ئالغان ئاشۇ دېڭىزغا يېتىپ كەلدى. مىڭبىر قىيىندا ئالدى رەتكە ئۆتۈپ كۆردى. ئەيھاناس، نېمە كارامەت بۇ؟... پاكىز سۈرتۈلگەن ئۈستەللەر رەتلىك تىزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىدە پەشۋا دېگەننى گۈل كەلتۈرۈپ ئېتىۋاتقان چامباشچىلارنى ئىچىگە سولىۋالغان رەڭلىك تېلېۋىزور، يالتىراپ تۇرغان توكلاتقۇ، پاشا ئىشانىنىڭ «جانىم ئانا» دېگەن ناخشىسى ياڭراپ تۇرغان قوش قاپلىق ئۈنئالغۇ، قەغەز يەشمىكىنىڭ بىر تەرىپىدىن قورسىقى ئالاھىدە كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كىر ئالغۇلار قاتار تىزىۋېتىلگەن، ئۇنىڭدىن باشقا يۇڭ ئەدىيال، سىرلىق داس، چىنە-قوشۇق، سوپۇن-لۆڭگە، چاي-سەرەڭگە دېگەنلەر تۆكمە قىلىۋېتىلگەنىدى. قادىر بۇ نەرسىلەرگە ھەۋەس بىلەن قاراۋاتقاندا يەنە پوچاكزا ئېتىلدى. ئۇ نەزەرىنى شۇ ياققا يۆتكەپ قارىۋىدى، بىر تالمۇ چىشى قالمىغان، تام تۆشۈكىدەك ئېغىزىنى خۇشاللىقتىن يۇمالماي قالغان بىر موماينىڭ قوش قاپلىق ئۈنئالغۇدىن بىرنى قۇچاقلاپ تۇرغانلىقىنى، سورۇن باشقۇرغۇچىنىڭ ئۇنىڭ بەختى ئۈچۈن بىر تىزىق پوچاكزىنى مومايىنىڭ باش-كۆزىدىن ئايلاندۇرۇپ ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

«ھەي ئالجىغان قېرى، قۇلىقىڭ ئېغىرلىشىپ، پۇت-قولۇڭ ئۇسسۇلغا كەلمەيدىغان بولۇپ قالغاندا نېمە دېگەن ياراشمىغان بەخت بۇ ساڭا؟ تېخى بىر ئۈنئالغۇ مۇكاپات ئالغىنىڭنى كۆرمەيدىغان، ياكى بەخت دېگەن تەتۈرىسىنى تاپامدىكىن؟...»

ئۇ يېنىدىلا تۇرغان بۇدرە چاچلىق بىر يىگىتنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ ئىشىنىڭ تېگىگە يەتتى-دە، ئىچىدىكى يالقۇن كۈچەيدى. ئۇ بىر چاغدىكى مۇكاپاتلىق چەك تارتىشتىمۇ بىر خىزمەتدىشىغا رەڭلىك تېلېۋىزور چىققانلىقىنى كۆرۈپ ئە-

چىنگە ئۆت كىردۈالغانىدى.

— قېنى - قېنى مېھمانلار، ئىككى يۈەن خەجلەپ چوڭ مۇكاپاتلىنىشنى خالايدىغانلىر دىگلار چەك سېتىۋېلىڭلار، تەلىيىڭلارنىڭ ئوڭدىن كېلىشىنى تىلەيمىز...

يۇقىرى ئاۋازلىق كانايدىن بىر نازىنىنىڭ كىشىلەرنى جەلپ قىلغۇچى، قىزىقتۇرغۇچى، روھنى ئۇرغۇتقۇچى يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ ئاۋاز قايتا - قايتا تەكرارلىنىپ، ئىككىلىنىپ تۇرغۇچىلارغا ھازىرلا پېشانىسى ئوڭدىن كېلىپ بەخت قۇشى قولىغا قونىدىغاندەك تۇيغۇ بېرىپ ئىختىيارسىز چەك سېتىش بوتكىسى ئالدىغا سۆرەپ ئاپىراتتى.

قادىر ئاشۇ سېھىرلىك تورغا ئىلىنىپ قالماسلىق ئۈچۈن بۇ يەردىن دەرھال كەتمەكچى بولدى. ئەمما پۇتى ئارغامچا بىلەن قوزۇققا باغلاپ قويۇلغان ئۆشكىدەك بىر دائىرىنى ئايلىنىپ، ھەر قانچە قىلسىمۇ يىراقلاپ كېتەلمىدى. نازىنىنىڭ سېھىرلىك ئاۋازىغا، يۈرەكنى ئويناتقۇچى نازلىرىغا قاراپ ئۇيان چۆگىلەپ، بۇيان ئايلىنىپ بىر - ئىككى سائەتنى ئۆتكۈزۈۋەتتى. بۇ جەرياندا ھاسىغا چۈشكەن بوۋايغا بىر ۋېلسىپىت، بىر جۈپ قىز - يىگىتكە (بىر - بىرىدىن كۆز ئۈزەلمىگىنىگە قارىغاندا يېڭىلا توي قىلغان بولسا كېرەك) رەڭلىك تېلېۋىزور چىقتى. پوچاگىزلار ئېتىلدى. ھەممەيلەن ئۇلارنىڭ مۇكاپاتىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىكى خۇشاللىقىغا قاراپ ئۆز يۈرەكلىرىنىڭ سەل - پەل ئېچىشىپ ئۆتكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى. مۇكاپاتقا چىققان يۇك ئەدىيال، سىرلىق داس، گۈگۈت، سوپۇنىڭغۇ ھېسابى يوق ئىدى.

قادىر ھەر قېتىم مۇكاپات چىققان كىشىلەر ئۆز نېسىۋىسىنى ئېلىپ مېڭىشقىنىدا كاج تەقدىرنىڭ ئاشۇ نەرسىلەرنى ئۆزىگە بەخشەندە قىلمىغىنىغا ئۆكۈنۈپ، ئىچ - باغرىنى مۇشۇك تاتىلىغاندەك بىئارام بولاتتى. بىراق، ئىككى يۈەن خەجلەپ چەكتىن بىرنى سېتىۋېلىپ تەلىيىنى سىناپ بېقىشقا ئۇ جۈرئەت قىلالمايتتى.

— خۇدا بەرسىغۇ مەنچە كىشى يوق، لېكىن مۇشۇ تېلېۋىزور سېنىڭكى دەيدىغانغا ئەلبەتتە تەڭرىنىڭ ۋەدىسى يوق. ناۋادا چەكتىن بىرنى ئېلىپ قويسام مۇكاپات ئورنىغا «ھەشقاللا» چىقسا، بىكاردىن يۈرەكنى تاتىلاپ قالامدىمەن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى يۈەن دېگەن تۆت كىرىدىنىڭ پۇلى. تېجىسەم مېنىڭ بىر كۈنلۈك تامىقىمغا دال بولىدۇ. شۇنداق ئىكەن، قولدا بار ئىككى تەڭگىنى ھاۋاغا سورۇۋەتمىگىنىم ياخشى...

ئۇ چاتقاللىق ئارىسىدا ئوۋ كۈتۈپ، كۆزلىرىدىن يېشىل نۇر تۆكۈپ يۈرگەن بۆرىدەك بېرىلىدىغان مۇكاپات بۇيۇملىرىنى يەنە بىر رەت ئايلىنىپ چىقتى. كۆزنى چاقنىدىغان بۇ ئالىي سۈپەتلىك سەرەمجانلارغا قارىغانسېرى ئۇنىڭ ئىچىدە بىر نەرسە پىتىراپ كۆڭلىنى ئارامسىزلاندۇراتتى. بۇ نامەلۇم نەرسە ئەگەر قادىر بىرلا قېتىم ئىككى يۈەننىڭ كۆزىگە قارىمىسىلا ئۇنىڭغا تۇڭلاتقۇ ياكى رەڭلىك تېلېۋىزوردىن بىرى چىقىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەرگەندەك قىلاتتى. بۇ ۋەدە ئۇنىڭ قەلبىدە «ئەگەر ئىككى يۈەن پۇلۇم كۆككە سورۇلسا قانداق قىلارمەن» دېگەن ئەندىشە بىلەن ناھايىتىمۇ ئۇزۇن ئېلىشىپ غەلىبە قىلىشقا يۈزلەنگەنىدى.

— ھېچ بولمىغاندا تۇڭلاتقۇدىن بىرى

uyghurkitap.com

چىقىشا ـ ھە!
قادىر شۇ خىيالغا كېلىشىگە قايسى كۈنى خىزمەتتەشى قاسىمنىڭكىدە بولغان بىر قېتىملىق ئولتۇرۇش ئۇنىڭ يادىغا كەلدى.
ـــ مۇشۇ توڭلاتقۇنى كەشپ قىلغان كىشى جەننەتكە كىرەمدىكىن دەيمەن، ـ دېگەنىدى شاھىبخان ماختىنىش نەزەرىدە، ـ پېژقىردم ئاپتاپ، تونۇرنىڭ تەپتىدەك ئىسسىقتا جان ھەلقۇمىغا يەتكەندە بىرەر بوتۇلكا پىۋا ياكى بىرەر قاچا قېتىقنى مۇزلىتىپ ئىچىۋالساڭ، كۆڭلۈڭ كۆتۈرۈلۈپ يېڭىدىن بىر ياشقا كىرگەندەك بولۇپ قالىدىكەنسەن.
ـ تۈردىلار قۇربان ھېيتتا بىر قوينىڭ بېشىنى كەسكەنىكەن، ئەمما ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا گۆشنى ئۇزۇن ساقلىيالماپتۇ. ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنى قازناققا كىرىپ قارىسا گۆشلەر مېڭىپ يۈرگۈدەك...
ـــ شۇنى دېگىنە، ـ دېدى شاھىبخان بىر ھازا كۈلگەندىن كېيىن، ـ بىزمۇ دەل ھېيتنىڭ تەييارلىقى ئۈچۈنلا ئىككى مىڭ بەش يۈز يۈەنگە بۇ ئۇقەتنى ئېلىۋەتتۇق. پۇلنى دېسەڭقۇ بىر مەزگىل توختىسا قىمۇ بولاتتى. ئەمما كاساپەتنىڭ لەززىتى ھېلىقىدىن قېلىشمايدۇ.
ـــ قادىر، سىزمۇ تەنھا بولغاندىن كېيىن، يىغىپ كۆكىرىپ كېتىۋاتقان پۇللىرىڭىزغا توڭلاتقۇدىن بىرنى سېتىۋالماسىز؟ ـ دېدى مېھمانلاردىن بىرى ئۇنىڭغا كۆزىنى قىسىپ. قادىر بىر نەرسە دېمەكچى بولۇپ لەۋلىرىنى تامشىپ تۇرۇشىغا يەنە بىرى سۆز قىستۇردى:
ـــ قادىر ئالدى بىلەن قىزىتقۇدىن بىرنى ئالسا ئاندىن توڭلاتقۇغا ئېھتىياجى چۈشەرمىكىن دەيمەن.
ـــ ھا... ھا... ھا...

ـــ ھى... ھى... ھى...
كۈلكە ساداسى مېھمانخانىنى بىر ئالدى. قادىر ئىزادىن بېشىنى كۆتۈرەلمەي تىرنىقىنى كولىغىنىچە ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇ كەيپسىزلەنگەچكە شۇ ئاخشىمى تۇنجى قېتىم راۋۇرۇس مەست بولدى. ئۇنىڭ مەستلىكىدە چىقارغان قىلىقلىرىنى ئويلىسا ھېلىمۇ يۈزى لازىدەك قىزىراتتى.
ـــ ئىيە خۇدا، بەندەڭنىڭ تىلىكىنى يەردە قويما، قېنى مېنىڭ بەخت ـ تەلىيىم! خۇدا ئۆزۈڭ مەدەتكار...
ئۇ كۆزىنى يۇمۇپلا چەكتىن بىرنى ئالدى. چەكنى ئۆزى ئېچىشقىمۇ پېتىنالماي نومۇر تەكشۈرگۈچىنىڭ ئالدىغىلا ئېلىپ باردى.
ـــ بۇنى ئۇدۇللاشتۇرۇپ باقسىڭىز، ئېھتىمال بىرەر توڭلاتقۇ ياكى رەڭلىك تېلېۋىزور چىقىپ قالار دەيمەن.
نومۇر تەكشۈرگۈچى چەك نومۇرىنى ئۇدۇللاشتۇرۇپ قارىغاندىن كېيىن كۈلۈپ كەتتى:
ـــ كىچىك توڭلاتقۇدىن بىرى چىقىپتۇ.
ـــ راستما؟ ـ ئۇ ئۆز قۇلىقىغا ئىشىنەلمەي ھاياجاندىن تىترىگەن ھالدا نومۇر تەكشۈرگۈچىدىن قايتىلاپ سورىدى.
ـــ راست بولمامدىغان؟ ـ نومۇر تەكشۈرگۈچى كۈلكىسىنى باسالمىغان ھالدا بىر قاپ سوپۇنىنى قادىرغا سۇندى، ـ ئەتىرگۇل ماركىلىق!
ئۇ قولىدىكى ئالقاندەك سوپۇنغا قاراپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ گويا ئۆزىنى ئەڭ ئېگىز تاغ چوققىسىدىن غۇلاپ چۈشۈۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى. بىر پەس نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرغاندىن كېيىن سۇغا چۈشكەن قەغەزدەك بوشىشىپ كىشىلەر توپى ئىچىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى.

ئەمما ئۇ تەلىپىدىكى بىر نامەلۇم
كۆچىنىڭ تارتىشى بىلەن مىغىلداپ تۇر-
غان كىشىلەر توپىدىن يەنە يىراقلاپ
كېتەلمىدى.

يەنە پوجاڭزىنىڭ ئاۋازىدىن كىشىلەر
دولقۇنى دەۋرەپ كەتتى. نۇرغۇن يۈرەك-
لەر ئاستىن - ئۈستۈن بولۇشتى. قادىر
ئىچى ئېچىشقان هالدا قارىغانىدى، كۆ-
زەينەكلىك بىرىگە رەڭلىك تېلېۋىزورچە-
قىپتۇ.

— ئەستا،- دېدى ئۇ غۇدۇراپ،- تە-
لەي دېگەن ساراڭمىدۇ؟ مانا بىزدەك بەش
ئەزايى ساق، كۈچ-قۇدرىتى تېشىپ تۇرى-
دىغان ئادەمگە ئوڭ كۆزىدە باقماي، كۆ-
زى خىرەلىشىپ گىرادۇسلۇق ئەينەككە ها-
جەتمەن بولغان مۇنۇ بايقۇشقا تېلېۋىزور
ئاتا قىلغىنىنى كۆرمەمدىغان؟

— يىگىرمە يۈەنلىك ئالغانىدىم،-
دېدى شېشە كۆز ماختىنىپ،- بىرىگە تې-
لېۋىزور چىقىپ قاپتۇ ئەمەسمۇ كاساپەت-
نىڭ؟! ئۆيدىغۇ يىگىرمە بەش دىيوملۇق-
تىن بىرى بار ئىدى. مەيلى، ئىككىسى
بولسىمۇ ئارتۇقلۇق قىلمايدۇ...

— هەي تەڭشەلمىگەن جاهان،- ئۇ ئۆز
گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولدى،- «پۇل
بايغا ئاقار، سۇ سايغا» دېگەندەك، ئۆ-
يىدە تېلېۋىزورى بار بىرىگە يەنە بىر
تېلېۋىزور چىققىنىنى كۆرمەمدىغان؟ خۇدا
تەڭشىسە بولمامدىغاندۇ؟ مانا بىزدەك ئۆ-
يىنىڭ تۆت تېمىدىن سۈرەت كۈتۈپ ئول-
تۇرغانلارغا شامال بار ئوخشىمامدۇ بۇجا-
هاندا...

ئۇ شۇ خىيال بىلەن تۇرغانىدا ئىچىدى-
كى نامەلۇم نەرسە قايتىدىن باش كۆتۈ-
رۈپ، ئۇنى ۋەسۋەسىگە سېلىشقا باشلىدى.
بۇ ئەمدى ئالساچۇقۇم بەخت - تەلىيى كې-
لىدىغاندەك هېسسىيات قاكېلىپ قالغانىدى.

— ئەگەر تېلېۋىزور چىقىپلا قالسا،
ئاخشاملىرى زېرىكىشلىكتە كىشىلەرنىڭكى-
گە تېلېۋىزور كۆرۈۋالاي دەپ كىرىپ يۈ-
رمەسمەن،- دەپ ئويلىدى قادىر. ئۇ-
نىڭ قۇلاق تۈۋىدە هەنىپە خانىمنىڭ ئا-
ۋازى ياڭرىغاندەك بولدى:

— رەڭلىك تېلېۋىزور دېگەنمۇ بولى-
دىغان نەرسىكەن،- دېگەنىدى قوشنى-
سى هەنىپە،- ئەمما ماتېرىيالدا دېيىشىچە
كۆزگە ئاز - تولا زىيانلىقمىش. مەيلى
ئەمەسمۇ؟ زىيان قىلمايدىغان نېمە بار
دەيسىز؟ بەزىدە ئادەمگە قۇۋۋەت بولىدى-
غان گۆشمۇ زىيان قىلىدىغۇ! هازىر بىز-
نىڭ باللار تېلېۋىزورغا قېنىپ كەتتى،
كۆرگىسىمۇ كەلمەيدۇ. ئەمدى سىز كىرىپ-
سىز قادىرجان، بولمىسا تېلېۋىزورغا يوق-
تىن ياخشى قارىساق قارايتتۇق، بولمىسا
ئۇنى ئاچمايتتۇق دەڭا...

قادىر هەنىپەلەرنىڭ تېلېۋىزورسېتىۋې-
لىشتىن ئىلگىرى بەش بالىسىنى ئەگەشتۈرۈپ
باشقىلارنىڭكىگە تېلېۋىزور كۆرگىلى ماڭ-
غانلىقىنى قانچە رەت كۆرگەنىدى. مانا،
ئەمدى كېلىپ ئالقانچىلىك بار بىر تې-
لېۋىزور ئۇنى چوڭ سەكرەتمەكتە.

— ئەگەر تېلېۋىزور چىقىپلا قالسا، -
دەپ خىيالىنى داۋاملاشتۇردى قادىر،- ئې-
لىشقا سېتىپ بىر ئاز پۇل قىلاي، بىر-
ئىككى مىڭ يۈەن قىلالىسام، بىر ئەردىن
چىققان سېكىلەك بولسىمۇ توي قىلىپ
بېشىمنى ئوڭشىۋالارمەن...

— ياق، ياق،-دەپ بۇ خىيالىدىن ئاغ-
رىندى ئۇ، - تېلېۋىزور چىقىپلا قالسا،
ئۇنى ساتقانلىقىمنى مەخپىي تۇتۇشۇم
كېرەك. بولمىسا، «تېلېۋىزور سېتىپ خو-
تۇن ئالغان» دېگەن ئاتاقتىن مەڭگۈ خا-

لىي بولالمايمەن. چۈنكى بىر خوتۇن كەلگۈدەك تېلېۋىزور پۇلى ئارانلا ئىككى يۈەنلىك چەككە كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇ تېلېۋىزور مۇكاپات ئالغاندىن كېيىنكى ئىشلارنى ئۆز رېتى بىلەن بىر قۇر ئويلىنىپ بولغاندىن كېيىن، كۆزىنى يۇمۇپلا چەكتىن ئۈچنى سېتىۋالدى. ئەمدى ئۇنىڭ ئويىچە خۇدايىم مۇشۇ ئۈچ چەكتىن بىرىگە تېلېۋىزور بېرىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ چەكلەرنى يەنىلا ئۆزى ئېچىشقا پېتىنالماي، نومۇر تەكشۈرگۈچىنىڭ ئالدىغا ئاپاردى.

— كەچۈرۈڭ، ھەممىسى «رەھمەت» ئىكەن.

— ھە...؟

ئۇ نومۇر تەكشۈرگۈچىنىڭ بۇ تەكەللۇپ ئارىلاش سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، گويا دوختۇرنىڭ «راك كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپسىز» دېگەن دىئاگنوزىنى ئاڭلىغان بىماردەك كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى. بارلىق ئارزۇ - ئارمىنى، ئالتە يۈەن پۇلى بىلەن قوشۇلۇپ بىر ئېغىز رەھمەتكە كەتكەنىدى. ئۇ بىر پەس ئەس - ھوشىدىن كېتىپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرغاندىن كېيىن، ماغدۇرسىزلانغان ھالدا كىشىلەر توپىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى. ئۇ «ئەمدى ھەرگىز چەك ئالمايمەن» دەپ ئۆز-ئۆزىگە ۋەدە قىلىسىمۇ، قىزىپ كەتكەن ۋۇجۇدى ئۇنىڭ رايىغا بارمىدى، پەش قېقىپ كېتىشكىمۇ كۆڭلى ئۇنىمىدى. ئۇ قىمارۋازلارنىڭ نېمىشقا ئۇتتۇرغانسېرى قىمارغا بېرىلىپ كىرىپ كېتىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنىمۇ ئەمدىلا تەن چۈشەنگەندەك قىلدى.

ئۇ «چەك ئالمايمەن، ئەمدى شەيتاننىڭ دېيىغا ئۇسسۇل ئوينىمايمەن» دەپ نىيەت قىلغانسېرى ئىچىدىكى يالقۇن شامالغا دۇچ كەلگەندەك بارغانسېرى كۈچىيىشكە باشلىدى. ئەگەر ئۇ چەكتىن بىرنى ئالسىلا چوقۇم تولۇقلاتقۇ ياكى تېلېۋىزور مۇكاپات ئالىدىغاندەك، ئاۋاز كۈچەيتكۈچ ئارقىلىق سۆزلەۋاتقان نازىنىن ئۇنىڭغىلا ئاتەت تىلەۋاتقاندەك بىر تۇيغۇ ئۇنى يەنە ئارامىدا قويمىدى. ئۇ قايتىدىن مۇكاپات بۇيۇملىرى قويۇلغان مەيدانىنى ئىككى رەت ئايلىنىپ چىقتى. ئەمدى ئۇنىڭ قەلبىدە چەك سېتىۋېلىشقا قارشى تۇرىدىغان تۇيغۇ ئۆلگەنىدى. ئۇ يانچۇقىدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئون يۈەننى سۇغۇرۇپ ئالدى - دە، چەكتىن بىراقلا بەشنى سېتىۋالدى. ئەمدى مۇشۇقېتىم ئالسىملا ئالدى - كەينىمگە قارىماي كېتىمەن، - دەپ ئويلايتتى ئۇ. بۇ قېتىم چەكلەرنى ئۇ ئۆزى ئاچماقچى بولۇپ مۇكاپات نومۇرى يېزىلغان تاختىنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، قەلبىدە ئۆزى بىلىدىغان ئايەتلەرنى ئوقۇغانچە ئاللادىن بەخت تىلەپ، چەكنىڭ بىرىنچىسىنى ئاۋايلاپ ئاچتى. ئۇنىڭ نومۇرىنى تىرناق بىلەن سۈرۈپ چىقارغاندىن كېيىن ھەر بىر نومۇرنى ئوك - سولدىن خانىمۇخانە سېلىشتۇرۇپ بولغىچە يېرىم سائەتتەك ۋاقىت كەتتى، «تەلەيسىز ئۈستەڭگە بارسا سۇغا ئېشەك تىزەكلەپتۇ» دېگەندەك، دەل ئۇنىڭ قولىدىكى چەكنىڭ نومۇرى تاختايدا يەنىلا يوق تۇراتتى. ئۇ دىلىدا ئوقۇغان دۇرۇتلىرىنى بىر پۇل قىلغان بۇ لەنىتى چەكنى يىرتىپ - يىرتىپ شامالغا سورۇۋەتكەندىن كېيىن، كۆڭلى غەش بولغان ھالدا چەكنىڭ ئىككىنچىسىنى ئاچتى. ئۇنىمۇ زور ئۈمىد بىلەن ھەر بىر نومۇرنى نەزەرىدىن ساقىت قىل-

مىغان هالدا سېلىشتۇرۇپ چىقىۋېدى، تەلىيگە ئالتىنچى دەرىجىلىك مۇكاپات نومۇرىغا ئۇدۇل كەلدى. ھەر نېمە بولسا ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بولسىمۇ بىر توپ سەرەڭگە مۇكاپات چىققانىدى. ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ ئۈچىنچى چەكنى ئېچىپ سېلىشتۇرۇۋېدى، ئەپسۇسكى ئۇ قۇرۇق ھەشقالىلىغا كېتىپتۇ. قادىرنىڭ سەپرايى ئۆرلەپ چەكنى تۈكۈرۈپ تاشلىۋەتتى. تۆتىنچى، بەشىنچى چەكلەرمۇ كۈتكەن ئۈمىدنىڭ ئەكسىچە سۇغا چۈشكەن تاشتەكلا يوقاپ ئۇنى داغ - ھەسرەتتە قويدى.

— ھۇ ئالدامچىلار، ساختىپەزلەر، تويىمىغۇرلار،-دەپ تىللىدى ئۇ ئىچىدە ئېلانچى نازىنىن ۋە نومۇر تەكشۈرگۈچىلەرنى،- ھەممىڭ ئالدايسەن. «سىلەرگە ئامەت تىلەيمىز» دەپ شېرىن سۆزلىشىسەن. قېنى ئۇ بىزگە تىلىگەن ئامەت؟ زۇۋانىڭغا توفى نائەھلىلەر...

ئادەم خاراكتېرى ھەقىقەتەن غەلىتە كېلىدۇ. شۇنچە قېتىمدىمۇ ئۇبدانىراق دو چىقمىغان قادىر «قىرىشقاننىڭ ئانىسىنى ئال» دېگەندەك، ئۇتتۇرغان پۇلىغا يۈرىكى ئېچىشىپ تۇرسىمۇ جاھىللىقى تۇتۇپ، تەلىيىنى ئاخىرىغىچە سىناپ باقماقچى بولدى. ئۇ «خەپ، سەن ساختىپەزلەردىن بىرەر تېلېۋىزور مۇكاپات ئالمىغىنىمنى بىر كۆرۈشە!» دېگەن خىيال بىلەن ناھىيە بازىرىدىكى قايسىدۇر بانكىدا ئامانەت قويغان پۇلىنى ئاجرىتىپ كېلىش ئۈچۈن كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ يۈگۈردى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قان قۇيۇلغانىدى. ئۇ ئامانەت كىنىشكىسىدىكى ئۈچ يۈز ئاتمىش يۈەن پۇلىدىن ھەر ئېھتىمالغا قارشى يۈز يۈەننى قالدۇرۇپ، قالدىسىنى ئاجراتتى - دە، ھايالشىمايلا چولاقتام كوچىسىغا قايتىپ كەلدى. «يا خىزىر، يا مەدەتكار» دەپ پىچىرلىغىنىچە ئېلىپ كەلگەن پۇلىنىڭ ھەممىسىگە چەك سېتىۋالدى. ئەپسۇسكى سەككىز دانە لۆڭگىدىن باشقا، تېلېۋىزورنىڭ سايىسىگىمۇ ئېرىشەلمىدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ نېمە قىلىپ قويغىنىنى بىلگىنىدە قەلبىدە ئورنىنى تولدۇرۇپ بولمايدىغان بىر پۇشايمان بوران ھۇشقىيتىشقا باشلىدى. ئۇ قولىدىكى سەرەڭگە ۋە لۆڭگىلارغا قاراپ بىر پەس قېتىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، بەدىنى ئۆكە - ئۆكىلىرىدىن ئاجراپ كەتكەندەك لەسسىدە بوشىشىپ، كىشىلەر توپى ئارىسىدا ئولتۇرۇپ قالدى. يۈرىكى سىيقىراپ ئېچىشاتتى. ئۇ يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى ئارانلا تۇتۇۋېلىپ، كۆزلىرىگە كەلگەن مۆللىدە ياشنى زور چىدام بىلەن ئىچىگە سىڭدىردى.

— لۆڭگىلەرنى ساتامسىز؟

قادىر قۇلاق تۈۋىدىلا ئاڭلانغان بۇ ئاۋازدىن چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى. ئالدىدا كىيىملىرىنىڭ تۈگمىلىرى پۈتۈنلەي سۆكۈۋېلىنغان بىر بالا قاپقارا قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ لۆڭگىلىرىنى سىيلاپ تۇراتتى.

— ئەرزان بەرسىڭىز مەن ئالاي، نان پۇلى تاپارمەن شۇ.

— ياق،- قادىر قوپاللىق بىلەن بالىنى سىلكىۋەتتى. ئاندىن قەلبىدە يامرىغان ئازغىنە ئۈمىد بىلەن نومۇر تەكشۈرگۈچىنىڭ ئالدىغا باردى.

— ئاداشۇي،- دېدى ئۇ كىملەرگىدۇر نومۇر چۈشەندۈرۈپ تۇرغان قارىمۇتۇق يىگىتنىڭ مۇرىسىدىن تارتىپ،- مەن ئىككى يۈز ئەللىك سوملۇق چەك ئالغانىدىم. چىققان مۇكاپاتلار مانا مۇشۇ.

— ئۆزىڭىزنىڭ تەلىيىدىن كۆرۈڭ، — دېدى يىگىت ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ ھىجايغىنىچە.

— ئۆزەمغۇ ئەزەلدىن تەلەيسىز ئادەمبەكنەمەن، — قادىر ئاچچىق بىلەن چىشلىرى ئارىسىدىن سۆزلىدى، — بۇنى ئەمدىلەتىن ھېس قىلدىم. گەپنىڭ بولىدىغان يېرىنى قىلسام، چەك ئالغان پۇلۇمنىڭ يېرىمىنى بولسىمۇ قايتۇرۇپ بېرەرسىلەرمۇ؟

— سىزنىڭ نېرۋىڭىز جايىدىمۇ؟ — ھەيران بولۇپ سورىدى نومۇر تەكشۈرگۈچى، — بىلسىڭىز بۇ يىغىلغان پۇللار مېيىپلارنىڭ پاراۋانلىق ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ. چىدىغانغا چىقارغان ئويۇن بۇ. ئەمدى كېلىپ پۇلۇمنىڭ يېرىمىنى دېسىڭىز توغرا بولامدۇ؟ قارىغاندا ساۋاتسىز ئوخشىمامسىز؟

قادىر يەنە بىر نەرسە دېمەكچى بولدىيۇ، توختاپ قالدى. ئەمدى ئۇ سىلەر مېيىپلارنى بىزنىڭ پۇلىمىزدا باقمىساڭلار ئۆزۈڭلار چىقىرىپ باقالامسىلەر، دېمەكچى ئىدى. ئۇنداق دېيىشكە قادىرنىڭ ھەپىلىسى قالمىدى. شۇنىڭ بىلەن سالپايغىنىچە كىشىلەر ئارىسىدىن چىقىپ لۆڭگىلەرنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ ئەتىگەن ۋېلسىپىتىنى قويغان يەرگە قاراپ ماڭدى. شۇ ئەسنادا يەنە پوچاگزىنىڭ چارلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى...

— مەيلىلا، — دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە تەسەللى بەردى قادىر، — نۇرغۇن قىمارۋازلارنىڭ دۇتكىپ جېنىنى ئۇتتۇرۇۋەتكەنلىكىنى ئاڭلىغانمەن. ھېچكىم مېنى مەجبۇرلى-

غىنى يوق، ئۆزۈم چەك ئالدىم. پېشانە دېگەن شۇنداق ئوخشايدۇ. ئوغۇل بالىچىلىقتا نېمىلەرنى كۆرمەيمەن دەيسەن...

ئۇ خىيال بىلەن كېتىۋاتقاندا خىزمەتدىشى دىلمۇرات ئۇچراپ قالدى.

— بەللى قادىر، بىر ساۋابلىقنى ئالاي دەپسەندە، بۇ لۆڭگىلەرنى ئېلىپ مۇنچىخانا ئاچاي دەۋاتامسەن؟ كىرىدىمى ئۇبدان ھۈنەر بۇ ئاداش...

— تۇفى! — ئۇ ئاچچىقىدا دىلمۇراتقا بىرنى تۈكۈرگەندىن كېيىن، دىلمۇراتنىڭ «ساراڭ بولدۇڭمۇ؟» دېگەن سۆزىگە جاۋابمۇ بەرمەستىن قولىدىكى لۆڭگىلەرنى مىجىقلاپ كاللەكلىدى ـ دە، ئەلەم بىلەن رەستە مەركىزىنى كېسىپ ئۆتىدىغان تاش ئۆستەڭگە تاشلىۋەتتى. لۆڭگىلەر بىر پەس سۆرىلىپ ئاققاندىن كېيىن ئاستا ـ ئاستا چۆكۈپ كۆزدىن غايىب بولدى. ئۇ زور ئۈمىد بەدىلىگە كېلىپ قالغان لۆڭگىلەرنى يۇتتۇۋەتكەن، لۆمشۈپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭ سۈيىگە ئۇزۇندىن ئۇزۇن قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئاچچىق كۈلۈپ قويدى ـ دە، ئالدى ـ ئارقىسىغا قارىماي چوڭ ـ چوڭ چامدىغىنىچە يۈرۈپ كەتتى.

ئۇ شۇ تاپ ئۆز مەنزىلىنىڭ بارغانچە يىراقلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلماقتا ئىدى. قەلبىنى چىرمىۋالغان ئاچچىق ئەلەم ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئۇنى كەيپسىزلەندۈرەتتى. ئۇ ئارانلا يۈز يۈەن پۇلى قالغان ئامانەت كېنىشكىسىنى سىقىمدىغىنىدا، دۇنيا ئۇنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇ كۆرۈندى...

ياغاچ كوككا①

(تارىخىي ئوچېرك)

يۈسۈپ توختى

خەلقىمىز تارىخىدا ئىزىمىزدىن - ئىزىمىزغا كۆچۈپ 50 يىلدىن بېرى ئېيتىلىپ كېلىۋاتقان ياغاچ كوككا ھەققىدىكى تارىخىي ۋەقە ماڭا بىر سىر بولۇپ تۇيۇلۇپ كەلگەنىدى. يېقىندىن بېرى، دوست-بۇرادەرلەر: سەن مۇشۇ ئىشنى يېزىپ يورۇققا چىقارساڭ قانداق، دېگەن ئۈمىد - ئارزۇسىنى ئېيتىشتى. شۇنىڭ بىلەن غەيرەتكە كېلىپ ، مادارىمنىڭ يېتىشىچە يېزىشقا كىرىشتىم. ئۆزۈممۇ بالىلىق چاغلىرىمدىن باشلاپ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلمەي كېلىۋاتقان بۇ بىر مۆجىزىنى يېزىش قىزغىنلىقى بىلەن ئىش ئۇچى قىلىشقا بولىدىغان كىشىلەرنى ئاختۇرۇپ تاپتىم. ئۆز ۋاقتىدىكى كوككىنى كۆرگەن ۋە كوككا ھەققىدە بىرەر تەپسىلات سۆزلەپ بېرەلەيدىغان مۆتىۋەرلىرىمىزدىن ئابدۇللا ئىسمايىل ئاكا، ساۋۇت سايىت ئاكا، ئىمىن توختى بېگىم، يۈسۈن ئاخۇن تايتاق، قۇربانىياز ئاخۇن ئاكىلار بىلەن كۆپ قېتىم پاراڭ - سۆھبەتلەر ئېلىپ بېرىپ، قايتا - قايتا ئۇچراشتىم. 68 ياشلىق موزدۇز يۈسۈن ئاخۇن تايتاق② دېگەن كىشى كەتكەن ئەجرىگە يارىشا مېنى خۇرسەن قىلىپ، ياغاچ كوككا ھەققىدىكى ۋەقەنى تەپسىلىي يېزىپ چىقىشىمغا چوڭ تۈرتكە بولدى.

— مەن، — دېدى ئۇ، — شۇ چاغلاردا 17—18 ياشلاردا بولسام كېرەك ، كوككا ياسىغۇچى مەرھۇم مەتروزى ئاخۇن ئۇستامنىڭ دىلكەش دوستلىرىدىن بىرى ئىدىم. 1942 - يىلى 8 - ئايدا مەتروزى ئاخۇن ئۇستام مېنى يۇرۇڭقاشتىكى ئۆيىگە كېلىپ كەتسۇن، دەپ چاقىرتقانىكەن، دېمىسىمۇ ئۇستام بىلەن بىزنىڭ ئەسلى كىندىك قېنىمىز تۆكۈلگەن يەر — ھاڭگى يېزىسىنىڭ يېڭىئۆستەڭ كەنتىدە بولۇپ، ئۇستام بىلەن قوشنىدارچىلىقتىن تاشقىرى يېقىن باردى - كەلدىمىز بار ئىدى. مەتروزى ئاخۇن ئۇستام ياشتا مەندىن خېلىلا چوڭ بولۇپ، مېنىڭ چاققان، راستچىل، ئاق نىيەت بالا ئىكەنلىكىم ئۇنىڭغا يېقىپ قېلىپ، مېنى ئۆزىگە ھەمراھ - ئاغىنە قىلىۋالغانىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى داڭلىق ھۈنەر ئىگىسى، ماھىر تۆمۈرچى ئۇستىلىقىدىن پەخىرلىنىپ ، كۈندىن - كۈنگە ھېرىسمەن بولۇپ قالدىم. ئۇ مېنى ئۆز بالىسىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرەتتى... شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭ مېنى نېمىشقا چاقىرتقانلىقىغا قىزىقىپلا قالدىم.

ئېيتقاندەك، ئۇ مېنى قىزىق بىر ئىشقا چاقىرتقانىكەن: توۋا خۇدايىم، ئۇنىڭ يۇرۇڭقاش بازىرى ئىچىدىكى ئۆيى ئالدىدا ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن تۆت مېتىردەك، كەڭلىكى بىر يېرىم مېتىر چامىسىدا، ئې-

---

① كوككا — ئىلگىرى يەرلىك خەلق ماشىنىنى كوككا دەپ ئاتايتتى.

② يۈسۈن ئاخۇن تايتاق — 1992- يىل 12- ئاينىڭ 20 - كۈنى ئالەمدىن ئۆتكەن.

گىزلىكى بىر مېتىردىن سەل ئېگىز، تۆت چاقلىق بىر نەرسە تۇراتتى. مەن شۇ نەرسىنى كۆرۈشكە كەلگەن مىڭ-مىڭ ئادەملەر توپىنى يېرىپ، ئۇستىنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم. مەن ئۇستىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ - چىقىپ يۈرگەن ناتونۇش كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۇستا بىلەن نېمىلەردۇر بىر نېمىلەر ھەققىدە قىزىقىپ پاراڭلاشقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتىم. ئەجەبمۇ خۇش بېچىم، ئوتتۇرا بويلۇق، ئۆتكۈر قارا كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان، ئاق پىشماق كەلگەن ئۇستا كېلىپ-كەتكەنلەرنى كۈتۈپ، ئۇزىتىپ تۇراتتى. بىردىنلا ئۇستا ئادەملەر ئارىسىدىن مېنى كۆرۈپ قالدى - دە، تىنچ - ئامانلىق سوراپ، باش - كۆزلىرىمنى سىيلاپ، بىردەمدىلا داستىخانغا قېتىق ۋە يۇمشاق توم نانلارنى دۆۋىلەپ قويدى ۋە مېنى تارتىنماي، تويغىچە يېيىشكە دەۋەت قىلدى، مەنمۇ ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن قورساق تويغىچە داستىخاندا بولدۇم، ئاخىر ئۆزى مېنىڭ ئىشىك ئالدىدىكى نەرسىگە تولىمۇ ھەيران بولغانلىقىمنى تۇيۇپ قالغاندەك:

— ئوكا، ئۇ نەرسىنىڭ كارامىتىنى ھېلى يولغا چىققاندا كۆرىسەن، بىز ئۈچىمىز لوپنىڭكى يار-بۇرادەرلەرنى بىر يوقلاپ كېلەيلى، شۇڭىمۇ مەن سېنى كەلسۇن دېگەنىدىم، - دېدى.

شۇنىڭ بىلەن يۇرۇڭقاشلىق باي ئايالى توختىخان بىلەن ئىككىمىزنى ھېلىقى نەرسىنىڭ ئۈستىگە پەم بىلەن چىقاردى - دە، يولغا چىقىپ كەتتۇق. مەن بۇ غەلىتە نەرسىگە سەپسېلىپ قاراپ كېتىپتىمەن: يۇمىلاق رول دېگەن نەرسىنىڭ سېپى ئالدىنقى ئىككى چاقنىڭ ئوقىغا بېكىتىلگەن بولۇپ، ئۇستىنىڭ ئەپچىل قولىدا ئوڭ - سولغا ئەۋرىشىملىك بىلەن پات - پات ئايلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۈچلۈك پۇتلىرى بولسا چىشلىق چاقلارغا كىرىشتۈرۈلگەن زەنجىرلەرنى ئايلاندۇرۇپ چاقلارنى سۆرەيتتى. مەن ھەقىقەتەن بۇ قىزىق ئويۇننى كۆرگەندىن كېيىن ئۇستىنىڭ كەينىدە ئولتۇرۇپ، ھاڭۋېقىپ قاراپلا قالدىم. ھەيران قالغىنىمنى سەزگەن ئۇستا ماڭا قاراپ كۈلۈپ كېتىپ: «بۇنى كوڭكا دەيدۇ بالا» دەپ يەلكەمگە ئۇرۇپ قويدى. كوڭكا بىر خىل تېزلىك بىلەن سائىتىگە بەش كىلومېتىردىن ئارتۇقراق يول باساتتى. ئوقلىرىدىن باشقا جايلىرىغا ئامۇت، ئۆرۈك، قارا ئۈجمە ياغاچلىرى ئۇستا ئۆزى قۇراشتۇرۇپ ياسىۋالغان قىرغۇچى ستانوكتا ئاجايىپ سىلىق ۋە بېجىرىم ياغاچ چاقلارغا ئايلىنىپ، شۇ چاغدىكى تۆمۈرچىلىك ۋە ياغاچچىلىق ھۈنەرىنىڭ ئوبدانلا راۋاج تاپقانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. چاقنىڭ سىرتقى ئايلانما يۈزىگە نېپىز يېيىلغان تۆمۈر قاپلانغان بولۇپ، ئۈستىدىن مەھكەم ۋە پۇختا قىلىپ مىخلار قېقىلغان ۋە چاقنىڭ ئوق بېشى تۇرىدىغان يېرىگە تۆمۈر شارچىلار ئەپچىللىك بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، چاقلارنىڭ چوڭلۇقى ئاساسەن ھازىرقى موتسىكلىتلارنىڭ چاقلىرىچىلىك چوڭلۇقتا ئىدى. كوڭكا رولى ئارقىلىق ھەر قانداق تەرەپكە ئەۋرىشىم ھالدا ئايلىنالايتتى. كوڭكىدا تۆت چاق بولۇپ، بىز بىخەتەر ھالدا لوپ بازىرىدىكى ھاپىز ئاخۇن شاڭيۇم دېگەن كىشىنىڭ سارىيىغا چۈشكە يېقىن ئۈچ سائەت چامىسىدا يېتىپ كەلدۇق. شاڭيۇم بىلەن ئۇستا قېلىن دوستلاردىن ئىدى، - دېدى يۈسۈن ئاخۇن ئاكا، ماڭا دىققەت بىلەن

تىكىلىپ قاراپ.
— شۇ نەرسە ئېنىق ئېسىمدىكى، ما-
شىنا يۇرۇتقاش بازىرىدىن لوپقا قاراپ
يولغا چىققاندا ئۆمرىدە ماشىنا كۆرۇپ
باقمىغان پۈتۈن ئەلە - مەلە، بولۇپمۇ
كىچىك باللار كوچىنىڭ ئەتراپىدىن
كېتىشمەي، ئۇنىڭغا تەلمۈرۇپ، ھەۋەس
قىلىشىپ، يول بويى خېلى يەرلەرگىچە
ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېڭىشقانىدى... يولۇ-
چىلار چوڭ يول بويىدىكى ئېتىز - ئې-
رىقلارغا ئىشلەۋاتقانلار ھاڭ - تاڭ بو-
لۇشۇپ، قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى تاشلاپ
ماشىنا كېتىۋاتقان چوڭ يولىدىكى توپ-
قا كېلىپ قوشۇلاتتى... بىز شۇ تەرىقىدە
يول بويى يېڭى - يېڭى خۇشخۇي چىرايـ
لارنى، توپ - توپ ئادەملەرنى كۆرەت-
تۇق... ئۇستا، دوستى ھاپىز ئاكىنى چۈش-
كە يېقىن كۆرۇپ ئۈلگۈردى ۋە ئۇنىڭ بى-
لەن دىدارلاشتى. ئۇلار بىر - بىرلىرىگە
قانمىغان ھالدا پاراڭغا چۈشتى ۋە غىزا-
لاندى. غىزادىن كېيىن ئۇلار يۇرۇتقاشقا
قاراپ يولغا چىقىشىنىڭ تەرەددۇتىغا
چۈشتى. مەن بولسام ئۇستا بىلەن كۆ-
زۈم قىيمىغان ھالدا خوشلىشىپ قېپ-
قالدىم...

موزدۇز يۈسۈن ئاكا شۇ ئىشلارنى سۆز-
لەپ كېلىۋېتىپ پات - پات كۆزلىرىگە
ياش ئالاتتى ۋە ماڭا قاراپ قانمىغان
ھالدا كۈلۈمسىرەپ قوياتتى...

— كىم بىلسۇن بىز لوپقا كەلگەن
كۈنىڭ ئەتىسى يېڭىلىقپەرۋەر ئىنتىلىش-
چان ئۇستا ئامراق ئايالىنى كوچكىغا
ئولتۇرغۇزۇپ، ئىلچى بازىرىغا كىرىپتۇ.
خوتەن شەھرى كوچكىنىڭ تاراق - تۇ-
رۇقىدىن لەرزىگە كېلىپ، ھەممىنىڭ كۆز-
لىرىدە ھاياجان ئوتلىرى ياندا ئۇس-
تا ئۆز ئۆيىگە قايتىپتۇ...

ئۇلار كوچكا بىلەن يۇرۇتقاش كۆۋ-
رۈكىگە كەلگەندە، شىڭشىسەينىڭ شۇچاغ-
دىكى خوتەندە تۇرۇشلۇق «ئەرشى ئەر
تۆەن» دېگەن قىسمىنىڭ ئاتلىق ئەس-
كەرلىرى قوغلاپ كېلىپ، ئۇلارنى ئورى-
ۋېلىپ، كوچكىنى مىلتىقنىڭ پاينىكى،
تاشلار بىلەن ئۇرۇپ پاچاقلاپ تاشلى-
غان ۋە ئۇستىنى تۇتۇپ كەتكەن... ئۇستا
يالاپ، ئاتنىڭ ئالدىغا سېلىنىپ ئېلىپ
مېڭىلغاندىن كېيىن بىچارە ئايالى توخ-
تىخان نېمە بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي،
قارا بوراندا قالغاندەك، ھۆكىرەپ يىغ-
لاپ، لاغ - لاغ تىترەپ كەتكەن... توخ-
تىخان كوچكىنىڭ قالدۇقلىرىنى ئۈچ كۈن-
گىچە شۇ دەريا بويىدا ساقلاپ ياتقان،
شىڭشىسەينىڭ ئەسكەرلىرىمۇ قامالنى بى-
كار قىلىپ، خوتەنگە قايتىپ كېتىشكەن.
رەھمەتلىك توختىغان بولسا كوچكىنىڭ
تۆت پاي چاقىنى ئېلىپ، چەكسىز دەرد-
ئەلەم، خورلۇق ھېس قىلىپ يۇرۇتقاش-
تىكى ئۆيىگە قايتىپ چىققانىكەن،
دېدى ئۇ.

— بۇ كوچكىنىڭ راستيا سالغانلىقىغا
قايسى ماددىي پاكىتلارنى كۆرسەتسەك
بولار دېدىم مەن، - بىر ئاز ئويغاي-
سىزلىنىپ.

يۈسۈن ئاكا مېنىڭ بۇ گېپىمگە بەكمۇ
ئەجەبلەنگەندەك بىردەم جىم بولدى-دە،
ئېنىق قىلىپ:

— گۇۋاھچىلارنى دەمسىز ؟ - بۇنىڭغا
ناھىيىمىزدىكى پۈتۈن قېرىلارنى كۆرسى-
تەلەيمىز، بۇنىڭغا قىل سىغمايدۇ، ماددىي
پاكىتلىرىغا كەلسەك، ھازىر ھايات ياشا-
ۋاتقان، دەم ئېلىشقا چىققان ھېلىقى ئى-
مىنتوختى بەگ دېگەن كىشى بىلەن سۆز-

www.uyghurkitap.com

لىشىپ كۆرەمسىز؟ — دېدى ئۇ.

شۇنداق قىلىپ مەن يەنە بىر ئىشەنچلىك گۇۋاھچىغا ئېرىشتىم.

ئىممىنتوختى بېگىم دېگەن كىشى توقساننىڭ قارىسىنى ئالغان، ئەمما تېتىك، خۇشچىراي، قېرىلىقتىن باشقا نۇقسانلىرى كۆرۈنمەيدىغان مويسىپىت ئادەم بولۇپ، مېنىڭ كېلىش سەۋەبىمنى بىلگەندىن كېيىن، بەكمۇ خۇرسەن بولۇپ تۇرالماي قالدى. ئۇ مېنى كۆرپىگە تەكلىپ قىلىپ، تۆۋەندىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:

— رەھمەتلىك مەتروزى ئاخۇن ئۇستام بىلەن يېقىن باردى - كەلدىمىز بولۇپ، كۆڭلىمىز بىر - بىرىمىزنى تارتىپ تۇراتتى. پۇل - پىچەك، مال - دۇنيا دېگەنلەرنى ئانچە ھېسابلاپمۇ كېتىشمەيتتۇق، ئۇنىڭ ياسىغان كوڭكىسى قارا قورساق بېشەملەر تەرىپىدىن چۇۋۇپ تاشلىنىپ، ئالتە ئاي ئىلچىدىكى چوڭ بىر تۈرمىگە قامالغاندىن كېيىن قويۇۋېتىلگەن. ھېلىقى ئايالى توختىخان دەريا بويىدىكى ماجرادىن كېيىن ئېلىپ چىققان تۆت پاي چاقنى 1943 - يىلى ماڭا بەرگەن ۋە ئات قوشۇدىغان، سايىۋەنلىك بىر ھارۋا (پەيتۇن) ياساپ بەرگەنىدى. مەن بۇ ھارۋىنى تاكى كوپىراتسىيە قۇرۇلغىچە ئىشلىتىپ، شۇ ھارۋىنىڭ خۇمارىدا تۇرغۇن پارچە - پۇرات ئىشلىرىمنى جاپا تارتمايلا مۇنداقلا ئويناپ يۈرۈپ قىلىپ كەتكەنىدىم، — دېدى ئۇ. يەنە تۆۋەندىكىلەرنى قوشۇپ قويدى، — ئەگەر بۇ ئىشنى سىز تېخىمۇ ئوچۇقراق بىلەي دېسىڭىز ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن سۆزلىشىپ كۆرسىڭىز قانداق؟ — دېدى ئۇ ئۆتۈنۈشلۈك، يۇمشاق ئاۋازى بىلەن.

مەن شۇ كىشىنىڭ دېگىنى بويىچە مەتروزى ئاخۇن ئۇستامنىڭ ئوغلى قۇربانىياز ئاخۇننى لوپ ناھىيىلىك ئىككىنچى يېنىك سانائەت ئىدارىسىنىڭ خارەتچىلىك ئورنىدىن ئىزدەپ تاپتىم. مەن قۇربانىياز ئاكىغا ئۆزۈمنىڭ ئۇنى ئىزدىشىمدىكى مۇددىئايىمنى ئېيتقاندىن كېيىن، دادىسىنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلىپ كەلگەن ھىممىتىم ئۈچۈن ماڭا كۆپتىن - كۆپ رەھمەت ئېيتتى ۋە كۆزلىرىگە لۆم - لۆم ياش ئالدى...

ئۇ ئۆزىنى كۆز يېشىدىن تەستە توختىتىپ:

— دادام رەھمەتلىك 1956 - يىلى مۇشۇ كارخانىغا ئەزا بولۇپ كىرىپ 1962 - يىلغىچە ئىشلىگەن، دادام ياغاچچىلىق ۋە تۆمۈرچىلىك جەھەتتە كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپ پەۋقۇلئاددە ماھارەت ۋە ئىقتىدارغا ئىگە بولۇپ، كەسىپداشلىرى ئارىسىدا چوڭ - كىچىك ھەممىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشىپ، تەبىئىي ھالدا ئابرويغا ئىگە بولغاچقا ئەترابلارغا نامى تارىلىپ، شۇ يىلى خوتەن ۋىلايەتلىك تاشيول ئوچاستكىسىغا يۆتكەپ ئېلىپ كېتىلگەن، ئۇ 18 يىلدىن كېيىن، يەنى 1990 - يىلى 4 - ئاينىڭ 26 - كۈنى تەخمىنەن 90 ياشتىن ئارتۇقراق ئۆمۈر كۆرۈپ ئالەمدىن ئۆتتى. ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىمۇ پەم - پاراسەت، زېھنىي جەھەتلەردە بېجىرىم ئىدى. ئۇ تولىمۇ ئۈمىدۋار ئادەم بولۇپ، تۈرمىدە ياتقان مەزگىللىدە تۈرمە دائىرىلىرىگە بىر روس يىگىتى بىلەن بىرلىشىپ، ئىككى - ئۈچتەك مەپە (پەيتۇن) ياساپ بەرگەنىكەن. بۇ توغرىدا

(ئاخىرى 49 - بەتتە)

شېئىرلار

ئىپتىخار

يۇرۇڭقاش دەرياسى بويىدا

تۇنجى سۆيگەن نىگارىمدەك زەپ تاتلىق،
زىلال سۈيۈڭ بەرگەچ ئوتلۇق سېزىمنى؛
يۈرەكتىمەن بويىلىرىڭغا چىرمىشىپ،
باسالماستىن كۈۋەجىگەن ھېسسىمنى.

يۈرەك-باغرىم بولدى ئاپپارات، سىنئالغۇ،
مەنزىرەڭنى ئېلىش ئۈچۈن سۈرەتكە.
بالقىپ ئۇچتى زەر قۇياشتىن شادلىقىم،
كىرگەن كەبى خۇددى يېرىم جەننەتكە.

پارە - پارە بولۇپ شۇئان شىددەتتە،
ئېقىپ كەتتىم دولقۇنىڭغا قوشۇلۇپ.
شاۋقۇنلىرىڭ تومۇرۇمدا ھۆركىرەپ،
تەسىراتىم ئاقتى سەندە ئوت بولۇپ.

پىراق

جەننىتىمنىڭ رۇجەكلىرىنى،
كۆرەلىگەچ مېھرىڭگە بېقىپ.
سۈزۈلگەن تاڭ بولۇپ چۈشەرمەن،
گۈل لېۋىڭگە شەبنەمدەك ئېقىپ.

سارغايغان ئاي كەبى ئىزلىسەم،
بۇلاقلارنى نۇر بىلەن يۇيۇپ.
شامالللاردىن كېلەرمۇ ھىدىڭ،
تاتلىق چۈشتىن لىرىكا توقۇپ.

سېغىنىش

جۇۋەك ئايغا يۆلىنىپ تەنھا،
كەتتى كۆڭلۈم سېنى چارلاشقا.
شامال قىلىپ تىنىقلىرىمنى،
يولغا سالدىم سېنى ھىدلاشقا.

ئاسمىنىڭغا كەتتى بۇلۇتۇم،
سالام دېگىن ئالدىڭغا چىقىپ.
كۆككە باقساڭ چۈشەر كۆز يېشىم،
يامغۇر بولۇپ لېۋىڭگە ئېقىپ.

دېڭىز كەبى ياش ئەۋەتىمەن،
سېغىنغاندا سېنى ھەر قېتىم.
كۆزلىرىمدىن ئاققان يېشىمغا،
قېيىق سېلىپ كەلگىن، دىلبىرىم.

سەن چۈشۈمدە قالغان تاتلىق ھېس

(چاتما)

1

خوتەندە بار دېسەم ھېكمەتلىك
بىر جۈپ گۈزەل «يېڭى قاشتېشى».
نە قاشتېشى، گۆھەر ئىكەن ئۇ،
يۈرىكىمدە قالدى چاقنىشى.

2

كۆرمەك ئۈچۈن سېنى، جان خوتەن،
بېشىم بىلەن مېڭىپ كېلىمەن.
كېچە - كۈندۈز ئىشقىڭدا كۆيۈپ،
ئاتەش بولۇپ يېنىپ كېلىمەن.

www.uyghurkitap.com

كۆردۈم سېنى ئۆز كۆزۈم بىلەن،
تىنىقىڭغا سىڭىپ كېلىمەن.

باغلىرىڭنى ، بىنالىرىڭنى،
يۈرىكىمگە تېڭىپ كېلىمەن.

پۈتۈم يەرگە تەگمەي شادلىقتىن،
ئاسمىنىڭدا لەيلەپ كېلىمەن.

ھەر بىر گىياھ ، ھەر بىر تېشىڭغا
سۆيگۈ ئىزھار ئەيلەپ كېلىمەن.

قېتىلىپ شوخ شاماللىرىڭغا،
يۇلتۇزۇڭغا ئۆرلەپ كېلىمەن.

ناخشا تولۇپ بار ئاۋاز بىلەن،
تەرىپىڭنى كۈيلەپ كېلىمەن.

3

گۈل ـ چېچەكلەر زىبالىق قەددىڭ،
مەجنۇنتاللار بوستان چېچىڭمۇ؟
شوخ بۇلاقلار ئويناق كۆزلىرىڭ،
ۋە يا ئالتۇن ئەگىم قېشىڭمۇ؟
پىچىرلايدۇ باغلىرىڭ تاتلىق،
دەريالىرىڭ تولقۇيدۇ قوشاق.
ئورمانلىرىڭ ئوينىسا ئۇسسۇل،
شامالىرىڭ كۈلىدۇ ئوماق.
ئېخ ، گۈزىلىم جانىجان خوتەن،
سەندە تاتلىق ھېسلار تاپىنايدۇ.
لەۋلىرىڭدە ئوتلۇق تەبەسسۇم،
تىنىقىڭدىن سۆيگۈ پۇرايدۇ.

گىلەم بازىرىدا

بارغانىدىم مۇھەررەمدە خوتەنگە،
ئىچىم كۆيدى كۆز چاقناتقان گىلەمگە.
بولغاچ ئۇنىڭ باھا ـ نەرقىبەك ئۈستۈن،
ئالالمىدىم گىلەمچى قىز دېگەنگە.
گىلەمچى قىز شۇئان ماڭا سەپ سالدى،
ئارقىدىنلا: «سىز قەيەردىن؟» دەپسالدى.
كۆرۈپ قىزنىڭ ئوچۇق ـ يورۇق قەلبىنى،
ئىككى ئېغىز چاقچاق قىلغۇم كەپقالدى.

چاقچىقىمدىن كۈلۈپ كەتتى قىز تاتلىق،
كۈلكىسى ئۇز ئۆزىدەكلا، ئۇيا تلىق.
تۇنجى كۆرگەن بولسامۇ ئۇ گۈزەلنى،
جاۋاب بەردى چاقچىقىمغا چىرايلىق.
چاقچاق بىلەن گىلەم ئەرزان كەپقالدى.
خۇشلاشتىمەن يۈرىكىمدە دەرد قالدى.
گىلەمچى قىز بېرىپ ماڭا گىلەمنى،
ئەس ـ ھوشۇمنى ئۆزى بىلەن ئەپقالدى.

◁∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘∘▷

كۆڭۈل مەرغۇللىرى

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

تونۇۋالدى مېنى سەھرايىم

مەن سەھرانىڭ، سەھرا مېنىڭ سىردىشىم،
سەھرا دېسە دىلدا ئىشقىم ئۇلغۇيار.
سەھرايىمغا يەتسە قاچان تىنىقىم،
مېنى شادلىق جانانلىرى قۇچاقلار.

يەتتىم بۈگۈن يەنە گۈزەل سەھراغا،
تونۇۋالدى مېنى سەھرا باغلىرى.
سالامىمغا، كۈلۈمسىرەپ باش ئەگدى،
كۆكنى سۆيگەن ئاق مەشۇتنەك تاغلىرى.

تونۇۋالدى مېنى چىغىر يوللارمۇ،
ئۇ يېتىلەپ ئېلىپ باردى ئۆيۈمگە.
بوستانلاردا بەزمە قۇرغان قۇشلارمۇ،
تەكلەش بولۇپ ئېيتتى ناخشا ـ كۈيۈمگە.

تونۇۋالدى مېنى سۆيگەن قىزچاقلار،
پاك مۇھەببەت رۇجىكىدىن مارىشىپ،
تونۇۋالدى مېنى سەبىي باللار،
ئوماققىنە كۆزلىرىنى قىسىشىپ.

تونۇۋالدى مېنى نۇرلۇق ئاخشاملار،
چىللاپ چىقتى تولۇن ئايمۇ سەيلىگە.
تونۇۋالدى مېنى ئاقچاچ مومايلار،
بارغىنىمدا سالام ئۇچۇن پەتىگە.

تونۇۋالدى مېنى زۇمرەت بۇلاقلار،
ماڭا تونۇش كۈيلىرىنى ياڭرىتىپ.

تونۇۋالدى مېنى ئەزىم دەريالار،
شاۋقۇنىدا ھېسلىرىمنى لەيلىتىپ.

تونۇۋالدى مېنى يېشىل دالالار،
گۈل ھۆسنىدىن سۆيگۈ، ۋىسال نۇر تۆكۈپ.
تونۇۋالدى مېنى يۇمران قىياقلار،
مەگزىدىكى شەبنەملەرنى ئۇركىتىپ.

تونۇۋالدى مېنى تەسكەي جىرالار،
پادا باققان چاغلىرىمنى ئەسلىتىپ.
تونۇۋالدى مېنى ياۋا ئەتىرلەر
ماڭا خۇشبۇي پۇراقلارنى ھىدلىتىپ.

تونۇۋالدى مېنى خىلۋەت سەھرايىم،
تونۇۋالدىم مەنمۇ ئۇنى مېھرىمدە.
ئەزىزلايمەن سۆيگۈم بىلەن سەھرانى،
قۇچاقلايمەن ئۇنى ياڭراق كۈيۈمدە.

كۆك مەخمەلدەك جۇلالايدۇ كەڭ دالا

كۆك مەخمەلدەك جۇلالايدۇ كەڭ دالا،
شىۋىرلايدۇ گۈل، چىمەنلىك بۇلاقلار.
ماقۇق سابا سۆيسە دالا مەگزىنى،
بەل تولغايدۇ ئويناپ ئۇسسۇل قىياقلار.

كۆك مەخمەلدەك جۇلالايدۇ كەڭ دالا،
شېرىن ھېسلار قۇچىقىدا تەۋزىنىپ.
غۇۋا چۈشتەك كۆرۈنىدۇ جىرالار،
ئوماق قىزنىڭ نازلىشىنى ئەسلىتىپ.

نۇر ئىلكىدە ئەيلەيدۇ شوخ تەبەسسۇم،
گۈزەل دالا مەگزىدىكى يېشىللىق.

قويۇق ئورمان لېۋىدىكى كۆلكىلەر،
تۇيغۇ بېرەر كۆكۈللەرگە يېقىملىق.

كۈي تۆكىدۇ يېشىل دالا قۇشلىرى،
ھۆر ھاياتنىڭ باغلىرىدا سىردىشىپ.
دالا مېھرى، دالا پەيزى يۈرەكتىن—
تاشلايدۇ مۇڭ ـ ئازابلارنى ئىرغىتىپ.

كەڭرى دالا زەپ چىرايلىق بىر دۇنيا،
دەل ئۇندىكى خۇشاللىقتا تىلەكلەر.
ساپ مۇھەببەت كۈيلىرىنى ياڭرىتىپ،
ۋىسال تاپار ئۇندا ئاشىق يۈرەكلەر.

سىلەر ھايات كۆكسىمدىكى ئاي

ئۇنۇت مېنى، ئۇنۇت كۆز ياشلار،
خىيالىڭدىن يىراق چۆردۈەت.
ئۇنۇت مېنى ئازابلىق ھېسلار،
شادلىق كۆرسەڭ ماڭا بېردۈەت.

ئۇنۇت مېنى بىۋاپا سۆيگۈ،
ئەمدى ساڭا كۆيۈشۈم ھارام.
ئۇنۇت مېنى ھىجران ئوتلىرى،
يۈتسۇن يۈرەك قېتىمىدىن يارام.

ئۇنۇت مېنى خىرە كېچىلەر،
قۇچقىنىڭغا بارمايمەن تىنەپ.
ئۇنۇت مېنى ۋەدىلەشكەن جاي،
ئەمدى سېنى يۈرمەيمەن ئىزدەپ.

ئۇنۇت مېنى سەبىي بالىلىق،
تىزگىن سىيرىپ تۇرار ياشلىقىم.
ئۇنۇت مېنى ئېزىتقۇ قىلىق،
بولغانمىسۇن مەڭگۈ پاكلىقىم.

ئۇنۇت مېنى رىتىمسىز كۈيلەر،
لەۋلىرىمدىن شوخ ناۋا تاشار.
ئۇنۇت مېنى كاتتاك ـ پۇتلاشلار،
يېقىلىشتىن مەن ئەجەب بېزار.

ئۇنۇت مېنى ساختا مەغرۇرلۇق،
ئۆز قامىتىم ئۆزۈمگە ئايان.

ئۇنۇت مېنى بەڭباش ھېلىلەر،
يۈتسەڭ كۆزدىن مەن بەك شادىمان.

ئۇنۇت مېنى بېخۇت مىنۇتلار،
ئېزىدۋەرمەي ساڭا ئەگىشىپ.
ئۇنۇت مېنى ھورۇن غەيۇرلۇق،
سەنسىزمۇ تاغ يۈرىمەن ئېشىپ.

ئۇنۇت مېنى سەپرا ھەسەتلەر،
كۆڭلى ساڭا مۇشتاقلارغا بار.
ئۇنۇت مېنى روھسىز سادالار،
دىل ئۆيۈمگە ئوتلۇق چېقىن يار.

ئۇنۇت مېنى تەنتەك خىياللار،
قەلبىم گۈلگۈن تىلەكلەرگە باي.
ئۇنۇتماڭلار مېنى سىرداشلار،
سىلەر ھايات كۆكىمدىكى ئاي.

ئىككى شېئىر

ئابدۇللەھەد تۇرسۇن

ئانا مېھرى

سېنىڭ كۈمۈش چاچلىرىڭ ئارا،
قىسىپ قويسام تاڭدا قۇياشنى.
قاي ھېسلارغا چۈمەرسەن ئانا،
قەغىشلىك قىپ يېمىسەم ناننى؟

ماڭا نېمە يېگۈزەتتىڭ سەن؟
بىر كۈن كېتىپ بىر كۈن كەلسىمۇ،
ۋاقىت ئاستا كېتىپ بارسىمۇ،
قورسىقىم توق ھېس قىلاتتىم مەن.

ئانا،
باھاردىكى چېچەك قوينىدا،
ئۈزۈپ يۈرەر بىر ئالتۇن ھەرە.
قانىتىنى پىلىدىرلاتقانچە،
قورسىقى توق ـ مەن ـ ئامراق بالاڭ.
تىزىپ قويدۇم ساڭا گۈلدەستە،
ھەرىلەردەك گۈللەرنى پۇراپ.
ھېچكىم بىلمەس ـــ نامىسىز بىر گۈلدە.

يەردىن شاخقا ئۆرلىگەن قوشقاچ.
تېپىپ بولۇپ بىر تاللا سەردان،
ئۇۋۇسىغا كېتەر شادىمان،
ناخشىسىنى يۈرىكى ئېيتىپ،
ئۇسسۇلنى قانىتى ئويناپ.
بىلىپ بولماس خۇشاللىق ئىچرە،
بېشىم ئۆزرە ئۇچار «پۇر» رىدە،
ھەيران قىلىپ مېنى بىر ھازا.

ئەتراپىمغا قارايمەن ئانا،
ئېچىپ كەتتى قورسىقىم، ئەمما.
ماڭا نېمە يېگۈزەتتىڭ سەن،
ئاشۇ قۇشقاچ ئەپ كەتكەن دانىنى؟
ئىچكۈزەمتىڭ كۆلنىڭ سۈيىنى؟
تويۇنۇپلا قالاتتىم يەنە.

سېنىڭ تاتلىق سۆزۈڭ بىلەن تەڭ،
سېنىڭ ئىللىق مېھرىڭ بىلەن تەڭ،
تەل بولغانىدەك قىلاتتى ھەممە.
لېكىن سېنىڭ قولۇڭدا ئانا،
جۇلالىنىپ تۇراتتى باغلام،
يەنىلا شۇ ئاددىي گۈلدەستە.

قايتىپ كەلگەن مېنىڭ قەلبىمگە

تاڭ سەھەرنىڭ كۆز ياشلىرىدا،
پاتقاق كېچىپ يۈرسەن قىزچاق.
بىر مەقسەتتە قاراپ ئەتراپقا،
ئۈھسىنىپلا قويىسەن، بىراق.

ياغمۇر سۆيۈپ يەرنىڭ كۆكسىنى،
تۇمان ئارا چۆمۈلدى ئەتراپ.
بەلكىم كەتمەك ئويلايسەن بۇندىن،
يىراق - يىراق مەنزىلگە قاراپ.

ئۇنتۇپ كېتىش ئۈچۈنلا مېنى،
دالىلاردا تەنھا يۈرىسەن.
سۈۋادانغا يۆلىنىپ غەمكىن،
ئەڭ ئاداققى نەپرىتىڭ بىلەن.

غاز پېيىدەك ئاپئاق قولۇڭدا،
چاچلىرىڭنى يۇلىسەن تۈگەل.
ئاددىي بولماس ھاياتتا بىر رەت،
ئۇنتۇش ئۈچۈن تۆلىگەن بەدەل.

◁〰〰〰▷

گۈزەل ھېجران، يىراقتىكى چۈش

جېلىل خېلىل

ئۈمىد — ئەي، سەن ئىلاھ...

1

ئىلتىماس قىلىپ كەلدىم ساڭا جانان،
ئالتۇندەك قىممىتىڭدىن زەررە بەر دەپ.
ئارقاڭدىن كەلدىم بەرجەس توختىمىدىم،
سەنچىلىك جۇرئەت قايسى ئەردە بار دەپ.

2

چەكسىز يول، ئاھ چەكسىز يول-كۆز يەتكۈسىز،
تومۇزدا كۆيدۈم بۇ ئان قىشتا توڭلاپ.
ئويلىدىم: نە جاپا بۇ يارنى سۆيۈش،
ياشايچۇ ئۇچۇرغانىنى سۆيۈپ تاللاپ.

ھە مانا سۆيۈپ باقتىم، تاللاپ باقتىم،
شەيتانىنىڭ نەپسى بولۇپ ھەر يان چاپتىم.
بۇلغىدىم يەر-ئاسماننى ھەم ۋىجدانىنى،
ئىنسابنى ئېلىشقا ئەرزان ساتتىم.

ئاقىۋەت كۆتكەنلىرىم بولدى تارمار،
لىق تولدى يانچۇقىمغا ئاپەت ۋە غەم.
تاڭلىرىم خىرەلەشتى، ھۇۋلىدى تۈن،
داد سالدىم: نە قىسمەت بۇ قادىر ئىگەم؟!...

توزان بوپ ئۇچتى كۆككە كۆز ياشلىرىم،
تاشلىدى كۆيگەن غارغا مېنى تەقدىر.

ئۆلدى ھېس، بوغۇزلاندى يۈرەك نەچچە،
تىتىلدىم ئۇششاق قىلىنىپ قۇمدەك ئاخىر...

3

قاغجىراپ يۈرسەم بۇندا گۆرلۈك كولاپ،
تويۇقسىز بېشىم ئۆزرە چۈشتى شولا.
ئايانچ باقسام بىردىن كۆككە، ھەيھات،
دوملاپ كېلەر بۇندا قۇياش گويا.

يۈرىكىم سۇغۇرۇلدى كۆكسۈم ئاجراپ،
مېڭەمگە قاچىلاندى يېڭى ئەقىل.
گۆرلۈكتىن سەكرەپ چىقتى ئۆلگەن چۈشۈم،
بولدۇم ئاھ قۇياش ۋۇجۇد، پەرىشتە دىل...

قارىسام كەپسەن جانان نۇر ياغدۇرۇپ،
يەنە بىر قۇياش پەيدا بولغاندەكلا.

پۈتۈلدى ۋۇجۇدۇمغا سېھرى قۇدرەت،
خېزىرغا ئايلاندىم مەن بىردەمدىلا.

4

تەقدىرنى سېنىڭ بىلەن قامچىلىدىم،
قانچىلاپ ئۆلۈملەرنى پاچاقلىدىم.

5

رەھمەت ساڭا ئىلاھىمان ئۇلۇغ جانان،
لەببەي دەپ قەسەم ئىچتىم تىزلىك ئۆپۈپ.
قەلبىمدە بار چاقماقلىق گۈلدۈرمامى،
يولۇڭنى بېزەي گۈلگۈن چېچەن تۆكۈپ.

چۈشەندىم سېنى تولۇق ئەمدى جانان،
سەن بارسەن بۇ دۇنيادا مەن بىر قۇياش.
سەن بارسەن بۇ دۇنيادا مەن بىر قىلىچ،
سەن بارسەن ھەممە ماڭا ئېگىدۇ باش!...

ئىزلىرىڭنى قەلبىمگە كۆمەي

مۇھەممەت كامال (خۇشخۇي)

ئۇيغۇر قىزى

زەھەر ئىچتى ۋىناس كۆرۈپ يۈزۈڭنى،
مەبۇد سوراپ ئېلىنۋالدى چېھرىڭنى.
ئېقىننى ئۆزگەرتىپلا دەريالار،
باشلاپ كەتتى سېنىڭ تامان مېھرىڭنى.

بىر دەقىقە ئۇچراشتى ئاھ! كۆزۈمىز،
يۇتتى ئەركىم، ئەسىر ئالدىڭ ھوشۇمنى.
كىرپىكلىرىڭ بوستانىدىن ئىزدەيمەن،
كۆزۈڭ ئوۋلاپ تۇتقۇن قىلغان قۇشۇمنى.

ئالما ئوغرىلاپ...

كىردىم باغقا ئوغرىلىقچە شوردىدىن،
ئۈزە - ئۈزمەي تېخى ئالما تۇتۇلدۇم،
سالدى باغۋەن ئەپچىل گىرە بوينۇمغا،
بىر جۈپ ئالما تىقتى ئىقتاپ قوينۇمغا،
«ئاپلا» دېدىم، ئەمدى قانداق قۇتۇلدۇم.

بولۇپ قالدىم شۇ باغۋەننىڭ «ئەسىر»ى،
باغدا دائىم ئالما، ئانار ئۈزۈمەن.

كايىمايدۇ باغۋەن ئالما يېدىڭ دەپ،
بايا بەرسەم يەنە ئالما دېدىڭ دەپ،
گاھى قېچىش پىلانىنى تۈزۈمەن.

قاچالمايمەن (كىرگەن سۆڭگۈچ ئېتىلدى)،
باغۋەن ماڭا قاراۋۇل بوپ قېتىلدى،
يۈرىكىمگە ئىگاھىدىن ئۈزدى ئوق،
قوزغاپ قانچە تام ئارتىلىش دىلدا زوق،
باغقا مېھرىم ئىختىيارسىز چېتىلدى.

ئىككى غەزەل

ئابدۇشۈكۈر راشىدىن

1

ئېچىلدى پەردىلەر غىل - پال نىگاھىنىڭ سىنى قاراسىدىن،
بويالدى قىپقىزىل قانغا شەپەقلەر دىل ياراسىدىن.
ئۇپۇققا چىرمىشىپ ياتقان خىيالچان سۆيگۈ رەڭ باغىنىڭ،
چېكىلدى تاملىرى ئاستا رويالنىڭ زىل ساداسىدىن.
يېرىدىپ مەستخۇش بولۇتلارنى كۆلۈپ باققاندا بىر تال نۇر،
چۆچۈپ تولغاندى تەنھالىق سەھەرنىڭ مەست ساباسىدىن.
تىۋىشسىز ناخشىنىڭ تاتلىق خۇلۇقتا لەۋلىشى بىرلە،
يېقىلدى چىمغا جۈپ تەنلەر سۆيۈشنىڭ ئوت لاۋاسىدىن.
ئۇلارنىڭ ئارمىنى ئاخىر ۋىسال ئوكيانىغا چۆمدى،
يوقالدى غەم - غۇسسە، قاقشاش، جۇدالىق دىل ئاراسىدىن.

2

ھىدىگىنىڭ يەلپۈشى تۇتقان خۇمارىمنى خۇشال ئەتتى،
نىتەي شۇ دىم تېپىپ ئوت رەڭ چىرايىمنى قامال ئەتتى.
چېچېگىنىڭ قاپقارا بەھرى سۆيۈپ چۈشكەندە مەگزىمنى،
سوقۇپ باغرىمنى زور بىر توك نىدايىمنى سوئال ئەتتى.
جىرىڭلاپ قوڭغۇراق تەمسىل ئۈنۈك كۆكلەرنى يارغاندا،
تىلىم داردىپ بولۇپ كالۋا ئاۋازىمنى بىر لال ئەتتى.
ئىشقىنىڭ قامچىسى نەرگىس كۆزۈگىنىڭ قارىچۇقى توسقان،
ۋاشاقتەك① تالۇ تال كىرپىك قارارىمنى مالال ئەتتى.
ئايا ئۇيغۇر قىزى ئەمدى سېنى سىنىئالمىقىم ئاخىر،
سەبىي، پاك، خۇشچىراي كۆلگەن باھارىمنى ئۇۋال ئەتتى.

جۇدا

ياسىن كامىل

بولمىدىم سۆيگۈ يولىدا ئەھدۇ پەيماندىن جۇدا،
شۇڭا بولدۇم ھەر بوران - چاپقۇندا ئەپغاندىن جۇدا.
لالىدەك رۇخسارىغا ئالەمنى مەپتۇن قىلغۇسى،
بولمىسا مىللەت مۇنەۋۋەر ئەھلى ئىرپاندىن جۇدا.

① ۋاشاق — دوغچىلار مۇز چوقۇشقا ئىشلىتىدىغان ئەسۋاپ

ھەر قەدەم ـ ھەر بىر ئىزىدىن لالە، رەيھان ئۈنگۈسى،
ئەھلى ئىنسان بولسا مەڭگۈ نەپسى شەيتانىدىن جۇدا.
قاردىسام زاھىر جاھانغا بىر ئۈچۈم كۆڭلى قارا
قارنى توق، ئاچكۆز ـ ھارام يەپ بولدى ۋىجدانىدىن جۇدا.
جەك ئارا يەرۇ جاھاننى لەرزىگە سالغاي قوشۇن،
بولمىسا ھەر بىر قەدەمدە توغرا پەرمانىدىن جۇدا.
چارۋا، ئورمان، كارخانا، خامانغا مالىك بولغۇسى،
بولمىسا دېھقان يارامىلىق قىز ۋە ئوغلانىدىن جۇدا.
بىر قۇرۇق پانۇس كەبى رۇخسارى نۇرسىز سەلتەنەت،
بىر بوران ـ چاپقۇندا بولغاي تاجۇ دەۋرانىدىن جۇدا.
گۈلچىمەندەك بەرق ئۇرۇپ ئوغلاننى شەيدا قىلغۇسى،
بولمىسا قىز يېڭى لىباس، ئۈنچە ـ مارجانىدىن جۇدا.
ئەي چاكار، مەردانە ئۆتكىن پاك ـ دىيانەتلىك بولۇپ،
پۇل ئۈچۈن سەن بۇ جاھاندا بولما ۋىجدانىدىن جۇدا.

مەست قىلار دۇنيانى ياڭپۇزنىڭ ھىدى

مۇختار نۇرمۇھەممەت

ئۈپۈقنىڭ مەڭزىگە لەۋ سۇنسا قۇياش،
شەپەقنىڭ نۇرىغا چۆمۈلەر ئورمان.
گۈللەرنىڭ بەرگىدە ئوينىشار كۈلكە،
قاپتاللار كۆكسىدە لەيلەيدۇ تۇمان.

قۇياشنىڭ نۇرىدىن رەڭ ئالغان سەھەر،
نامايىش قىلىدۇ گۈزەللىكىنى.
ھايالىق ئىلاھى كۈلەر قاقاقلاپ،
مەست قىلار دۇنيانى ياڭپۇزنىڭ ھىدى.

قۇياشنىڭ چېھرىدىن تۆكۈلگەن نۇرلار،
ئېقىنلار باغرىدا ئوينايدۇ خۇشال.
قانىتىغا قىستۇرۇپ گۈزەل كۈيلەرنى،
قۇشلار ئۇۋىسىنى تىنىتىدۇ شامال.

نۇرلىنار ئىدىرلار، نۇرلىنار ئورمان،
نۇرلىنار ھەتتاكى شەبنەم تامچىسى.
گۈزەللىك چىللايدۇ پۈتكۈل تەبىئەت،
يۇيۇنار نۇرلاردا ھەممە ـ ھەممىسى...

سۆيگۈ چۇقانلىرى

غوجىمەھەممەت مۇھەممەت

ئون سەككىز يېشىمدا كەلدىڭ قېشىمغا،
مۇھەببەت سەۋداسى چۈشتى بېشىمغا.
ئاھىمدىن يېرىلار تاشمۇ، سەن نېچۈن
چۆمۈلۈپ ئوينايسەن تۆككەن يېشىمغا.

دۇنيادا سەن ئۈچۈن ئاۋارىدۇرمەن،
مېلى كۆپ، بەختى يوق دىۋانىدۇرمەن.
ئەزرائىل ـ جىنغىمۇ باقالايمەن تىك،
بىر سېنىڭ ئالدىڭدا بىچارىدۇرمەن.

(«گۈما ئەدەبىيات گېزىتى» دىن ئېلىندى)

بىر جۈپ كالاچ

(ھېكايە)

يارمۇھەممەت يۈسۈپ

توخۇلارنىڭ چىللىشى، ئىتلارنىڭ قاۋىشى ئۇنىڭ شېرىن ئۇيقۇسىنى بۇزدى. ئۇ يېرىم ئۇيقۇلۇقتا كۆزىنى ئاچالماي يېتىپ، توختىماستىن قاناتلىرىنى پالاقشىتىۋاتقان ئەتىۋارلىق خورىزىنى ئىچىدە تىللاپ كەتتى. ئۇ ھەر تەرەپكە پۇت-قولىنى سۇنۇپ يەنە جىم بولۇپ قالدى، دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە مەزىننىڭ ياڭراق «ئەزان» ئاۋازى ئاڭلىنىپ، گويا ھەرە چېقىۋالغاندەك چاچراپلا ئورنىدىن تۇردى.

— ھوي خوتۇن، تەرەتكە سۇ، تېز بولۇڭلار!

ئۇنىڭ جايناماز ئۈستىدىكى ئايالى پۈتۈن ئىخلاسى بىلەن ئاللادىن ساۋابلىق تىلەپ دۇئا قىلىۋاتاتتى. ئۇ خۇدادىن باشقا ھېچنەرسىنى ئويلىمىغاچقىمۇ، ئۇنىڭ ئاۋازىدىن ھودۇقۇپ قالدى.

— ھەي نېمە بولدى، جىن چاپلاشقان ساراڭدەك ۋارقىراپ؟

— ئەستا، تېز بولۇڭلار، نامازنىڭ ۋاقتى كېتىدۇ.

ئۇ ئالدىراپ كىيىندى - دە، ئايالىنىڭ قولىدىن چۆگۈننى يۇلۇپلا ئالدى، ئوپۇل-توپۇل تاھارەت ئالغاندىن كېيىن كالىچىنى پۇتىغا سېپىپلا پايپاسلىغىنىچە ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى.

ئۇنىڭ كالىچىنىڭ پالاقلىشى، بايىلا چىللاپ ئۆزىنى ئويغاتقان خورازنىڭ قاناتلىرىنى پاقىلدىتىشى بىلەن تامامەن ئوخشىشىپ كېتەتتى، خورازنىڭ قانات قېقىشى تېز ئورنىدىن تۇرۇشقا، كالاچىنىڭ پالاقشىشى مەسچىتكە تېز بېرىشقا كوماندا بېرىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆزۈلدۈرمەي دۈرۈت ئوقۇغاچ مەسچىتكە شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى. مەسچىت ئىچىدە تۆت-بەش سەپ ئادەم جەممىدە ئولتۇراتتى، ئۇمۇ شۇلار قاتارىدىن تېگىشلىك ئورۇنغا چۆكتى. كالىچى بولسا چەتتىكى تامنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا باشقا ئاياغلار قاتارىغا تىزىلدى.

مانا ئۇنىڭ نامازخانلار بىلەن نامازنىڭ باشلىنىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغىنىغا خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى.

مەسچىتتە ھەممە تىم - تىت بولغان ھالدا مېھراپقا تەقەززالىق بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى، شۇنچە ئالدىراپ كەلگەننىڭ نېمىسى؟ بۈگۈن تەرىتىدىمۇ گۇمان قالدى، خۇددى بىرەر يېرىنى چالا قويغاندەك، يەنە كېلىپ سەللىسى ئۇنتۇلۇپ قاپتىغۇ؟ يېڭىلا ئېلىنغان كالاچ بىلەن قەۋەت-قەۋەت ئورالغان سەللە بىرلەشكەن بولسا كۆڭلىدىكىدەك باشقىلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقارماسمىدى؟

بۇلارنىڭ ئارىسىدا كالىغا ئىگەر توقۇغاندەك باشقىچىلا چىنىپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان؟ ئىمام ئاخۇنۇم «سەللە بىلەن ناماز ئوقۇساڭ ساۋابى ئاللانىڭ دەرگاھىغا يېتىدۇ» دەيتتىغۇ؟

مانا كۆرۈڭ، شۇ ئۇيقۇ نەدىن كەلگەن

بولغىيتتى. شەيتان ئازدۇرغان ئوخشايـ
دۇ مېنى، خەپ توختا، سەن لەنەتى شەيـ
تانغا ھامىنى نۇقتاسالمايدىغان بولسام...
مەزىنىنىڭ لەرزان ئاۋازدا تەبىر چۈشۈـ
رۈشى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلۈۋەتتى. بۇ
نامازنىڭ باشلىنىشىدىن دېرەك بېرەتتى.
كىشىلەر چىن ئىخلاسى بىلەن سەپ تۈزـ
دى. بىر پەستىلا ناماز ئوتۇلۇپ بولدى.
ئەمدى ئىمامنىڭ دەرس مۇكالىم قىلىش
ۋاقتى يەتكەنىدى. ئۇ ئىمامنىڭ ئېغىزىـ
دىن نېمە چىقىۋاتقانلىقىنى، نېمەھەققىـ
دە سۆز قىلىۋاتقانلىقىنىمۇ دىققىتىنى يىـ
غالمىدى. قىزىشقاندەك يېڭى كالاچ كىيـ
گەندە سەللىنى ئۇنتۇغىنى نېمىسى؟ ھەي
تەڭشەلمىگەن جاھان... سۆزلەپ ئىمام ھارـ
مىدى، ئاڭلاپ باشقىلارنىڭ قۇلىقى تالـ
مىدى. شۇ تەرىقىدە خېلى ۋاقىت ئۆتتى.
كۈن ئارغامچا بويى ئۆرلىگەندە قايتادۇـ
ئاغا قول كۆتۈرۈلدى. ئۇ مەسچىت ئىشىـ
كىدىن ئېھتىيات بىلەن چىقتى ـ دە، كاـ
لىچىنى قويغان تامنىڭ تۈۋىگە تىكىلىپـ
لا قالدى. ئۇنىڭ كۆزىگە مەسچىتنىڭ ھاك
بىلەن ئاقارتىلغان تېمى ۋە ئاياغ ئىزـ
لىرى بىر ئالغان توپىدىن باشقا ھېچنەرـ
سە كۆرۈنمەيتتى. ئۇ ئۆز كۆزىگە ئىشەنـ
مىگەندەك، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ـ ئۇۋۇـ
لاپ قاراپ باقتى. يەنە كۆرۈنگىنى شۇ
تۇپراق، شۇ ئىزلار ئىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن
بەدىنى مۇز ئارىلاش سوغۇق سۇ قۇيغانـ
دەك ئەندىكىپ كەتتى. مېڭىسى بولساگوـ
يا تۈگمەن تېشىدەك پىرقىرايتتى. ئۇنىڭ
ئەل ـ جامائەت ئالدىدا كىيىدىغان سەلـ
لىسى بىلەن مىڭبىر قىيىندا سېتىۋالغان
كالىچىنىڭ شۇ پەيتتە يوق بولۇشى ئۇنى
جامائەت ئالدىدا تولىمۇ ئوسال ھالغا چۈـ
شۈرۈپ قويدى. سەللىمۇ ئۆيدە قاپتۇ، كاـ
لىچىچۇ؟ قايسى نائەھلى ئوغرىلىغاندۇ؟
مەن ئاشۇ كالاچنى دەپ باللارنىڭ يېيەـ
شىگىمۇ كۆزۈم قىيمىغان ئىككى چارەك بۇغـ
داينى سېتىپ ئالمىغانمىدىم؟ يەنە كېلىپ
مۇشۇ كالاچنى ئېلىشىمغا ئايالىمنىڭ ھاـ
زىرغىچىلىك رازىلىقى يوق. شۇم ئېغىز
خوتۇن «باللارنى ئويلىماي كالاچ غېمىـ
دىلا قالدىلا، كالىچى يوق ئادەم مەسچىتـ
كە كىرەلمەمدىكىن؟» دەپ بېشىمنى ئوـ
چاق قىلىپ كېلىۋاتاتتى، چىدىمىغاننى
يەر يۇتقاندەك ئىش بولدىغۇ؟ ئەمدى باـ
للارنىڭ ئانىسىغا نېمە دەرمەن؟ ھەي كاـ
لاچنىڭ بىرەر يېرىگە بەلگە قىلىپ قويغان
بولسام، شۇ نىشانغا قاراپ ئاسانلا تېپىـ
ۋالاتتىم، بۇ ھۆكۈمەتنىڭ ياسىغان نەرـ
سىلىرىنى ـ زە، بولۇپمۇ چىگە تاغار بىلەن
ھېلىقى كالاچ دېگەن نەرسىلەرنى بىر ـ بىـ
رىدىن ئايرىماق ئاسان ئەمەس، ھەي...
ئۇ، شۇ خىياللار بىلەن مەيۈس ھالدا ئۆـ
يىگە قايتتى. ئۇ يول بويى خۇددى يۇـ
زى بىلەن تىكەن ئۈستىدە كېتىۋاتقاندەك،
تولىمۇ ئازابلانغان ھالدا زوۋان سۈرـ
مەستىن كېتىۋاتاتتى. پۈتلىرى ئوتتا كۆـ
يۈۋاتقاندەك ھەر بىر قەدەم ئالغاندا پىـ
ژىلداپ ئېچىشاتتى. كالىچىنى ئوغرىلىـ
غان ئوغرىنى بولسا ئىچىدە مىڭنى قاـ
غىدى. ئايالىغا نېمە دېيىش ھەققىدە كۆپ
ئىزدەندى، ھەي...، ـ دېدى ئۇ خورسىنغان
ھالدا، ـ كۈچۈمدىن قالغىنىمغا باقماي
كالىدەك ئىشلەپ يىققىنىدىن بۇيان تۇنجى
كىيىگەن بىردىنبىر ئەتىۋارلىق
نەرسەم شۇ كالاچ ئىدىغۇ.
ئېسىت، ئېسىت... ئۇ ئازابلىق خىياللار
بىلەن مېڭىپ ئۆيى ئالدىغا كەلدى.
ياق، ئۆيىگە مۇشۇ ھالەتتە كىرسەم
بولمايدۇ، مېنىڭ كۆڭلۈم بىرەر ئىشتىن

پاراكەندە بولسا، قانچە يوشۇرغىنىم بىلەن ئايالىم بىر قاراپلا بىلىۋالىدۇ، كالاچ قېنى دېسە... — ئۇ ئىككىلىنىپ بىر پەس تۇرۇپ قالدى، - ھەي، نېمىگە ئىككىلىنىمەن؟ مەن ئۇنىڭ ئېرىدۇ، شەرىئەت ھۆكۈمى بويىچە ئايال ئەرگە شەرتسىز بويسۇنۇشى كېرەكتە. ئەگەر ئۇ سەل ئەزۋەيلەپ قالغۇدەك بولسا «ھەي خوتۇن، ئاغزىڭنى يىغىۋال، ئېرىڭگە جاۋاب قىلغان ئايالنىڭ ئىككى كالپۇكى ۋە تىلى ئاخىرەتتە تۆمۈر گۈرزى بىلەن قاماققا ئېلىنارمىش، كېيىنلىكىڭنى ئويلا خوتۇن، ئايال كىشىگە ئەر رازى خۇدا رازى دەپتۇ، يەنە كېلىپ ئەرگە خۇدا بىر، ئايالغا ئىككى دېگەن گەپبار» دەيمەن.شۇئان ئايالىم مېنىڭ قانۇندەك مۇستەھكەم بۇ سۆزۈمدىن ھاڭۋېقىپلا قالىدۇ. مەن ئۇتۇپ چىقىمەن... ئۇنىڭ يۈرىكى ئەنسىزسوقۇشقا باشلىدى. ئۇ خۇددى ئۆز ئۆيىدىن بىر نەرسە ئوغرىلىغانىدەك ، يەنە كېلىپ ئايالى ئالدىدا بىرەر ئۇيياتسىز ئىش قىلىپ قويغانىدەك ھويلا ئىشىكىدىن قەدەم ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئويلىغانلىرى قۇرۇق خىيال بىلەنلا ئاخىرلاشتى. ئۇ مۇشۇ ھالىمنى ئايالىم بىلىپ قالمىغىيدى دېگەندەك ئەنسىزلىكتە ئۆي تەرەپكە پات-پات قاراپ قوياتتى. شۇ ھالدىمۇ يالتىراپ تۇرىدىغان، پارقىراق كالىچىنى ئويلايتتى، ئاللىكىملەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ گۇمان قىلاتتى. مېنىڭ كالىچىمنى ئوغرىلىغان ئوغرىنى بىلىپلا قالسام، ئۇنىڭ توپىقىنى ئوغرىلايمەن دەپ ئۆز-ئۆزىنى بەزلەيتتى.

— ئۇ، شۇ تاپتا ئەپچىل چارىدىن بىرنى تاپقانىدەك بولدى. «ھە توغرا، ئادەم ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغاندا ئەقلىغە كېلىدۇ» دېگەن راست ئوخشايدۇ. ئۆيگە كىرىشتىن كۆرە ئۇدۇللا ئىمىر موللامنىڭ قېشىغا بارايچۇ.ھەي مېنىڭ ئەقلىمنى-زە، ئىمىر موللام خېلى قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم. ئۇ يوقالغان كالىچىمنى چوقۇم تېپىپ بېرىدۇ، ئوغرىنىڭ ئەيىبى ئاشكارىلىنىدۇ. شۇ ئۇيياتسىز كالاچ ئوغرىسىنى بىر رەسۋا قىلايچۇ؟» ئۇ ئىمىر موللىنىڭ ئۆيىگە قاراپ چاپتى.

— ھەي سەيدۇللاخۇن، سىلىنىڭ كالاچلىرىنى مۇشۇ مەھەللىدىكى بىرسى ئېلىپ كېتىپتۇ. بىزنىڭ جامائەت ئىچىدىن بولغان ئىش ئىكەن. بىر قانچە كۈن سەۋرى قىلسىلا، بۇ ئوغرى يۈرىكى دەككە - دۈككىدە كالاچنى كىيەلمەيدۇ ئۇكام.

ئۆزىگە سالاپەت بېغىشلايدىغان كالىچىنىڭ ھامان بىر كۈنى ئۆز قولىغا قايتىپ كېلەلىشىگە سەيدۇللا تولۇق ئىشەنچ قىلدى. چۈنكى ئۇ ئىمىر موللىغا شەكسىز ئىشىنەتتى. شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭغا كۆپتىن كۆپ ھەشقاللا بەجا كەلتۈردى.

— ھازىرچە ئېپىنى قىلالمىدىم،-دېدى ئۇ ئىمىر موللامغا يېلىنىپ،-خۇدا بۇيرۇسا بىر چارەك بۇغداي نەزىرە قىلدۇرىمەن دېسىلە موللام.

— ھەي، شەپقەتلىك ئاللا، سەن ھەمىگە قادىرسەن، سەنسىز قىل تەۋرىمەيدۇ. مۇشۇ ئاجىز بەندەڭنىڭ بىر جۈپ كالىچىنى ئۆز قۇدرىتىڭ بىلەن ئىگىسىگە ئاتا قىلغايسەن. ئامىن،- دېدى ئىمىر موللام.

قۇرۇق ۋەدىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئىمىر موللىنىڭ دۇئاسىدىن ئىشەنچ تاپقان سەيدۇللا تامامى غەمدىن خالاس بولۇپ ئەسلى ھالىتىگە كەلدى.

(ئاخىرى 76 ـ بەتتە)

uyghurkitap.com

نەسىرلەر

قىسمەتلەر

ئابدۇكېرىمجان ياقۇپ

تىگىرقاش

ئۇ مېنى بىر شاپىلاق سالدى، مەن زۇۋان سۈرمىدىم. ئەمما باشقا كىشىلەر مېنى «بوش، يارىماس، قورقۇنچاق» دەپ ئەيىبلەپ كېتىشتى. مەن ئاچچىقىمغا پايلىماي، ئۇنى كېلىشتۈرۈپ بىرنى سېلىۋېدىم، ئۇلار مېنى دۇررىدە قورشاپ كەلدى-دە، يالىغان پېتى ساقچى ئىدارىسى تەرەپكە ئېلىپ مېڭىشتى.

چىنلىق

« سەن ئەمەس ـ مەن » دەپ يۈرگەن چاغلىرىم ئىدى. دوستلىرىم بەك كۆپ بولۇپ، مەن نېمە دېسەم شۇنى قىلاتتى. مەنمۇ خۇددى ھاتەمگە ئوخشاش بارىنى ئۇلاردىن ئايىمايتتىم. پەقەت شۇلارنىڭ ئارىسىدا جۇدەڭگۈ، ئاۋاق، نامرات چىراي بىرسىلا بار ئىدى. مەن ئۇنى كۆزگە ئىلمايتتىم.

جاھاننىڭ چارقى چۆگىلەپ، قولۇمدىكى بارى تۈگەپ، مەن باشقىلارنىڭ قولىغا قارايدىغان، باشقىلارنىڭ سېخىيلىق بىلەن سۇنغان قولىغا ئۈمىد بىلەن تىكىلىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدىم. ئەمما ھېلىقى دوستلىرىم مېنىڭدىن قاچتى. ئۇچراپ قالغان چاغلىرىمىزدا خۇددى مېنى تونۇمايدىغاندەك يۈزۈمگە قاراپمۇ قويمىدى...

ھېرىپ ـ چارچاش، ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق مېنى ئاخىرھالسىراتتى. دەرمانسىزلىنىپ يىقىلدىم. ھوشۇمدىن كېتىپتىمەن.

ھوشۇمغا كېلىپ كۆزۈمنى ئاچسام، ئىسسىق بىر ئۆيدە كارىۋات ئۈستىدە ياتقۇدەكمەن. بىرەيلەن ئاغزىمغا شورپا سۈيى تامچىتىۋېتىپتۇ. مەن ئۇ كىشىگە قارىدىم، تونۇيالمىدىم، بىر يەردە كۆرگەندەك قىلىمەن. بىر ھازا تازا سىنچىلاپ قاراپ ئاخىرى ئۇنى تونۇۋالدىم.

ئۇ ــ ئاۋۋالقى دوستلىرىم ئارىسىدىكى ھېلىقى ئاۋاق، جۇدەڭگۈ، نامرات چىراي بىرسى ئىدى...

تەشنالىق

ــ بەخت، سەن زادى قەيەردە؟ ـ مەن بار ئاۋازىم بىلەن ۋارقىرىدىم.

ــ مەن مانا، بۇ يەردە!

يىراق، تولىمۇ يىراق بىر جايدىن خۇددى كېسەل كىشىنىڭ ئىڭراشلىرىدەك، ئۆلۈم ئالدىدىكى كىشىنىڭ نەپەس ئېلىشىغا ئوخشايدىغان بىر ئاۋاز قۇلىقىمغا سۇس ئاڭلاندى.

— ئاھ، خۇدا! بەختكە ئېرىشىش نېمە دېگەن تەس ـ ھە!؟ بەختكە بولغان بىر خىل ئىنتىزارلىق بىلەن ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدىم.

قىسمەت

مەن بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن قانچە ئالدىرىساممۇ، بەخت ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرۈيدۇ. تۇۋا، بەختسىزلىكنىڭ بوسۇغام تۈۋىدە ھېچىيمپ تۇرغىنىنى قارىمىدىغان...

ئالمىشىش

مۈشۈكۈك «قورسىقىم ئاچتى» دەپ پىڭشىڭگە ئېسىلدى. ئاپئاق توشقىنىڭمۇ ساڭا قورسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئالدىڭدا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرماقتا. سەن ئۇلارغا قاراپ ئۆيگە كىرىپ كەتتىڭ. ھايال بولماي بىر پارچە لوق گۆش ۋە بىر سىقىم بېدىنى ئېلىپ چىقتىڭ ـ دە، بېدىنى مۈشۈككە، لوق گۆشنى توشقانغا تاشلاپ بەردىڭ. ئۇلار ئۇنى ئەرسىلەرگە قاراپمۇ قويمىدى. كۆزى يەنىلا سەندە. ئېيتقىنا، ئۇلار يەنە نېمىشقا ساڭا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرىدۇ؟

ھورۇننىڭ پەلسەپىسى

«خەپ، ئەتە چوقۇم...»

تاڭ ئاتتى.

«خەپ، ئەتە...»

سەن يەنە شۇ سۆزۈڭنى تەكرارلىدىڭ. ئەمما ئەتەڭ تۈگىمىدى. ئۆزۈڭنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە چىرىپ كېتىۋاتقانلىقىڭنى بىلمىدىڭ. پۇچۇق كەپە، مۇزدەك سوغۇق سۇپا، ئەسكى ـ تۈسكى يوتقان ـ كۆرپىلەر سېنى يەپ تۈگەتمەكتە...

◁〰〰〰〰〰〰〰〰〰〰▷

تىڭىرقىغان ھېسلار

راھىلە توختى

كۆلكە

مەن تۇغۇلۇپلا راست كۆلكە بىلەن يالغان كۆلكىنى كۆرگەنىدىم. چۈچۈك تىلىم ئەمدىلا بىر نەرسىلەرنى گۇڭگىراشقا باشلىغاندا راست ۋە يالغان كۆلكىنىڭ قايسىسىنى كۆلۈشنى ئۆگىنەلمەي گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدىم. شۇ ۋاقىتتا بىر ئادەم ماڭا مۇنداق دېدي:

— سەن ھەقىقىي ئىنسان بولماقچى بولساڭ، ياشاي دېسەڭ راست كۆلۈشنى ئۆگەنگىن.

مەن راست كۆلۈشنى ئۆگەندىم. ئادەملەر ئارىسىغا بېرىپ راست كۆلگەنىدىم، ئادەملەر «ساراڭ» دەپ مەندىن قاچتى. نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تۇرغىنىمدا بىر ئادەم كېلىپ ماڭا يەنە مۇنداق دېدي:

— سەن ئادەملەر ئارىسىدا ياشاشنى خالىساڭ يالغان كۈلۈشنى ئۆگەنگىن!

مەن يەنە شۇ كۈندىن باشلاپ يالغان كۈلكىنى ئۆگەندىم. ئادەملەر مېنى «ئەقىللىق» دەپ بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشتى، ماڭا ئىختىسدا قىلىشتى.

مەن بار ئاۋازىم بىلەن تىللىدىم:

— سارائىلار!... ئەقىلسىزلار!... — ئاۋازىم بوشلۇققا سىڭىپ كەتتى. مەن راستىنمۇ، يالغانغىمۇ ئوخشىمايدىغان كۈلگە نىدىم، پۈتكۈل بوشلۇق لەرزىگە كېلىپ ئەكس سادا سى ئادەملەرنى چۆچۈتىۋەتتى. ئۆزۈمنىڭ بۇنداق كۈلكىنى قاچان، قايەردىن ئۆگىنىۋالغانلىقىمنى پەقەتلا ئەسلىيەلمىدىم...

قەلەندەر

مەن يولدا جۇل - جۇل كىيىملىك قەلەندەرنى ئۇچراتتىم. ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويماستىن كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇنى چاقىردىم؛

— سەن نېمىشقا مەندىن تىلىمەيسەن؟

قەلەندەر ماڭا قارىماستىن مۇنداق دېدى:

— سەن مەندىنمۇ ئۆتۈپراك قەلەندەر تۇرساڭ!؟

ئوغرى

مەن تۇيدۇرماستىن سېنىڭ يۈرىكىڭنى ئوغرىلىۋالغانىدىم، بىراق ئۆزۈمنىڭ يۈرىكىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قاچان ۋە قانداق ئوغرىلاپ كېتىلگەنلىكىنى بىلمەيلا قالدىم. مەندىنمۇ چوڭ ئوغرىنىڭ بارلىقىنى بىلگىنىمدە سېنىڭ يۈرىكىڭنى ئوغرىلىغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم.

رەنجىش

ئۇ بەختىدىن مەمنۇن بولۇپ ئىپتىخارلىق كۈلكىسىنى چاراقلاتقانىدى، مەنمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلدۇم.

بىراق ئۇ مېنى «بەغەرەز» دەپ ئەيىبلەپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىدىن زارلىنىپ ياش تۆككەنىدى، مەنمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلدۇم. بىراق، ئۇ يەنىلا مېنى «ئىش ئۇقمايدىغىنى» دەپ ئەيىبلەپ كەتتى. بىلمىدىم ئۇ مەندىن قاچان رازى بولاركىن؟!...

(بېشى 73 - بەتتە)

كىم بىلسۇن «بۇقا شاپاقنى كۆرسە غازاڭنى ئۇنتار، موللام پۇلنى كۆرسە خۇدانى ئۇنتار» دېگەندەك، موللام ھازىرچە بىر چارەك بۇغدايىغا ۋەدە ئالغىنىغا خۇش. سەيدۇللا كالىچىنىڭ يىراققا كەتمىگەنلىكىگە خۇش بولسىمۇ، لېكىن ئىشنىڭ نەتىجىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىر تەڭرىلا بىلەتتى. بىرقانچە كۈن ئۆتتى، كالاچ تېپىلمىدى. بۇنىڭدىن سەيدۇللانىڭ سەپرايى ئۆرلىدى. شۇنداقتىمۇ خېلىغىچە كۈتتى، تاقىتى تاق بولدى.

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتكەن بولسىمۇ كالاچ يەنىلا ئۆزىنى كۆرسەتمىدى. كۆڭلى غەشلىككە تولغان سەيدۇللا ئاخىرى ھەممىنى چۈشەندى، ھەممىنى بىلدى. ئۇ ئىمىر موللامنى ئۇقۇپ قويدى. ھەرقانچە قىلغانغا كالاچ قايتىپ كەلمەيدىكەن... ئەمدى خوتۇن نېمە دېسە دېسۇن...

«قاشتېشى»دىكى داغ

(ئەدەبىي ئوبزور)

مەتمەمىن مەتنىياز

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1992 - يىللىق 3-، 4-، 5- سانلىرىدا تۇرسۇنجان مۇھەممەتنىڭ «جاھاننىڭ ئېتىكى كەڭرى» ماۋزۇلۇق بىر پوۋېستى ئېلان قىلىندى. بۇ پوۋېستنى ئۆزۈمنى مەجبۇرلاپ دېگۈدەك ئوقۇپ تۈگەتتىم - دە، كاللامدا ھەرخىل پىكىر - ئىنكاسلار تۇغۇلدى. بۇ ئىنكاسلار ئاساسەن «پوۋېستنىڭ پېرسوناژلىرى رېئاللىقتىكى ھەقىقىي ئادەمنىڭ خاراكتېرىگە ئوخشاپتىمۇ ياكى ئاپتور سۈنئىي ئۇسۇل بىلەن ياساپ چىققانمۇ» دېگەن مەسىلىگە يىغىنچاقلاندى. بۇ مەسىلىگە مۇۋاپىق جاۋاب تېپىش ئۈچۈن، يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ چىقتىم. كاللامدا قوزغالغان ئىنكاسلار تېخىمۇ كۈچلۈك باش كۆتەردى. شۇڭا بۇ ئەسەرنىڭ پېرسوناژلىرى توغرىسىدىكى بەزى قاراشلىرىمنى كىتابخانلار بىلەن ئورتاقلاشماقچىمەن.

بۇ پوۋېست خوتەندىن قەشقەرگە بىلىم ئاشۇرغىلى بارغان «مەمەت» بىلەن قەشقەر شەھىرىدىكى مەلۇم بىر ياماقچى بازىرىدا ياماقچىلىق قىلىپ تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان «لەيلى» نىڭ بىر قاتار سەرگۈزەشتىلىرى ئاساسىدا ۋۇجۇدقا چىقىرىلغان. «مەمەت» قەشقەردە روزى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئايەلىنىڭ ئوينىلىدىغان ساما ئۇسۇلىنى تۇنجى قېتىم كۆرۈپ ھەيران قالىدۇ. ئەمما بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن بىردىنلا ئۇ سامانىڭ پىرىگە ئايلىنىپ، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن ئويناپ كېتىدۇ. بۇ جەرياندا ئۇنىڭ ھېيتلىق بەتىنكىسىنىڭ چەمى ئاجراپ كېتىپ ياماقچى بازىرىغا بېرىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ساما ئۇسۇلى ئادەتتە بىر خىل ئۆرپ - ئادەت بولۇپلا قالماستىن، بىر خىل دىنىي ئېتىقاد شەكلى بولۇپمۇ ھېسابلىنىدۇ ھەم بۇ ئۇسۇل ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغان، ماھارەت تەلەپ قىلىدىغان ئۇسۇل بولۇپ، بۇنى «دولان ياشلىرى» ھېكايىسىدىكى كەنجىنىڭ مەشرەپ ئۇسسۇلىنى خېلى مەزگىل ئۇستاز تۇتۇپ ئۆگەنگەنلىكىدىنمۇ ھېس قىلغىلى بولىدۇ. بۇ خىل ئۇسسۇلنىمۇ تۇنجى كۆرگەن كىشىنىڭ ئەپلەشتۈرۈپ ئوينىيالىشى ئۇنداق ئاسان ئىش ئەمەس. ئەمما ئاپتور «مەمەت» نى «لەيلى» بىلەن كۆرۈشتۈرۈش ئۈچۈن ئەنە شۇنداق مۇۋاپىق بولمىغان ئۇسسۇلنى تاللىغان. «مەمەت» ياماقچى بازىرىغا كەلگەندە ھېيت بولغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان «لەيلى» كونىراپ كەتكەن ياماقچى ماشىنىسىنىڭ ئالدىدا يالغۇز ئولتۇرىدۇ. «لەيلى» ئۇيغۇر ئايال. ئۇ باشقا ئۇيغۇرلارغا ئوخشاشلا بىر يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان بۇ قۇتلۇق كۈننى قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە كۈتۈۋالىدۇ، ئەلۋەتتە. ئادەتتە ئۇنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى ھېيتنى ئۆتكۈزەلمەي ياماقچىلىق قىلىدىغان دەرىجىدە ناچار ئەمەس. چۈنكى ئاپتور ئەسەرنىڭ بېشى-

دىلا «لەيلى» نى مۇنداق تەسۋىرلەيـ
دۇ: «ئۇ ئوتتۇز ـ ئوتتۇزبەشلەرنىڭ
قارىسىنى ئالغان، چىرايى قاشتېشىدەك
سۈزۈك، ئويچان كۆزلىرى ئۈستىدىكى قاشـ
لىرى قارلىغاچ قۇيرۇقىدەك ئىنچىكە ۋە
ئۇلىشىپ كەتكەن، نېپىز لەۋلىرى سەدەپـ
تەك چىشلىرىنى نامايان قىلىپ قىيا ئېـ
چىلغان»... بۇ تەسۋىرىدىن كۆرۈشكە بو-
لىدۇكى، «لەيلى» ھېچقاچان ئىقتىسا-
دىي جەھەتتىن مۇھتاجلىقتا ياشاۋاتقان
ئايال ئەمەس. ئەگەر ئۇنى ئۆزى ئېيتـ
قاندەك ھېيتنىڭ كەلگىنىنى سەزمەي يا-
ماقچىلىق قىلغىلى چىققانتى دېسەك، تې-
خىمۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش. چۈنكى
ھېيت كېلىشتىن بۇرۇن كىشىلەر ھېيتقا
نەچچە كۈن قالغانلىقىنى ئېنىق بىلىپ
تۇرىدۇ. دېمەك «لەيلى» نىڭ روزى
ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ياماقچىلىق قى-
لىپ ئولتۇرۇشى ھېچقانداق ئادەمنى قا-
يىل قىلالمايدۇ.

بۇ ئەسەردىكى يەنە بىر مۇھىم مەسىلە،
«لەيلى» نىڭ «مەمەت» كە ئۆز قى-
زىنى سايە قىلىشى، ئۇيغۇر ئاياللىرى
ھېچقاچان باشقىلارغا «مېنىڭ قىزىمنى
ئېلىڭ» دەپ يالۋۇرمايدۇ. بۇنداق قى-
لىش ئاشۇ ئايالنىڭ شەرىپىگە داغ يەت-
كۈزۈپلا قالماستىن، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ
ئېسىل ئۆرپ - ئادەتلىرىگىمۇ زور دەرى-
جىدە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. «لەيلى» نىڭ
«مەمەت» كە دېگەن گەپلىرىدىن ئۇنىڭ
ئەمەلىيەتتە قىزى يوقلۇقىنى ئېنىق بىلـ
گىلى بولىدۇ. ئەجىبا بۇ گەپلەر مەمەتنىڭ
قەلبىدە گۇمان تۇغدۇرمايدىكىنا؟ خو-
تەندىن قەشقەرگە بىلىم ئاشۇرغىلى بار-
غان بىر زىيالىي، ناتونۇش بىر خوتۇن
«ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ناھايىتى
چىرايلىق قىزىم بار. سىزگە بېرەي، خو-
تۇنلۇققا ئېلىڭ» دېسە گۇمانلانماي قا-
لامدۇ؟! ئەگەر بار دېگەندىمۇ ناتونۇش
بىر ئادەمگە يالۋۇرۇپ بېرىدىغان ھالغا
چۈشۈپ قالغان قىز زادى قانداق قىز
بولماقچىدى؟ ئاپتور ئەسەرنىڭ بېشىدىلا
«مەمەت» نى ناھايىتى چىۋەر، ھەر قان-
داق نەرسىنى تونجى قېتىم كۆرۈپلا بى-
لەلەيدىغان قىلىپ كۆرسەتكەن ئەمەسمى-
دى؟ ئەپسۇسكى ساما ئۇسۇلىنى بىر كۆ-
رۈپلا ئۆگىنىۋالغان بۇ «ئەقىللىق» سى-
تودېنت ئەمدى بىر ياماقچى خوتۇننىڭ
ئاشكارا تۇرغان يالغان گېپىنى سەزمە-
دۇ؟! ئۇنىڭدىكى بىرەر سائەت ئىلگىرىكى
ئەقىل - پاراسەت نەگە كەتتى؟

ئەمدى ئەسەرنىڭ ئاخىرقى قىسمىغا
قاراپ باقايلى. پېرسوناژلارنىڭ ئاخىر-
قى تەقدىرىمۇ ئەقىل - ھوشى سەل جايى-
دىراق كىشىدىن بىرىنىمۇ قايىل قىلالماي-
دۇ. «لەيلى» نىڭ چېنىپ تۇرىدىغان
يالغان گېپىگە زورمۇ زو ئىشەنگەن «مە-
مەت» شۇنىڭدىن كېيىن ياماقچى بازى-
رىغا قاترايدىغان بولۇپ قالىدۇ. «مە-
مەت» ياماقچى بازىرىغا بارىدۇ، كېلى-
دۇ، يەنە بارىدۇ، يەنە كېلىدۇ. يامغۇر
ياغىدۇ، توختايدۇ. بۇنداق تەپسىلاتلار
«ھورۇن خوتۇننىڭ پايتىمىسى ھەم ئۇزۇن
ھەم سېسىق» بولغاندەك ناھايىتى ئۇزۇن
ۋە زېرىكىشلىك. «مەمەت»، «لەيلى»
نىڭ قىزى يوقلۇقىنى، ئەسلى ئىسمى «خە-
دىچە» ئىكەنلىكىنى ئاڭلايدىيۇ، يەنە
ياماقچى بازىرىغا قاترىشىشتىن توختىماي-
دۇ. نەتىجىدە خەدىچە «مەمەت» نىڭ
بۇرنىنى يېرىۋېتىپ ياماقچى بازىرىدىن
كېتىدۇ. شۇنداقتىمۇ «ئەقىللىق» سى-
تودېنت ئۇزۇن مۇددەت ئالداپ ئەخمەق

قىلغان ۋە بۇرىندىن قان ئېقىتقان خە-
دىچەنىڭ ئۆيىنى ئىزلەپ تاپىدۇ. بۇ تۇر-
مۇش مەنتىقىسىگە ئۇيغۇن ئەمەس. «مە-
مەت» نىڭ خەدىچەنىڭ ئىزىنى ئىزلەپ
مېڭىشىنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرىيىتى قالمى-
غانىدى. ئەگەر خەدىچە ياماق بازىرىدى-
كى كىچىككىنە جېدەلدە ئۆلسىمۇ«مەمەت»-
نىڭ جاۋابكارلىققا تارتىلمايدىغانلىقى
ناھايىتى روشەن. بۇ ئەسەرنىڭ خەدىچە-
نىڭ ماھىيىتى ئاشكارىلىنىپ بولغاندىن
كېيىنكى قىسىملىرىنىڭ قىلچە ئەھمىيە-
تى يوق. ئاپتور ئەسەر ۋەقەلىكى ئاياغ-
لىشىپ قالغاندىمۇ «مەمەت» نى خەدىچە-
نىڭ ئارقىسىدىن يەنە سوكۇلداتتى. ئەگەر
خەدىچە ئاپتور تەسۋىرلىگەندەك يوقسۇل
بولغاندىمۇ ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر
تېپىش يەنىلا « مەمەت » نىڭ مەجبۇرى-
يىتى ئەمەس. شۇنداقكەن « مەمەت »نىڭ
خەدىچەنى توختىماي ئىزدىشى ۋە ئۇنىڭغا
پۇل بەرگىنىدىن قارىغاندا « مەمەت »-
نىڭ بۇ يەردە ئېرىشمەكچى بولغىنى
ئەمەلىيەتتە مەۋجۇت بولمى-
غان « مەڭگۈ نۇر» ئەمەس، خەدىچەنىڭ
ئۆزى دەپ چۈشىنىشكە توغرا كېلىدۇ.
« سەمەر » چايچىنىڭ مەمەتتىن گۇمان-
لىنىشىمۇ بۇ نۇقتىنى يەنىمۇ روشەنلەش-
تۈرىدۇ. ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا ئاپتور
خەدىچەنى بار كۈچى بىلەن ئاقلاشقا تى-
رىشىدۇ. ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى « مە-
مەت » كە سۆزلىتىش ئارقىلىق خەدى-
چەنىڭ روزى ھېيت كۈنى ياماقچى بازى-
رىغا بېرىپ ئولتۇرغىنىنى ۋە ئالدامچى-
لىق قىلغىنىنى مۇھتاجلىقتىن ئاشۇنداق
قىلىشقا مەجبۇر بولغان دېگەن يەكۈن
بىلەن يېپىشقا ئۇرۇنىدۇ. ئەمەلىيەتتە
خەدىچەنىڭ ئەھۋالى ئاپتور دېگەندەك
پاجىئەلىك ئەمەس. ئەگەر باشتا « مە-
مەت » نى ئۆزىگە رام قىلىۋالغان « لەي-
لى » خەدىچە بولسىلا بىز ئۇنىڭ قىيا-
پەت تەسۋىرىدىن باياشات تۇرمۇش كە-
چۈرۈۋاتقان بىر ئايالنى كۆرىمىز. يەنە
بىر تەرەپتىن ئەسەردىكى خەدىچە ھېسسى-
داشلىق قىلىشقا تېگىشلىك ئايال ئەمەس.
بەلكى ئۇچىغا چىققان مۇتتەھەم، بۇزۇق
خوتۇن. چۈنكى ئۇ ياماقچى بازىرىدا
ئۆزىگە نۇرغۇن ياخشىلىق قىلغان « مە-
مەت » نىڭ بۇرنىنى يېرىۋېتىپ، شاپ
بۇرۇت يىگىت بىلەن قەستەن جېدەل تۇغ-
دۇردى، بۇنداق قىلىش ئۇنىڭ ماھىيە-
تىنىڭ ئاشكارا بولغاندىن كېيىن « مە-
مەت » كە قىلغان ھەيۋىسى. مەمەتنىڭ
ئۆزىنى ئىزلەپ بارغاندىن كېيىنكى بى-
چارە قىيايەتكە كىرىۋالغىنى بولسا،
ئۇنىڭ ئۇچىغا چىققان ساختىپەز، تۈل-
كىلىكى. خەدىچە « مەمەت »كە ئەھۋالنى
سۆزلىگەندە « مەن بۇرۇن ئۆزۈمنى ياخ-
شى كۆرگەن يىگىتلەرنىڭ پەرۋانىلىقىدىن
تۇتۇۋېلىپ ئەخمەق قىلاتتىم. ئۇلار ئەكىلىپ
بەرگەن ئالمىنى بىر چىشلەپلا كاللىسىغا
ئاتاتتىم. ئەكىلىپ بەرگەن تۇخۇملارنى
ئاغزىمغا ئاتاتتىم-دە، شاكىلى بىلەن
ئىگىسىنى كۆمەتتىم » دەيدۇ. بۇنىڭدىن
قارىغاندا خەدىچە بۇرۇنمۇ ئېپپەت-نو-
مۇسلۇق قىز ئەمەس، بەلكىم ئەخلاقسىز،
شاللاق قىز. ئەخلاقلىق قىزلار ئادەتتە
يىگىتلەر ئەكىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى،
جۈملىدىن يەيدىغان نەرسىلەرنى ئالدى-
راپ ئالمايدۇ، ئالغاندىمۇ يىگىتلەرنىڭ
ئالدىدا تۇرۇپ، ماچىلداپ بىر نېمە
يېيىشتىن تارتىنىدۇ. خەدىچە يەنە خو-
تەنلىك ئېرىنىڭ ئۆيىگە بارغان ۋاقتى-
نى مۇنداق ئەسلەيدۇ: « مەھتىمىنىڭ

ئاتا-ئانىسى مېنى سوغۇق قارشى ئالدى. مەن گويا ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىپ بىر كېچە ئويناپ چىقىپ كېتىشكە كەلگەن كوچا دىلبىرىدەك كۆرۈنگەن چېغىم.» بۇ جۈملىمۇ خەدىچەنىڭ خېلى بۇرۇنلا كوچىغا چىقىپ قالغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا كوچا ئاياللىرىنىڭ خۇسۇسىيىتىنى قانداق بىلىدۇ؟ ئۆزىنى نېمە دەپ ئۇلارغا سېلىشتۇرىدۇ؟! ۋەھالەنكى مۇشۇ ئايالنى — ئەسەردىكى مۇشۇ خەدىچەنى ئاپتور بار كۈچى بىلەن ئاقلايدۇ، مەدھىيە ئوقۇيدۇ. نەتىجىدە بۇ ئىش خۇددى كېرىيە ناھىيىسىگە بارماقچى بولۇپ، خوتەندىن يولغا چىققان ئادەمنىڭ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا گۇما ناھىيىسىگە بېرىپ قالغىنىدەك بولغان.

ئەمدى تىل جەھەتتىكى بەزى نۇقسانلارنى كۆرەيلى:

« مەيلى دەرس ۋاقتى بولسۇن، مەيلى تەنەپپۇس ۋاقتىدا بولسۇن كۆزۈم ئاسماندا ئىدى » ئادەمنىڭ كۆزى ھەر قانداق ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ مۇقەددەس ئورنى بولغان پېشانىسىنى تاشلاپ ئاسمانغا چىقىپ كەتمەيدۇ. ئەگەر « ئاسمانغا قارايتتىم » دېسىمۇ خاتا بولىدۇ. چۈنكى دەرس دېگەننى دالىدا ئۆتمەيدۇ، ئۈستى يېپىلغان مەخسۇس دەرسخانىدا ئۆتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا تۆۋەندىكى جۈملىگە قارايلى: « كوچىدىكى ئاياللارنىڭ كېيىمكىنىڭكىدەك دىڭگىيىپ تۇرغان ئەمچىكىنى مەڭگۈ نۇرنىڭ ئەمدىلەتىن ۋايىغا يەتكەن، تېخى ھېچقانداق بىر ياۋايى تەن ئىز سالمىغان بىر جۈپ كۆكسىگە تەڭقىلالمايتتىم.» كېيىمكىنىڭكىدەك دەپ ئوخشىتىش زادى كېيىمكىنىڭ نېمىسىگە ئوخشىتىلغان؟ كېيىمكىنىڭ مۈڭگۈزىمۇ ياكى بۆرىكىمۇ؟ ئەگەر « كېيىمكىنىڭ ئەمچىكىدەك » دېسىمۇ توغرا بولمايدۇ. چۈنكى كېيىكنىڭ ئەمچىكى دىڭگايمايدۇ، ئاستىغا سالپىيىدۇ. جۈملىنىڭ كېيىنكى بۆلىكىگە قاراپ باقايلى: « ياۋايى تەن ئىز سالمىغان » دېگىنى زادى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ؟ بۇ يەردىكى ياۋايى تەن يولۋاسنىڭ تېنىمۇ ياكى شىر، ئېيىقنىڭ تېنىمۇ!؟ ياۋايى ھايۋانلار ئادەمنىڭ كۆكسىگە ئىز سالمايدۇ. ئەگەر ئىز سالغۇدەك پۇرسەت بولۇپ قالسا ئىز سېلىش بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ. ئەگەر « يات جىنسىيەتتىكىلەر ئىز سالمىغان » دېسىمۇ توغرا بولمايدۇ. چۈنكى ئادەم بەدىنىگە باشقا بىر بەدەننىڭ ھەر قانداق ئەھۋالدا ئىزى چۈشمەيدۇ.

مەن ماقالەمنى مۇشۇ يەردە توختىتىمەن. ئەدەبىيات-سەنئەت تازا گۈللەۋاتقان ھازىرقى شارائىتتا مۇنداق ئەسەرلەرنىڭ مەيدانغا چىقىشى خۇددى ئېسىل بىر قاشتېشىغا چۈشكەن داغدەك ئەدەبىياتىمىزغا زور نۇقسان كەلتۈرىدۇ. شۇڭا مۇنداق ئەسەرلەرنىڭ ئېلان قىلىنىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن تەھرىر يولداشلارمۇ ئالاھىدە دىققەت قىلىشى لازىم. «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن مۇنداق سەۋەنلىكلەرگە يول قويماسلىقىنى، تېخىمۇ چاقنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئانا يۇرت تەسىراتلىرى

(چاتما)

مۇھەممەتئىمىن توختى

بار

ھەر يۇرتنىڭ تارىخىدا چاپاسى بار،
جاپانىڭ توغرا ياكى خاتاسى بار.
ئويلىساق، توغرا بىلەن خاتالىقنىڭ
سەۋەبى، باشلامچىسى، ئاتاسى بار.
يۇرتۇمنىڭ گۈللىگەچكە يېڭى دەۋرى،
خەلقىگە بەرگەن بەخت، ۋاپاسى بار.
قوينىدا ئۆسكەن يىگىت، پەرھاتلىنىڭ
قۇدرىتى تاغنى تېشەر، ساپاسى بار.
چىرىدىيەدۇر مەن تۇغۇلغان ئانا يۇرتۇم،
پېقىرنىڭ تەسىراتقا ئاساسى بار.
قوينى كەڭ، مېھرى ئىللىق ئانا يۇرتنىڭ
جانغا ھوزۇر، تەنگە ساپ ھاۋاسى بار.

يايلىقى يېشىل كىمخاپ، رەڭدار گىلەم
قۇشلارنىڭ يېقىملىق كۆي ـ ناۋاسى بار.
چارۋىلار ئوتلار تىمەن، ئويناقلىشىپ،
ئوت ـ چۆپنىڭ تەنگە ئوزۇق ـ داۋاسى بار.
قەد كۆتەرگەن ئىماتە ئورمانلىرى،
قۇمغا قارشى ياڭرىدىغان ساداسى بار.
زەپ گۈزەل، جەننەت كەبى گۈلباغلىرى،
تاڭ سەھەر مەيىن شامال، ساباسى بار.
بۇ، ئانا يۇرت غەلىبىسىگە تەنتەنە،
ياڭرىدى ھەر ياندا توي، ساماسى بار.
بارچە خەلق ناخشا ئېيتىپ كۈيلىدى،
ئانا يۇرتقا ياخشى دەپ باھاسى بار.

بۇ يوللار...

بۇ يوللار، چىغىر يوللار، ئۇزۇن يوللار،
ئاخىرى ئۇپۇقلارغا سىڭىپ كەتكەن.
نەچچە يىل، نەچچە ئەسىر، ئاشۇ يولدا،
كارۋانلار ئىز قالدۇرۇپ مېڭىپ كەتكەن.

«ئات ئورۇق، مەنزىل يىراق» يېتەلمەستىن،
نەچچىلەر يول ئۈستىدە ھېرىپ كەتكەن.
نەچچىلەر نەچچە ئايلاپ، نەچچە يىللاپ،
سەپەرنىڭ ئازابىدىن قېرىپ كەتكەن.

بۇ يوللار مۈشكۈل يوللار، ئۇزۇن يوللار،
باشلارغا تالاي ئەندىشى سېلىپ كەتكەن.
قىشتا جۇت، يازدا ئىسسىق جاننى قىيناپ،
ۋاقىتسىز شۇم ئەزرائىل ئېلىپ كەتكەن.

پارتىيە ئەل بەختىنى كۆزلىگەچكە،
يېزامغا يېڭى پەرمان ئېلىپ كەلدى.
«يول يىراق، يېقىن قىلىپ ياسايلى» دەپ،
دىللارغا ئوتلۇق ئارمان سېلىپ كەلدى.

يول ئالدۇق شەھەرلەردىن تاغلارغىچە①
ماي بېسىپ، ئەمدى ئارزۇ قېنىپ كەلدى.
خوتەندىن يولغا چىققان يولۇچىلار،
شۇ كۈنى ئىش پۈتتۈرۈپ يېنىپ كەلدى.

دېھقانلار ھەيدەپ موتۇ، ھارۋىسىنى،
بىخەتەر يېقىن يولدىن مېڭىپ كەلدى.
توي تارتىپ يېڭى يولنىڭ غەلىبىسىگە،
ياڭرىتىپ ناغرا ـ سۇناي چېلىپ كەلدى.

× ×

① چىرا ناھىيىسىنىڭ چاقار، نۇرى، ئۇلۇغساي، بوستان يېزىلىرىغا ئېلىنغان ماي يول كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

شائىر ئىسمائىل ھاجىنىڭ يېڭىدىن تېپىلغان ئەسىرى —

«مۇھەببەتنامە»

ھۆۋەل پىراق ۋە ھۆزەل ئىشتىياق،
مۇبارەك جامالىلارى كۆڭلۈمگە يېقىن، كۆزۈمدىن يىراق،
يارىمنىڭ جامالىلارى كېچە - كۈندۈز يادىمغا، پىكرىمگە يېقىن،
ئامما كۆزۈمدىن يىراق، يارىمنى ئىزدەي دېسەم مەنزىل يىراق،
ئىچىمگە توشۇپتۇر ئەجەب ئىشتىياق، ئاھ نە قىلاي، ئاھ پىراق، ئاھ ئىشتىياق،
ھىجرى ئوتىنىڭ يامانلىقىدىن ئۆلگىنىم يۈز مىڭ ياخشىراق،
ئەي نازاكەت باغۇ - بوستانىمنىڭ باھارى، قاچان بولغاي ماڭا يارىنىڭ
ۋىسالى، ھۆسنى ئىقلىمىنىڭ تاجدارى، ھەممە مەشۇقلارنىڭ پادىشاھى،
ۋە ئارام باغىنىڭ بەدىئىي ئۇل جامالى بىر ئىقلىم شەھەر خەلفە سۇلتانى.

ئەي جاندىن ئەزىز ۋە شېكەر قەندىن لەززەتلىك، ھەرجايدا ئىززەتلىك ۋە ھۆرمەتلىك، ئاپتاپ تەلئەتلىك ۋە مۇشتەرى سائادەتلىك ۋە شەھنە - شەۋكەتلىك، زىبە - زىننەتلىك، قەددى - قامەتلىك، بۇلبۇل سۆزلۈك، ئاھۇ كۆزلۈك، شېرىن سۆزلۈك، جاندىن ئەزىز بىۋاپا مەشۇق چارە سازىمغا ۋە مونىس دىلنەۋازىمغا ئىقرات كېيشى ۋە ھەرىكەت ئەندىشە نىكۇ خىيال ۋاقتىدا ئەپئالى ئاننە يىراق يەرلەردىن ۋە يېقىن كۆڭۈللەر بىلەن كۆرۈشكەلى ئارزۇلۇق بولغان، مۇڭداشقالى مۇڭلۇغ بولغان جىناب مەشۇق يارىم ئاندە يۇرۇپ، مەن غەمگۇزار ئاشىقلارى مۇندە يۇرۇپ جىنابى يارىمدىن ئايرىلىپ، يارى مەشۇقۇمنىڭ ئىچ ئاغرىقى ئوتى، پىراق دەردى ئىشتىياقلىرىدا كېچە - كۈندۈز خۇداغە يىغلاپ، مۇساپىر بولۇپ، ئىشق دەشتىدە ماكان تۇزگەن، ھىجرى شامالىدە سورۇلغان، ئىشق ئوتىدا قورۇلغان، ئىشق ئوتىغا مۇپتىلا بولغان جىنابلارىغە ئوخشە زىباھ - نازىنىنى بىر كۆرۇپ يەنە بىر كۆرمەككە ئارزۇ - ئۈمىدتە بولغان، ھىجرى ئوتىدە مۇبتىلا بولغان، كىمىنە ئاجىز غەمگۇزار پېقىر ئاشىق مەھبۇبلارىدىن سېغىنىپ، كۆپتىن كۆپ، تۈمەن - تۈمەن قۇللۇق ۋە چىمەن - چىمەن سىرىنگۇللۇك بەندەكى دۇئايى سالامھەدىيىيە ۋە تەسلىمات بىلەن نىھايە ئاراسىدىن سوگرە ۋەزھى ۋەلاھ ئولغايىكىم جىناب مەشۇق يارى دىلناۋازىمدىن.

— ئايرىلغانىم ئاڭا ئوخشايدۇركى، بېلىق دەريادىن ئايرىلغاندەك، كېيىك تاغدىن ئايرىلغاندەك، بۇلبۇل قىزىلگۇلدىن ئايرىلغاندەك، گۇل غۇنچەسىدىن ئايرىلغاندەك، پادىشاھ تەختىدىن ئايرىلغاندەك، گۆھەر خەزىنەدىن ئايرىلغاندەك، لەيلى مەجنۇندىن ئايرىلغاندەك، پەرھات شېرىندىن ئايرىلغاندەك، يۇسۇپ زۇلەيخادىن ئايرىلغاندەك، تاھىر پادىشاھ زۆھرەخاندىن ئايرىلغاندەك، ۋامۇق ئوزرادىن ئايرىلغاندەك، ئاشىق مەشۇقتىن ئايرىلغاندەك، كىچىك نارەسىدە بالا ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلغاندەك، قوي قوزاسىدىن ئايرىلغاندەك، توخو چۆجىسىدىن ئايرىلغاندەك،

تۆگە تايلىقىدىن ئايرىلغاندەك، مەن بى ئىلانجى ئاجىز مەشۇق مەھبۇبلارى جىناب مەشۇقۇم يارى دىلناۋازىمدىن ئايرىلىپ، ھىجرى ئوتىنىڭغا لىب مۇپتىلا لىقىدىن ئەقلىمي ھوشۇمدىن كېتىپ، مەجنۇن سۈپەت بولۇپ، تۆت - بەش كۈندەمۇ بىر قوۋۇز تېنىلبۇل قىلماي، ئىشىق ئوتىنىڭ مۇپتىلا لىقىدىن دورا يېگەن بىلىق سۈپەتلىك مەستى - مۇستەغراق بولۇپ، كېچە ئۇخلىماي ئاسمانغا قاراپ، يۇلتۇز ساناپ، كۈندۈزى بىئارام بولۇپ، باغرىمنى ھۆل يەرگە يېقىپ يېتىپ ، ھىجرى ئوتىنىڭ غالىبلىقىدىن خۇداغا ئاھ تۇرۇپ، كېچە - كۈندۈز خۇداغا يىغلاپ، كۆزۈمدىن ئاققان ياشىمدا سىياھ ئېزىپ، كىرپىك قەلەم بىلەن خەتنامە يېزىپ، ئىچىمدىكى دەردى ئەھۋالىمنى قەغەز يۈزىگە بىر - بىر مۇھەببەتلارى بار - يوق ئىكەنلىرىنى بىلمەي بىر مۇنچە دەقىقە مەكتۇپ نالايىق مۇھەببەتنامە قىلىندى. جىناب مەشۇقلارى دىلناۋازىمدىن ئايرىلغانىمنىڭ بۇيانى يېمەگىمگە ۋە ئىچمەكىم زەھەر ئالۇدە ئەلەم بولۇپ، كېچە بولسا ئۇيقۇ يوق، كۈندۈز بىئارام بولۇپ، جىناب يارى مەشۇقۇمنىڭ پىكرى يادىلىرىدە ئاللا تائالاغە زارە ئەيلەپ، جىمالى جاھان ئارايىلارىغە مۇشەررەپ بولۇرمەنمىكىن دەپ سۈبھى شام ۋە بەلكى ئەلەد داۋام تەلەپلىرىگە مەشغۇل بولۇپ تۇردۇم. جىناب مەشۇقۇممۇ ئاجىز مەھبۇبلارنى چىن كۆڭۈللارىدىن خارامۇش قىلماي ئىلتىپات قىلىپ ، ياد قىلىپ تۇرۇشلىرىدىن ئۈمىد قىلىمەن دەپ شۇبۇ تەقلىدتە مۇھەببەتنامە ئېرسال قىلىندى، ئەسسالام ئەلەيكۇم.

مەن مەھبۇبلارى جىنابلارىدىن ئايرىلىپ،
مەشۇقۇم كېتىپ قالىپ سۇندى قاناتىم قايرىلىپ،
مەن يىغلىماي كىم يىغلاسۇن،
مەشۇق يارىمدىن ئايرىلىپ.

ئاھ، نەقىلاي، مەندە ئىختىيار يوق ئىكەن، ئەگەر مەندە ئىختىيار بولسا ئىدى، ئالتۇندىن ساراي سېلىپ، لەھلە-مارجان، جوۋاھىر ئاتلىرىدە كۆز قويۇپ ھەممىشە ئۇل ساراي ئىچىدە جىناب مەشۇق يارى دىلنەۋازىم بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ تولۇن ئايدەك مۇبارەك جامالى بەركامالىغە قاراپ شېرىن شېكەرلەبلەرىنى سۆيۈپ ئولتۇرساق ياخشى بولار ئەردى.

بىۋاپا كەج راپتار ھاۋادىساتى ئالەمنىڭ ئىشى ئانداق ئەمەسكەن، جىنابمەشۇق دىلناۋازىم مۆمىن، ئاجىز، ئاشىق مەھبۇبلارىنى ئەلۋەتتە كۆڭۈل خاتىرلىرىدىن فارامۇش قىلمايسۇنلار، مەندەك بىر كىشى جىنابلارىغە ھەر ۋاقتىدە لازىم دەپجانۇدىلىم بىلەن سېغىنىپ مۇھەببەتنامە ئېرسال قىلىندى، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم.

پۈتۈلدى يۈز مۇھەببەت بىرلە نامە ئەگەر ئۆلسەك،
تىرىكلىك يادنامە نىگارىمغە دۇئايى بەنىدىلىكتۇر.
خىجالەتتىدىن تولا شەرمەندىلىكنۇر،
مۇھەببەتنامە قىلدىم ئاڭلاسۇن دەپ،
مېنىڭ كۆيگەنلىرىمنى چاغلاسۇن دەپ.
كىشىنىڭ يارى بولسا كۆپ يىراقتە،
كېچە - كۈندۈز كۆيەر ئوتى پىراقتە.
قېشىڭغا بارغىلى يوقتۇر باھانە،
مېنى كۆيدۈرمىگىل كۈندىن زىيادە.
مەن ھەم بارسام يارىم كۆرسەم يۈزۈڭنى،

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

جامالىڭ بىلەن قاندۇرسام كۆزۈمنى.
كىشى كۆرمەس بۇ ئالەمدە ماڭا ئوخشاش،
سېنىڭدەك نازىنىن يوقتۇر ساڭا ئوخشاش.
سەرۋى قامەت گۈلـرۇخ زىبـاھ نىگارىمغە دۇئا،
يار ھەرەم باغىدە پۈتكەن ئاھ يارىمغە دۇئا.
باغدا بۇلبۇللار مېنىڭ ھالىمنى كۆرۈپ زار يىغلاشۇر،
باغرى قاتتىق تاش يۈرەك جانۇ جاھا نىمـغە دۇئا.
سۆزلىسە شېكەرتىما دۇركۈلسە گۈللەر ئاچىلۇر
يۈزلەرى تاۋۇس يەڭلىغ گۈل ئۇزارىمغە دۇئا.
ھۆرى يەڭلىغ سۆزى تاتلىق مېھرىبانىمغە دۇئا،
چاچى سۇمبۇل، لەبلەرى ئىقتىدارىمغە دۇئا.
كۆز ئۈچى بىرلەن باقىپ جانىمغە ئوتلەرنى يېقىپ،
ھالىمە رەھمە ئەيلەمەس نامېھرىبانىمغە دۇئا.
تۇتىيا ئەيلەرگە يوق باسقـان ئىزىڭنىڭ تۇپراقى،
كۆكدىكى چولپان مۇسەللىك تالۇنى يارىمغە دۇئا.

سەن سېغىنمادىڭ مېنى
خوشمۇ سېغىندىم مەن سېنى.
نەقىلاي مەنزىل يىراق، بېرىپ كۆرەلمەدىم سېنى،
بىر ۋەلە ۋەيرانە قىلماقغە زەھرىڭ بار ئىكەن،
بىلگەنىم يوق مەشۇق ياردىم نەھاق ئۆلتۈردۈڭ مېنى.
ئەسلا مەن ئۆلدۈم دېمەسمەن بىر كۆرۈپ ئۆلسەم سېنى.
مۇنچە زۇلۇم ئەتمەك بىلەن ئاشىق بىچارىگە،
سەن ماڭا زۇلۇم ئەيلەسەڭ خۇداغا تاپشۇردۇم سېنى.
كىشى مەھبۇبىنى ھەر كۈندە مىڭ يات قىلماسمۇ،
پەرىشان خاتىرىمنى قايغۇدىن ئازات قىلماسمۇ؟
قىلۇرغا يادە نامە تاپىماس بىر تۆھپەگە لايىق،
سالامەت خاتىرى بىرلەن كۆڭۈلنى شات قىلماسمۇ؟
نامە يېزىپ ئىبەرگىلى كاغەز، سىياھ بولمىسە،
مەن بۇ يەردىن كاغەز ئىبەرسەم ئۆچكەن كۆڭۈلنى شات قىلماسمۇ؟
ساڭا كۆيمەك ماڭا ھەقدىن ئىرادە،
ساڭا كۆيدۈم قىزدىلگۈلدىن زىيادە.
قاشىڭغا بارغىلى باردۇر خىيالىم،
قىزدىلگۈلدەك چىرايلىق ئاھ ياردىم.
كېچە ـ كۈندۈز جۇدا بولماي قاشىڭدە،
ھەمىشە يىغلاپ ئولتۇرسام باشىڭدە.
ئەي بادى سابا قىيام يەتكۈر،
يارىمغە سالام دۇئا يەتكۈر.
ئاشىق بولۇپمەن قارا كۆزگە،
يامانلىق ئەيلەمەك بىزگە.
ئەي يارەنلەر بۇ ئالەمدە مەندەك ئاجىز بولۇرمۇ،
كۆپ يىغلاسام ياردىم ماڭا رەھىم قىلۇرمۇ؟
ئىشق ئوتىدا كۆيەرمەن،
ھەر كۈندە مىڭ ئۆلۈرمەن.
بېيىت باغلاپ سۆزلەيمەن،
ئەرز ئەھۋالىمنى ئىشتۇرمۇ؟
يارى يار دەپ يىغلادىم،
يۈرەك باغرىمنى داغلادىم.
بېيىت باغلاپ سۆزلەدىم،
ئەھۋالىمنى بىلگەيمۇ؟
فراقىڭدە تولا بولدۇم بىتاقەت،
ئىشق ئوتۇڭنى تارتتىم ماڭا قىيامەت.
ئەزىز جاننى خۇدا قىلسا سالامەت،
ئاخىر كۆرۈشەرمىز بىر كۈن ئەي ياردىم.
بۇ بېيىتنى مەن ئىبەردىم مېھرىبان ياردىم ساڭا
ئوقۇتۇپ ئىلكىڭگە ئال مەلۇم بولۇر ھالىم ساڭا،
ئەي قارا قاشلىق ياردىم جانىم پىدا بولسۇن ساڭا،

جانىدىن كەچكەن كىشى ئاشىنا بولسۇن ساڭا.
مەنغۇ جانىمدىن كېچىپ ئاشىنا بولدۇم ساڭا،
كۈن چىقىشتىن كۈن كىرىشكە ئاشىنا بولـ
دۇم ساڭا،
ياكىلىپ جانىمنى ئالغىل ياكۆڭۈل بەرگىل
ماڭا.
كېچە ـ كۈندۈز يىغلىماقتىن ئۆزگە ئىش
يوقتۇر ماڭا،
بۇ مېنىڭ يىغلىغانىمنى كىم بېرىپ
ئېيتۇر ساڭا.
ئاي بىلەن كۈننى قوشۇپ ئەلچى ئەۋەرتتىم
مەن ساڭا،
ئايمۇ ياندى، كۈنمۇ ياندى، ھېچ كېپىڭ
يوقمۇ ماڭا.
ئاشۇنداقمۇ يار بولۇرمۇ ۋەدىسى يالغان،
ئۈچ كۈندە كېلۇرمەن دەپ ئۈچ ئاي قالغان.
تېچۇك ئەيلەي بۇرادەرلەركى مەن ياردىمدىن
ئايرىلدىم،
بويى نەرگەس، لېۋى شېرىن قەلەم قاـ
شىمدىن ئايرىلدىم.
ئالدىراشلىقتا قۇرۇق خەت بىلەن يادئەتـ
تىم سېنى،
سەن ياردىم يادئەتمەدىڭ مەن ئاجىز بىچارىنى.
ئىستەدىم مەن تاپمادىم ئالەمدە سەندەك
يارىنى،
ئەي مەشۇقۇم يىغلاتماغىل مەن ئاجىز بىـ
چارىنى.

ياردىم بارسىلا تاغى تىزلارغا،
سالام دېگىل بىزنىڭ يارلەرگە.
ئامان بارساڭ تاغۇ ـ ئېتىزلارغە،
سالام دېگىل بىزنىڭ ئەللەرگە.
ئاھۇكۆزلۈك ياردىم قاشىن ساقال تاراسۇن،
ئۆتكەن ـ كەچكەنلەردىن بىزنى سوراسۇن.
ئاخىر بىر كۈن بارۇرمىز ئاي، يىل قاراسۇن.
سالام دېگىل بىزنىڭ يارلەرغە.
مەن ياردىڭىز ئەجەب بولدۇم ئارماندە،
يۇرتلاردىن چىقالماي قالدىم دەرماندە.
ئامان بولسۇن ياردىم ئۇندە، بىز مۇندە،
سالام دېگىل زىنھار ئۇ شۇل يارىمغە.
مەن مۇندە غېرىب بولدۇم داغى ھەسرەتتە،
ياردىم ئويىنار ئۇندە ئەيشىن ـ ئىشرەتتە.
ئەجەب بەختى قارا بولدۇم ئاھۇنادامەتتە،
بىادە شامال ئەرزىمنى ئالغىل يارىمغە
ئەلبەتتە.

سالام دېگىل ئويناپ يۈرگەن يارىمغە،
يىغلاي ـ يىغلاي كۆز ياشلىرىم ھۆل بولۇپ،
مەن نىلايىن قىسمەتلىرىم شۇل بولۇپ،
ھەر بىر كۈنۈم ئايدۇر ياردىم يىل بولۇپ.
ھىجرى ئوتى بۇ جانىمغە يوپۇشتى،
خازان بولماسۇن باغى گۈلزاردىم.
تىنىمدە قالمادى زەررە مەجالىم،
كۆرمىگۈنچە يوقتۇر سەبرى قارارىم.
مەن بىلمەدىم نېچۈك بالا يېتىشتى،
پىراقىدا خازان بولماي بار ئۆلدۇم.
كېچە ـ كۈندۈز ياردىم ئۈچۈن ئاھ ئۇردۇم،
جامالىنى بىر كۆرمەككە زار بولدۇم.
داغى ھەسرەت بۇ جانىمغا يوپۇشتى،
شۇل ياردىمدىن ئايرىلىپ قالغۇنچە ئۆلگەن
ياخشىراق،
ئۇشبۇ دۇنيادىن كېچىپ يىگانە بولغان
ياخشىراق،
بۇ تېرىلگەندىن ماڭا ئەلبەتتە ئۆلگەن
ياخشىراق.

سەن ئاندە قىلۇرمۇسەن ياد،
مەن مۇندە چېكەرمەن ئاھۇ پەرياد.
كېچە ياتىپ بۇ مۆھلەتنى قىلدىم،
ئەرزىمنى ئېيتىپ بۇ خەتنى قىلدىم.
مېنى كۆيدۈرمىگىل بۇندىن زىيادە،
مەن قانداغ قىلاي تەقدىر ئىرادە.
ئالتۇن باشلارىغە،
قەلەم قاشلارىغە.
گۆھەر كۆزلەرىگە،
كۈمۈش چىشلەرىگە،
ئىنشائاللاتائالا رەببىل ئالەمىن.

نەشىرگە تەييارلىغۇچىلار: ئابدۇلئەھەد ئالىم ھېكىم مەتسېيىت

باتۇر ئەلى ۋە يۇلتۇز پەرى

(چۆچەك)

بار ئىكەنۇ - يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ-توق ئىكەن، قەدىمكى زاماندا بىر ئاۋات ماكان بولغانىكەن، ئۇنىڭغا ياشىر ئەلى شاھلىق قىلىدىكەن. ئۇ يۇرتنى ئادالەت بىلەن سورىغاچقا ئەل ئاۋات، خەلقى باياشات ياشايدىكەن. ياشىر ئەلىنىڭ باتۇر ئەلى ئىسىملىك بىر ئوغلى بولغانىكەن. بۇ ئوغۇل ئەقىللىق، ئىرادىلىك ۋە باتۇر بولۇپ ئۆسۈپتۇ. ئۇنىڭ يەنە قىرىق يىگىتى بولۇپ ئۆزى بىلەن بىرگە دائىم شىكارغا چىقىدىكەن. جەڭ ماھارىتىنى ئىگىلەيدىكەن. ياشىر ئەلى ئوغلى باتۇر ئەلىنىڭ ئون ئالتە ياشلارغا كىرىپ قىران يىگىت بولغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنى ئۆيلەپ قويۇش نىيىتىگە كەپتۇ - دە، ئوردا مەسلىھەتچىلىرىنى چاقىرىپ، پىكرىنى ئېيتىپتۇ. مەسلىھەتچىلەر، ۋەزىر - ۋۇزۇرالار كاتتا بايلارنىڭ بىر قانچە قىزلىرىنى شاھقا كېلىنلىككە كۆرسىتىشىپتۇ. ئاخىرىدا يۇرت بويىچە بايلىقتا غېنى دەرىجىگە، ئۆلىمالىقتا ۋەلىدىن دەرىجىگە يەتكەن مىر ئەلى دېگەن سودىگەرنىڭ گۈلچېھرە ئىسىملىك قىزىنى مۇۋاپىق كۆرۈشۈپتۇ ۋە دەرھال مىر ئەلىنىڭ ئۆيىگە ئەلچىلەر ئەۋەتىلىپتۇ. بۇ ئىلتىپاتتىن مىر ئەلى قۇللۇق بىلدۈرۈپ، توي تەييارلىقى باشلىنىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە باتۇر ئەلى قىرىق يىگىتى بىلەن شىكاردىن قايتىپ گۈلچېھرەنى كۆرۈپ يانماقچى بوپتۇ، ئۇ مىر ئەلىنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشىپتۇ. كېيىن قىرىق يىگىتى بىلەن گۈلچېھرە تۇرىدىغان ھوجرىغا كىرىپتۇ.

ئۇ مېھمانخانا ھوجرىسىدىن ئوڭ پۇتىنى ئېلىشىغا مېھمانخانىدا قىرىق كېنىزەكنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغان گۈلچېھرە ئورنىدىن تۇرۇپ قاپىقىنى تۈرۈپ باتۇر ئەلىنىڭ ئالدىغا كېلىپتۇ ۋە ماڭا سەندەك گۆدەكلەر كېرەك ئەمەس، ئۆز لايىقىڭنى تاپ، - دەپ ئاھانەت قىپتۇ. باتۇر ئەلى ئالدىدا قىرىق كېنىزەك قىز، كەينىدە قىرىق يىگىتىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قېلىپ كۆزى قاراڭغۇلىشىپتۇ، يا ئالدىغا ماڭالماي، يا كەينىگە يانالماي بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. يىگىتلەر ئۇنى كۆتۈرۈپ ھوجرىسىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئەھۋالنى شاھقا مەلۇم قىپتۇ. ياشىر ئەلى باتۇر ئەلىنى ئالدىغا چاقىرىپتۇ. باتۇر ئەلى ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كىرگەن پېتى ئۇنىڭ پۇتىغا يىقىلىپ زار - زار يىغلاپتۇ ۋە:

— ئەزىز ئاتا، ماڭا رۇخسەت قىلىڭ، ئۆز لايىقىمنى تاپمىغىچە بۇ يۇرتتا تۇرماسمەن؛

دەپ يېغلاپ ئاتىسىنىڭ پۇتىنى سۆيۈپتۇ.

ياشىر ئەلى ئوغلىنى يۆلەپ ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپتۇ. ئاق يول تىلەپ، يول تەييارلىقىنى قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. ئۈچ كۈندىن كېيىن ئۇنى پۈتۈن يۇرت خەلقى يولغا چىقىپ ئۇزۇتۇپ قويۇپتۇ.

ياشىر ئەلى باتۇر ئەلى بىلەن خوشلىشىدىغان چاغدا:

— ئوغلۇم ئەر قانىتى ئات دېگەن تەمسىل بار. دانا بۇ ئاتام ناسىر ئەلىدىن قالغان دۇلدۇلنىڭ بالىسى. بۇ يۇرت ئاشار دۇلدۇلنى مىنىپ ئۆز بەختىڭنى ئىزلەپ تاپ. يوللار ئۇزۇن، مەنزىل يىراق، ئىرادە بولسىلا بەختلىك كۈنلەر يېقىنلاپ كېلىدۇ. ئاتا - ئاناڭنى، تۇغۇلغان ئېلىڭنى ئۇنۇتما، ئامىن ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ دۇئا قىلىپ يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

باتۇر ئەلى ئاتىسى بىلەن خوشلىشىپ دۇلدۇلغا قامچا ئۇرۇپ يولغا چىقىپتۇ، يۇرت ئارقىدا قاپتۇ، چۆللەر باشلىنىپ يەر-جاھان ئوتتەك قىزىپ كېتىپتۇ، ئۇسسۇزلۇق تەشنالىقى باتۇرنىڭ ئىرادىسىنى يېڭەلمەپتۇ. چېكى كۆرۈنمەيدىغان سايدا ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقانىكەن، بىردىنلا ئۇنىڭ كۆزىگە بىر ئاق ئۆي كۆرۈنۈپتۇ. باتۇر ئەلى. «ئاھ ... بۇ سايدا نېمە قىلىدىغان ئاق ئۆيدۇ بۇ؟...» دەپ ئويلاپ ئات چاپتۇرۇپ يېقىنلاپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا ئىنتايىن چوڭ ئاق سېپىل دەرۋازىسى ئوچۇق تۇرغان. باتۇر ئات بىلەن دەرۋازىدىن كىرىپتۇ. ئوتتۇرىسى تۈپتۈز كەتكەن مەيدان ئەتراپى بىر قانچە ھوجرا، دەرۋازا ئۇدۇلىدا چوڭ بىر ئۆي بولۇپ، ئىشىكى ئوچۇق تۇرغۇدەك. شۇ ئەسنادا ئاسماندىن بىر كۆك كەپتەر ئۇچۇپ كېلىپ مەيدان ئوتتۇرىسىدا تۇرغان باتۇرنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ بىر يومۇلىنىپلا ئاجايىپ گۈزەل بىر قىزغا ئايلىنىپتۇ. باتۇر بۇ قىزنى كۆرۈپلا ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپتۇ ۋە سۆز تاشلاپتۇ:

— ئەي گۈزەل! مەن بولسام يىراق ئەلنىڭ پادىشاھى ياشىر ئەلىنىڭ ئوغلى بولىمەن. خالىساڭ ئىككىمىز بىرگە بىزنىڭ يۇرتقا بارساق قانداق؟ - دەپتۇ. پەرى قىز سۆز قىلماپتۇ ۋە دەرۋازا ئۇدۇلىدىكى ئىشىكى ئوچۇق تۇرغان ئۆيگە قاراپ مېڭىپتۇ. باتۇر ئۇنى يوقىتىپ قويمىسام بولاتتى دېگەندەك دۇلدۇلنى بىر باستۇرۇپ، ئىككى باستۇرۇپ ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا ئۆي ئىچىدە پۈتۈن بەدىنىنى قاپقارا تۈك باسقان بىر تۆمۈرچى ھەدەپ تۆمۈرنى بىسازغانلاۋاتقۇدەك، پەرى قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېگىلىپ سالام بېرىپتۇ. لېكىن، تۆمۈرچى پەرۋاسىز ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇپتۇ. پەرى قىز تەكچىدە تۇرغان چىلىمنى ئېلىپ تاماكا سېلىپتۇ ۋە تۆمۈرچىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. لېكىن تۆمۈرچى يەنىلا قاپىقىنى ئاچماي بىپەرۋا تۇرغۇدەك. باتۇر بۇ ئىشلارنى كۆرگەندىن كېيىن چىداپ تۇرالماي يەنىلا سۆز تاشلاپتۇ:

— ئەي گۈزەل قىز، مەن بولسام، يىراق يۇرت پادىشاھى ياشىر ئەلىنىڭ ئوغلى باتۇر ئەلى بولىمەن. مەن بىلەن بىرگە بىزنىڭ يۇرتقا بارساڭ قانداق؟ قىز يەنىلا سۆز قىلماپتۇ ۋە چىلىمنى تۆمۈرچىگە ئەكىلىپ بەرگەندىن كېيىن ئارقىسىغا يېنىپ مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپتۇ.

باتۇر ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تاپ بېسىپ كېلىپتۇ ۋە يەنە سۆز تاشلاپ:

— ئەي گۈزەل قىز، بۇنداق چۆلدە يۈرگىچە مېنىڭ گۈزەل ماكانىمغا بىرگە بارساڭ قانداق؟ دەپ تەلمۈرۈپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قىز باتۇرغا يەر ئاستىدىن بېقىپ:

— ئەي باتۇر ئەلى، سېنىڭ ئەھۋالىڭ ماڭا بەش قولدەك ئايان. سەن يەنە ئالتە يىلدىن كېيىن ئۆلىسەن. شۇڭا ئۆز بېشىمغا بالا تېرىپ تۇل بولۇشنى خالىمايمەن. ئەجىلىڭ توشقۇچە ئۆز يولۇڭغا ماڭ

دەپتۇ ـ دە، بىر يۇمۇلىنىپ كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. باتۇر ئەلى ئۇنى كۆزدىن يوقىتىپ قويمىسام بولاتتى دېگەندەك كۆك ئاسماندىن كۆز ئۈزمەي تۇرۇپتۇ ۋە كۆك كەپتەر ئۇپۇق سىزىقىدىن غايىب بولغاندىن كېيىنلا مەن سېنى قەيەردىلا بولمىسۇن تاپىمەن دەپ يولغا چىقىپتۇ، ساي تۈگىسە چۆل باشلىنىپتۇ، چۆل تۈگىسە يەنە ساي باشلىنىپتۇ، دەشتى باياۋان تۈگىمەپتۇ.

ئەنە شۇنداق يۈرۈۋاتسا تۇيۇقسىز كەتكەن بىر سايدا ئۇنىڭ كۆزىگە بىر كۆك ئۆي كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ كۆك ئۆيگە يېقىنلاپ بېرىپتۇ قارىغۇدەك بولسا كەگرى كەتكەن كۆك سېپىل ئىكەن ھەم ئۇنىڭ دەرۋازىسى تاقاقلىق تۇرغۇدەك، ئۇسسۇزلۇققا چاك قاپ كەتكەن باتۇر دەرۋازىنى قېقىپتۇ. ئاز ۋاقىتتىن كېيىن دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكى ئېچىلىپ، كېلىشكەن بىر قىز چىقىپ دۇلدۇل ئۈستىدە تۇرغان باتۇرغا سالام بېرىپتۇ. باتۇر ئۇنىڭغا: چاڭقىغان يىگىتكە بىر يۇتۇم سۇيۇق بارمۇ؟ ـ دەپتۇ.

قىز يەنە تەزىم قىپتۇ ۋە «خېنىمدىن سوراي» دەپ قايتىپ كىرىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي چوڭ دەرۋازا ئېچىلىپ تۆت گۈزەل قىزنىڭ ھەمراھلىقىدا ئاجايىپ ياسانغان بىر قىز دەرۋازىدىن چىقىپ باتۇرنىڭ ئالدىغا كېلىپتۇ، باتۇر دەرھال ئاتتىن چۈشۈپ ئۇنىڭغا سالام بېرىپتۇ، قىز باتۇرنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپتۇ.

قىزلار ئۈزۈلمەي يەل ـ يېمىش، قەنت گېزەك، مەززىلىك تاماقلارنى توشۇپ باتۇرنى مېھمان قىلىپتۇ. قىز قىزىق پاراڭلىرى بىلەن باتۇرنى رازى قىلىپتۇ. شۇ ئارىلىقتا بۇ قىز ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ چۆللەردە ياشىغۇچى نۇر ئەشرەپنىڭ سىڭلىسى گۈلجامالخان ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ كۆڭۈل بەرگەن يىگىتى بىر قېتىملىق جەڭدە ھالاك بولغانلىقىنى، ھازىر بۇ چۆلدىكى كۆك سېپىلدە ياشاۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ. باتۇر ئۆزىنىڭ يىراق ئەلنىڭ پادىشاھى ياشىر ئەلىنىڭ ئوغلى باتۇر ئەلى ئىكەنلىكىنى، ھەر ئەلنىڭ قىزى گۈلچېھرەدىن خاپا بولۇپ ئاتىسىنىڭ رازىلىقى بىلەن يولغا چىققانلىقىنى، يولدا ئاق ئۆيگە يولۇقۇپ، ئۇ يەردە ئاجايىپ گۈزەل بىر پەرىنى يولۇقتۇرغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ ئۇنىڭ ئىشتىياقىدا ئىزلەپ ماڭغانلىقىنى بايان قىلىپتۇ. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان گۈلجامال ئۆزى بىلگەنلىرىنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇ يولۇقتۇرغان پەرىنىڭ يەتتە تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى دىۋىلەر پادىشاھىنىڭ قىزى يۇلتۇز پەرى ئىكەنلىكىنى، ئۇ كۆرگەن قارا تۆمۈرچى قارا دىۋە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپتۇ. ۋە ئۇنىڭ ۋىسالىغا يېتەك مۈشكۈل قىيامەت، شۇڭا يۇلتۇز پەرىنى كۆڭلىدىن چىقىرىپ ئۇنىڭ ئورنىغا شام شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزى قۇندۇزنى ئەمرىگە ئېلىش، ئۇنىڭ يولىدا بارلىقىنى پىدا قىلىش لازىملىقى ھەققىدە مەسلىھەت بېرىپتۇ. بۇ مەسلىھەتتىن كېيىن باتۇر ئەلىنىڭ كۆڭلى قۇندۇزنىڭ ئىشتىياقى بىلەن تولۇپتۇ، قۇندۇزغا يېتىشنىڭ يولىنى سوراپتۇ.

گۈلجامال دوستانە مەسلىھەت بېرىپ دەپتۇ:

ـ ھازىر شام شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزى قۇندۇزنىڭ ئەقىل ـ پاراسەت ۋە گۈزەللىكتىكى داڭقى پۈتۈن دۇنياغا تارالدى. ئۇنى ئېلىشقا نۇرغۇن ئەللەرنىڭ شاھزادىلىرى ئەلچى ئەۋەتتى. بۇ ئەل-

چىلەرگە جاۋاپ بېرىش شام شەھەر پادى-
شاھىغا قىيىن چۈشكەچكە «كىمدە كىم
باغدات بىلەن شام شەھەر ئارىسىدىكى
ئات بەيگىسىگە قاتنىشىپ بەيگىدە ئۇتۇپ
چىقسا شۇنىڭغا قۇندۇز قىزىمنى ياتلىق
قىلىمەن» دەپ ئېلان چىقىرىپتۇ. مۇشۇ ئې-
لانغا ئاساسەن ھەر قايسى ئەللەرنىڭ
شاھزادىلىرى باغداتقا قاراپ يولغا
چىقتى. شۇ قاتاردا مېنىڭ ئاكام نۇرئەش-
رەپمۇ بەيگىگە قاتنىشىش ئۈچۈن كەتتى.
ئۇ بەيگىدە چوقۇم ئۈزۈپ چىقىدۇ، ئۇ بەك-
مۇ مەرت يىگىت، شۇڭا سەن ئۇنىڭ بىلەن
دوست بولساڭ، ئۇ بەيگىنىڭ ئۇتۇقىنى
ساڭا بېرىدۇ. ئۇ پاكار ئەرەب دۇلدۇلىغا
مىنگەن، بېشىغا كۆك سەللە ئورىۋالغان.
ئېسىڭدە بولسۇن، دوستلۇق ئۈچۈن مېنى
شېپى كەلتۈرگىن. باتۇر ئەلى بۇ بىر كې-
چىنى گۈلجامالنىڭ يېنىدا قىزغىن سۆھ-
بەتلەر بىلەن ئۆتكۈزۈپ، تاڭ سەھەردە
يولغا چىقىپتۇ. گۈلجامال ئۇنى خېلى ئۇ-
زاق يەرگىچە ئۇزىتىپ بېرىپتۇ.
ئايرىلىش ئالدىدا باتۇر ئەلىگە ئاق
يول تىلەپ قايتىپتۇ. باتۇر ئەلى يەنە
سايلارنى كېزىپ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ-
تۇ. چەكسىز كەتكەن بۇ چۆلدە ئۇنىڭ
كۆزىگە كىچىككىنە بىر قارا نەرسە كۆرۈ-
نۈپتۇ. ئۇ دۇلدۇلنى تېزلىتىپ ئۇنىڭغا
يېقىنلاپ كېلىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا ئۇ-
رۇق جەدە بايتالغا مىنىۋالغان، بېشىدا
ئۇزۇن كۇلا، ئۇستىدە مىڭبىر قۇراقتا
تىكىلگەن جەندە، قولىدا سەكسەن بىر
كۆزلۈك سۇلتا تۇتۇپ ئالغان بىر دىۋانە
ھەدەپ بايتالنى چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقۇدەك.
باتۇر ئەلى ھەر ھالدا بىر ھەمراھقا يو-
لۇقتۇم، يولدا زېرىكمەي ماڭىدىغان بول-
دۇم دەپ ئۇنىڭغا قاتارلىشىپتۇ ۋە ئەسسا-
لامۇئەلەيكۇم دەپ سالام بېرىپتۇ. بىر-
دىنلا ئۇنىڭ كۆزى دىۋانىنىڭ چىرايىغا
چۈشۈپتۇ. ئۇ شۇنى كۆرۈپتۇكى، ئاغزىدا
بىر دانىمۇ چىشى يوق، ئېڭىكىدە بىر تال
تۈكمۇ يوق، كۆزىدە تىرىكلىكتىن دې-
رەكمۇ يوق، بىر كوسا ئىكەن. باتۇر بۇ
كوسا دىۋانىدىن بىر ئاز چۆچۈپتۇ ۋە
يول مېڭىشقا ھەمراھ كېرەك دەپ مېڭىۋې-
رىپتۇ. باتۇر ئۆزىنىڭ يىراق ئەلنىڭ
پادىشاھى ياشىر ئەلنىڭ ئوغلى ئىكەن-
لىكىنى، گۈلچېھرەدىن خاپا بولۇپ يولغا
چىققانلىقىنى، يولدا ئاق ئۆيدە يۇلتۇز
پەرىنى قاچۇرۇۋەتكەنلىكىنى، ھازىر شام
شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزى قۇندۇزنى ئې-
لىش مەقسىتىدە باغداتتىكى ئات بەيگى-
سىگە قاتنىشىش ئۈچۈن كېتىۋاتقانلىقىنى
ئېيتىپ بېرىپتۇ. لېكىن كوسا دىۋانە ھېچ-
بىر زۇۋان سۈرمەپتۇ ۋە پات - پات با-
تۇرنىڭ گۈزەل ھۆسنىگە قاراپ قويۇپتۇ.
بۇلار ئۈچ كۈن بىرگە يول ماڭغاندىن كې-
يىن بىر كۈنى سەھەردە قاتارلىشىپ كې-
تىۋېتىپ كوسا دىۋانە باتۇر ئەلىنى ئۆل-
تۈرمەك بولۇپ ئۇنىڭغا قول سالپتۇ. كوسا
دىۋانىنىڭ يامان غەرىزىنى سەزگەن با-
تۇر ئۇنىڭغا خەنجەر سېلىپ ئۆلتۈرۈپ،
جەسىتىنى قۇمغا كۆمۈپتۇ. دىۋانىنىڭ كى-
يىملىرىنى ئۇستىگە كىيىپتۇ، بايتالنى
يېتىلەپ دىۋانە قىياپىتىدە باغدات قاي-
دا سەن دەپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

ساي ئاخىرلىشىپ كۆكلەم باشلىنىپتۇ.
باتۇر خۇشاللىنىپتۇ ۋە باغداتقا يېقىن-
لىشىپتىمەن دەپ دۇلدۇلنى ئاستا قەدەم
ئالدۇرۇپ، بىر تار چىغىر يول بىلەن باغ-
دات شەھىرىگە مېڭىپتۇ. ئىككى تەرەپ
پۇتۇنلەي چاتقاللىق بولۇپ پەقەت بىرلا
چىغىر يول بار ئىكەن. ئۇ كېتىۋېتىپ

غەلىتە بىر ئاۋازنى ئاڭلاپ چۆچۈپتۇ ۋە ئېتىنى توختىتىپتۇ. ئۇنىڭ قۇلىقىغا نۇرغۇنلىغان چىمۈدىلەرنىڭ غوڭۇلدىغان ئاۋازى كىرىپتۇ. نېمە ئىش بولدىكىنە دەپ ئالغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ قارىغۇدەك بولسا، ئالدى تەرەپتىن بوينىغىچە قوماق باسقان بىر تاز مەن ئات تاپماي قويمايمەن، مەن ئات تاپماي قويمايمەن دەپ بېشىغا ئۇرۇپ كېلىۋاتقۇدەك. بېشىغا ھەر بىرنى ئۇرغاندا مىڭلىغان چىۋىن «ۋاژ» قىلىپ ئۇركۈيدىكەن. قولىنى تارتسا مىڭلىغان چىۋىن «ۋىژ» قىلىپ قونىدىكەن. ئۇ تازمۇ جىلە بولغان ھالدا ھېچ نەرسىگە قارىماي كېلىۋاتقۇدەك. باتۇر «مەن ئات ئۈستىدە بولغاندىن كېيىن ئۇ يولنىڭ سىرتىغا چىقىپ يول بوشىتىپ بېرەر» دەپ ئاستا مېڭىپتۇ. لېكىن ئۇ تاز ئۇدۇللا كېلىۋېرىپتۇ. ئىلاجىسىز قالغان باتۇر يولنىڭ سىرتىغا چىقىپ يول بوشىتىپ بېرىشكە مەجبۇر بوپتۇ. بۇ تازمۇ ھېچ نەرسە كۆرمىگەندەك باتۇر ئەلنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. باتۇر بىردىنلا ئويلىنىپ قاپتۇ ۋە باغداتقا كىرىشتە بىرىنچى يولۇققان كىشىم مۇشۇ، گەپ سورىماي ئۆتۈپ كېتىشىم ياخشى ئەمەس. گەپ سوراپ ماڭاي دەپ ئويلاپ، دۇلدۇلنىڭ بېشىنى تارتىپ توختىتىپ ئارقىسىغا قاراپ:

— ھەي تاز، سېنىڭ ئىسمىڭنى بۇ شەھەردە نېمە دەپ ئاتايدۇ؟ — دەپتۇ. تاز كەينىگىمۇ قارىماستىن:

— ھەي قەلەندەر، مېنىڭ ئىسمىمنى سوراپ نېمە قىلاتتىڭ؟ بىلگۈڭ كەلسە ئېيتىپ بېرەي. ئىسمىمنى بۇ شەھەرلىكلەر چاتاقچى تاز دەيدۇ، — دەپ قارىماي مېڭىۋېرىپتۇ. بۇ تازنىڭ ئىسمىنى چاتاقچى تاز دېگىنىگە قارىغاندا قولىدىن ئىش كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن دوست بولسام قانداق دەپ ئويلاپتۇ باتۇر.

— توختا! سەن ئات تاپماي قويمايمەن دەيسەن. ئات ساڭا نېمىگە كېرەك بولۇپ قالدى، — سوراپتۇ باتۇر.

— ھەي دىۋانە، سەن ئالەمدىن بىخەۋەر ئوخشايسەن. ھازىر شام شەھەر پادىشاھىنىڭ گۈزىلى — قۇندۇزنى ئېلىش ئۈچۈن باغداتتا ئات بەيگىسى ئۆيۈشتۇرۇلماقچى. مەنمۇ ئەرلىك غۇرۇرۇم بىلەن بۇ بەيگىگە قاتناشماقچى، — دەپتۇ.

باتۇر ئۇنىڭغا:

— كەل، بۇ باياتالغا مىنىۋال، دېگەنىكەن تاز چاققانلىق بىلەن باياتال ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ. بۇلار خۇشخۇي ھالدا باغداتقا قاراپ ئات چاپتۇرۇپتۇ. باغداتقا كىرىپ كارۋان سارىيىغا ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، چاتاقچى تاز، باتۇرنى ھەيدەپ بەيگىچىلەرنى تىزىملايدىغان مىرزا ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ ۋە مىرزىغا قاراپ:

— ھەي مىرزا، بىرىنچى قاتارغا چاتاقچى تاز، ئىككىنچى قاتارغا دىۋانە دەپ ياز، — دەپتۇ. مىرزا بۇلارنى كۆرۈپ يىرگىنىپتۇ ۋە: مىرزىخانىدىن چىقىش! شاھ قىزى قۇندۇزنى سەندەك تاز، دىۋانىلەرگە بەرمەيدۇ، ئۇنى شاھزادىلەر ئالىدۇ، دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان چاتاقچى تاز غەزەپلىنىپتۇ ۋە بىر مۇش بىلەن مىرزىنى يىقىتىپتۇ. بۇ خەۋەر باغدات خەلىپىسىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. خەلىپە جاللاتلارنى بۇيرۇپ چاتاقچى تاز بىلەن باتۇرنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىپتۇ ۋە سوراق قىلىپتۇ. چاتاقچى تاز خەلىپە ئالدىدا تىزلىنىپ تۇرۇپ:

— ئەي خەلىپە، سىلىنىڭ ئادىل شاھ-

لىقلىرىدا چىقارغان پەرماندا «كىمدەكىم
بولمىسۇن ئات بەيگىسىدە بىرىنچىلىكنى
ئالغان كىشىگە شەھەر پادىشاھىنىڭ قىـ
زى قۇندۇزنى بېرىمىز» دەپ جاكارلانـ
غان، لېكىن مىرزا پەرمانغا خىلاپلىق قىـ
لىپ، بىزنى بەيگىگە تىزىملىماي قوغلىـ
دى، دەپ ئەرز قىلىپتۇ. خەلىپە بۇ تازـ
نىڭ ئەرزىنى مەقبۇل كۆرۈپ بوشىتىپتۇ.
تۈردىدىن چىققان چاتاقچى تاز باتۇرنى
ئەگەشتۈرۈپ مىرزىخانىغا يەنە كىرىپتۇۋە
يېڭى مىرزىغا:
— بىرىنچى قاتارغا چاتاقچى تاز،
ئىككىنچى قاتارغا دىۋانە دەپ ياز،
دەپتۇ. مىرزا سۆزسىز يېزىۋاپتۇ. كېـ
يىن ئۇنبەش كۈنگىچە ياخشى تەييارلىق
قىلىشنى، ئونبەش كۈندىن كېيىن بەيگە
باشلىنىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپ ئۇزىتىپ
قويۇپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ بۇلار پادىـ
شاھلىق ئات ئېغىلىغا كۆچۈپ كېلىپ، ئۆزـ
لىرى دەم ئالغاچ ئاتلىرىنى بېقىشقا
باشلاپتۇ. باتۇر ئەلى تۆت ياشار دۇلدۇلـ
نى باشتاقلاپ قويۇۋېتىپتۇ. دۇلدۇل
باشقىلارنىڭ ئوقۇرلىرىدىكى يەمـ
بوغۇزلارنى يەپ ياخشى سەمـ
رىۋاپتۇ. چاتاقچى تازنىڭ بايتىلى ئالـ
دىغا ئەكىلىپ بەرگەن يەمنىمۇ يېمەي
تۇرۇۋاپتۇ. شۇڭا چاتاقچى تاز ھەر قايـ
سى بەيگىچىلەرنىڭ تۇۋرىلىرىدىن يەمـ
بوغۇز ئوغرىلاپ چاتاق تېرىپ ئونبەش
كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئەتە بەيگە باشلىنىـ
دۇ دېگەن ئاخشىمى باتۇر چاتاقچى تازنى
چاقىرىپ:
— مېنىڭ ئۇيقۇم قاتتىقراق، سەھەرـ
دە سەن مېنى ئويغىتىۋال، — دەپتۇ ۋە
قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.
چاتاقچى تاز ئەتىسى سەھەردە ئويغىـ
نىپ قارىسا نۇرغۇن بەيگىچىلەر ئات چاپـ
تۇرۇپ يۈرۈپ كېتىپتۇ. ئۇ ئالدىراپ
بايتالنى توقۇپ مىنىپتۇ ۋە بىردىنلا
باتۇر ئېسىگە كېلىپ بايتال ئۈستىدىن
چۈشمەيلا:
— ھەي قەلەندەر، تۇر، ھەي قەلەندەر
تۇر! — دەپ چاقىرىشقا باشلاپتۇ. لېكىن
باتۇر ئويغانماپتۇ. تاز ئاچچىقلاپ كېتىپ
قاپتۇ. ھەممە بەيگىچىلەر كېتىپ بولغانـ
دىن كېيىن دۇلدۇل كىشنەشكە باشلاپتۇ،
لېكىن باتۇرنى ئويغىتالماپتۇ. ئاخىرى
دۇلدۇل باتۇرنىڭ بەلبېغىدىن چىشلەپ
تارتىپتۇ. شۇ ۋاقىتتا باتۇر چۆچۈپ ئويـ
غىنىپتۇ. ئۇ چاتاقچى تازدىن ئاغرىنغان
ھالدا دۇلدۇلغا مىنىپ يولغا راۋان بوپـ
تۇ. ئون كۈن يول يۈرۈپ ئەڭ ئاخىرقى
بەيگىچىلەرنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپتۇ، يەنە
توختىماي چېپىپ ئونبەش كۈن بولدى
دېگەندە چاتاقچى تازنىڭ ئارقىسىدىن
يېتىپتۇ ۋە:
— ھەي تاز، دوستلۇقنى بىلمەيدىكەنـ
سەن، مېنى ئويغىتىۋالساڭ بولماسمىدى،
دەپتۇ. تازمۇ غەزەپلىنىپ:
— ئەي قەلەندەر، شۇنچىمۇ ئۇخلامدۇ
كىشى، سېنى ئويغىتىمەن دەپ بەيگىچىلەرـ
نىڭ كەينىدە قالدىم دەپتۇ ۋە باتۇرغا:
قېنى تېزماڭا يلى! دەپ بايتالغا قامچا ئۇرۇپ
بىرگە يۈرۈپ كېتىپتۇ، لېكىن بايتال
ھە دېگەندىلا دۇلدۇلنىڭ كەينىدە قېلىۋېـ
رىپتۇ. باتۇر ئىلگىرىلەپ يىگىرمە كۈن
بولدى دېگەندە پۈتۈن بەيگىچىلەرنىڭ
ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ئۇ توختىماي
دۇلدۇلنى چاپتۇرۇپ، يىگىرمە ئىككى كۈن
بولدى دېگەندە ئالدىدا يەنە بىر دۇلدۇلـ
نىڭ چېپىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ.
ئۇ قوغلاپتۇ. شۇنداق قىلىپ يىگىرمە تۆت

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كۈن بولدى دىگەندە ئارقىسىدىن يېتىپـ
تۇ. قارىغۇدەك بولسا پاكار ئەرەب دۇلـ
دۇلىغا مىنگەن، بېشىغا كۆك سەللە ئورىـ
ۋالغان كىشى ئىكەن. بۇ جەزمەن كۆك
ئۆيدە ئۇچراتقان گۈلجامالنىڭ ئاكىسى
نۇر ئەشرەپ ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدىن ئۇزۇپ
كېتەي دەپ دۇلدۇلغا قامچا ئۇرۇپتۇ ۋە
نۇر ئەشرەپنىڭ ئوڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتـ
مەكچى بولۇپتۇ. لېكىن ئەرەب دۇلدۇلى
يولنىڭ ئوڭ تەرىپىنى توسۇپ ئۇنىڭغا
يول بەرمەپتۇ. سول تەرىپىدىن ئۆتەي
دەپ سول تەرىپىدىن كەلگەنىكەن ئەرەب
دۇلدۇلى يولنىڭ سول تەرىپىنى توسۇپ
ئۆتۈشكە يول قويماپتۇ. ئامالسىز قالغان
باتۇر ئەرەب دۇلدۇلىنى چىشلەپ يىقىـ
تىشقا ئۆز دۇلدۇلىنى ئىشارەت قىپتۇ.
دۇلدۇل ئەرەب دۇلدۇلىنىڭ ئارقا پاچىقىـ
دىن چىشلەپ ئۇنى يىقىتىپتۇ ۋە ئالغا
ئىلگىرىلەپ كېتىپتۇ. لېكىن ئەرەب دۇلـ
دۇلى چاچراپ تۇرۇپ باتۇر ئەلىنىڭ دۇلـ
دۇلىنىڭ ئالدى پۇتىنى چىشلەپ ئۇنى
يىقىتىپتۇ ۋە ئالغا كېتىپتۇ. بۇ ئىش بىر
قانچە قېتىم تەكرارلانغان بولسىمۇ لېكىن
باتۇرنىڭ دۇلدۇلى زادىلا ئالدىغا ئۆتۈپ
كېتەلمەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن باتۇر گۈلـ
جامالنى شىپى كەلتۈرۈپ دوست بولماقچى
بوپتۇ. ئەرەب دۇلدۇلغا يېقىنلىشىپ:

— ئەي دوستۇم نۇر ئەشرەپ، سەن بىـ
لەن سىڭلىڭ گۈلجامالخاننى ئارىغا سېـ
لىپ دوست بولۇشنى خالايمەن. دوستلۇق
ئۈچۈن بەيگىنىڭ نەتىجىسىنى ماڭا ئۆتـ
تۈنسەڭ قانداق؟... دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىـ
غان نۇر ئەشرەپ:

— سىڭلىم گۈلجامالخاننى ئارىغا سالـ
ىنىڭ ئۈچۈنلا سەن بىلەن دوست بولۇشـ
نى خالايمەن. كەل ساڭا ئاق يول تىلەيـ
مەن، ـ دەپ دۇلدۇلنىڭ بېشىنى تارتىپ
باتۇرنى ئالغا ئۆتكۈزۈۋېتىپتۇ.

— شام شەھەر خەلقى بەيگىدە كىم
ئۇتۇپ چىقىدىكەن دەپ شەھەردىن ئۈچ
كۈنلۈك يولغا چىقىپ تۇرغانىكەن. قارىـ
غۇدەك بولسا بېشىدا كۈلا، ئۇستىدە جەنـ
دە، قولىدا سۇلتا تۇتقان بىر قەلەندەر
ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقۇدەك، كىشىلەر
هاڭ ـ تاڭ قېلىشىپتۇ. ھەر تۈرلۈك گەپـ
سۆزلەر بولۇپتۇ. بەزىلەر : ئېھتىمال بۇـ
سارالڭ قەلەندەر يېرىم يولدىن ئات چاپـ
تۇرۇپ كەلگەن بولسا كېرەك دېسە، بەزىـ
لەر : ھەر ھالدا بىرىنچى بولۇپ كەلگەنـ
دىن كېيىن، چارباغدا مېھمانخانىغا باشـ
لاش كېرەك، ـ دېيىشىپتۇ. شۇنداق قىلىپ
ئۇنى چارباغدىكى مېھمانخانىغا باشلاپتۇ.
باتۇر كېلىپ يەتتە كۈندىن كېيىن مىرزا
دەپتەرنى ئېلىپ كېلىپتۇ. ئۇنىڭدىن بۇ
قەلەندەرنىڭ بەيگى تىزىملىكىدە ئىسمىنىڭ
بار ـ يوقلۇقىنى سورىغانىكەن،
مىرزا سۆز قىلغۇچە چاتاقچى تاز:

— ئەلۋەتتە بۇ قەلەندەرنىڭ تىزىمى بار،
ئۇ باشقىلاردىن يېرىم كۈن كېيىن يولغا
چىقىپ بىزدىن ئۆتۈپ كەتكەن، ـ دەپتۇ.
مىرزىمۇ شۇ زامان باش لىڭشىتىپ تەسـ
تىقلاپتۇ. شام شەھەرنىڭ پادىشاھى ئۆـ
زىگە بولغۇسى كۈيئوغلىنى كۆرمەكچى بوـ
لۇپ، خوتۇنى، قىزى ۋە ۋەزىرلىرىنى ئېـ
لىپ چارباغقا كەپتۇ. مېھمانخانا ئىـ
شىكىدىن كىرىپ قارىغۇدەك بولسا بېشىـ
دا كۈلا، ئۇستىدە جەندە، قولىدا سۇلتا
تۇتقان، ئىككى يېنىدا يىگىرمىدىن قىرىق
دانە يەنجى تىزىپ قويۇلغان بىر قەلەنـ
دەر ئولتۇرغۇدەك. بۇنى كۆرگەن شاھ سۆز
قىلماي يېنىپتۇ. لېكىن ئىشىك يوچۇقىـ
دىن كۆز تاشلىغان قۇندۇز قەلەندەر كىـ

يىمى ئىچىدە ئولتۇرغان گۈزەل شاھزادى-
نىڭ ھۆسنىگە ئاشىق بوپتۇ.

پادىشاھ ئوردىغا قايتىپ، خوتۇنى ئار-
قىلىق قىزىغا مەسلىھەت ساپتۇ. قىز ۋە-
دىگە ۋاپا قىلىپ، بەيگىدە ئۇتقان كىشى-
گە تېگىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ قىرىق كېچە - كۈندۈز
توي قىلىپ، قۇندۇزنى باتۇرغا بېرىپتۇ.
نىكاھ كۈنى باتۇر قەلەندەرچە كىيىمىنى
سېلىۋېتىپ، شاھزادىچە ياسىنىپتۇ ۋە ئۆ-
زىنىڭ يىراق ئەلنىڭ پادىشاھى ياشىر
ئەلىنىڭ ئوغلى باتۇر ئىكەنلىكىنى مە-
لۇم قىپتۇ. شاھ ئىنتايىن خۇشاللىنىپتۇ
ۋە يارلىق چۈشۈرۈپ، ئوڭ قول ۋەزىرلىك-
كە تەيىنلەپتۇ. شۇنداق قىلىپ بۇلار
ئىنتايىن ياخشى تۇرمۇش ئۆتكۈزۈپتۇ.
كۈنلەر بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۆتۈپ-
تۇ. بىر كۈنلىرى باتۇر خامۇش بولۇپ
ئولتۇرۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قۇندۇز
ئۇنىڭدىن سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇ مۇن-
داق جاۋاب بېرىپتۇ:

— مەن يىراق ئېلىمدىن ئايرىلىپ، ئاق
ئۆيدە يۇلتۇز پەرىنى يولۇقتۇرغانىدىم،
ئۇ ماڭا سېنىڭ پەقەت ئالتە يىللىقلا ئۆمـ-
رۈڭ قالدى، دېگەنىدى. ھازىر تۆت يىل
ئۆتتى. يەنە ئىككى يىلدىن كېيىن مەن
ئۆلىمەن، سەن تۇل بولۇپ قالىسەن. شۇ-
نىڭغا ئىچىم ئاغرىپ غەمدە ئولتۇرۇپ كې-
تىۋاتىمەن - دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قۇن-
دۇز تەسەللىي بېرىپ: خاپا بولۇپ ئەن-
دىشە قىلما، بۇنىڭ چارىسىنى قىلىشقا
بولىدۇ. مەن چوڭ ئانامدىن پەرىنى سۆي-
گەن كىشى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ، دەپ
ئاڭلىغانىدىم. مەن يۇلتۇز پەرى بىلەن
دوست. ئۇ ھەر پەيشەنبە كۈنى كەچتە مې-
نىڭ ھوجرامغا كېلىدۇ. كېچىچە ئويۇن-
تاماشا بىلەن ئۆتىمىز. سەن بۇ پەيشەن-
بە كەچتە مېنىڭ كىيىملىرىمنى كىيىپ،
ھوجرامدا ئولتۇرغىن، پەرى كەلگەندە بىر
ئامالىلاپ سۆيۈۋالغىن ، دەپ ئۆگىتىپتۇ.
ئارىدىن ھەپتە ئۆتۈپ پەيشەنبە كەچتە
يۇلتۇز پەرى، قۇندۇزنىڭ ھوجرىسىغا كې-
لىپتۇ ۋە قۇندۇز بىلەن ئويۇن - تاماشا
قىلىپتۇ. ئارىلىقىدا يۇلتۇز قۇندۇزغا:

— سەن تۇرمۇشقا چىققان باتۇرنىڭ
ئىككى يىللىقلا ئۆمرى قالدى. كۆپرەك
ئويناۋال، دەپتۇ. قۇندۇز بۇ سۆزنى ئاڭ-
لاپ قايغۇغا پېتىپ جىم بولۇپ قاپتۇ.
ئويۇن - تاماشا بۇزۇلۇپتۇ. بىھودە، سۆز
قىلىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلغان يۇل-
تۇز دوستىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن ،
كېلەر پەيشەنبە كۈنى كەچتە ئۆزىنىڭ ما-
كانىغا قۇندۇزنى تەكلىپ قىپتۇ. ھەپتە
ئۆتۈپ، پەيشەنبىمۇ كەپتۇ. قۇندۇزنىڭ
مەسلىھەتى بىلەن باتۇر قۇندۇزنىڭ كى-
يىملىرىنى كىيىپ قۇندۇزنىڭ ھوجرىسىدا
ئولتۇرۇپتۇ. قاراڭغۇ چۈشكەندىن كېيىن
قاتتىق بوران چىقىپ بىردىنلا ئۆينىڭ
تۈڭلۈكىدىن ئىككى قول كىرىپتۇ - دە، با-
تۇرنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.
بۇ، يۇلتۇز پەرىنىڭ قۇندۇزنى ئېلىپ كې-
لىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن دىۋىلىرى ئىكەن.
ئۇلار يەتتە تاغدىن ئۆتكەندىن كېيىن
يۇلتۇز پەرىنىڭ ماكانىغا كەپتۇ. باتۇر
قارىغۇدەك بولسا يۇلتۇز پەرى ئالتۇن
تەختتە ئولتۇرغۇدەك. دىۋىلەر ئۇنى تەخت
ئالدىغا ئېلىپ كېلىپ يەرگە قويۇپتۇ. با-
تۇر يۈزىنى يەرگە چاپلاپ دۇم يېتىۋاپتۇ.
يۇلتۇز پەرى تەختىدىن چۈشمەي ئۇنى
ئۆز يېنىغا تەكلىپ قىپتۇ ، لېكىن باتۇر
بېشىنى كۆتۈرگىلى ئۇنىماپتۇ. يۇلتۇز پە-
رى تەختتىن چۈشۈپ:

— دوستۇم قۇندۇز ، ئۆتكەنكى ئولتۇ-
رۇشتا، مەن سېنى خاپا قىلىپ قويىدۇم.
كەچۈرگىن، بۈگۈن بىرگە تاماشا قىلىپ،
سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئالاي، تۇر ئورنۇڭدىن
دەپ باتۇرنىڭ پېشانىسىدىن شۇنداق يۆ-
لىشىگە باتۇر يۇلتۇز پەرىنىڭ مەڭزىگە
بىرنى سۆيۈۋاپتۇ. ئۇ يەنىلا يۈزىنى يەر-
گە يېقىپ يېتىۋاپتۇ. يۇلتۇز پەرى غەزەپ-
لىنىپتۇ، چۈنكى پەرىلەر ئۆزىنى ئىنسان-
لارغا سۆيدۈرمەيدىكەن. ئۇ غەزەپ بىلەن
يېنىدىكى دىۋىگە قاراپ بۇيرۇق قىلىپتۇ:
بۇ قۇندۇز ئەدەبسىز بولۇپ كېتىپتۇ، ئۇ-
نىڭدىن بەزدىم، ئۇنى دەرھال ئۆز ھوج-
رىسىغا ئاپىرىۋەت، دەپتۇ. دىۋە باتۇرنى
كۆتۈرۈپ ئۆز ھوجرىسىغا ئاپىرىۋېتىپتۇ.
نېمە بولاركىن دەپ كۈتۈپ تۇرغان قۇندۇز
باتۇرنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولۇپ-
تۇ ۋە ئۇنىڭغا:
— ئەمدى سەن ئۆلمەي ئۇزۇن ئۆمۈر
كۆرىسەن، دەپ يېنىشلاپ - يېنىشلاپ سۆ-
يۈپتۇ. باتۇرمۇ خاتىرجەملىنىپ، قۇندۇز
بىلەن كۆڭۈللۈك تۇرمۇش ئۆتكۈزۈپتۇ.
كۈنلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ، بىر كېچىسى باتۇر
ئاھ دەپتۇ - دە، چۆچۈپ ئويغىنىپتۇ. بۇ
ۋاقىتتا باتۇرنىڭ يېنىدا ياتقان قۇندۇز
ئويغاق ئىكەن. ئۇ باتۇرنىڭ ئاھ دېگەن
ئاۋازىدىن چۆچۈپ، ئۇنىڭدىن نېمىگە ئاھ
چەككەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. با-
تۇر مەھبۇبىغا كۆرگەن چۈشىنى سۆزلەپ
بېرىپتۇ:
باتۇر يىراق ئەلگە بارغانمىش. ياشىر
ئەلى بىلەن ئانىسى گۈلجاھان تەخت ئۈس-
تىدە ئاھ چېكىپ، ئوغلۇم باتۇر قاچان كې-
لىسەن؟ سېنى قاچان كۆرىمەن؟ ئاھ سېنى
كۆرىدىغان كۈنلەرمۇ بولارمۇ؟ دەپ زار-
زار يىغلاپ قارىغۇ بولۇپ قالغانمىش. بۇ-
نى كۆرگەن باتۇر ئاھ، ئاتا - ئانا دەپ
ئۆزىنى ئۇنىڭ باغرىغا ئاتقانمىش.
سۆيۈملۈكۈم، - دەپتۇ باتۇر، - مەن يۇر-
تۇم يىراق ئەلدىن، ئاتا - ئانامدىن ئاي-
رىلغىلى ئالتە يىل بولدى، چۈشۈمدە ئاتا-
ئانامنىڭ مېنىڭ ئىشتىياقىمدا يىغلاپ،
كۆزلىرىنىڭ كور بولغانلىقىنى كۆردۈم،
رۇخسەت قىلساڭ يۇرتۇمغا بېرىپ، ئاتا -
ئانامنى كۆرسەم دەپ يېلىنىپتۇ.
— خوپ سۆيۈملۈكۈم ، مەنمۇ سەن بى-
لەن بىرگە بارىمەن، ئاتامدىن رۇخسەت
ئالايلى، - دەپ شام شەھەر پادىشاھىنىڭ
ئالدىغا كىرىپتۇ. پادىشاھ قىز - ئوغۇل-
لىرىنىڭ تەلىپىنى ئاڭلاپ قوشۇلۇپتۇ ۋە
يول ھازىرلىقىنى قىلىپ يولغا سېلىپقو-
يۇپتۇ. بۇلار بىر قانچە قېچىر مال-دۇن-
يالارنى ئېلىپ يىراق ئېلى قايدىسەن؟-
دەپ يولغا چۈشۈپتۇ، كۆپ يوللارنى يۈ-
رۈپتۇ، يۈرگەندىمۇمول يۈرۈپتۇ. بىر كۈن-
لىرى چۆل - جەزىرىگە كېلىپ قونالغۇدا
قونۇپتۇ.
باتۇر سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ، چې-
دىر ئالدىغا چىقىپ ئەتراپقا نەزەر سې-
لىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، چېدىردىن كۆز
يەتكۈدەك يەردىكى بىر دۆڭدە بىر باي-
راقنى كۆرۈپتۇۋە ھوشيارلىنىپتۇ، شۇ ئەس-
نادا دۆڭ تەرەپتىن بىر ئاتلىق ئات چاپ-
تۇرۇپ كېلىپتۇ، ئۇنىڭ بىر قولىدا ئاق
بايراق، بىر قولىدا بىر پارچە خەت تۇر-
غۇدەك. ئۇ چېدىر ئالدىغا كېلىپ خەتنى
ئالدىغا تاشلاپتۇ - دە، توختىماستىن ئات
چاپتۇرۇپ كېتىپ قاپتۇ. باتۇر خەتنى ئې-
لىپ ئوقۇغۇدەك بولسا، ئۇنىڭدا مۇنداق
ۋەقە يېزىلغانىكەن: «يىراق ئېلىنىڭ
پادىشاھى ياشىر ئەلى ئوغلى باتۇر، سەن
بۇنىڭدىن ئالتە يىل ئىلگىرى بىزنىڭ شام

www.uyghurkitap.com

شەھەری پادىشاھىنىڭ قىزى قۇندۇزنى
ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئەلچىمىزنى
ئۆلتۈرۈپ، نەرسىلەرىنى بۇلاپ كەتكەنىكەنـ
سەن، شۇنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۈچۈن
ئالتە يىلىنىڭ بۇ تەرىپىدە بىرلەك قوـ
شۇنىمىز سېنى ساقلاپ كەلدى، مانا ھاـ
زىر يېتىپ كەپسەن، دەرھال قورالنى تاشـ
لاپ بىزگە ئەل بولۇپ، قولۇڭنى باغلاپ
ئالدىمىزغا كەل، بولمىسا جەڭگە ھازىرـ
لان» دەپ يېزىلغان، خەتنىڭ ئاخىرىغا
دىۋانە شاھىنىڭ مۆھۈرى بېسىلغانىكەن.

بۇنى ئوقۇغان باتۇر خەتنى كۆرۈپ قۇنـ
دۇزنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ۋە ئەھۋالنى مەـ
لۇم قىپتۇ، مەسلىھەتلىشىپ جەڭگە تەيـ
يارلىنىپتۇ، ئۇ دۇلدۇلغا مىنىپ، شەمشەرـ
دۇبۇلغىلىرىنى ئېسىپ جەڭگە چىقىپتۇ،
ئارىلىقتا قانلىق جەڭ باشلىنىپتۇ، جەڭ
باشلىنىپ يەتتىنچى كۈنى دىۋانىلارنىڭ
لەشكەر باشلىقى ئۆز قوشۇنىنىڭ ئازلاپ
كەتكەنلىكىنى مۆلچەرلەپ دىۋانىلارنى
جەم قىپتۇ.

— ئەي باتۇرلىرىم، بىز ئازلاپ كەتـ
تۇق، بۇ تەرىقىدە ئۇرۇشۇۋەرسەك باتۇرـ
نى تۇتۇپ ئېلىپ كېتىش ئەمەس، بەلكى
ئۆزىمىزمۇ ھالاك بولىمىز، شۇڭلاشقا ياخـ
شى تەدبىر كۆرۈشمىز ئۈچۈن مەسلىھەت
بېرىڭلار، — دەپتۇ. ھەممە دىۋانە جىم تۇـ
رۇشۇپتۇ. شۇ ۋاقىتتا بىر قېرى دىۋانە
ئورنىدىن تۇرۇپ:

— باتۇرنى مەخپىي ئېتىۋېتىش كېرەكـ
دەپتۇ. بۇ چارە دىۋانىلارغا لايىق كۆـ
رۈلۈپتۇ. كىم ئاتىدۇ دېگەن سوئالغا قېرى
دىۋانە مەن ئاتاي دەپ ئوتتۇرىغا چىقىپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە يەنىلا قانلىق
جەڭ باشلىنىپتۇ. باتۇر ئات ئويىنىتىپ
دىۋانىلارنى قىرىشقا باشلاپتۇ. بىردىنلا
دىۋانىلار قېچىپتۇ، باتۇر قوغلاپ كېتىپـ
تۇ. بىر چوڭ تاشنىڭ كەينىگە مۆكۈۋالـ
غان قېرى دىۋانە باتۇرنىڭ ئارقىسىدىن
ئوق ئۈزۈپتۇ. ئوق باتۇرنىڭ سول بىلىـ
كىگە تېگىپتۇ. باتۇر ئات ئۈستىدە يېنى
بولۇپ كېتىپتۇ. دۇلدۇل دەرھال چېپىشنى
توختىتىپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ ۋە قۇندۇز
تۇرغان چېدىرنىڭ ئالدىغا كەپتۇ،
دەل ۋاقتىدا قۇندۇزنىڭ كۆڭلى بىر نەرسىنى
سەزگەندەك سىرتقا چىقىپتۇ. قارىغۇدەك
بولسا باتۇر دۇلدۇل ئۈستىدە ياتقان،
ئۇ باتۇرنى دۇلدۇل ئۈستىدىن چۈشۈرۈپ
چېدىرغا ئېلىپ كىرىپ، ئۇنىڭ كىيىملىـ
رىنى ئۆزى كىيىپ، باتۇرنىڭ جاراھەتـ
لىرىنى تېڭىپ قويۇپ، قورال - ياراقلارـ
نى ئېلىپ دۇلدۇلغا مىنىپ، دىۋانىلارنىڭ
ئوتتۇرىسىدىن يېرىپ ئۆتۈپتۇ. باتۇرـ
نىڭ ساق ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بېرىپـ
تۇ. ھەر كۈنى جەڭ مەيدانىنى ئايلىنىپ
دىۋانىلارغا ۋەھىمە ساپتۇ. باتۇرنىڭ
يارىلانغىنىغا يەتتە كۈن بولغان كۈنى
ئۇنىڭ كېسىلى بەك ئېغىرلىشىپ جان
تەلپۈزدە قاپتۇ. قۇندۇز ئۈمىدسىزلىـ
نىپ زار - زار يىغلىغان ھالدا چېدىرنىڭ
ئالدىغا چىقىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا يۇلـ
تۇز پەرى قىرىق كېنىزەك قىزنى ئەگەشـ
تۈرۈپ كەلگەنىكەن.

قۇندۇز، يۇلتۇز پەرىنىڭ ئالدىغا
كېلىپ سالام بېرىپتۇ. لېكىن پەرى ئىلىك
ئالماپتۇ ۋە كېنىزەك قىزلارغا ئىشارەت
قىپتۇ. قىزلار چۆردەپ ناخشا ئېيتىشقا
باشلاپتۇ. يۇلتۇز پەرى بولسا توپ ئوتـ
تۇرىسىغا چىقىپ قاقاھلاپ كۈلۈپ ئۇسسۇل
ئويناشقا باشلاپتۇ. قۇندۇز زار قاقشاپ
يىغلاپ ئاش ۋاقتى بولغاندا يۇلتۇز پەـ
رى بىشارەت بىلەن قىزلارنى ناخشا ئېيـ

تەشتىن توختىتىپتۇ ۋە قۇندۇزغا قاراپ:

— ئاڭلاپ باققىن قۇندۇز ئاي، ئېرىڭ باتۇرنىڭ ئەجىلى توشتى. ئۇ بۈگۈن چۈش ۋاقتىدا ئۆلدى، سەن تۇل بولۇپ دىۋانىلارغا ئەسىر بولىسەن. بۈگۈن سېنىڭ يىغلايدىغان، بىزنىڭ كۈلىدىغان كۈنىمىز. قېنى سەن يىغلاپ، بىز كۈلەيلى دەپ كېنىزەكلەرگە ئىشارەت قىلغانىكەن، قىزلار ناخشا باشلاپتۇ. يۇلتۇز پەرى قاتتىق كۈلۈپ ئۇسسۇل ئويناشقا باشلاپتۇ. قۇندۇزنىڭ يىغىسى ئەۋجىگە چىقىپ ئايلىنىپ ھوشىدىن كېتىشكە ئاز قاپتۇ. كۈن چۈشتىن ئۆتۈپ غەربكە ئېگىلىپتۇ، دەل شۇ ۋاقىتتا يۇلتۇز پەرى ئىشارەت قىلغانىكەن، قىزلار جىم بولۇپتۇ. يۇلتۇز پەرى غەمكىن ھالەتتە ئۆتۈپ قۇندۇزنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە تازىم قىلىپ:

— ئەي دوستۇم قۇندۇز، سۆيۈملۈكۈڭ باتۇر ئۆلمىدى، ئۇ ئەمدى ئۆلمەيدۇ. بۇنىڭدا بەلكىم بىر سەۋەب بولۇشى مۇمكىن دەپتۇ. قۇندۇز يىغىسىنى توختىتىپ مەردانە ھالدا:

— ئېسىڭدە بارمۇ؟ سەن مېنى كوھقاپقا ئېلىپ بارغىنىڭ؟ شۇ ۋاقىتتا سېنىڭ دىۋىلىرىڭ ئۇقماستىن مېنى ئەمەس، باتۇرنى ئېلىپ بارغان، ئۇ ساڭا ئاشىق بولغاچقا سېنى تەشنالىق بىلەن سۆيۈۋالغان، — دەپتۇ. يۇلتۇز پەرى كۈلۈمسىرەپ:

— بىزنىڭ ئادىتىمىزدە پەرى قىز ئۆزىنى سۆيگۈچى يىگىتنىڭ خوتۇنى بولۇشقا تېگىشلىك. شۇڭا مەن ھازىردىن باشلاپ ئۇنىڭ نىكاھىدا دەپتۇ-دە، كېنىزەكلەرگە كويىقاپقا كېتىشنى بۇيرۇپ چېدىرغا كىرىپتۇ، ئارقىدىن قۇندۇز مۇ كىرىپتۇ. يۇلتۇز پەرى باتۇرنىڭ سول قولىنى ئۆزىنىڭ سول قولى ئۈستىگە ئېلىپ، ئوڭ قولىغا ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ ھۈرۈپ جاراھىتىنى سىلىغانىكەن، باتۇر ساقىيىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئىككى قىز ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئېگىپ تۇرۇپتۇ.

باتۇر بۇلارنىڭ رازىلىقىنى ئالغاندىن كېيىن دۇلدۇلغا مىنىپ ئۈچ كۈن دىۋانىلار بىلەن جەڭ قىلىپ يولنى ئېچىپتۇ ۋە يىراق ئېلىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ، بۇ نۆۋەت سەپەر كۆڭۈللۈك ئۆتۈپتۇ. ئۇ يىراق ئېلىگە بارغاندىن كېيىن ئۆز خەلقى قىزغىن قارشى ئاپتۇ. ئوردىغا كىرگەنىكەن، تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان ياشىر ئەلى ۋە ئانىسى گۈلجاھاننى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىنى مەلۇم قىپتۇ. ياشىر ئەلى بىلەن گۈلجاھان تەڭلا:

— ئاھ ئوغلۇم ئىشتىياقىڭدا كۆزلىرىمىز بىسىر بولدى، ئەمدى سېنى كۆرەلمەيدىغان بولدۇق، دېيىشىپتۇ. شۇ ھامان يۇلتۇز پەرى ئالدىغا چىقىپ قولىغا ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ ھۈرۈپ گۈلجاھاننىڭ ۋە ياشىر ئەلىنىڭ كۆزلىرىنى سىلىغانىكەن، ئۇلارنىڭ كۆزلىرى يورۇپ كېتىپتۇ ۋە ئۆزلىرىنى باتۇرغا ئېتىپ ئۇنى باغرىغا بېسىپتۇ. قۇندۇز ۋە يۇلتۇزنىڭ پېشانىسىغا سۆيۈپتۇ ۋە يىراق ئېلىنىڭ شاھى ياشىر ئەلى ئوغلى باتۇر ئەلنى ئۆز ئېلىنىڭ شاھلىق تەختىگە تەكلىپ قىپتۇ.

— سەن ئۆز مۇرادىڭ يولىدا ئىزدىنىپ مەقسەتكە يەتتىڭ، ئەمدى سېنى يۇرت خەلقى ئارزۇلاۋاتىدۇ، خەلقىنىڭ ئارزۇسى يولىدا ئىزلەن دەپتۇ. باتۇر ئەلى تەختكە چىقىپتۇ ۋە ئۆز ئېلىنى گۈللەندۈرۈپ خەلقىنى باياشات، ئەركىن تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: چىرا ناھىيىلىك كەسپىي ئوتتۇرا مەكتەپتىن مەتسىدىق ئىمىن

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەتقۇربان ئىسمايىل.

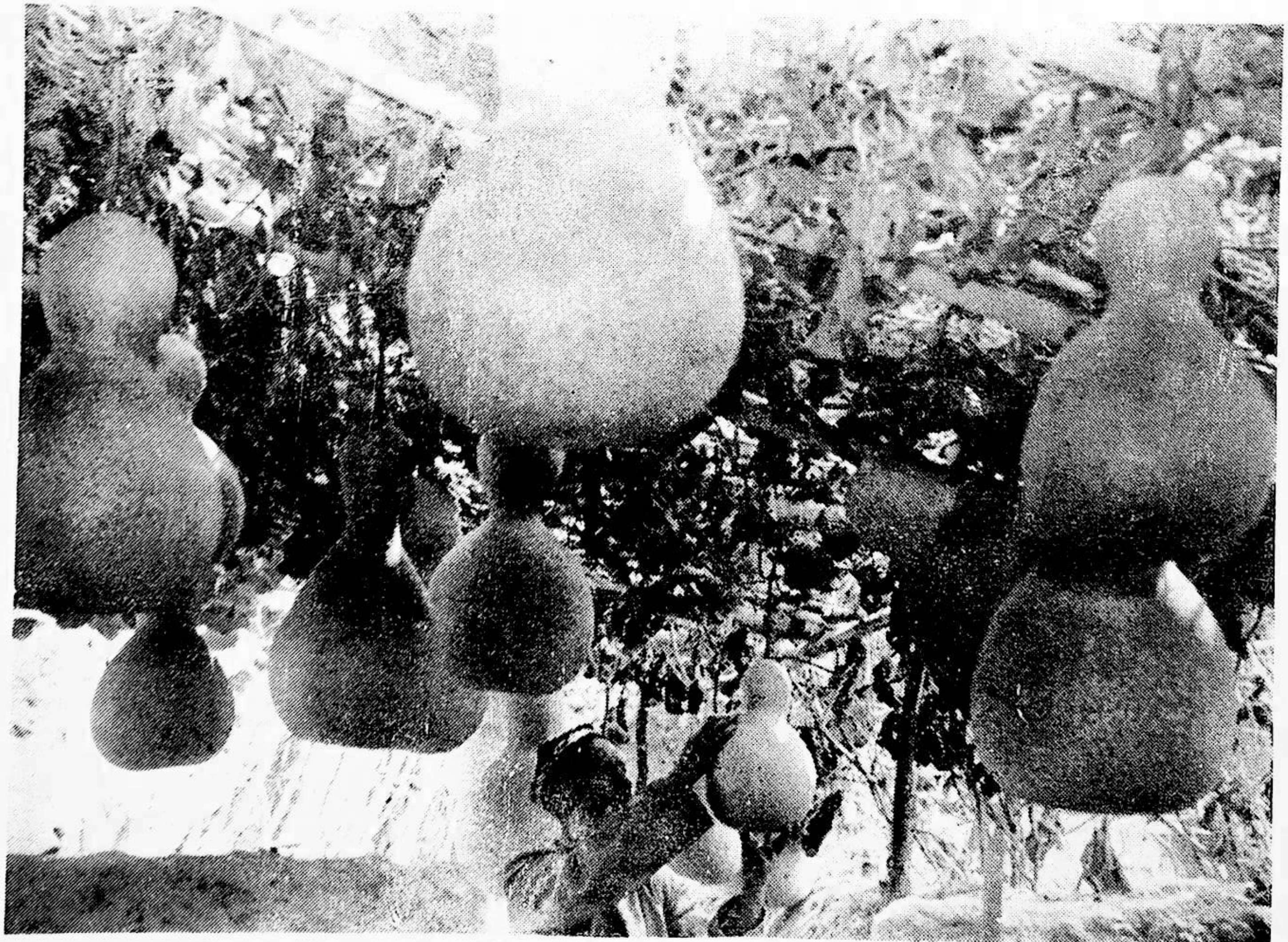

قاياق باراڭلىق هويلا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سەھنىدىكى بۇلبۇل

新 玉 文 艺 يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

1993 年 第六期（双月刊）
编辑：《新玉文艺》编辑部
出版：和田行署文化处
喀什日报社印刷厂印
发行：和田地区邮电局
订阅：全国各地邮电局
印张：787×1092。1/16，6.25 张
国内外统一刊号：
ISSN 1002 — 929X
CN 65—1088/1
代 号：58 — 26

1993 - يىل 6 - سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 1092 × 787 مم، 1/16 6.25 تاۋاق
مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى:
ISSN 1002 — 929X
CN 65 — 1088/1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 26 - 58

电话：23792
定价：0.60 元

تېلېفون نومۇرى: 23792
باھاسى: 0.60 يۈەن